

การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

นางสาวไสวรรณ คงสวัสดิ์

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2851-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATON AND THE FORMATION OF CHILDREN AND YOUTH IDENTITY OF
BANN RAJAVITHI HOME FOR GIRLS

Miss Sowan Kongsawat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Mass Communication

Department of Mass Communication

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-2851-4

นางสาวไสวรรณ คงสวัสดิ์ : การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชน
สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี. (COMMUNICATION AND THE FORMATION
OF CHILDREN AND YOUTH IDENTITY OF BANN RAJAVITHI HOME FOR GIRLS)
อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 231 หน้า. ISBN 974-17-2851-4.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและ
เยาวชนในบริบทสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี การเก็บข้อมูลเป็นการประยุกต์ใช้วิธีชาติพันธุ์วรรณา
ระยะเวลา 4 เดือน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มเด็กที่อาศัยอยู่ในบ้านพักเด็ก 3 หลัง คือ บ้านชัยพฤกษ์
บ้านโกเมศ และบ้านจันทน์กะพ้อ จุดประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้มีดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมทาง
สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์ 2. เพื่อศึกษาแบบแผนการสื่อสารของกลุ่มเด็ก 3. เพื่อ
ศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็ก 4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของ
การสร้างอัตลักษณ์ในกลุ่มเด็ก ผลการวิจัยพบว่า

สถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีเป็นบริบทสังคมที่ยืดหยุ่นระเบียบในการปกครอง, ขาดที่พึ่งทางใจให้เด็ก,
สร้างค่านิยมให้เด็กกลายเป็นฝ่ายรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา, สร้างความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในกลุ่ม
สมาชิก และขาดความพร้อมต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็ก ซึ่งสภาพสังคมในลักษณะดังกล่าวมีอิทธิพลให้เด็ก
สร้างความเป็นตัวตนในภาพรวม 3 ลักษณะ คือ การเป็นคนต้องการความรักความอบอุ่น การเป็นคนช่างขอ
และการเป็นคนสองบุคลิกที่ภายนอกดูแข็งแกร่งแต่ภายในเปราะบาง

เด็กสถานสงเคราะห์ใช้สื่อมวลชนสูงมากในวันเสาร์และวันอาทิตย์ สื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ
โทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อส่วนกลางของบ้าน ในขณะที่วิทยุ และสิ่งพิมพ์ได้รับความนิยมรองลงไป บ้านแต่ละหลังมี
ปริมาณสื่อให้เลือกใช้ไม่มากนัก แต่เด็กก็สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อสร้างความพึงพอใจได้โดยเฉพาะการสร้าง
ความบันเทิง ซึ่งเนื้อหาที่ได้รับความนิยมได้แก่ ละครโทรทัศน์ รายการเพลง หนังสือการ์ตูนมหาสนุก และ
การ์ตูนญี่ปุ่น

การสื่อสารกับบุคคลและการเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์เด็ก วิธีการเลี้ยงดู
ของครูแม่บ้านมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของเด็กในบริบทบ้านแต่ละหลัง ในขณะที่สื่อมวลชนมี
ส่วนเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของเด็กได้โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นด้วยการเลียนแบบการแต่งกาย การอยู่ร่วมกัน
ของสมาชิกเพศหญิงจำนวนมากในบริบทบ้านสามหลังไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกคนใดแสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน
อย่างไรก็ดี สมาชิกเพศชายรุ่นเล็กหนึ่งคนอาจประสบปัญหาความสับสนทางเพศได้

เด็กมีความตระหนักรู้ว่าตนคือกลุ่มเด็กสถานสงเคราะห์จากการเข้ามาอยู่อาศัยและต้องปฏิบัติตาม
กฎเกณฑ์ที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม พวกเขาขาดจิตสำนึกร่วมของความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์เพราะมองว่าชนชั้นใน
บริบทสถานสงเคราะห์ดีด้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคม อันเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบตัวตนกับบุคคลรอบตัวและ
สิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนแล้วเกิดความไม่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของตน

ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กเป็นผลจากความสัมพันธ์อันไม่ราบรื่นของ
เด็กกับบุคคลรอบตัว ครูแม่บ้านที่ไม่มีจิตวิทยา และสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เสริมสร้างศักยภาพแก่ตัวเด็ก

ภาควิชา การสื่อสารมวลชน   ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา การสื่อสารมวลชน   ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา 2545

##4285140528 MAJOR : MASS COMMUNICAION

KEYWORD : IDENTITY FORMATION / CHILDREN / BANN RAJAVITHI

SOWAN KONGSAWAT : COMMUNICATION AND THE FORMATION OF CHILDREN AND YOUTH IDENTITY OF BANN RAJAVITHI HOME FOR GIRLS. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. UBONRAT SIRIYUVASAK, Ph.D., 231 pp. ISBN 974-17-2851-4.

This research is to study the relationship between the communication behaviour and the identity formation of children and youth in Bann Rajavithi home for girls. The methodology used was applied ethnography for which 4 months of observation and interview was carried out in Bann Chaiyaprug, Bann Gomes and Bann Jankapor.

The objectives of this study are; 1. To study the socio-cultural environment of the children in Baan Rajavithi 2. To study the communication and media use of these children 3. To study the relationship between their communication behaviour and the identity formation of these children 4. To study the obstacles of identity formation in these children.

The result of the research showed that the soicio-cultural environment is one in which strict discipline is applied, warmth and empathy is lacking, children are made into receivers of a charitable people and society, feeling of inequality and lacking the potential to develop. These children formed 3 major characteristics; seeking love and close relationship, constant begging and a double personality which appeared strong outside but internally weak.

The children are allowed to access the media on weekends. They enjoyed watching television most and listened to some radio. There is not much reading material around these houses. The children, however, are able to find gratifications from television drama and comic books and entertain themselves by singing and playing in their free time.

The housekeeper-cum-teacher is the key influence in the identity formation process of the children through the processes of childcare and communication. On the other hand, the mass media have been influential in the formation of sexual identity of the girls.

The children are aware of their social and class positions. They could easily differentiate themselves from their schoolmates and the charitable people who frequently visit Bann Rajavithi. They could also identify with some of the characters in the media who share similar class position.

The obstacles in the identity formation process of the children in Bann Rajavithi stemmed from the unhappy relationship among those around them, the housekeeper who lack psychological understanding and the absence of an appropriate socio-cultural and communication environment.

Department Mass Communication   Student's signature .....

Field of Study Mass Communication   Advisor's signature .....

Academic year 2002

กิตติกรรมประกาศ

จากวันแรกที่เริ่มต้นลงมือทำวิทยานิพนธ์จนกระทั่งถึงวันที่เสร็จสมบูรณ์ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี นับเป็นผลงานชิ้นหนึ่งที่ผู้วิจัยตั้งใจทำอย่างเต็มที่เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และหวังว่าผลงานจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านซึ่งไม่จำกัดเฉพาะบุคคลในแวดวงสื่อสารมวลชนเท่านั้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามีบุคคลหลายฝ่ายให้ความช่วยเหลือต่อผู้วิจัยในแง่มุมที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ทุกคนเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ช่วยตรวจแก้ไขงานด้วยความเอาใจใส่ต่อผลงาน ตลอดจนใส่ใจและห่วงใยต่อตัวผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ขวัญเรือน กิติวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ปนัดดา ธนสถิตย์ ประธานกรรมการ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ช่วยตรวจตราวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี ตลอดจนบุคลากรทุกฝ่ายที่แสดงความเอื้อเฟื้อต่อผู้วิจัยตลอดระยะเวลา 4 เดือนที่เข้าไปทำการศึกษา ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ได้เรียนรู้ชีวิตและรู้จักโลกในอีกมุมหนึ่งที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน

ขอบคุณกลุ่มเพื่อนปริญญาโท MC 9 ทุกคนที่คอยเป็นแรงใจให้กันและร่วมต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ จนประสบผลสำเร็จ การติดต่อกันเสมอเป็นทั้งการกระตุ้นให้ตื่นตัวเร่งทำงานในขณะเดียวกันก็รู้สึกโล่งใจเนื่องจากตระหนักรู้ว่าเราไม่ได้กำลังฟันฝ่าอุปสรรคเพียงลำพัง

ขอบคุณกลุ่มเพื่อนสมัยมัธยม และปริญญาตรีที่คอยโทรศัพท์เช็คความคืบหน้าการทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยด้วยความห่วงใย แม้จะหุดหู่ใจบ้างเมื่อต้องคอยพูดซ้ำไปซ้ำมาว่า “ยังไม่เสร็จ” แต่พบกันคราหน้าเพื่อนๆ คงได้ยินประโยคอื่นที่สร้างความเบิกบานใจกว่าเดิมแน่นอน

ขอขอบพระคุณคณาจารย์จากสถาบันราชภัฏกาญจนบุรีที่เอื้อเฟื้อให้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในยามที่เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวมีปัญหา

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่เป็นกำลังใจสำคัญมาโดยตลอด หากไม่มีแรงใจและแรงผลักดันจากที่บ้าน คงไม่มีความสำเร็จในวันนี้อย่างแน่นอน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ปัญหาวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
สมมุติฐานการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์	7
ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ	12
แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์	15
แนวคิดเรื่องพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น	18
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	21
ระยะเวลาการเก็บข้อมูล	22
การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	22
ขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล	24
การจัดระบบและนำเสนอข้อมูล	27

บทที่ 4 สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี	29
ประวัติของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี	29
ที่ตั้งของหน่วยงานสำคัญในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี	32
ข้อมูลพื้นฐานของเด็กในช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูล	34
การใช้ชีวิตประจำวันของเด็กภายใต้กฎระเบียบ	35
การใช้ชีวิตในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	38
การใช้ชีวิตในช่วงวันหยุดวันเสาร์และวันอาทิตย์	39
สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์เด็ก	41
บทที่ 5 สภาพการสื่อสารของบ้านชัยพฤกษ์ โกเมศ จันทนกะพ้อ	49
บ้านชัยพฤกษ์	49
สภาพโดยรวมของบ้าน	49
สมาชิกบ้านชัยพฤกษ์	52
แบบแผนการใช้สื่อในบริบทบ้านชัยพฤกษ์	53
การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล	55
การเปิดรับสื่อมวลชน	57
สื่อโทรทัศน์	58
สื่อวิทยุ	67
เทปคาสเส็ต	68
สื่อสิ่งพิมพ์	68
บ้านโกเมศ	72
สภาพโดยรวมของบ้าน	72
สมาชิกบ้านโกเมศ	74
แบบแผนการใช้สื่อในบริบทบ้านโกเมศ	76
การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล	76
การเปิดรับสื่อมวลชน	77
สื่อโทรทัศน์	79
สื่อวิทยุ	87
วิดีโอ	87

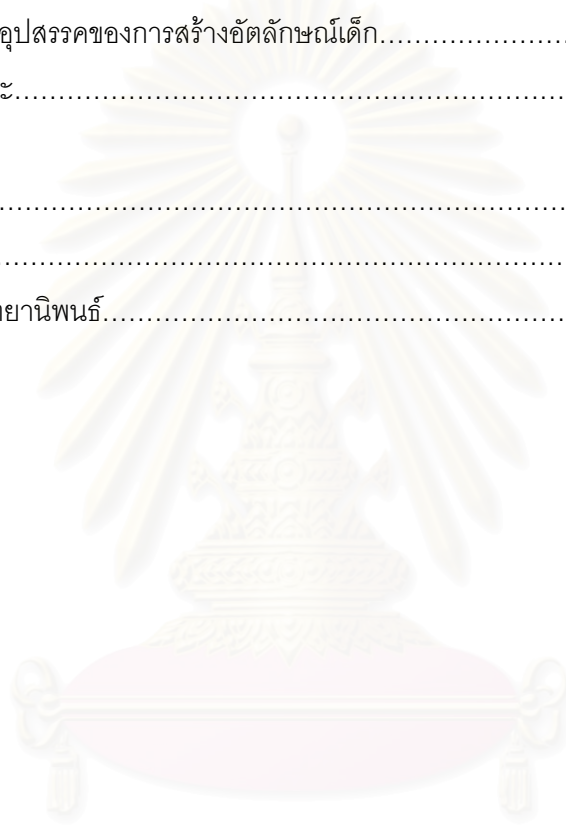
สารบัญ (ต่อ)

ณ

หน้า

สื่อสิ่งพิมพ์	88
สื่อภาพยนตร์	92
บ้านจันทน์กะพ้อ	94
สภาพโดยรวมของบ้าน	94
สมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อ	96
แบบแผนการใช้สื่อในบริบทบ้านจันทน์กะพ้อ	98
การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล	99
การเปิดรับสื่อมวลชน	100
สื่อโทรทัศน์	101
สื่อวิทยุ	110
เทปคาสเส็ต	111
สื่อสิ่งพิมพ์	111
สื่อภาพยนตร์	113
บทที่ 6 การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านชัยพฤกษ์	114
อัตลักษณ์ร่วม	114
อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	121
อัตลักษณ์กลุ่ม	138
บทที่ 7 การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านโกเมศ	151
อัตลักษณ์ร่วม	151
อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	157
อัตลักษณ์กลุ่ม	171
บทที่ 8 การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านจันทน์กะพ้อ	183
อัตลักษณ์ร่วม	183
อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	188
อัตลักษณ์กลุ่ม	205

บทที่ 9 บทสรุป	213
การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์.....	215
อัตลักษณ์ทางเพศ	219
อัตลักษณ์ทางชนชั้น	221
ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์เด็ก.....	223
ข้อเสนอแนะ.....	225
รายการอ้างอิง.....	227
บรรณานุกรม.....	229
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	231

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	38
ตารางที่ 4.2 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	39
ตารางที่ 4.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของเด็กกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ในสถานสงเคราะห์	46
ตารางที่ 5.1 แสดงข้อมูลเด็กบ้านชัยพฤกษ์	52
ตารางที่ 5.2 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	54
ตารางที่ 5.3 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	54
ตารางที่ 5.4 สรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านชัยพฤกษ์เพื่อตอบสนองความพอใจ ของตน	56
ตารางที่ 5.5 แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	57
ตารางที่ 5.6 แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	57
ตารางที่ 5.7 แสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจ ของตน	58
ตารางที่ 5.8 แสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง	59
ตารางที่ 5.9 แสดงรายการโทรทัศน์และความรู้ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์จะได้รับภายหลังการรับชม	66
ตารางที่ 5.10 แสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์รับชม	67
ตารางที่ 5.11 แสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์	68
ตารางที่ 5.12 แสดงประเภทของหนังสือและคุณประโยชน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์ได้รับจาก การอ่าน	70
ตารางที่ 5.13 แสดงข้อมูลเด็กบ้านโกเมศ	74
ตารางที่ 5.14 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	76
ตารางที่ 5.15 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	76
ตารางที่ 5.16 สรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านโกเมศเพื่อตอบสนองความพึงพอใจ ของตน	77
ตารางที่ 5.17 แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	77
ตารางที่ 5.18 แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	78
ตารางที่ 5.19 แสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศเพื่อตอบสนองความพึงพอใจ	78
ตารางที่ 5.20 แสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง	80

ตารางที่ 5.21	แสดงรายการโทรทัศน์และความรู้ที่เด็กบ้านโกเมศจะได้รับภายหลังการรับชม....	85
ตารางที่ 5.22	แสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านโกเมศรับชม	86
ตารางที่ 5.23	แสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านโกเมศ	88
ตารางที่ 5.24	แสดงประเภทของหนังสือและคุณประโยชน์ที่เด็กโกเมศได้รับจากการอ่าน	89
ตารางที่ 5.25	แสดงข้อมูลเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ	96
ตารางที่ 5.26	แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	98
ตารางที่ 5.27	แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ ..	99
ตารางที่ 5.28	สรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อเพื่อตอบสนอง ความพอใจของตน	100
ตารางที่ 5.29	แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์	100
ตารางที่ 5.30	แสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์	101
ตารางที่ 5.31	แสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อเพื่อตอบสนอง ความพึงพอใจของตน	101
ตารางที่ 5.32	แสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง	102
ตารางที่ 5.33	แสดงรายการโทรทัศน์และความรู้ที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อได้รับภายหลัง การรับชม	109
ตารางที่ 5.34	แสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อรับชม	109
ตารางที่ 5.35	แสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ	111
ตารางที่ 5.36	แสดงประเภทของหนังสือและคุณประโยชน์ที่เด็กจันทน์กะพ้อได้รับ จากการอ่าน	112
ตารางที่ 6.1	แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง อัตลักษณ์.....	115
ตารางที่ 6.2	แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านชัยพฤกษ์	121
ตารางที่ 6.3	แสดงการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์	138
ตารางที่ 6.4	แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์.....	139
ตารางที่ 6.5	สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน....	146
ตารางที่ 7.1	แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านโกเมศและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง อัตลักษณ์.....	152
ตารางที่ 7.2	แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านโกเมศ	158

ตารางที่ 7.3	แสดงการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านโกเมศ	171
ตารางที่ 7.4	แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม.....	172
ตารางที่ 7.5	สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน.....	179
ตารางที่ 8.1	แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง อัตลักษณ์.....	184
ตารางที่ 8.2	แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านจันทน์กะพ้อ	188
ตารางที่ 8.3	แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาละครที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของสื่อ.....	197
ตารางที่ 8.4	แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม.....	205
ตารางที่ 8.5	สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน.	209

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี.....	31

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี” เป็นการศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารในชีวิตประจำวันของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์ว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์เด็กหรือไม่ โดยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่เลือกนำมาศึกษาอธิบายได้ดังนี้

การสื่อสารเป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างและดำรงอยู่ของกลุ่ม การใช้ชีวิตประจำวันต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นเสมอ โดยอาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคลในบริบทต่างๆ ของสังคม รวมทั้งการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน อันจะนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็น ทศนคติ เกิดการเรียนรู้และนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

นอกจากกระบวนการสื่อสารจะนำมาซึ่งข้อมูลในแง่มุมต่างๆ แล้ว ยังส่งผลสำคัญต่อการพัฒนา “ความเป็นตัวตน” หรือ “อัตลักษณ์” ต่อบุคคลผู้เปิดรับสารนั้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สื่อที่คนเราเปิดรับกันในชีวิตประจำวันสามารถส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ปัจเจกบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม

งานวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลและอัตลักษณ์กลุ่ม คือ “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กปัมในกรุงเทพมหานคร” กับ “การนำเสนอความเป็นตัวตนของผู้หญิงบริการในสถานบันเทิงบาร์เบียร์จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการสร้างหรือปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเด็กปัมและผู้หญิงบริการนั้นต้องอาศัยเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล และการใช้สื่อมวลชนเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ โดยหญิงบริการนั้นต้องพึ่งพาการสื่อสารระหว่างบุคคลมากเพื่อเร่งปรับเปลี่ยนตัวตนให้สอดคล้องกับสภาพการทำงาน ในขณะที่เด็กปัมต้องปรับเปลี่ยนตัวตนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในสังคมเมือง นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยังบ่งชี้ว่าบริบททางสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ส่งผลต่อกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อสารระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีบทบาทต่อการเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของบุคคลผู้นั้นได้

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งกระทำกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กสถานสงเคราะห์ เนื่องจากต้องการขยายผลการศึกษาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสทางสังคม จากงานวิจัยที่ศึกษาเด็กในสถานสงเคราะห์ต่างพบข้อสรุปที่ตรงกันว่ากลุ่มเด็กยังคงประสบปัญหาการพัฒนาอัตลักษณ์ของตน เช่น เด็กชายสถานสงเคราะห์เชียงใหม่ดีอรั้น ขาดความรับผิดชอบ เชื้อยชา เกียจคร้าน ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีความเป็นระเบียบ ลักขโมย ขอบหลบหนี มีปัญหาด้านอารมณ์ จิตใจ รวมทั้งปัญหาการเรียน (กรมประชาสงเคราะห์, 2534) เด็กหญิงสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีมีพฤติกรรมลักขโมย พุดปิด อารมณ์รุนแรง (อารีย์ ศรีทองสุข, 2520) เด็กหญิง สถานสงเคราะห์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขาดความคิดสร้างสรรค์ ขาดความรอบคอบ ไม่ค่อยเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เป็นผู้นำ (ฐิติรักษ์ วิเศษศิลปานนท์, 2536) จากพฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงการพัฒนาอัตลักษณ์ที่มีปัญหาของเด็กสถานสงเคราะห์ได้

อัตลักษณ์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตเกี่ยวเนื่องกับการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งสภาพการสื่อสารและบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์นั้นได้ ดังนั้นการที่เด็กสถานสงเคราะห์พัฒนาอัตลักษณ์ของตนได้อย่างไม่สมบูรณ์พร้อมนี้ จึงเกิดคำถามตามมาว่าสภาพการสื่อสารในบริบทสถานสงเคราะห์นั้นเป็นเช่นไร

การศึกษาในครั้งนี้เลือกศึกษาเฉพาะสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเพียงแห่งเดียวเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม สภาพการสื่อสารของกลุ่มเด็กในความอุปการะภายในช่วงเวลาการศึกษาที่จำกัด ซึ่งแนวคิดของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ

บริบททางสังคม → การสื่อสาร → การสร้างอัตลักษณ์

สถานสงเคราะห์ → การสื่อสารภายใต้บริบทที่จำกัด → สร้างอัตลักษณ์ได้อย่างไร

จากแนวคิดดังกล่าว ข้อมูลที่ต้องการทราบคือ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์ สภาพการสื่อสารในบริบทสถานสงเคราะห์ และอัตลักษณ์ของเด็ก จากนั้นนำคำตอบด้านอัตลักษณ์ของเด็กมาพิจารณาเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและสภาพการสื่อสารนำไปสู่คำตอบได้ในที่สุดว่าการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กเป็นอย่างไรและเชื่อมโยงกับการสื่อสารหรือไม่

อย่างไรก็ดีมีงานวิจัยที่กล่าวถึงรายละเอียดด้านสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจถึงบริบททางสังคมเบื้องต้นได้ คือ สถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กอยู่อาคารพักหลังละไม่เกิน

40 คน มีแม่บ้านประจำอาคารพัก เด็กได้รับการศึกษาทั้งสายสามัญและฝึกฝนวิชาชีพตามความถนัด มีกิจกรรมนันทนาการให้เด็ก เช่น การออกกำลังกายตอนเช้าทุกวัน การให้เล่นกีฬา มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม ไปทัศนศึกษา จัดงานรื่นเริง เปิดโทรทัศน์ให้เด็กชมทุกวัน รวมทั้งการจัดฉายวิดีโอ ในช่วงวันธรรมดาเด็กจะรับชมโทรทัศน์ได้ถึงช่วงเวลา 20.00 น. แต่หากเป็นช่วงวันหยุดเด็กจะมีการเปิดรับสื่อมวลชนมากขึ้นแต่ก็ต้องเป็นไปตามเวลาที่กำหนด เช่น หลังจากทำงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว เด็กอาจเลือกเปิดรับหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ได้ในช่วงสาย หลังอาหารมื้อกลางวันและมื้อเย็น และสุดท้ายคือช่วงเวลาหลัง 20.00 น. จะอนุญาตให้ดูละครหลังข่าวได้เรื่องเดียว (ฐิติรักษ์ วิเศษศิลปานนท์, 2537)

สำหรับงานวิจัยที่ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในครั้งนี้ได้คืองานวิจัยของนิภา ส.ตุมรสุนทร และนางลัดขันธ์ เอมประดิษฐ์ (2534) ผลการวิจัยกล่าวถึงกิจวัตรประจำวันของเด็กในความอุปการะ และการบริการที่ทางสถานสงเคราะห์จัดเตรียมให้เด็ก 10 ด้าน คือ การบริการรับเด็ก (วิธีปฏิบัติในการรับเด็ก) การบริการเลี้ยงดูเด็ก การบริการรักษาพยาบาลและอนามัย การบริการสันทนาการ การบริการอบรมศีลธรรม จรรยา การบริการด้านการศึกษา การบริการด้านสังคมสงเคราะห์ การบริการจัดหางาน การบริการจำหน่ายเด็ก และการบริการติดตามผลการให้การสงเคราะห์ภายหลังเด็กพ้นจากความอุปการะแล้ว

อย่างไรก็ดีงานวิจัยข้างต้นเป็นเพียงการให้ข้อมูลของทางสถานสงเคราะห์ในภาพรวมกว้างๆ เท่านั้น ซึ่งเนื้อหาไม่ได้มุ่งเน้นรายละเอียดในประเด็นของการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กในความอุปการะ ดังนั้นประเด็นดังกล่าวจะเป็นคำตอบให้การศึกษารุ่นนี้ ซึ่งหากผลการวิจัยที่ได้แสดงให้เห็นว่าสภาพการสื่อสารในบริบทสถานสงเคราะห์มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กได้จริง ก็จะเป็นภาพสะท้อนให้บุคลากรในสถานสงเคราะห์ที่มีส่วนรับผิดชอบดูแลเด็กตระหนักถึงความสำคัญของอิทธิพลของการสื่อสารมากยิ่งขึ้นในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งต่อการหล่อหลอมความเป็นตัวตนของเด็ก ดังนั้นการปกครองเด็กในความอุปการะจึงควรเพิ่มความระมัดระวังให้มากขึ้นในแง่ของการจัดสรรสื่อมวลชนที่มีประโยชน์ตอบสนองความต้องการของเด็กได้ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในสถานสงเคราะห์ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดตัวเด็กให้มีความเข้าใจจิตวิทยาเด็กมากยิ่งขึ้นเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้ยังเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการช่วยขยายขอบเขตการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมต่อไป

ปัญหานำวิจัย

1. สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเป็นเช่นไร
2. แบบแผนการสื่อสารของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์เป็นอย่างไร
3. อัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ใน “ครอบครัวจำลอง” ภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์เป็นเช่นไร
4. การสื่อสารของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์มีส่วนสร้างอัตลักษณ์ของพวกเขาได้อย่างไร
5. อะไรคือปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์
2. เพื่อศึกษาแบบแผนการสื่อสารของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์

สมมุติฐานการวิจัย

การสื่อสารภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์มีส่วนสำคัญต่อการสร้างและการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนในความอุปการะของสถานสงเคราะห์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เลือกศึกษาเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี ซึ่งรับอุปการะเด็กผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สะดวกต่อการเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เห็นชอบให้ทำการวิจัยดังกล่าวร่วมกับกลุ่มเด็กได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดรวม 4 เดือน คือ ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายนถึง 15 ตุลาคม 2544

นิยามศัพท์

การสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะการเกิดความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มนั้นๆ มีลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่น ไม่ซ้ำแบบใคร ซึ่งความเป็นตัวตนดังกล่าวมีได้หลายรูปแบบ อาจเป็นบุคลิกภาพที่ซ่อนอยู่ภายใน หรือแสดงออกเป็นพฤติกรรมซ้ำกันบ่อยครั้งจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

อัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) หมายถึง ความตระหนักรู้ด้านเพศของตน และมีการแสดงออกซึ่งบทบาทความเป็นตัวตนทางเพศได้อย่างเหมาะสม สำหรับการศึกษารุ่นนี้ มุ่งค้นหาว่ากลุ่มเด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ที่เป็นสมาชิกเพศหญิงจำนวนมากและขาดการเรียนรู้การใช้ชีวิตในบริบทครอบครัวที่แท้จริงนั้น พวกเขาเหล่านั้นจะมีการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนทางเพศได้สอดคล้องกับเพศของตนหรือไม่ อย่างไร

อัตลักษณ์ทางชนชั้น (class identity) หมายถึง ความตระหนักรู้ว่าตนเป็นคนชนชั้นใดในสังคม มีความรู้สึกด้อยค่าหรือเหนือกว่าบุคคลอื่นหรือไม่ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเปรียบเทียบตัวตนกับบุคคลในสังคมทั้งจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยตรงและจากการรับรู้โลกภายนอกผ่านทางสื่อมวลชน ซึ่งการเปรียบเทียบตัวตนนี้อาจพิจารณาได้จากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิต

เยาวชน หมายถึง กลุ่มเด็กสถานสงเคราะห์ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจัดให้เด็กช่วงวัยดังกล่าวเป็นกลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มเด็กรุ่นโตในบริบทสถานสงเคราะห์

การสื่อสาร เป็นการศึกษาถึงแบบแผนการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละวัน ว่าพวกเขาทำการติดต่อสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์กับใคร รวมถึงเปิดรับสื่อสารมวลชนชนิดและรูปแบบใดบ้างในชีวิตประจำวัน

ครอบครัวจำลอง หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้สภาพความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกับครอบครัวจริง สำหรับในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี ทำการเลียนแบบครอบครัวจริงด้วยการสร้างบ้านพักสำหรับเด็กรวม 19 หลัง แต่ละหลังเทียบได้กับครอบครัวจำลอง 1 ครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวมีแม่บ้าน 2 ท่านทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง ในขณะที่กลุ่มเด็กในความอุปการะเปรียบเหมือนลูก ซึ่งอาศัยอยู่บ้านหลังละประมาณ 20-30 คน

สถานสงเคราะห์เด็ก หมายถึง หน่วยงานหนึ่งของกรมประชาสงเคราะห์ที่มีภารกิจในการดูแลและให้ความคุ้มครองเด็กที่ขาดบ้านหรือขาดผู้ปกครอง โดยมีหลักการสำคัญคือเด็กควรได้รับโอกาสให้เติบโตในบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวเป็นเบื้องต้น แต่เมื่อไม่อาจหาครอบครัวให้เด็กได้ สถานสงเคราะห์จึงมีหน้าที่เปรียบเสมือนบ้านที่จะให้การดูแลและคุ้มครองเด็กให้รอดพ้นจากอันตราย

การศึกษาครั้งนี้เลือกสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเพียงแห่งเดียว โดยสถานที่แห่งนี้ให้ความอุปการะเด็กหญิงอายุตั้งแต่ 5-18 ปี ที่มีคุณสมบัติกำพร้า อนาคตไร้ที่พึ่ง ถูกทอดทิ้ง มีปัญหาความประพฤติ และผู้ปกครองให้การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์
3. ผลการวิจัยที่ได้เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ และช่วยขยายขอบเขตการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของบทแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแนวคิด และทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา 4 แนวคิด คือ

1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)
2. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratification)
3. แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction)
4. แนวคิดเรื่องพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น

การศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้เป็นการสืบค้นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์ โดยอาศัยทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจในการมองว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถนำการสื่อสารมาใช้ประโยชน์ในการสร้างอัตลักษณ์ของตนและภายในกลุ่มตนได้หรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งนำแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มาพิจารณาในส่วนของกรรมปฏิสัมพันธ์กันของกลุ่มเด็ก เพราะพฤติกรรมที่แสดงออกในแง่มุมต่างๆ นั้นสามารถบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของเด็กได้ ส่วนแนวคิดเรื่องพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่นทำให้เกิดความเข้าใจเด็กในเชิงจิตวิทยามากขึ้น สามารถเรียนรู้พัฒนาการและความต้องการของเด็กในแต่ละช่วงวัยได้

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในคนหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากบุคคลอื่น อัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลจึงมีความหมายถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้นๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใคร ซึ่งในบุคคลหนึ่งอาจมีคุณลักษณะที่โดดเด่นนี้ได้หลายรูปแบบ อาจเป็นบุคลิกภาพที่ซ่อนอยู่ภายใน หรือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันบ่อยครั้ง จนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกลายเป็นเอกภาพของลักษณะเฉพาะตัวได้ (Hornburger, 1963)

ในส่วนของ การสร้างอัตลักษณ์หรือการก่อร่างความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลนั้น นับเป็นกระบวนการซับซ้อนที่ค่อยๆ ปรากฏขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดทั้งชีวิต โดยนักวิชาการด้านจิตวิเคราะห์ส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่าช่วงแห่งการแสวงหาอัตลักษณ์นี้เป็นช่วงของเด็กวัยรุ่น โดยพวกเขาจะเริ่มมีความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตนเอง มีความรู้สึกที่ว่าตนไม่เหมือนคนอื่น ในขณะที่เดียวกันก็เตรียมพร้อมที่จะเข้ากับสังคม หากพัฒนาการในขั้นนี้เด็กรับรู้บทบาทตนเองก็จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ แต่หากพัฒนาความเป็นตัวตนไม่สมบูรณ์ เขาจะเกิดความสับสนในอัตลักษณ์จนเกิดเป็นพฤติกรรมในแง่ลบ

จากการที่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต คนเราในทุกช่วงวัยจึงสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของตนเองได้ ซึ่งหลักการสำคัญของการสร้างและพัฒนาความเป็นตัวตนในแต่ละช่วงวัยนั้นล้วนมีความสัมพันธ์กับสภาพการสื่อสารในบริบททางสังคมที่แต่ละบุคคลอาศัยอยู่ทั้งสิ้น

ในส่วนของนักจิตวิทยาปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ Charles H. Cooley และ George Herbert Mead ให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันว่ามีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพได้ โดย Mead เสนอว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นผลจากการที่เราติดต่อกับสื่อสารกับบุคคลอื่น เราจะมองเห็นความเป็นตัวตนของเราเองผ่านสายตาของบุคคลอื่น ดังนั้นสิ่งที่คนอื่นสื่อมาถึงเราจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับตัวเรา (self – concept) บุคคลแวดล้อมรอบตัวที่ต้องทำการปฏิสัมพันธ์ด้วยจึงกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญให้เราเกิดแนวความคิดความเป็นตัวเราได้

นักจิตเชิงจิตวิทยาหลายท่านต่างก็มีมุมมองในเรื่องการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ในรูปแบบเดียวกัน เช่น Erick Erikson กล่าวว่าแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดที่ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพได้ก็คือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction)

Harry Stack Sullivan กล่าวว่า การก่อรูปของบุคลิกภาพนั้นเป็นไปในทำนองถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันระหว่างบุคคลกับโลกภายนอก จุดเด่นของการพัฒนาบุคลิกภาพอยู่ในวัยเยาว์ เพราะเป็นระยะที่ชีวิตเริ่มรู้จักโลกอันสลับซับซ้อน และจะมีบทบาทมากขึ้นในด้านการสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เป็นช่วงแห่งการพัฒนาตัวตน (self) ขึ้น สอดคล้องกับ Piaget ที่กล่าวว่าประสบการณ์จากการที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เล็กส่งผลให้เรารู้จักตัวตนได้ (ประสาร ทิพย์ธารา, 2521)

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าความเป็นตัวตนเกิดขึ้นเมื่อเราทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด หากแต่เป็นกระบวนการที่เป็นผลมาจากการเข้าร่วมกลุ่มในสังคมและได้ทำการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนั่นเอง

จากแนวคิดของ Mead ที่กล่าวว่าวิธีที่จะทำให้รู้ความเป็นตัวตนของเราได้นั้นต้องมาจากทัศนคติของคนรอบตัวที่พวกเขาสื่อมาถึงเราอันเป็นกระบวนการที่มองเห็นตัวตนผ่านสายตาคนอื่น วิธีคิดในรูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลแวดล้อมรอบตัวเป็นผู้มีอิทธิพลในการสร้างความเป็นตัวตนของเราได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้กล่าวสรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. สมาชิกในครอบครัว นับเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมองตัวตนของเรามากเนื่องจากเป็นผู้ที่เราต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วยในช่วงเริ่มต้นของชีวิต บุคคลในครอบครัวจะเป็นผู้สื่อสารให้เราทราบได้ว่าเราคือใคร นอกจากนั้นยังเป็นบุคคลแบบอย่างให้เราทำการเลียนแบบได้ด้วย

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องติดต่อด้วยตลอดชีวิต เมื่อเราติดต่อกับเพื่อน นั่นคือเรากำลังดำเนินการเปรียบเทียบทางสังคม (social comparison) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบตัวตนของเรากับคนอื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทำให้เราตระหนักถึงตัวเราในแง่มุมต่างๆ ได้

3. กลุ่มบุคคลทั่วไปในสังคม โดยปกติแล้วสังคมจะถ่ายทอดคุณค่า ทัศนคติของสังคมนั้นๆ สู่มหาชิก ในฐานะที่เราเป็นสมาชิกในสังคมก็ย่อมได้รับทัศนคติต่างๆ ที่เป็นมุมมองของคนทั้งสังคมไว้ด้วย ซึ่งลักษณะการถ่ายทอดสามารถกระทำได้ผ่านทางสื่อมวลชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน ตลอดจนกลุ่มคนในสังคมในภาพรวม เราได้เรียนรู้คุณค่าของวัฒนธรรมในสังคมที่เราอาศัยอยู่ ซึ่งแนวคิดและมุมมองต่างๆ ที่ได้รับนี้ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งว่าเราคือใคร ความเป็นตัวตนจึงเป็นกระบวนการที่มาจากกระบวนการคิดภายใน และการกระทำจากทัศนคติสังคมภายนอกที่เกิดขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Wood, 2000)

ในส่วนของงานวิจัยในครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี โดยตั้งสมมุติฐานว่าสภาพการสื่อสารภายใต้บริบทที่เด็กอาศัยอยู่คือที่สถานสงเคราะห์แห่งนี้จะมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กได้ ผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์ของเด็กสถานสงเคราะห์และนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับสภาพ การสื่อสารในบริบทบ้านแต่ละหลังที่เด็กอาศัยอยู่ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ จาก

แนวคิด ด้านอัตลักษณ์ ข้างต้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์นั้นมีความ เกี่ยวพันกับการสื่อสาร ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กสถาน สงเคราะห์บ้านราชวิถีในครั้งนี้จะมีความสัมพันธ์กันได้จริง

ประเด็นที่ต้องการศึกษาในครั้งนี้เป็นอัตลักษณ์ใน 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ปัจเจก บุคคล (self identity) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (group identity) ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวเน้น ใน 2 แง่มุม คือ อัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) และอัตลักษณ์ทางชนชั้น (class identity)

อัตลักษณ์ปัจเจกบุคคล (self identity) เป็นการค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตน ของเด็กแต่ละคน โดยการศึกษาครั้งนี้เลือกกล่าวถึงเฉพาะบางคนเท่านั้นที่มีบุคลิกลักษณะ ที่โดดเด่น คำตอบที่ได้จะสามารถตอบคำถามได้ว่า “เด็กคนนั้นคือใคร มีความโดดเด่นอย่างไร” การค้นหาอาจทำได้โดยการสังเกตการณ์พฤติกรรมการแสดงออก หรือให้เด็กคนนั้นสำรวจตัวตน โดยการตอบคำถามเกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งอัตลักษณ์ปัจเจกบุคคลที่ปรากฏนั้นอาจมีได้หลายลักษณะ เพราะเด็กเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทได้หลายแง่มุมตามสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น

ผลการศึกษาเรื่อง “อาชญากรเด็ก” ของอรสม สุทธิสาคร (2543) เป็นเรื่องหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ได้ว่าในบุคคลหนึ่งอาจมีอัตลักษณ์ได้หลายลักษณะ เช่น กรณีเด็กชายวัย 14 ปีที่ก่อ คดีฆาตกรรม แต่ไม่มีใครเชื่อว่าเป็นผู้ลงมือ เนื่องจากการแสดงความเป็นตัวตนที่หลากหลาย ทั้งการเป็นเด็กเงียบขรึม ซื่อๆ ไม่ช่างพูดเก็บความรู้สึก ไม่แสดงออก เชื้อฟุ้งและรับผิดชอบดี เมื่ออยู่ต่อหน้าคุณครู แต่หากอยู่กับบุคคลในบ้านจะกลายเป็นคนอารมณ์รุนแรง บางครั้ง ไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนั้นผลการศึกษายังเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวและ สิ่งแวดล้อมในบริบทที่เด็กอาศัยอยู่มีส่วนสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมเด็กให้มีพฤติกรรมไปในทางที่ดี หรือร้ายได้

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือตัวตนของเด็กที่ศึกษาจากการสังเกตการณ์โดยผู้วิจัย อาจไม่ตรงกับตัวตนที่เด็กสำรวจตัวเอง ความไม่สอดคล้องในแง่มุมนี้อาจเกิดจากการที่เด็กไม่ ยอมรับข้อดีของตนเอง หรืออาจเป็นความซับซ้อนทางบุคลิกของเด็กที่บุคคลภายนอกไม่อาจ หยั่งถึงก็ได้ ตัวอย่างผลการศึกษาที่แสดงถึงความเป็นตัวตนที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างเด็กและผู้วิจัย คือ วิมล หาญตระกูล (2539) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็ก ก้าวร้าว” พบว่าการที่เด็กมองตัวตนของตนเองด้วยการตอบแบบสอบถามมักจะมีความเห็นเกี่ยวกับ ตนในทางบวก แต่จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์กลับพบว่าพฤติกรรมบางอย่างไม่สอดคล้องกัน นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยของอัจฉรา จตุจินดา (2536) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมทาง

สังคมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์ พบว่า เด็กวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างลี้วนตอบคำถามพฤติกรรมที่ตนเคยกระทำและ มีแนวโน้มที่จะกระทำในเชิงบวกทั้งสิ้น ซึ่งไม่รู้ว่าจริงหรือไม่ในความเป็นจริง

อัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) เป็นความสำคัญว่าตนเป็นหญิงหรือชาย โดยปรกติแล้วบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูในวัยเด็กจะเป็นผู้สื่อสารให้ทราบว่าเรามีเพศอะไร และควรปฏิบัติตัวในความเป็นเพศของตนอย่างไร การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ความหมายของความเป็นเพศนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม และเมื่อโตขึ้นได้มีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ มากยิ่งขึ้น เด็กก็จะได้เรียนรู้บทบาททางเพศของตนได้มากขึ้นตามไปด้วย สำหรับการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กสถานสงเคราะห์มีประเด็นที่น่าสนใจคือ พวกเขาไม่ได้อยู่ร่วมกับพ่อแม่ แต่เป็นการใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มเพื่อนและครูแม่บ้านภายใต้บริบทที่เรียกว่า “ครอบครัวจำลอง” จึงเป็นเรื่องที่น่าค้นหาว่าเด็กกลุ่มนี้สามารถพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตนเป็นไปในลักษณะใด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นอัตลักษณ์ทางเพศที่น่าสนใจเรื่องหนึ่งคือ การศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา ของสายฝน วรรณดุจ (2537) พบว่านักศึกษาที่มีระดับชั้นเรียนสูงขึ้น จะสามารถค้นหาอัตลักษณ์ด้านบทบาททางเพศได้มากขึ้น มีความสับสนในบทบาททางเพศลดลง เพราะวัยรุ่นได้เรียนรู้โลกภายนอกมากขึ้น พบกับสังคมที่กว้างขึ้น นอกเหนือจากครอบครัว เห็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีตัวแบบจากสื่อมวลชน มีกลุ่มเพื่อนภายในสถานศึกษา เรียนรู้เพศตรงข้าม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการตกลงใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศด้วยตนเอง พฤติกรรมต่างๆ จึงสอดคล้องกับการตกลงใจตามบทบาททางเพศมากขึ้น

อัตลักษณ์ทางชนชั้น (class identity) เป็นความสำคัญว่าตนเป็นคนชนชั้นบนหรือชนชั้นล่าง ด้อยกว่าหรือเหนือกว่าบุคคลอื่นในสังคม การตัดสินว่าใครเป็นคนชนชั้นใดนั้นตามแนวคิดของ Karl Marx จะพิจารณาจากความมั่งคั่งจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งการผลิต (production) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุน และผู้ใช้แรงงาน ความไม่เสมอภาคของชนชั้นทั้งสองนี้มีความแตกต่างกันในเรื่องปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ในขณะที่ Max Weber แสดงแนวคิดแย้งว่าความต่างทางชนชั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านอื่นด้วย เช่น การประกอบอาชีพ ระดับรายได้ ความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีในสถานะทางสังคม อำนาจทางการเมือง โดยระดับความสามารถและหน้าที่การทำงานทำให้แต่ละบุคคลได้รับผลตอบแทนต่างกัน และจะนำมาซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันด้วย (Bilton, T. and others, 1984)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็ก แม้จะไม่สามารถพิจารณาอัตลักษณ์ทางชนชั้นได้จากการประกอบอาชีพการงานและผลตอบแทนการผลิต แต่พวกเขาก็สามารถทำการประเมินตนเองได้จากการเปรียบเทียบตัวตนโดยพิจารณาจากรูปแบบการใช้ชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนโอกาสทางการศึกษา ซึ่งการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเกิดความชัดเจนเมื่อเด็กต้องเข้าโรงเรียนและเข้ากลุ่มสังคม

การศึกษาครั้งนี้มุ่งให้กลุ่มเด็กทำการเปรียบเทียบตัวตนกับคนอื่นในสังคมภายนอก แม้ว่าเด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในสถานสงเคราะห์ แต่การพบปะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นอยู่เสมอจากการไปโรงเรียน และการรอต้อนรับแขกภายนอกที่เข้ามาแจกของและเลี้ยงอาหารถึงภายในสถานสงเคราะห์ ซึ่งผลจากการประเมินตัวตนของเด็กจะทำให้ทราบว่า พวกเขารู้สึกดีต่อกว่าหรือเหนือกว่าอย่างไร ในแง่มุมใดบ้าง อันจะเป็นคำตอบของการสืบค้น อัตลักษณ์ในด้านนี้

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชนชั้นที่น่าสนใจ คือ “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๊มในเขตกรุงเทพมหานคร” ของสกกลกานต์ อินทร์ไทร (2539) พบว่ากลุ่มเด็กป๊มสำนึกว่าตนเป็นชนชั้นล่างในสังคม อันเป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม นอกจากนั้นสื่อที่กลุ่มเด็กป๊มนิยมเปิดรับยังช่วยสะท้อนอัตลักษณ์ทางชนชั้นได้อย่างชัดเจนอีกด้วย เช่น ละครโทรทัศน์แนวชีวิต นวนิยายแนวรักเล่มขนาดพอคเกตบุค รวมทั้งแนวเพลงเพื่อชีวิต โดยสื่อเหล่านี้ช่วยระบายความกดดันของคนในชนชั้นล่างเป็นการช่วยบรรเทาความแตกต่างทางชนชั้นได้ระดับหนึ่ง

ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ

การศึกษาตามทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจนี้เป็นการวิจัยการสื่อสารในแนวทางหนึ่ง โดยมองผู้รับสารในแง่จิตวิทยาสังคม อธิบายได้ว่าความต้องการของผู้รับสารนั้นเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาของผู้รับสารเอง ผู้รับสารจะเป็นผู้กำหนดการเลือกรับสื่อและสาร เพื่อนำมาตอบสนองความต้องการของตน ตามสภาพพื้นฐานทางจิตใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

ตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ อาจกล่าวในอีกนัยหนึ่งได้ว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเลือก (Choice) การรับ (Reception) รวมไปถึงท่าทีการสนองตอบของผู้รับสาร โดยหลักการสำคัญที่เป็นหัวใจของทฤษฎีนี้คือการมองว่า ผู้รับสารแต่ละคนนั้นมีจิตสำนึก มีเจตนา และมีแรงจูงใจในจิตใจของตน แล้วผลักดันให้เกิดการเลือกช่องทาง และเนื้อหาต่างๆ ที่ถูกนำเสนอมา (McQuail, 1997)

ข้อคิดเห็นพื้นฐานอีกประการหนึ่งของทฤษฎีนี้คือความหมายที่ได้รับจากการเปิดรับสื่อเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้โดยเฉพาะบุคคลเท่านั้น การตีความหมายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคล แล้วจึงทำการโต้ตอบข้อมูลซึ่งกันและกัน ตามที่ McQuail และคณะได้กล่าวไว้ว่า การใช้สื่อนั้นมีลักษณะเฉพาะในกระบวนการตอบโต้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาสื่อ ความต้องการส่วนบุคคล การรับรู้ เข้าใจบทบาทและคุณค่า รวมไปถึงบริบททางสังคมที่บุคคลนั้นๆ อยู่

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาแนวความคิดนี้คือ Katz และคณะ โดยได้แสดงความเห็นว่า “สภาพทางสังคม” และ “ลักษณะทางจิตวิทยา” นั้น เป็นต้นกำเนิดของ “ความต้องการ” (needs) อันเป็นที่มาของการเกิด “ความคาดหวัง” ที่จะใช้ “สื่อมวลชน” หรือใช้ “ข้อมูลจากแหล่งอื่น” ซึ่งจะนำไปสู่ “รูปแบบการเปิดรับสื่อที่แตกต่างกัน” หรือ “การทำกิจกรรมในรูปแบบอื่น” ส่วนผลลัพธ์ที่จะตามมาก็คือ “ความพึงพอใจ” ที่ได้รับการสนองตอบต่อความต้องการนั้น และในบางครั้งก็อาจ “ได้ผลลัพธ์ในแนวทางอื่น” อันมีสาเหตุมาจากไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ได้คาดหวังไว้ (McQuail, 1997)

จากข้อความข้างต้น สามารถกล่าวโยงถึงประเด็นที่ทำการศึกษาได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเด็กในสถานสงเคราะห์นั้นอยู่ใน “สภาพสังคม” หรือบริบทของสถานสงเคราะห์ แม้ในปัจจุบันจะถูกส่งตัวมาอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน หากแต่ความเป็นมาในอดีต หรือภูมิหลังทางสังคมล้วนมีความแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลต่อไปยังสภาพจิตใจ อันเป็น “ลักษณะทางจิตวิทยา” เกิดความคิด มุมมอง โลกทัศน์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเหล่านี้ก่อให้เกิด “ความต้องการ” หรือ needs ส่วนบุคคล อันจะนำไปสู่ “ความคาดหวัง” ว่าการใช้สื่อชนิดต่างๆ สามารถนำไปสู่การตอบสนองความต้องการได้ พวกเขาจึงทำการใช้ “สื่อมวลชน” ในรูปแบบต่างๆ หรืออาจใช้ “ข้อมูลจากแหล่งอื่น” เช่น สื่อบุคคล กลุ่มเพื่อน บุคคลแวดล้อมใกล้ชิด แม่บ้าน หรือแม้กระทั่งอาจารย์ในโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง “รูปแบบการเปิดรับสื่อที่แตกต่างกัน” ในบางครั้งกลุ่มเด็กนี้อาจสนองความต้องการของตนโดย “การทำกิจกรรมในรูปแบบอื่น” แทน เช่น เข้ากลุ่มทำกิจกรรมในชุมนุมต่างๆ ที่จัดขึ้นในสถานสงเคราะห์ เช่น เล่นดนตรี ร้องเพลงประสานเสียง ส่วนผลลัพธ์ที่ได้ออกมานั้นก็คือ “ความพึงพอใจ” ที่ได้ทำการใช้สื่อหรือทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการดังกล่าว หรือในบางครั้งการใช้สื่อหรือกิจกรรมนั้นๆ ก็ไม่อาจตอบสนองความต้องการอย่างที่คาดหวังไว้ก็ได้ ทำให้ “เกิดผลลัพธ์ในแนวทางอื่น” เช่น ความซึมเศร้า เบื่อหน่าย เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการที่คนเราทำการสื่อสาร หรือเลือกใช้สื่อต่างๆ นั้น พบว่าเป็นผลอันเนื่องมาจากการนำสื่อมาใช้เพื่อแก้ปัญหา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมาตอบสนอง

ความต้องการที่แตกต่างกันไป เช่น เพื่อการค้นหาข้อมูลข่าวสาร เพื่อทำการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน หรือแม้กระทั่งเพื่อการหลบหนีไปจากสภาพความเป็นจริง

การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจถูกนำมาศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผลงานที่น่าสนใจเป็นของ McQuail , Blumler และ Brown ในปี ค.ศ. 1972 แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่จะได้รับจากสื่อ แยกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเพื่อความผ่อนคลายทางอารมณ์
2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างมิตรภาพ และความสัมพันธ์ทางสังคม
3. เพื่อสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล อ้างอิงหรือระบุถึงความเป็นตัวตนได้ สืบค้นความเป็นจริงให้ปรากฏ ช่วยเสริมสร้างคุณค่าแห่งตน
4. เพื่อใช้ข้อมูลข่าวสารนั้นทำการควบคุม ตรวจสอบ ดูแล รับทราบความเป็นไปในสังคม

เมื่อนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าความพึงพอใจที่จะได้รับจากการใช้สื่อนั้น สามารถใช้ประโยชน์ในการสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลได้นั้นหมายถึง การที่เด็กในสถานสงเคราะห์ทำการสื่อสาร และเลือกใช้สื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อสนองความพึงพอใจแล้ว ผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือ พวกเขาสามารถนำประโยชน์จากการใช้สื่อดังกล่าวมาปรับใช้ในการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งถือเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษ้อัตลักษณ์ของเด็กสถานสงเคราะห์ในครั้งนี้ ใช้ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจเป็นหลักในการมองว่า กลุ่มตัวอย่างนั้นมีการสร้างอัตลักษณ์จากการใช้ประโยชน์จากสื่อได้หรือไม่ อย่างไรนั่นเอง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษากลุ่มเด็กภายใต้บริบทของครอบครัวทั้งสิ้น เช่น ศิริลักษณ์ เจริญศักดิ์ พบว่าเด็กนักเรียนมัธยมปลายมีสิทธิ์เลือกเปิดรับเนื้อหาสารจากสื่อที่หลากหลายได้ตามความต้องการของตน ส่วนบัณฑิตา ทองสิมา (2536) ได้ทำการศึกษาประเด็นการใช้สื่อโทรทัศน์พบว่าเด็กคือผู้รับสารที่มีชีวิตชีวา กระตือรือร้น พวกเขารู้จักเลือกสรร และใช้ประโยชน์จากโทรทัศน์ได้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

งานวิจัยเพียงเรื่องเดียวที่ศึกษากลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์ เป็นของ ล้ำค่า โพธิ์กระแจ่ง (2534) เรื่อง “การใช้และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน” โดยเลือกศึกษากลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์ 4 แห่ง คือ บ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านมูทิตา และบ้านปราณี ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบถึงการใช้อย่างของเด็กและเยาวชนในหน่วยงานของสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ในภาพรวมกว้างๆ พบว่าแม้ความเป็นอยู่จะมีการวางกฎระเบียบเข้มงวด แต่เด็กยังมีโอกาสหรือมีสิทธิเลือกช่องทางต่างๆ ในการสนองความต้องการของตน โดยการเปิดรับสื่อชนิดต่างๆ หรือเลือกทำกิจกรรมได้ตามความพอใจ โดยเนื้อหาสื่อที่สนใจคือ ประเภทที่สร้างความตื่นเต้น ระทึกใจ ลึกลับเขย่าขวัญ เพราะเขาต้องการได้รับการกระตุ้นในสิ่งที่แปลกใหม่ แตกต่างจากวิถีชีวิตประจำวันที่ซ้ำซากจำเจ ยิ่งเด็กคาดหวังจะได้รับความพึงพอใจจากสื่อมากเท่าไร เด็กก็จะยิ่งเปิดรับสื่อมากขึ้นเท่านั้น

แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์

ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ คือลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้สัญลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ สื่อความหมายโต้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสัญลักษณ์ที่ใช้มีได้หลายรูปแบบ ได้แก่ คำพูด กิริยาท่าทาง สีหน้า แววตา รูปภาพ ดนตรี โดยสิ่งทำให้เกิดพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ได้นั้นมีทั้งปัจจัยภายในและภายนอก กล่าวคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการ (needs) แรงขับ (drives) และความต้องการด้านต่างๆ ของจิตใจ ส่วนปัจจัยภายนอก คือ กฎระเบียบข้อบังคับ สถานภาพทางสังคม ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม

ตามแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นี้มีความเกี่ยวข้องกับ “ความเป็นตัวตน” (self) เนื่องจากความเป็นตัวตนนี้มีอิทธิพลต่อทัศนคติโดยรวมของแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดการกระทำและการโต้ตอบในลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้นการจะทราบถึงความเป็นตัวตนของบุคคลใดจึงสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมการแสดงออกที่สื่อออกมาได้ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลนั้นจะถูกส่งผ่านกระบวนการทางสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั่นเอง

การศึกษาในครั้งนี้กล่าวถึงประเด็นในเรื่องของอัตลักษณ์ โดยมองว่าการสื่อสารนั้นมีส่วนสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ทั้งปัจเจกบุคคล (self identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม (group identity) ได้ ดังนั้นการนำแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มาใช้ก็เพื่อต้องการกล่าวโยง

ให้เห็นถึง “การแสดงออกทางการสื่อสาร” (self & group expression) ของกลุ่มเด็ก สถานสงเคราะห์ที่ต้องการศึกษา โดยวิธีการสืบค้นอัตลักษณ์ของเด็กนี้สามารถกระทำได้ผ่านการสังเกตการณ์จากพฤติกรรมการแสดงออก การกระทำในรูปแบบต่างๆ ลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มเด็ก ที่กระทำกับบุคคลต่างๆ รอบตัว กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่เด็กเข้าร่วม ตลอดจนศึกษาการสร้างความหมายของกลุ่มเด็กที่ได้รับหลังการสื่อสาร

พฤติกรรมสื่อสารของเด็กที่ต้องทำการสังเกตการณ์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็ก กล่าวสรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการเล่น เป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกอัตลักษณ์ของเด็กได้ประการหนึ่ง โดยปรกติแล้วเด็กจะมีวิธีการเล่นที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางเพศและช่วงวัย เช่น เพศชายชอบเล่นการต่อสู้ ใช้พละกำลัง ส่วนเด็กหญิงชอบเล่นตุ๊กตา การประกอบอาหาร และเด็กโตจะมีวิธีการเล่นที่ซับซ้อนกว่าเด็กเล็ก อย่างไรก็ตามดีลักษณะการเล่นของเด็กแต่ละคน และของเด็กแต่ละกลุ่มย่อมแสดงออกได้ถึงอัตลักษณ์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ ได้ด้วย เช่น

1.1 ลักษณะการเล่นตุ๊กตาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวปฏิบัติ และท่าทีทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กคนนั้น

1.2 การเล่นเกมที่เป็นการเล่นกับวัตถุ หรือกำหนดสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง การเล่นวิธีนี้เปรียบเป็นกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมในละแวกนั้น จัดเป็นการเล่นที่เด็กสมมุติขึ้นจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่เด็กได้พบได้ยินมา นอกจากนี้การเล่นยังสะท้อนให้เห็นลักษณะจิตใจของเด็กเองด้วย อย่างไรก็ตาม หากเด็กคนใดนิยมการเล่นแบบสมมุติมากเกินไป นั้นย่อมหมายความว่าเด็กเป็นคนที่คับข้องใจ ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้ (สุวรรณค์ จันทน์เอม, 2524)

1.3 การเล่นเกมใช้พละกำลัง เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีเสรีภาพทางกายของกลุ่มเด็ก หากเด็กคนใดชื่นชอบและมีโอกาสการเล่นได้อย่างเต็มที่บ่อยครั้งก็แสดงถึงการมีเสรีภาพ ไม่ถูกเลี้ยงดูอย่างบังคับควบคุมจากผู้ปกครองด้วย

2. การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ เป็นอีกสิ่งสะท้อนความชื่นชอบและลักษณะความนึกคิดของเด็กผู้สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนั้นๆ ได้ ผลงานทางศิลปะมีได้หลากหลายประเภท เช่น การปั้นดิน ตุ๊กตากระดาษ การวาดเขียน

ในส่วนของการวาดเขียน สุวรรณค์ จันทน์เอม (2524) กล่าวว่าไว้ว่าเป็นการสะท้อนความคิดของเด็กที่กำลังคิดอะไรมากที่สุด ณ ขณะนั้น เด็กจะวาดสิ่งต่างๆ เท่าที่จำได้โดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่แท้จริงของมัน เด็กที่มาจากครอบครัวสภาพเศรษฐกิจดีจะวาดสิ่งป็นที่ง่าย

ประกอบที่รูปวาดได้มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวสภาพเศรษฐกิจต่ำ นอกจากนั้นสติปัญญาของเด็กเองก็มีอิทธิพลต่อการวาดด้วย

3. การเข้าร่วมกิจกรรม ความหมายของการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเด็กในที่นี้ เป็นการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมที่ทางสถานสงเคราะห์จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมตามความสนใจในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การร้องเพลงประสานเสียง การเล่นดนตรีไทย ดนตรีสากล ดุริยางค์ นาฏศิลป์ การเขียนสีน้ำ มวยไทย ลีลาศ และเชียร์ลีดเดอร์ การที่เด็กให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมกับทางชมรมเหล่านี้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนได้ดีถึงความเป็นตัวตนของเด็กคนนั้นๆ ได้

4. การเก็บรวบรวมของสะสม ของสะสมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความชื่นชอบเป็นการส่วนตัวของเด็กคนนั้นซึ่งอาจมีได้หลากหลาย สำหรับสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์อาจเป็นการยากต่อการเก็บรวบรวมของสะสมได้อย่างที่ตนต้องการ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเงินเก็บส่วนตัวที่ได้รับแจกมีจำนวนไม่มากนักสำหรับการหาซื้อของสะสมที่ต้องการ ข้อจำกัดด้านความเป็นอิสระในการออกไปซื้อของนอกสถานสงเคราะห์ ตลอดจนข้อจำกัดที่เด็กไม่มีพื้นที่เก็บของสะสมที่มีความเป็นส่วนตัวมากพอ ด้วยเหตุนี้การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนผ่านสิ่งของที่สะสมจึงไม่ชัดเจนนักกับเด็กส่วนใหญ่ แต่อาจพบบ้างเล็กน้อยสำหรับเด็กบางคนที่มีปัจจัยเกื้อหนุนบางประการจนสามารถมีศักยภาพในการมีของสะสมเป็นส่วนตัวได้

5. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชน ความเป็นตัวตนของเด็กแต่ละคนสามารถสะท้อนได้ผ่านทางเนื้อหาสื่อมวลชนที่เด็กเลือกเปิดรับ เพราะเนื้อหาเหล่านั้นต้องมีความสอดคล้องกับความความชื่นชอบของเด็ก และมีแนวโน้มที่จะยอมรับเอาสิ่งที่นำเสนอขึ้นมาปรับเข้าเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลได้ ประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ภายหลังจากเปิดรับสื่อมวลชนนั้นๆ แล้ว กลุ่มเด็กมีการตีความหรือมองตัวตนในรูปแบบใดบ้าง เนื้อหาสารมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างอัตลักษณ์พวกเขาบ้างหรือไม่อย่างไร

6. พฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นการกระทำในรูปแบบต่างๆ เช่น การกิน การนั่ง การนอน การเดิน การพูดคุยมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรอบตัว การสังเกตสามารถกระทำได้ทั้งในส่วนของวัจนภาษา และอวัจนภาษา โดยสิ่งต่างๆ ที่แสดงออกมาจากตัวเด็กนี้สามารถสะท้อนได้ถึงบุคลิกภาพและความเป็นตัวตนของเด็กคนนั้นๆ ว่ามีคุณลักษณะเช่นไร เช่น ขี้อาย ขลาดกลัว เชื้อม่น กล้าแสดงออก มั่นใจในตัวเอง มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ ขาดความรักความอบอุ่น เป็นต้น

แนวคิดเรื่องพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น

ช่วงชีวิตของแต่ละบุคคลย่อมต้องดำเนินไปตามแบบแผนเป็นขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องกันไป การมีชีวิตตามลำดับขั้นตอนนี้เรียกว่า พัฒนาการ (Development) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่จำกัดเฉพาะความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเท่านั้น แต่เป็นผลมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือ กระบวนการเรียนรู้ (ประสาร ทิพย์ธารา, 2521)

พัฒนาการของเด็กมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว วิธีการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลรอบตัวเด็กล้วนส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กได้ทั้งสิ้น กล่าวคือ หากผู้ปกครองเลี้ยงเด็กด้วยความรัก ความเอาใจใส่ สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กที่แท้จริงได้ เด็กจะมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ได้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา

การเรียนรู้ถึงพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงวัยทำให้เกิดความเข้าใจในตัวเด็กได้มากยิ่งขึ้น สำหรับการศึกษานี้ครั้งนี้กระทำกับเด็กในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีซึ่งมีช่วงอายุตั้งแต่ 5 - 18 ปี ดังนั้นจะเลือกกล่าวเฉพาะพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวเท่านั้น โดยมุ่งเน้นเพียงพัฒนาการที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมเท่านั้น ไม่ใช้ในเชิงพันธุกรรม

1. พัฒนาการในวัยเด็กตอนต้น (Early Childhood) ช่วงอายุ 1 - 6 ขวบ ช่วงนี้เป็นวัยที่มีความสัมพันธ์กับผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด การพัฒนาการจะดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีการเลี้ยงดูเป็นสำคัญ บางครั้งผู้ปกครองต้องรอจนกว่าเด็กมีวุฒิภาวะที่พร้อมจะปฏิบัติตาม หากเร่งฝึกให้เด็กทำก่อนที่พร้อม เด็กจะมีปฏิกิริยาขัดแย้ง หรือป้องกันตัวเองหลายอย่าง เช่น อารมณ์รุนแรง ต่อต้านผู้ปกครอง เกิดความเครียด ความกังวลจนส่งผลต่อจิตใจเด็กได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ที่โดดเด่นของเด็กวัยนี้มีมากมาย เช่น ความโกรธ ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความอยากรู้ อยากเห็น ความรัก และความสนุกสนาน ซึ่งอารมณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้พบว่าบ่อยครั้งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยมีเหตุการณ์รื้อให้เกิดอารมณ์ต่างๆ เช่น การถูกผู้ปกครองขัดใจทำให้เกิดอารมณ์โกรธ การเห็นผู้ปกครองตนไปให้ความใส่ใจเด็กคนอื่นจนเกิดความอิจฉา การพบปะสิ่งแวดล้อมรอบตัวใหม่ๆ ทำให้เกิดความสงสัยอยากรู้ อยากเห็น นอกจากนั้นพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กยังอาจเกิดจากเลียนแบบจากบุคคลรอบตัวได้ด้วย เช่น ความรู้สึกกลัวสิ่งของและสัตว์ตามบุคคลผู้เลี้ยงดู

พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยนี้เริ่มขึ้นจากความพยายามเข้าไปร่วมเล่นกับเพื่อนในวัยเดียวกัน รู้จักการเล่นเป็นหมู่คณะ การคบเพื่อนเป็นไปในลักษณะเพื่อนเล่นมากกว่าเพื่อนแท้ เด็กมักเปลี่ยนเพื่อนเล่นเมื่อความสนใจในการเล่นเปลี่ยนไป การที่เด็กจะสามารถปรับตัวต่อสังคมภายนอกได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการเลี้ยงดูของครอบครัวด้วยเป็นสำคัญ

2. พัฒนาการในวัยเด็กตอนกลาง (Middle Childhood) ช่วงอายุ 6 – 10 ปี เด็กวัยนี้ต้องพยายามปรับตัวให้เข้าสังคมมากขึ้นโดยการเริ่มออกไปสู่สังคมนอกบ้าน ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญจากการช่วยฝึกฝนอบรมและเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กวัยนี้ยังคงคล้ายคลึงกับวัยเด็กตอนต้นที่ต้องการความรักความอบอุ่น ความมั่นคงปลอดภัย ความเอาใจใส่จากบุคคลรอบข้าง หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองด้านอารมณ์ได้ เด็กจะเกิดความรู้สึกตึงเครียด คับข้องใจ

ในส่วนของพัฒนาการทางสังคมพบว่าเด็กพยายามรวมกลุ่มเพื่อเล่นร่วมกันแบบไม่เหนียวแน่นนัก วิธีการเล่นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ กิจกรรมที่ชื่นชอบคือการได้เคลื่อนไหวทั้งตัว เช่น การวิ่งไล่จับ

3. วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (Preadolescence) ช่วงอายุ 10 – 14 ปี เด็กในช่วงนี้เป็นวัยที่มีสุขภาพดี สนใจกีฬาที่ต้องการใช้กำลังว่องไวและกระตุ้นให้เด็กออกกำลังกลางแจ้ง นอกจากนั้นเด็กยังควรได้รับความช่วยเหลือให้สามารถควบคุมอารมณ์ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ เด็กที่ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจะไม่มีความสุข ขาดความอบอุ่น กลายเป็นเด็กเงียบขรึม มีพฤติกรรมซัดเซ้น ไม่เกรงกลัวใคร และมีอารมณ์รุนแรงได้

เด็กวัยนี้สนใจการรวมตัว มีความรักในกลุ่มตนมาก และต้องการเป็นที่ยอมรับภายในกลุ่ม เด็กชายและหญิงเริ่มมีความรู้สึกสนใจซึ่งกันและกัน ความสนใจในกิจกรรมของกลุ่ม เด็กชายและเด็กหญิงเริ่มเห็นความแตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กชายสนใจการเล่นเป็นกลุ่ม แสดงความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ชอบเล่นกลางแจ้งที่มีกฎเกณฑ์ วิ่งแข่ง เล่นโลดโผน การใช้ความว่องไว ตลอดจนการใช้เครื่องยนต์กลไก ในขณะที่เด็กหญิงชอบการคร่ำ การตัดเย็บ ตกแต่งบ้าน และการแสดงที่เกี่ยวกับเรื่องจริง

บางครั้งเด็กวัยนี้อาจประสบปัญหาทางอารมณ์และสังคมได้เนื่องมาจากการปรับตัวไม่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงของร่างกายเพื่อเข้าสู่สภาวะผู้ใหญ่อาจสร้างความรู้สึกกังวลใจให้เด็กได้

4. พัฒนาการวัยรุ่น (Adolescence) ช่วงวัยรุ่นจะเริ่มต้นเมื่ออายุประมาณ 15 ปี ซึ่งการที่แต่ละคนจะสามารถปรับตัวเองได้รวดเร็วและดีมาน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม โดยเด็กที่อยู่ห่างไกลจากความคุ้มครองของผู้ปกครองจะบรรลุนิติภาวะได้ดีกว่า เพราะต้องรับผิดชอบและตัดสินใจด้วยตนเอง

ปัญหาในช่วงวัยรุ่นมักเกี่ยวข้องกับรูปร่างลักษณะที่ดึงดูดความสนใจ และการปรับตัวในสังคม การเลี้ยงดูของผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการวัยรุ่นมากซึ่งเห็นได้ชัดเจนในส่วนของการพัฒนาการด้านอารมณ์ โดยวัยรุ่นในระยะเริ่มแรกมีอารมณ์ฉุนเฉียว แต่จะค่อยๆ บรรเทาลงในระยะตอนปลายเพราะผู้ใหญ่ให้อิสระภาพมากขึ้น การลดความเข้มงวดของผู้ปกครองลงนี้ ทำให้วัยรุ่นลดความอึดอัดใจ สามารถควบคุมอารมณ์ต่างๆ ได้และมองเห็นข้อเท็จจริงมากขึ้น

ความโดดเด่นด้านอารมณ์ของวัยรุ่นมี 3 ลักษณะ คือ ความโกรธ ความวิตกกังวล และความอิจฉาริษยา โดยปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม วัยรุ่นทำการประเมินตัวตนแล้วเกิดความรู้สึกไม่ทัดเทียมกับคนอื่น ด้วยเหตุนี้มักคิดหลายคนจึงมองว่าวัยรุ่นเป็นช่วงวัยแห่งการพัฒนาความเป็นตัวตน หรือการค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง หากปล่อยให้อารมณ์ชักพาไปสู่ความรู้สึกด้อยค่าและแสวงหาทางออกในทางที่ผิดก็จะสร้างปัญหาต่อวัยรุ่นและกระทบต่อพัฒนาการในช่วงต่อไปได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี” ในครั้งนี้เป็นการค้นหาอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนภายในบริบทสถานสงเคราะห์ด้วยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการประยุกต์ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ที่พัฒนามาจากการศึกษาในแบบมานุษยวิทยา การเก็บข้อมูลต้องอาศัยกระบวนการสังเกตพฤติกรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แล้วรายงานโดยละเอียดถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจทัศนคติ ตลอดจนค่านิยม อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชาติพันธุ์วรรณาเป็นการพรรณนาถึงวิถีชีวิต ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับความต้องการศึกษา “วัฒนธรรม” ของคนในสังคม (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และคณะ, 2531)

ก่อนการเข้าไปศึกษา ผู้วิจัยต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ โดยการเปิดใจกว้างในเรื่องของกลุ่มและวัฒนธรรมที่ศึกษา มีประเด็นปัญหา มีแนวทฤษฎีมารับสร้างวิธีวิจัย มีเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรูปแบบการเขียนที่ดี การศึกษาที่ปราศจากอคติในใจจะทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้น (Fetterman, 1997)

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการนำวิธีการเก็บข้อมูลแบบชาติพันธุ์วรรณา มาประยุกต์ใช้ เนื่องจากว่าการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยานั้นแท้ที่จริงแล้วต้องใช้เวลาหลายปีในการศึกษา รวมทั้งต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันเป็นหนทางที่จะได้มาซึ่งรายละเอียดของข้อมูลที่ต้องการอย่างลึกซึ้ง แต่การศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชนในความอุปการะของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีในครั้งนี้มีระยะเวลาการเก็บข้อมูลที่จำกัด และเหตุผลประการสำคัญคือ ผู้วิจัยไม่สามารถพักค้างแรมร่วมกับกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์ได้ การศึกษาจึงต้องใช้วิธีการเดินทางไปกลับร่วมสังเกตพฤติกรรมเด็กตามที่ทางสถานสงเคราะห์เปิดโอกาสให้เท่านั้น เนื่องด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ข้อมูลที่ได้จึงขาดความสมบูรณ์ตามแบบวิธีการชาติพันธุ์วรรณา รายละเอียดข้อมูลในบางส่วนบางแง่มุมอาจหายไป ดังนี้

1. ข้อมูลในส่วนของการสังเกตการณ์การใช้สื่อช่วงเช้าตรู่ และช่วงกลางวันของกลุ่มตัวอย่างจะขาดหายไป เนื่องจากผู้วิจัยเดินทางไปไม่ถึงสถานสงเคราะห์และต้องเดินทางกลับเมื่อสถานสงเคราะห์ปิด

2. การเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในบางสถานที่อาจทำไม่ได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างอาจไม่อนุญาตให้เข้าไปมีส่วนร่วม

ระยะเวลาการเก็บข้อมูล

การศึกษาที่ต้องประยุกต์เอาวิธีการแบบชาติพันธุ์วรรณมาใช้นี้ต้องอาศัยช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ยาวเพียงพอให้สามารถสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างได้ ดังนั้นจึงกำหนดให้ระยะเวลาที่เข้าไปศึกษาสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในสถานสงเคราะห์ครั้งนี้รวม 4 เดือน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนตุลาคม 2544

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

สถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีจัดสรรให้เด็กในความอุปการะอยู่ในบ้านพักรวมทั้งสิ้น 19 หลัง ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของสถานสงเคราะห์ แบ่งการปกครองออกเป็น 4 เขต โดยแต่ละเขตมีจำนวนบ้านพักในความควบคุมเขตละประมาณ 5 หลัง เด็กที่อาศัยอยู่ในบ้านแต่ละหลังจะมีช่วงอายุที่หลากหลาย และใช้ระบบพี่ปกครองน้องเพื่อแบ่งเบาภาระของครูแม่บ้านที่ประจำอยู่หลังละ 2 คน

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาในครั้งนี้คือกลุ่มเด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี จากจำนวนประชากรทั้งหมดราว 500 คนต้องทำการคัดเลือกศึกษาเฉพาะบางคนเพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการเก็บข้อมูลที่มีจำกัด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงข้อกำหนดของผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ที่อนุญาตให้ศึกษาเฉพาะเขตการปกครองส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงเขตเดียวเท่านั้น โดยเกณฑ์การคัดเลือกพิจารณาจากสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านที่แตกต่างกัน เนื่องจากแนวทางการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านที่ไม่เหมือนกัน ทั้งในแง่ความเข้มงวดของการบังคับใช้กฎระเบียบ ความเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่นต่อกัน และความสามารถในการเข้าถึงสื่อมวลชนประเภทต่างๆ จากผลการสำรวจข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูแม่บ้านและเจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ทำให้ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างบ้านสามหลังจากเขตการปกครองที่สาม ดังนี้

1. บ้านชัยพฤกษ์ ปกครองโดยครูแม่บ้าน 2 ท่าน คือ ครูนิത്യ และครูนุช สมาชิกในบ้านมีจำนวน 22 คน ประกอบด้วยเพศหญิง 21 คน และเพศชาย 1 คน ความโดดเด่นของบ้านนี้คือวิธีการเลี้ยงดูที่ให้อิสระเสรี ไม่บังคับใช้กฎเกณฑ์กับเด็กอย่างเข้มงวด

ความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี การเปิดรับสื่อมวลชนในบ้านยังไม่หลากหลาย เน้นรายการความบันเทิงทางโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว เพราะสื่อชนิดอื่นเด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถเป็นเจ้าของส่วนตัวได้

2. บ้านโกเมศ ปกครองโดยคุณแม่บ้าน 2 ท่าน คือ ครูต้อม และครูตุ๊ก สมาชิกในบ้านเป็นเพศหญิงทั้งหมดจำนวน 20 คน วิธีการเลี้ยงดูเน้นการให้ความรักความเข้าใจกับเด็ก มีการโอบกอด เอ่ยปากบอกรัก และหมั่นพูดคุยด้วยเหตุผล มีการให้อิสระเสรีกับเด็กแต่ไม่เกินขอบเขต ความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กอยู่ในเกณฑ์ดี การเปิดรับสื่อมีความหลากหลายมากกว่าบ้านชัยพฤกษ์ เพราะแม่สื่อส่วนกลางของบ้านจะมีโทรทัศน์เพียงอย่างเดียวแต่เด็กมีการแบ่งปันการใช้สื่อร่วมกัน โดยเฉพาะสื่อวิทยุ และสื่อสิ่งพิมพ์จำพวกหนังสือการ์ตูนและหนังสือเพลง นอกจากนั้นคุณแม่บ้านยังอนุญาตให้เด็กร่วมใช้สื่อวิดีโอ ซึ่งเป็นสื่อส่วนตัวของครูด้วย

3. บ้านจันทน์กะพ้อ ปกครองโดยคุณแม่บ้าน 2 ท่าน คือ ครูสำรวย และครูฉา สมาชิกในบ้านเป็นเพศหญิงทั้งหมดจำนวน 24 คน ความโดดเด่นของบ้านนี้คือการมีคุณแม่บ้านที่ได้รับรางวัลคุณแม่บ้านดีเด่นจากทางสถานสงเคราะห์เพราะเป็นผู้มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อเด็ก ขยันขันแข็งต่อการปฏิบัติหน้าที่การงาน วิธีการเลี้ยงดูที่ครูแม่บ้านใช้คือการเน้นย้ำให้เด็กมีระเบียบวินัย รู้หน้าที่ ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบบ้านและสถานสงเคราะห์อย่างเคร่งครัด นอกจากนั้นคุณแม่บ้านยังเป็นผู้มีส่วนผลักดันให้สื่อส่วนกลางของบ้านจันทน์กะพ้อมีความพร้อมมากกว่าบ้านหลังอื่น เพราะรวบรวมเงินกองกลางซื้อวิทยุให้เด็กในบ้านใช้ และจัดหาหนังสือนิทานสำหรับเด็กจำนวนมากมาวางบนชั้นหนังสือ อย่างไรก็ตามวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดกดขี่กลับส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก

จากวิธีการเลี้ยงดูและสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านที่แตกต่างกันนี้ทำให้คาดการณ์ได้ว่าอาจส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กในแต่ละบ้านให้แตกต่างกันได้แม้บ้านทั้งสามหลังจะอยู่ภายใต้บริบทใหญ่ของสถานสงเคราะห์เดียวกันก็ตาม ซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างบ้านสามหลังนี้เป็นจำนวนที่เพียงพอให้เกิดการเปรียบเทียบและสามารถกระทำได้ภายในระยะเวลา 4 เดือน โดยเด็กทุกเพศทุกวัยจะถูกนำมาพิจารณาในการศึกษาเพื่อพิจารณาถึงอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มสมาชิกในบ้าน แต่ในส่วนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์กลุ่มจะคัดเลือกเฉพาะเด็กที่มีความโดดเด่นเท่านั้น

ขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ต้องเข้าร่วมสังเกตการณ์ในสถานสงเคราะห์นาน 4 เดือน ขั้นตอนการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ ช่วงก่อนเข้าสถานสงเคราะห์ และช่วงเก็บข้อมูลในสถานสงเคราะห์

1. ช่วงก่อนเข้าสถานสงเคราะห์ เป็นช่วงเวลาที่ค้นคว้าข้อมูลเอกสารและเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสถานสงเคราะห์ ซึ่งต้องยื่นเรื่องขออนุญาตที่กรมประชาสงเคราะห์ และรอการอนุมัติจากผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี จากนั้นจึงเข้าไปเก็บข้อมูลได้โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน ถึง 15 ตุลาคม 2544

2. ช่วงเก็บข้อมูลในสถานสงเคราะห์ เป็นช่วงที่ใช้เวลา 4 เดือนเต็ม แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ช่วงเดือนแรก (16 มิถุนายน – 15 กรกฎาคม) เป็นช่วงดำเนินการคัดเลือกบ้านกลุ่มตัวอย่างด้วยการติดต่อขอสัมภาษณ์คุณแม่บ้านทุกหลังเพื่อขอความร่วมมือและศึกษาความเป็นอยู่ของบ้านนั้นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการพิจารณาคัดเลือกบ้านที่จะเริ่มขึ้นในเดือนต่อมา นอกจากนั้นยังเป็นช่วงการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์ด้วยการสนทนากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ และเด็กบางคนในสถานสงเคราะห์

2.2 ช่วงเดือนที่สอง (16 กรกฎาคม – 15 สิงหาคม) เป็นช่วงการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในบ้านชัยพฤกษ์

2.3 ช่วงเดือนที่สาม (16 สิงหาคม – 15 กันยายน) เป็นช่วงการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในบ้านโกเมศ

2.4 ช่วงเดือนที่สี่ (16 กันยายน – 15 ตุลาคม) เป็นช่วงการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในบ้านจันทน์กะพ้อ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าวิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้ในสถานสงเคราะห์มี 3 วิธี คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

การสัมภาษณ์เจาะลึก

การสัมภาษณ์ใช้กับคุณแม่บ้านและผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เพื่อให้ทราบข้อมูลโดยละเอียดถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี สภาพความเป็นอยู่ของบ้านแต่ละหลัง แนวทางการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้าน ตลอดจนสภาพความสัมพันธ์ภายในบ้าน

ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญต่อการคัดเลือกบ้านกลุ่มตัวอย่างที่ต้องอาศัยข้อมูลเบื้องต้นจำนวนมากในช่วงระยะเวลาจำกัด

การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีที่ใช้ตลอดช่วงเวลาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ ซึ่งกระทำกับบุคคลทุกฝ่ายในสถานสงเคราะห์โดยเฉพาะกลุ่มเด็กตัวอย่าง ซึ่งวิธีนี้ทำให้เด็กเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจ คลายความกังวลว่ามีบุคคลภายนอกเข้ามาค้นหาข้อมูลบางอย่างที่ไม่ต้องการเปิดเผย ยิ่งเด็กมีความคุ้นเคยกับผู้วิจัยมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นไปได้ว่าการแสดงทัศนคติและความรู้สึกที่แท้จริงจะแสดงออกอย่างชัดเจนด้วย

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการหลักที่ใช้ในระหว่างเก็บข้อมูลในสถานสงเคราะห์ ด้วยการเข้าไปใช้ชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเด็กกลุ่มตัวอย่างในบ้านทั้งสามหลัง ด้วยจุดประสงค์การสืบค้นอัตลักษณ์ของเด็ก ใฝ่สังเกตการณ์ลักษณะการสื่อสารการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนการใช้สื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ

การเก็บข้อมูลแบบร่วมสังเกตการณ์นี้กระทำทุกวันแต่ผู้วิจัยต้องเดินทางไปกลับเองเนื่องจากข้อจำกัดคือห้ามนอนค้างร่วมกับเด็ก โดยในช่วงวันจันทร์ – ศุกร์จะเริ่มเมื่อเวลา 15.00 น. ภายหลังจากเด็กทยอยกลับจากโรงเรียน ในขณะที่เวลากลับขึ้นอยู่กับช่วงเวลาปิดบ้านของแต่ละหลัง (ชัยพฤกษ์ปิดบ้านช่วงเวลา 22.00 น. โกเมศปิดบ้านช่วงเวลา 20.30 น. และจันทร์กะพ้อปิดบ้านช่วงเวลา 20.00 น. ทั้งนี้อาจมีการยืดหยุ่นได้บ้างตามแต่สถานการณ์) ในส่วนวันเสาร์ อาทิตย์ที่เด็กอยู่ประจำสถานสงเคราะห์จะเริ่มศึกษาตั้งแต่ช่วงเวลา 9.30 น. เป็นต้นไปจนถึงเวลาปิดบ้าน หากวันใดเด็กได้ออกไปทำกิจกรรมนอกสถานสงเคราะห์ผู้วิจัย จะตามไปสังเกตพฤติกรรมด้วย เช่น การออกไปชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ การออกไปซื้อของข้างนอกสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้มุ่งตอบปัญหานำวิจัย 5 ประการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์ แบบแผนการสื่อสาร อัตลักษณ์ของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งการค้นหาข้อมูลมาตอบปัญหาการวิจัยดังกล่าวมีวิธีการดังนี้

การค้นหาคำตอบของปัญหานำวิจัยข้อที่หนึ่ง “สภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเป็นเช่นไร” มีวิธีการ 4 แนวทาง คือ

1. การค้นคว้าข้อมูลเอกสารด้านประวัติความเป็นมาของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี
2. การสังเกตสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ทำเลที่ตั้งของบ้าน และหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนอัตลักษณ์ของเด็กสถานสงเคราะห์โดยรวม
3. สนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์เพื่อขอข้อมูลด้านนโยบาย กฎระเบียบที่เจ้าหน้าที่และเด็กในความอุปการะต้องปฏิบัติ
4. สนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับเด็กทั่วไปเพื่อทราบถึงการใช้ชีวิตประจำวัน และทัศนคติที่มีต่อสถานสงเคราะห์ รวมทั้งเป็นแนวทางศึกษาถึงอุปนิสัย โดยรวมของกลุ่มเด็ก

การค้นหาคำตอบของปัญหานำวิจัยข้อที่สอง “แบบแผนการสื่อสารของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์เป็นอย่างไร” มีวิธีการดังนี้

1. สังเกตการใช้สื่อในชีวิตประจำวันของเด็กกลุ่มตัวอย่างในบ้านทั้งสามหลัง ทั้งในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลรอบตัว และการเปิดรับสื่อมวลชน
2. การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มเด็กถึงรูปแบบและเนื้อหาสื่อที่ชื่นชอบ ตลอดจนการใช้ชีวิตประจำวันในสถานสงเคราะห์และที่โรงเรียน

การค้นหาคำตอบของปัญหานำวิจัยข้อสาม “อัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวจำลองภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์เป็นเช่นไร” การศึกษาประเด็นนี้มุ่งเน้นเฉพาะบริบทบ้านสามหลังโดยตอบคำถามอัตลักษณ์แง่มุมต่างๆ คือ อัตลักษณ์ร่วมของบ้าน อัตลักษณ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์กลุ่ม ทั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ในส่วนของอัตลักษณ์ทางเพศ และอัตลักษณ์ทางชนชั้น การศึกษามีวิธีการดังนี้

1. สังเกตบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มเด็ก ประกอบกับการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อดูแนวคิด ทัศนคติในแง่มุมต่างๆ ของเด็กในภาพรวม เป็นการตอบคำถามด้านอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกในบ้าน

2. พิจารณาว่าเด็กคนใดมีอัตลักษณ์เฉพาะตนที่โดดเด่นกว่าสมาชิกคนอื่นในบ้าน ด้วยการสังเกตจากพฤติกรรม การแสดงทัศนคติที่สามารถบ่งบอกถึงอุปนิสัยได้ เป็นการตอบคำถามด้านอัตลักษณ์ส่วนบุคคล

3. สังเกตการจับกลุ่มรวมตัวเป็นกลุ่มย่อยของสมาชิกในบ้าน และพิจารณาว่าอะไรเป็นลักษณะร่วมที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการรวมตัวกันได้ เป็นการตอบคำถามด้านอัตลักษณ์กลุ่ม

4. แนวการวิเคราะห์ด้านอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มเด็กพิจารณาจากพฤติกรรม การแสดงออก การละเล่น เนื้อหาสื่อ ดาราที่ชื่นชอบ ซึ่งใช้วิธีการสังเกตการณ์ ประกอบกับการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

5. แนวการวิเคราะห์ด้านอัตลักษณ์ทางชนชั้นของกลุ่มเด็กพิจารณาจากทัศนคติของเด็กที่มีต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนในสถานสงเคราะห์เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลภายนอกในสังคม รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมท่าทางการแสดงออกของเด็กขณะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก เป็นการใช่วิธีการสังเกตการณ์ร่วมกับการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับเด็ก

การค้นหาคำตอบของปัญหานำวิจัยข้อที่สี่ “การสื่อสารของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์มีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของพวกเขาได้อย่างไร” ใช้การวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือมีส่วนผลักดันให้อัตลักษณ์ในแง่มุมต่างๆ ของเด็กเกิดขึ้น แล้วพิจารณาว่ามีความเกี่ยวข้องกับสภาพการสื่อสารในบริบทบ้านที่เด็กอาศัยอยู่หรือไม่ ซึ่งต้องใช้การสังเกตการณ์ พฤติกรรม ทัศนคติของเด็ก เชื่อมโยงกับสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้าน วิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน และการเปิดรับสื่อในบริบทบ้านแต่ละหลัง

การค้นหาคำตอบของปัญหานำวิจัยข้อที่ห้า “อะไรคือปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กในสถานสงเคราะห์” ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยตนเองจากประสบการณ์ที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกับเด็กสถานสงเคราะห์ในช่วงเวลา 4 เดือนเต็ม

การจัดระบบและนำเสนอข้อมูล

เมื่อกระบวนการเก็บข้อมูลในสถานสงเคราะห์ระยะเวลา 4 เดือนเสร็จสิ้นลงขั้นต่อไปคือช่วงเวลาของการประมวลผลการศึกษา จัดระบบ และนำเสนอข้อมูล

ซึ่งมุ่งตอบคำถามปัญหานำวิจัยทั้ง 5 ประการ รวมทั้งการพิสูจน์สมมุติฐานการวิจัย “การสื่อสารภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์มีส่วนร่วมสำคัญต่อการสร้างและการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์” การนำเสนอข้อมูลเรียงลำดับได้ดังนี้

1. การนำเสนอข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี เนื้อหาปรากฏในบทที่ 4 เป็นการทำความเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ในภาพรวมของเด็กในสถานสงเคราะห์ ซึ่งรายละเอียดครอบคลุมตั้งแต่ประวัติความเป็นมา ทำเลที่ตั้งของบ้านพักและหน่วยงานต่างๆ การใช้ชีวิตประจำวัน กฎระเบียบแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนอัตลักษณ์ในภาพรวมของเด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี

2. การนำเสนอข้อมูลด้านแบบแผนการใช้สื่อของกลุ่มเด็กในบริบทบ้านสามหลังที่คัดเลือกไว้ เนื้อหาในส่วนนี้จะแยกอธิบายบ้านแต่ละหลังภายในบทเดียวคือบทที่ 5 โดยในช่วงแรกจะให้รายละเอียดถึงสภาพภายในบ้าน การแนะนำสมาชิก กิจกรรมประจำวันภายในบ้าน จากนั้นจึงนำไปสู่การวิเคราะห์แบบแผนการเปิดรับสื่อของสมาชิกในบ้านแต่ละหลัง โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะระบุชื่อเด็กเป็นนามสมมุติทั้งหมด

3. ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ โกเมศ และจันทน์กะพ้อปรากฏในบทที่ 6 บทที่ 7 และบทที่ 8 ตามลำดับ ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์ของเด็กจะกระทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้อัตลักษณ์นั้นเกิดขึ้น ซึ่งผลที่ได้จะเป็นการพิสูจน์สมมุติฐานว่าการสื่อสารภายใต้บริบทบ้านแต่ละหลังนั้นมีส่วนสัมพันธ์ต่อการสร้างอัตลักษณ์เด็กในความอุปการะหรือไม่

4. สรุปผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พร้อมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กกลุ่มตัวอย่างซึ่งปรากฏในบทที่ 9

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี ประวัติของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีมีประวัติการก่อตั้งมายาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2433 โดยพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏทรงบริจาคทรัพย์ให้สร้างขึ้นที่ตำบลสวนมะลิ ถนนบำรุงเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ในตอนแรกนั้นใช้ชื่อว่า “โรงเรียนเด็กอนาถา” วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งคือ เพื่อรับเลี้ยงเด็กทารกและเด็กหญิง บุตรคนยากจนที่กำลังรวมตัวกันที่ผู้ปกครองไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้ โรงเรียนเด็กอนาถาแห่งนี้ดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งแต่แล้วก็ต้องล้มเลิกไป

วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2454 สมเด็จพระนางเจ้ารำจพรรมาภิรมย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรเสนาบดีกราบบังคมทูลขอพระราชทานเงิน 200,000 บาท เพื่อจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กอนาถาขึ้นใหม่ที่ถนนบำรุงเมือง โดยให้มีสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีเป็นองค์อุปถัมภ์ วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งฟื้นฟูสถานรับเลี้ยงเด็กคือเพื่อทรงอุทิศส่วนกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการของโรงเรียนแห่งนี้ดำเนินไปนานถึง 27 ปีจนกระทั่งวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2481 เทศบาลนครกรุงเทพจึงรับโอนกิจการมาดำเนินต่อไป

ภายหลังการรับช่วงโอนกิจการ เทศบาลนครกรุงเทพได้ขอพระราชทานที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ตำบลทุ่งพญาไท พร้อมทั้งได้รับพระราชทานเงินอีก 200,000 บาทเป็นค่าก่อสร้างอาคาร การก่อสร้างแล้วเสร็จและมีพิธีเปิด “โรงเรียนชาติสงเคราะห์” โดยอัญเชิญสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ามาเป็นประธานเปิดงานในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484

หลังจากการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ ข้าหลวงจังหวัดพระนครได้มีหนังสือสั่งให้เทศบาลนครกรุงเทพทำการโอนโรงเรียนชาติสงเคราะห์พร้อมทรัพย์สินทั้งหมดให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการแทนตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ภายใต้เงื่อนไขของพระราชกฤษฎีกาพระราชทานที่ดินว่า “การพระราชทานที่ดินรายนี้เพื่อเป็นการเกื้อกูลการศึกษาแก่เด็กกำพร้าและอนาถาโดยเฉพาะ” การดำเนินงานของโรงเรียนชาติสงเคราะห์ภายใต้การควบคุมของกรมประชาสงเคราะห์ดำเนินมาด้วยดี จนในที่สุดได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี” ดังเช่นในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์หลักของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีแห่งนี้คือการให้ความอุปการะเด็กหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 5 – 18 ปี และเด็กชายอายุ 5 – 7 ปี โดยเด็กเหล่านี้เป็นผู้สมควรได้รับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพตามคุณสมบัติดังนี้ คือ

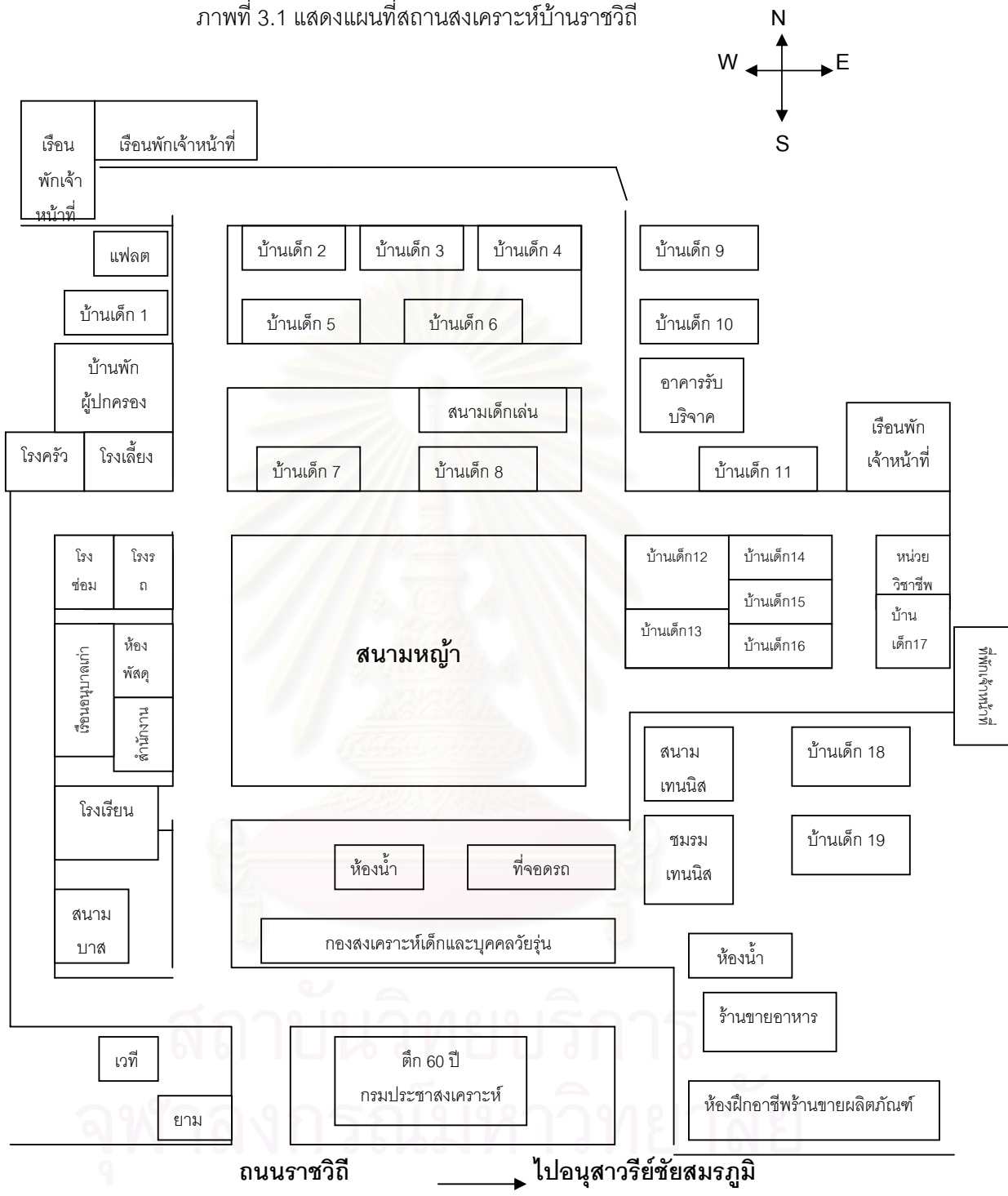
1. กำพร้า อนาคต ไร้ที่พึ่ง ถูกทอดทิ้ง ยากจน ขาดแคลน
2. เด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองให้การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม
3. เด็กที่มีปัญหาความประพฤติ หรือประพฤติตนไม่สมควรกับวัย
4. เด็กที่หน่วยงานในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ หรือหน่วยราชการอื่น ขอความร่วมมือให้รับให้อุปการะเนื่องจากความจำเป็น

เด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีจะได้รับการจัดสรรที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมทั้งได้รับการศึกษาทั้งสายสามัญ การฝึกอาชีพตามความสามารถ ความถนัด และความเหมาะสม หากเด็กคนใดมีปัญหาจะได้รับคำแนะนำและฟื้นฟูสภาพจิตใจจากนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาของสถานสงเคราะห์ หรืออาจส่งตัวเด็กเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล

การสงเคราะห์เด็กของทางสถานสงเคราะห์จะเน้นเรื่องการศึกษาของเด็กเป็นหลัก หากเด็กอายุมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 18 ปี แต่ยังคงศึกษาอยู่ในสถานศึกษาทางสถานสงเคราะห์จะยังคงอุปการะเด็กเหล่านั้นต่อไปจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาและมีความพร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตในโลกภายนอกด้วยตัวเอง โดยสถานสงเคราะห์จะส่งให้เด็กเรียนได้สูงสุดถึงชั้นปริญญาตรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.1 แสดงแผนที่สถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี

หมายเหตุ			
บ้านเด็ก 1: บ้านจันทร์กะพ้อ	บ้านเด็ก 6: บ้านกุหลาบพวง	บ้านเด็ก 11: บ้านพุทธชาด	บ้านเด็ก 16: บ้านทานตะวัน
บ้านเด็ก 2: บ้านขจร	บ้านเด็ก 7: บ้านชัยพฤกษ์	บ้านเด็ก 12: บ้านดาวเรือง	บ้านเด็ก 17: บ้านมะลิวัลย์
บ้านเด็ก 3: บ้านกุสุมาลย์	บ้านเด็ก 8: บ้านชงโค	บ้านเด็ก 13: บ้านเบญจมาศ	บ้านเด็ก 18: บ้านนิคม 1
บ้านเด็ก 4: บ้านกระแสด	บ้านเด็ก 9: บ้านกระดังงา	บ้านเด็ก 14: บ้านลดาวัลย์	บ้านเด็ก 19: บ้านนิคม 2
บ้านเด็ก 5: บ้านโกเมศ	บ้านเด็ก 10: บ้านกรรณิการ์	บ้านเด็ก 15: บ้านดาวกระจาย	

ที่ตั้งของหน่วยงานสำคัญในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมประชาสงเคราะห์ที่มีภารกิจให้ความคุ้มครองดูแลเด็กที่ขาดผู้ปกครองหรือผู้ให้ความอุปการะภายในพื้นที่สถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีมีหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเด็กดังนี้

บ้านพักเด็ก รูปแบบที่พักของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีจัดให้เด็กพักอาศัยเป็นหลักๆ (Cottage System) จำนวนทั้งสิ้น 19 หลัง แต่ละหลังประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 20 – 25 คน มีคุณแม่บ้านเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน 2 ท่าน เด็กในบ้านแต่ละหลังจะมีอายุแตกต่างกันไปและได้รับการฝึกฝนให้รู้จักรับผิดชอบงานในบ้าน บรรยากาศในบ้านจำลองลักษณะของความเป็นครอบครัวเดียวกัน

บ้านพักแต่ละหลังของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีเป็นบ้าน 2 ชั้นขนาดใหญ่ มีพื้นที่สนามขนาดใหญ่ล้อมรอบ ภายในตัวบ้านแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นห้องต่างๆ เช่นเดียวกับแบบบ้านทั่วไป คือ ห้องนั่งเล่น ห้องรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ และห้องนอน

โรงครัว เป็นสถานที่ประกอบอาหารเลี้ยงเด็กในสถานสงเคราะห์ทั้งหมด พื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ใช้สำหรับประกอบอาหาร และส่วนที่ใช้สำหรับจัดเลี้ยง ทั้ง 2 ส่วนนี้อยู่ติดกัน ส่วนประกอบอาหารเป็นสถานที่สำหรับแม่ครัวพ่อครัวช่วยกันทำอาหารให้เด็ก มีทั้งห้องเก็บอุปกรณ์ และบริเวณเปิดโล่งสำหรับประกอบอาหารและตั้งหม้ออาหารเรียงกันเพื่อรอให้เด็กจากบ้านแต่ละหลังส่งตัวแทนมารับของ โดยตัวแทนต้องเซ็นชื่อรับอาหารในสมุดรับทุกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันว่าบ้านนั้นได้รับอาหารเรียบร้อยแล้ว

อาหารที่ทำให้เด็กมารับจะประกอบด้วยข้าว 1 หม้อ และหม้อกับข้าว 2 หม้อเสมอ ส่วนมากจะเป็นกับข้าวแบบผัดหรือยำ 1 อย่าง และกับข้าวประเภทแกงจืดหรือแกงเผ็ดอีก 1 อย่าง ส่วนของหวานอาจเป็นขนมปัง เค้ก ขนมหวานในน้ำกะทิ น้ำผลไม้บรรจุขวดพลาสติกหรือผลไม้ ซึ่งในส่วนของหวานและของว่างนี้อาจเป็นของที่ได้รับบริจาคจากแขกภายนอก

แม้อาหารจากโรงครัวจะมีคุณค่าทางโภชนาการดี แต่ปัญหามักพบได้ 2 ลักษณะ คือ อาหารเผ็ดบางอย่างเด็กเล็กไม่สามารถรับประทานได้ และเด็กหลายคนเบื่อหน่ายเพราะชินกับรสมือแม่ครัวอีกทั้งมีเมนูอาหารที่ซ้ำกันหลายครั้ง แต่ในเมื่อไม่มีทางเลือกก็ต้องรับประทานต่อไป อย่างไรก็ตาม เด็กคนที่มีญาติคอยอุปการะและเด็กโตที่รู้จักสะสมเงินเก็บจะสามารถหา

ทางออกได้ โดยการซื้ออาหารทางเลือกอย่างอื่นกินแทนจากร้านค้าของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ เช่น ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ส้มตำ ไก่ย่าง ลูกชิ้นปิ้ง แหนมย่าง เป็นต้น

พื้นที่อีกส่วนหนึ่งของโรงครัวเป็นห้องโถงสำหรับใช้ในงานจัดเลี้ยงอาหารกลางวัน แก่เด็กในช่วงวันหยุดในกรณีที่มีบุคคลภายนอกติดต่อขอเป็นเจ้าภาพ นอกจากนั้นอาจใช้ประโยชน์เป็นสถานที่จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ของบุคลากรในสถานสงเคราะห์ การใช้เป็นห้องประชุม ร่วมกับเด็กในความอุปการะทั้งหมด ตลอดจนเป็นพื้นที่จัดการแสดงของหน่วยงานภายนอกที่ต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กได้

กองคลังและพัสดุ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมของบริจาคทั้งของกิน และของใช้ สำหรับเด็กในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีแห่งนี้ทั้งหมด แต่ชาวบ้านจะส่งตัวแทนมาเบิกของใช้ได้เดือนละครั้ง ส่วนของกินอาจได้รับแจกรายวันตามแต่จะมีผู้บริจาคเข้ามามอบให้ ของกินทั้งใน ส่วนของขนมขบเคี้ยว นม น้ำผลไม้เป็นสิ่งที่เด็กบ้านราชวิถีได้รับแจกอย่างต่อเนื่องไม่เคยขาด

อาคารสำนักงาน เป็นสถานที่ทำงานของผู้บริหารส่วนกลางของทาง สถานสงเคราะห์ เด็กบ้านราชวิถีบางคนอาจต้องขึ้นมาติดต่อทำธุระกับทางเจ้าหน้าที่บ่อยครั้ง เช่น การทำเรื่องขออนุญาตออกข้างนอกสถานสงเคราะห์ การเข้ามาปรึกษาพูดคุยกับ นักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ รวมถึงเป็นทางผ่านเข้าสู่ห้องพยาบาลด้านในเพื่อ ขอยา และรักษาโรคเล็กๆ น้อยๆ ของเด็กสถานสงเคราะห์ทั้งหมด

โรงรถ คือ สถานที่จอดรถตู้ และรถบัสขนาดใหญ่ของทางสถานสงเคราะห์เพื่อ รับส่งเด็กระดับชั้นอนุบาล และประถมศึกษาไปกลับโรงเรียนภายนอกบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนนันทนศึกษา โรงเรียนสุโขทัย โรงเรียนวัดสวัสดิวารีสีมาราม และโรงเรียน วัดเทวราชกุญชร โดยเด็กนักเรียนภายนอกจะต้องมารวมตัวกันทุกเช้าก่อน 7.00 น. เพื่อเตรียมตัว ไปโรงเรียน

โรงเรียนประชาสงเคราะห์บ้านราชวิถี เป็นอาคารเรียน 2 ชั้นสำหรับเด็กนักเรียน ภายใน เปิดสอนเด็กชั้นพิเศษ และประถมศึกษา อาจารย์ภายนอกและครูแม่บ้านเป็นผู้ดำเนินการสอน เด็กนักเรียนภายในคือเด็กที่ยังคงมีปัญหาด้านการปรับตัว บางคนอาจมี พัฒนาการ การเรียนรู้ด้อยกว่าเด็กทั่วไป

สถานที่ดังกล่าวข้างต้นเด็กบ้านราชวิถีทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี เพราะในชีวิตประจำวันแต่ละคนต้องเข้ามาติดต่อหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเสมอ

ข้อมูลพื้นฐานของเด็กในช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูล

เด็กในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนเด็กในความอุปการะอยู่ตลอดเวลา สำหรับในช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูลพบว่ามีจำนวนเด็กโดยรวมทั้งสิ้น 500 คน (จากสถิติเมื่อเดือนมิถุนายน 2544) เด็กทุกคนอาศัยอยู่ในบ้านพัก 2 ชั้นขนาดใหญ่ รวม 19 หลัง บ้านพักทุกหลังอยู่ในอาณาบริเวณของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี แบ่งการปกครองออกเป็น 4 เขต ดังนี้

เขตที่หนึ่ง หัวหน้าเขต คือ คุณสุวรรณ ปิ่นแก้ว ประกอบด้วยบ้าน 5 หลัง คือ

บ้านดาววัลย์	จำนวนเด็ก 16 คน
บ้านพุทธชาติ	จำนวนเด็ก 19 คน
บ้านดาวเรือง	จำนวนเด็ก 26 คน
บ้านดาวกระจาย	จำนวนเด็ก 26 คน
บ้านชงโค	จำนวนเด็ก 30 คน

เขตที่สอง หัวหน้าเขต คือ คุณกันณิกา รุจิราภา ประกอบด้วยบ้าน 4 หลัง คือ

บ้านกระดังงา	จำนวนเด็ก 26 คน
บ้านการะเกด	จำนวนเด็ก 21 คน
บ้านกุหลาบพวง	จำนวนเด็ก 21 คน
บ้านกรรณิการิ	จำนวนเด็ก 24 คน

เขตที่สาม หัวหน้าเขต คือ คุณพจมาน สุขโข ประกอบด้วยบ้าน 5 หลัง คือ

บ้านกุสุมาลย์	จำนวนเด็ก 23 คน
บ้านชัยพฤกษ์	จำนวนเด็ก 22 คน
บ้านจันทน์กะพ้อ	จำนวนเด็ก 24 คน
บ้านขจร	จำนวนเด็ก 22 คน
บ้านโกเมศ	จำนวนเด็ก 20 คน

เขตที่สี่ หัวหน้าเขต คือ คุณบัว ศิริรักษ์ ประกอบด้วยบ้าน 5 หลัง คือ

บ้านมะลิวัลย์	จำนวนเด็ก 23 คน
บ้านเบญจมาศ	จำนวนเด็ก 21 คน
บ้านนิคม 2	จำนวนเด็ก 23 คน
บ้านนิคม 1	จำนวนเด็ก 26 คน

บ้านทานตะวัน จำนวนเด็ก 22 คน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบว่าจำนวนเด็กในบ้านแต่ละหลังมีไม่เท่ากัน โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 20 กว่าคนขึ้นไปต่อหนึ่งหลัง เด็กแต่ละคนในบ้านยังมีอายุที่แตกต่างกันไปตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนกระทั่งถึงปริญญาตรี บางบ้านอาจมีจำนวนเด็กเล็กมากกว่าเด็กโต หรือเด็กโตมากกว่าเด็กเล็ก หรืออาจมีสัดส่วนของเด็กเล็กและเด็กโตใกล้เคียงกันก็ได้ แต่ละเดือนสมาชิกในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีจะมีการโยกย้ายเข้าออกตลอดเวลา ตลอดจนมีการหมุนเวียนเด็กระหว่างบ้านกันบ่อยครั้งจนยากที่จะระบุจำนวนเด็กที่แน่ชัดในแต่ละหลังได้

การใช้ชีวิตประจำวันของเด็กภายใต้กฎระเบียบ

การดำเนินชีวิตประจำวันในบริบทสถานสงเคราะห์ของเด็กในบ้านพักทั้ง 19 หลัง ล้วนมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากกิจวัตรประจำวันได้ถูกกำหนดตามกฎระเบียบที่ระบุไว้และแจกจ่ายเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครูแม่บ้านแต่ละหลัง แล้วนำข้อตกลงดังกล่าวแจ้งให้เด็กทราบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป รายละเอียดของกฎเกณฑ์จากทางสถานสงเคราะห์มีเนื้อหาดังนี้

ระเบียบปฏิบัติ

1. ตื่นนอน 05.00 น. และเข้าบ้านพัก 19.00 น.
2. รับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
3. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
4. ไม่เที่ยวเตร่
5. เข้าและออกสถานสงเคราะห์ ต้องขออนุญาตทุกครั้ง
6. ไม่ไปค้างคืนที่อื่น
7. ไม่ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายผู้อื่น
8. ไม่ดื่มของมึนเมา

9. ไม่เล่นการพนัน
10. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
11. ไม่ลักขโมยทรัพย์สิน
12. ไม่ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ
13. ไม่ประพฤติตนไปในทางชั่วสาว
14. เคารพและเชื่อฟังคุณครู
15. เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานสงเคราะห์ฯ

หมายเหตุ

หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว จะได้รับโทษดังนี้

1. ว่ากล่าวตักเตือน
2. ทำทัณฑ์บน
3. หมดสิทธิ์ได้รับการศึกษาต่อ ย้ายสถานสงเคราะห์ฯ หรือติดต่อญาติรับกลับไปอุปการะเอง

ระเบียบข้อบังคับนี้เป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติ หากฝ่าฝืน จะได้รับการจับปรับทัณฑ์ในสมุดบันทึกประจำวันที่บ้านแต่ละหลังเป็นผู้เซ็นรายงานต่อผู้ปกครองเขตหรือผู้ช่วยผู้ปกครองเขตให้รับทราบ และจะใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการพิจารณาโยกย้ายบ้านหรือย้ายสถานสงเคราะห์ต่อไปในกรณีที่มีเด็กคนใดคนหนึ่งมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สถานสงเคราะห์ได้ออกหลักเกณฑ์ด้านการศึกษาจากฝ่ายการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายให้เด็กในความอุปการะตั้งใจเรียนหนังสือให้มากขึ้น ซึ่งเริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2544 รายละเอียดมีดังนี้

หลักเกณฑ์การศึกษาต่อทุกระดับ

1. นักเรียนจะต้องมีผลการเรียนตั้งแต่ 1.90 ขึ้นไป

2. นักเรียนจะต้องมีความประพฤติดี โดยดูจากผลการประเมินของครูแม่บ้านครูประจำชั้น และคณะกรรมการพิจารณาผลการศึกษาศึกษาของสถานสงเคราะห์
3. นักเรียนที่สอบตกวิชาหลัก อาทิ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ฯลฯ จำนวน 1 – 2 วิชา จะให้โอกาสแก้ตัวเพียง 1 ครั้ง
4. นักเรียนที่สอบตก 3 วิชาขึ้นไป ให้ไปเรียนต่อในสายวิชาชีพหรือฝึกอาชีพ
5. นักเรียนคนใดทำผิดกฎระเบียบข้อบังคับของสถานสงเคราะห์ฯ อาทิ หลบหนีนอนพักค้างคืนภายนอกสถานสงเคราะห์โดยไม่ได้รับการอนุญาตให้ดำเนินการดังนี้
  - ครั้งที่ 1 ว่ากล่าวตักเตือน
  - ครั้งที่ 2 ทำทัณฑ์บน
  - ครั้งที่ 3 หากผิดซ้ำได้รับการศึกษาต่อ ย้ายสถานสงเคราะห์ฯ หรือติดต่อให้ญาติรับกลับไปอุปการะเอง

ถือปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

กฎระเบียบจากทางสถานสงเคราะห์ทั้งสองฉบับนี้เป็นข้อตกลงร่วมกันที่เด็กในความปกครองทุกคนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข ดังนั้นการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กในบ้านทุกหลังจึงเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยมีกฎระเบียบดังกล่าวเป็นตัวกำกับพฤติกรรม แต่สำหรับกฎเกณฑ์ย่อยที่เป็นแนวปฏิบัติในแต่ละบ้านตามการปกครองของครูแม่บ้านแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด การศึกษาในครั้งนี้อย่างผู้วิจัยจะเป็นการเน้นเฉพาะบ้าน 3 หลังที่คัดเลือกมาเป็นตัวอย่าง โดยรายละเอียดจะกล่าวถึงในบทต่อไป

ความเป็นอยู่โดยทั่วไปในสถานสงเคราะห์อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การใช้ชีวิตในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ที่เด็กต้องไปโรงเรียน และช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดพักผ่อนอยู่บ้านหรือบางคนอาจได้รับสิทธิให้ออกไปข้างนอกสถานสงเคราะห์ได้ตามโอกาสอันควร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การใช้ชีวิตในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

ตารางที่ 4.1 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

ช่วงเวลา	การทำกิจกรรม
05.00 – 16.00 น.	ตื่นนอน ไป – กลับโรงเรียน
16.00 – 18.30 น.	ทำกิจวัตรประจำวัน อาบน้ำ เล่น ทำการบ้าน
18.30 – 20.00 น.	พักผ่อน ดูโทรทัศน์ เล่น
20.00 – 21.00 น.	สวดมนต์ อบรม พุดคุย เล่น
21.00 – 05.00 น.	เวลานอน

วันจันทร์ถึงวันศุกร์เป็นช่วงเวลาที่เด็กต้องไปโรงเรียน เวลาตื่นนอนที่ทางสถานสงเคราะห์กำหนดคือ 05.00 น. ซึ่งแต่ละบ้านสามารถยืดหยุ่นได้ตามสมควร ภารกิจช่วงเช้าในภาพรวมคือการเตรียมตัวไปโรงเรียน อาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหารจากโรงครัว เก็บล้างภาชนะแล้วส่งคืนหม้อข้าวกลับไปทางโรงครัวอีกครั้งเพื่อรอรับในตอนเย็น

เด็กในความอุปการะจะแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ตามสถาบันการศึกษา คือ เด็กนักเรียนที่เรียนภายในสถานสงเคราะห์ เด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้เงินเบี้ยเลี้ยงและออกจากบ้านช่วงก่อนเวลา 8.00 น. เล็กน้อยเพื่อเดินเท้าไปโรงเรียน ในขณะที่เด็กอีกกลุ่มศึกษาอยู่โรงเรียนภายนอกสถานสงเคราะห์ หากเป็นเด็กระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษาจะมีรถของสถานสงเคราะห์หรือรับส่ง ดังนั้นต้องมารวมตัวที่โรงรถก่อนเวลา 7.00 น. แต่หากเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปต้องเดินทางไปกลับด้วยตัวเอง

ในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์นี้เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่ที่โรงเรียน ในขณะที่ครูแม่บ้านของแต่ละหลังต้องออกมาปฏิบัติหน้าที่ตามหน่วยงานต่างๆ ในสถานสงเคราะห์เช่นกัน จนกระทั่งเวลา 16.00 น. เด็กจึงเริ่มทยอยกลับสู่สถานสงเคราะห์อีกครั้งและเริ่มกิจวัตรในช่วงเวลาเย็นเริ่มจากการเตรียมอาบน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า นำผ้ามาซัก และเก็บผ้าที่ตากไว้เมื่อวานมาพับเก็บเข้าตู้ รวมทั้งการแยกย้ายทำงานบ้านตามการแบ่งเวรที่ตกลงกันไว้ เช่น การกวาดบ้าน ถูบ้าน

เก็บเศษใบไม้ในสวน ตลอดจนการส่งตัวแทนไปรับประทานอาหารเย็นจากโรงครัว นอกจากนี้เด็กบางคนอาจเดินทางไปเรียนพิเศษหรือร่วมกิจกรรมกับชมรมต่างๆ ตามที่ทางสถานสงเคราะห์จัดเตรียมไว้

ตอนกลางคืนราว 20.00 น. เป็นช่วงเวลาที่เด็กทุกบ้านต้องขึ้นห้องโถงชั้นบนเพื่อสวดมนต์ แม่เมตตา และฟังการอบรมสั่งสอน ตลอดจนชี้แจงในเรื่องราวข่าวคราวต่างๆ ซึ่งถือเป็นกฎเกณฑ์ข้อหนึ่งของทางสถานสงเคราะห์ หลังจากนั้นเด็กส่วนใหญ่จะเตรียมตัวเข้านอนทันที ยกเว้นบางคนที่ยังทำการบ้านไม่เสร็จ หรือเด็กรุ่นโตที่แม่บ้านบางหลังอนุญาตให้เปิดรับชมโทรทัศน์รอบดึกได้

การใช้ชีวิตในช่วงวันหยุดวันเสาร์และวันอาทิตย์

การดำเนินชีวิตในช่วงวันหยุดวันเสาร์และวันอาทิตย์ของเด็กในสถานสงเคราะห์แต่ละบ้านล้วนมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน กล่าวสรุปเป็นตารางในภาพรวมได้ดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

ช่วงเวลา	การทำกิจกรรม
6.00 – 8.00 น.	ตื่นนอนและพัฒนาบ้าน
8.00 – 11.00 น.	ดูโทรทัศน์ เล่น ออกไปหาเพื่อนบ้านหลังอื่น
11.00 – 12.00 น.	กินเลี้ยงอาหารกลางวันที่โรงครัว / ที่บ้าน
12.00 – 16.00 น.	นอนหลับ ดูโทรทัศน์ เล่น
16.00 – 18.00 น.	พัฒนาบ้านและสวน อาบน้ำ ทานข้าว
18.00 – 20.00 น.	ดูโทรทัศน์ เล่น
20.00 – 20.30 น.	สวดมนต์ ประชุมอบรม
20.30 – 24.30 น.	ดูโทรทัศน์
24.30 – 6.00 น.	เวลานอน

วันเสาร์และวันอาทิตย์เป็นช่วงที่เด็กใช้เวลาตลอดทั้งวันในสถานสงเคราะห์ ความเข้มงวดของครูแม่บ้านเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมของเด็กแต่ละหลังแตกต่างกัน เช่น หากครูบ้านใดเข้มงวด เด็กจะมีแนวโน้มกระจุกตัวอยู่ในบ้านและเปิดรับสื่อความบันเทิงเพื่อผ่อนคลายความเครียด แต่หากบ้านใดครูแม่บ้านให้อิสระ เด็กบ้านนั้นจะเน้นการจับกลุ่มเล่น กิจกรรมกลางแจ้งกับเพื่อนในวัยเดียวกัน อย่างไรก็ตามกิจกรรมหลักๆ ของช่วงวันหยุดแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การพัฒนาบ้านทั้งช่วงเช้าและเย็น เป็นการแบ่งเวรทำความสะอาดทั้งใน ส่วนของตัวบ้าน บริเวณสนามโดยรอบ ตลอดจนถนนรอบพื้นที่บ้าน การพัฒนาบ้านในช่วง วันหยุดนี้จะเน้นการดูแลสนามหญ้ารอบตัวบ้านเป็นพิเศษเพราะเป็นกิจกรรมที่นอกเหนือจากการ ดูแลความสะอาดบ้านอย่างเดียวในช่วงวันธรรมดา

2. การรับประทานอาหาร ในช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ เด็กต้องรับประทานอาหารภายในสถานสงเคราะห์ทั้งหมด 3 มื้อ โดยส่งตัวแทนไปรับอาหารตั้งแต่เช้า ทางโรงครัวจะ ทำกับข้าวมื้อเช้าให้พร้อมกับมอบอาหารสดต่างๆ เช่น กะหล่ำปลี มะเขือ ใบกะเพรา เนื้อหมู น้ำมันพืชใส่ถุง เป็นต้น นำมาให้เด็กเพื่อประกอบอาหารกินกันเองในตอนเย็น ในขณะที่มื้อ กลางวันส่วนใหญ่จะมีแขกภายนอกเข้ามาจัดเลี้ยงซึ่งอาจจัดเลี้ยงเด็กทั้งหมดทุกบ้าน หรือเลี้ยง เฉพาะเขตใดเขตหนึ่งหมุนเวียนกันไปก็ได้

3. การพักผ่อนนอนหลับ ในช่วงเวลาบ่ายหลังอาหารกลางวัน การนอนหลับ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เด็กแทบทุกคนทุกบ้านปฏิบัติกันจนเคยชิน เนื่องจากไม่มีกิจกรรมทำใน ช่วงเวลาดังกล่าว เด็กบางบ้านใช้เวลาอนกลางวันหลายชั่วโมงและเริ่มทยอยตื่นนอนเพื่อเตรียม พัฒนาบ้านต่อไปในช่วงเวลา 16.00 น.

4. การเปิดรับสื่อมวลชนตามความสนใจของแต่ละบุคคล เด็กหลายคนให้ความ สนใจการเปิดรับสื่อมวลชนในช่วงวันหยุดมากเป็นพิเศษเพราะนอกจากภารกิจการงาน พัฒนาบ้านและกิจกรรมต่างๆ ที่สถานสงเคราะห์กำหนดให้ไปร่วมเป็นครั้งคราวแล้วก็ไม่ปรากฏว่า เด็กจะมีกิจกรรมอื่นใดให้ทำอีก ดังนั้นกลุ่มเด็กจึงเลือกเปิดรับสื่อที่มีอยู่ในบ้าน ดังนี้

สื่อโทรทัศน์ เครื่องรับโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ทุกบ้านต้องมีอย่างน้อย 1 เครื่องสำหรับเด็ก เป็นของส่วนรวมดูร่วมกันทั้งบ้าน ในขณะที่บางหลังอาจมีมากกว่านั้นเนื่องจากครูแม่บ้านซื้อ มารับชมเป็นการส่วนตัวในห้องนอนของตัวเอง ไม่มาอยู่ร่วมดูกับเด็ก

สื่อวิทยุ วิทยุไม่ได้เป็นสื่อที่ทางสถานสงเคราะห์จัดหาให้ แต่ส่วนใหญ่ทุกบ้านมีประจำไว้อย่างน้อยหนึ่งเครื่องด้วยเงินส่วนตัวของคุณแม่บ้านโดยตั้งอยู่ในห้องส่วนตัว ถ้าเด็กสนิทสนมกับคุณแม่บ้านมากพอก็ขออนุญาตเข้าไปฟังได้ ในขณะที่บางบ้านก็ตั้งกองทุนกลางโดยหักจากเบี้ยเลี้ยงของเด็กแต่ละคนที่ได้รับ เมื่อรวบรวมเงินได้มากพอก็นำไปซื้อเครื่องรับวิทยุเป็นของส่วนกลางสำหรับสมาชิกทุกคนได้ใช้ แต่สำหรับเด็กโตบางคนที่ได้รับเงินเป็นรายสัปดาห์ และบางครั้งได้รับเงินพิเศษจากญาติพี่น้อง ทำให้พวกเขาได้เงินเก็บมากพอที่จะซื้อเครื่องรับวิทยุเล็กๆ แบบใช้ถ่านสักเครื่องหนึ่งเป็นของตัวเอง ดังนั้นวิทยุจึงกลายเป็นสื่อที่แต่ละบ้านมีปริมาณไม่เท่ากัน บางบ้านอาจมีแต่ของส่วนกลาง ในขณะที่บางบ้านมีหลายเครื่อง และเลือกเปิดรับฟังตามสถานีต่างๆ ได้ตามชอบใจ

สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีหลากหลายประเภท เช่น หนังสืออ่านเล่น หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น การ์ตูนขายหัวเราะ มหาสนุก หากเป็นหนังสือส่วนกลางของบ้านจะได้รับมาจากการบริจาค

เทปคาสเส็ต เทปคาสเส็ตเป็นสื่อที่ไม่แพร่หลายนักเพราะเด็กส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องเล่นเทปเป็นของตัวเอง อีกทั้งราคาเทปค่อนข้างแพง การรับฟังพบในบ้านบางหลังเท่านั้น ในกรณีที่คุณแม่บ้านและเด็กสนิทกันจนกล้าขออนุญาตเข้าไปรับฟังเครื่องส่วนตัวของคุณ หรือไม่ก็เป็นเด็กที่มีญาติคอยให้ความอุปการะจัดหาอุปกรณ์การฟังมาให้ รวมทั้งการได้ฟังจากเพื่อนที่โรงเรียน

วิดีโอ เครื่องเล่นวิดีโอเป็นสื่อส่วนตัวของคุณแม่บ้านเท่านั้นซึ่งมีไม่ครบทุกบ้าน การที่เด็กจะมีโอกาสได้รับชมนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคุณและเด็กเป็นสำคัญ

สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์เด็ก

สถานสงเคราะห์เป็นสังคมบริบทหนึ่งที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่โดดเด่นหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทสังคมที่ยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักในการปกครอง

สถานสงเคราะห์เป็นสถานที่รับอนุเคราะห์เด็กจำนวนมาก การยึดถือกฎระเบียบในการปกครองจึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย โดยในเบื้องต้นมีกฎที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องวิธีการปฏิบัติตนโดยทั่วไปและกฎด้านการศึกษา แต่การใช้ชีวิตประจำวัน

กลับมีกฎระเบียบปลีกย่อยอีกหลายอย่างจากคุณแม่บ้านของแต่ละหลัง รวมทั้งกฎที่เกิดจากกลุ่มผู้บริหารสถานสงเคราะห์ที่มีขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แม้กฎเกณฑ์ที่ประกาศใช้ส่วนใหญ่มุ่งเน้นความปลอดภัยแก่ตัวเด็ก แต่กลับมีหลายข้อที่สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มเด็กได้ เช่น การสั่งห้ามเลี้ยงสุนัขและแมว การห้ามออกไปเล่นสาดน้ำสงกรานต์นอกอาณาเขตสถานสงเคราะห์ การสั่งห้ามเลี้ยงต้นไม้ในแจกันทุกบ้านในช่วงที่โรคไข้เลือดออกระบาด เป็นต้น

การพัฒนาบ้านให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอเป็นแนวปฏิบัติข้อหนึ่งที่สร้างความอึดอัดใจให้เด็ก เพราะช่วงเวลาดังกล่าวมักมีเรื่องกระทบกระทั่งกับสมาชิกบางส่วนที่ไม่มีระเบียบวินัยและขาดความรับผิดชอบ นอกจากนั้นลักษณะการใช้ชีวิตประจำวันโดยรวมคล้ายคลึงกับการอยู่หอพักมากกว่าอยู่กับครอบครัวที่แท้จริง เช่น การต้องเข้าสวดมนต์ การประชุมอบรมพร้อมกันก่อนนอน การต้องเข้านอนตื่นนอนพร้อมกันตามเวลาที่กำหนด การที่แม่บ้านต้องเขียนรายงานความประพฤติประจำวันของเด็กทุกวัน การเตรียมพร้อมรับรองผู้บริหารหรือแขกผู้มีเกียรติเมื่อต้องการตรวจชมสภาพความเป็นอยู่ในบ้าน เป็นต้น

2. บริบทสังคมที่ขาดที่พึ่งทางใจ

ด้วยเหตุที่วัยเด็กควรใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสถาบันครอบครัว ดังนั้นการจัดสรรพื้นที่ให้เด็กอยู่ในสถานสงเคราะห์จึงเป็นรูปแบบ “ครอบครัวจำลอง” ซึ่งบ้านพักหนึ่งหลังเปรียบเป็นครอบครัวจำลองหนึ่งครอบครัวโดยมีคุณแม่บ้านเป็นหัวหน้าบ้าน การปกครองยึดหลักอาวุโสโดยให้รุ่นพี่เลี้ยงดูรุ่นน้อง มีการวางระบบ “พี่เลี้ยงน้องเลี้ยง” คือ เด็กโตหนึ่งคนเป็นพี่เลี้ยงเด็กเล็กหนึ่งคน และน้องต้องเคารพเชื่อฟังพี่

จากสภาพความเป็นอยู่ในลักษณะนี้ แม้ทางสถานสงเคราะห์จะมีความตั้งใจดีให้เด็กรู้สึกรักและผูกพันกันเหมือนเป็นสมาชิกครอบครัวเดียวกัน โดยมีคุณแม่บ้านเป็นศูนย์รวมและเป็นผู้ให้ความอบอุ่นแก่เด็กแทนพ่อแม่ แต่ความเป็นจริงกลับพบว่าคุณแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ดำรงตนอยู่ในฐานะผู้ควบคุมเด็กและรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะปริมาณเด็กในบ้านมีมากเกินไปที่ครูจะดูแลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นครูบางบ้านยังไม่มีความพร้อมและมีใจรักที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้าใจเด็กอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันในส่วนของกลุ่มเด็กเองก็พบว่าพวกเขาไม่ได้รักใคร่ผูกพันกันมากนัก หากเด็กคนใดมีปัญหาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อนได้ก็มีแนวโน้มประสบปัญหาพฤติกรรมมากขึ้นเพราะถูกโดดเดี่ยว

การโยกย้ายบ้านเป็นสิ่งที่พบได้เสมอ ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาขึ้นอยู่กับคุณแม่บ้าน เป็นสำคัญว่าเด็กคนนั้นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกในบ้านได้มากน้อยเพียงไร หากเด็กมีปัญหาพฤติกรรมรุนแรงจนคุณแม่บ้านไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ คุณแม่บ้านหลังนั้นสามารถทำเรื่องขอย้ายบ้านให้เด็กไปอยู่บ้านหลังอื่นได้ตามสมควร บางครั้งอาจพบว่าการย้ายบ้านเป็นความยินยอมพร้อมใจของเด็กเองเพราะต้องการอยู่กับคุณแม่บ้านคนที่ตนชื่นชอบหรืออยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ตนสนิท ดังนั้นการโยกย้ายจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เด็กเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้บ้าง อย่างไรก็ตามการโยกย้ายสำหรับเด็กบางคนที่มีสาเหตุมาจากการไม่เป็นที่ต้องการสามารถสร้างผลกระทบทางใจได้ และยังเป็นการตอกย้ำความรู้สึกว่าไม่มีใครรักตนอย่างแท้จริง

สภาพความเป็นอยู่ที่ขาดที่พึ่งทางใจเช่นนี้ส่งผลโดยตรงต่อความเป็นตัวตนของเด็กในแง่ความต้องการความรักความอบอุ่น ซึ่งการแสดงออกของเด็กนั้นแตกต่างกันไปตามวัย หากเป็นเด็กเล็กพวกเขาจะแสดงออกอย่างชัดเจนที่สุด ทั้งการเอ่ยเป็นคำพูดออกมาโดยตรง พฤติกรรมการอยากให้นุ่บุคคลอื่นโอบกอด อุ้มชู และอยู่ใกล้ๆ ในขณะที่เด็กโตจะสงวนท่าทีกว่า ไม่แสดงออกมากนัก แต่เมื่อได้พูดคุยจะพบว่าพวกเขามีความว่าเหว อ่างว้าง ขาดหลักยึดเหนี่ยว และยังไม่รู้เป้าหมายในชีวิต

3. บริบทสังคมที่สร้างค่านิยมให้เด็กกลายเป็นฝ่ายรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา

สถานสงเคราะห์เป็นหน่วยงานที่ต้องพึ่งพาการบริจาคจากสังคมภายนอกอยู่มาก ทั้งส่วนของอาหาร ของใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนโอกาสการพาเด็กออกไปทัศนศึกษา ดูภาพยนตร์ และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในแง่มุมต่างๆ ด้วยเหตุนี้เด็กจึงมีความคุ้นเคยกับการตกเป็นฝ่ายรับตลอดมา ประกอบกับการที่สถานสงเคราะห์ไม่สามารถจัดสรรสิ่งของเครื่องใช้มาสนองความต้องการของเด็กได้อย่างพอเพียง ดังนั้นเด็กหลายคนจึงสร้างตัวตนในลักษณะการเป็น “คนช่างขอ” ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมการชอบเอ่ยปากขอเงิน ของกิน ของใช้ที่อยากได้เป็นเจ้าของ ความเป็นคนช่างขอของเด็กแต่ละคนมีระดับมากน้อยต่างกัน ส่วนใหญ่พบมากในเด็ก รุ่เด็กและรุ่กลางเพราะพวกเขาไม่มีโอกาสออกนอกสถานสงเคราะห์ไปหาเลือกซื้อของได้ อย่างเสรีเหมือนเด็กรุ่โต ดังนั้นทางออกที่เด็กส่วนใหญ่เลือกใช้จึงเป็นการเอ่ยปากขอโดยตรงกับบุคคลต่างๆรอบตัวที่คิดว่าสามารถนำของมาให้ตนได้ เช่น ญาติพี่น้อง บุคลากรภายในสถานสงเคราะห์ นักศึกษาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมกับเด็ก เพื่อนที่โรงเรียน เป็นต้น

4. บริบททางสังคมที่สร้างความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มสมาชิก

แม้แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กในสถานสงเคราะห์จะยึดหลักเกณฑ์ความเท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดความเสมอภาค แต่ในความเป็นจริงกลับพบความไม่เท่าเทียมกันบางประการระหว่างกลุ่มเด็ก ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กบางส่วนมีความได้เปรียบเหนือกว่าเด็กคนอื่น มีดังนี้

4.1 เด็กที่มีญาติพี่น้องคอยให้ความอุปการะ เด็กกลุ่มนี้มีข้อได้เปรียบในแง่ของการมีเงินเก็บ และเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ตามที่ตนต้องการ รวมทั้งได้รับกำลังใจและความอบอุ่นมากกว่าเด็กคนที่ไม่มีญาติมาเยี่ยมเยียนหรือให้ความอุปการะ

4.2 เด็กที่มีอาวุโสสูงกว่าย่อมมีความได้เปรียบมากกว่ารุ่นน้อง เพราะมักได้รับความเกรงใจและเชื่อฟัง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระบบการปกครองของสถานสงเคราะห์ ที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโส โดยกำหนดให้รุ่นพี่มีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงกว่าและได้รับความไว้วางใจมากกว่าจนกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้รุ่นน้องเกิดความเคียดแค้น นอกจากนั้นเด็กโดยังมีความได้เปรียบกว่าเด็กเล็กในแง่ความมีอิสระเสรี สามารถยื่นเรื่องออกข้างนอกสถานสงเคราะห์ได้ด้วยตนเอง การได้ออกไปเรียนรู้โลกภายนอกส่งผลต่อการมีโลกทัศน์ที่กว้างกว่าเด็กเล็กที่อยู่แต่ในเขตรั้วของสถานสงเคราะห์ ซึ่งกลายเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รุ่นน้องรู้สึกยำเกรงและให้เกียรติรุ่นพี่เสมอมา

4.3 เด็กที่พยายามแสดงออกว่าตนมีความแข็งแกร่งจะทำให้กลุ่มเพื่อนยอมรับมากขึ้นและไม่ถูกกลั่นแกล้ง ส่วนใหญ่ความแข็งแกร่งมักแสดงออกผ่านการใช้พลังกำลังจากการละเล่นชนิดต่างๆ ที่ต้องวัดความกล้า มีความเสี่ยง และแสดงถึงความคล่องแคล่วว่องไว เช่น การตีลังกา ทำสะพานโค้ง หกสูง ปีนต้นไม้ ปีนชิงช้า กระโดดจากที่สูง เป็นต้น ซึ่งลักษณะการแสดงออกถึงความแข็งแกร่งนี้จัดเป็นอัตลักษณ์ประการหนึ่งของเด็กสถานสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการสร้างภาพให้ตนกลายเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน อย่างไรก็ตามลักษณะความแข็งแกร่งนี้ก็กลับเป็นเพียงบุคลิกภายนอกเท่านั้นที่เด็กพยายามแสดงออกเพื่อให้ตนกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบ แต่เนื้อแท้ในจิตใจกลับเปราะบางจากการขาดความรักความอบอุ่น

5. บริบทสังคมที่ขาดความพร้อมต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็ก

สถานสงเคราะห์เป็นสังคมที่ยังขาดความพร้อมหลายด้าน สิ่งที่สามารถตอบสนองเด็กได้เป็นเพียงปัจจัยสี่ในสภาพที่ทำให้สามารถพอกพอกกินเท่านั้น แม้ทางสถานสงเคราะห์จะพยายามสร้างสรรคโอกาสให้เด็กในหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งชมรมต่างๆ ให้เด็กร่วมกิจกรรม จัดการสอนพิเศษให้เด็กที่มีปัญหาด้านการเรียน รวมทั้งการประสานงานกับ

หน่วยงานภายนอกให้เด็กออกไปทำกิจกรรมนอกสถานสงเคราะห์ แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างทั่วถึงได้

สภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ คือ เด็กขาดผู้ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดด้านการเรียน ขาดแคลนหนังสือเรียนเสริมเพิ่มเติมจากตำราที่ใช้สอนในห้อง ไม่มีสื่อประกอบการเรียนรู้ที่ดี ความเป็นอยู่ภายในบ้านแต่ละหลังยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเพราะขาดพื้นที่ความเป็นส่วนตัว นอกจากนี้เด็กยังขาดโอกาสการเรียนรู้โลกภายนอก เพราะเวลาส่วนใหญ่เด็กถูกจำกัดอยู่แต่ในบริบทสถานสงเคราะห์เท่านั้น การเปิดรับสื่อมวลชนก็ต้องยอมตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นความบันเทิง ขาดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อันส่งผลให้เด็กมีโลกทัศน์แคบ

อาจารย์พิเศษชมรมประสานเสียง : “เด็กที่มีทักษะในแง่ของศิลปะน้อยมาก แทบไม่มีศิลปะในจิตใจเลย ภายนอกเขาเป็นคนกร้านแสดงออกมาทั้งท่าทาง สีหน้า สีมิวต่างจากเด็กบ้านทั่วไป เขาพยายามสร้างกรอบนอกกว่าเป็นคนแข็งแรงแต่จิตใจภายในอ่อนมากเลย”

ครูแม่บ้านทานตะวัน : “เด็กที่นี่นะ แค่ถามว่าอนุสาวรีย์ชัยไปทางไหนยังไม่รู้เลยทั้งๆ ที่อยู่ใกล้แค่นี้ บางทีเคยพาไปเดินแถวนั้น ขาสั่นกันหมด”

จากสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมข้างต้นเป็นลักษณะเฉพาะของสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี ที่แม้จะพยายามสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัวให้แก่เด็ก แต่ความเป็นจริงก็คือสภาพครอบครัวจำลองดังกล่าวนี้มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับสภาพครอบครัวที่แท้จริง ซึ่งสภาพสังคมในบริบทสถานสงเคราะห์แห่งนี้เองก็มีส่วนหล่อหลอมอัตลักษณ์ของเด็กในความรู้สึกกระด้าง กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของเด็ก
กับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสถานสงเคราะห์

อัตลักษณ์ของเด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี	สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ในสถานสงเคราะห์
1. ความเป็นคนต้องการความรักความอบอุ่น	1. สภาพสังคมที่ขาดที่พึ่งทางใจ 2. การถูกโยกย้ายบ้านไปมา รู้สึกตนไม่เป็นที่ต้องการ
2. ความเป็นคนช่างขอ	1. สภาพสังคมที่ขาดแคลน ไม่สามารถสรรหา วัตถุมาทอบสนองความต้องการของเด็กได้ 2. สภาพสังคมที่ตกเป็นฝ่ายรับจากบุคคล ภายนอกมาตลอด
3. การเป็นคนสองบุคลิก (บุคลิกภายนอก แข็งแกร่ง บุคลิกภายในเปราะบาง)	สภาพสังคมที่ขาดที่พึ่งทางใจ ทำให้เด็ก ขาดความมั่นคงทางจิตใจ รู้สึกอ่อนไหว ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างภาพให้ แข็งแกร่งเพื่อความเป็นฝ่ายได้เปรียบใน การใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกคนอื่น

ความเป็นตัวตนของเด็กในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีปรากฏได้ 3 ลักษณะ คือ ความเป็นคนต้องการความรักความอบอุ่น ความเป็นคนช่างขอ และการเป็นคนสองบุคลิก ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในบริบทสถานสงเคราะห์ แม้เด็กในความอุปการะกลุ่มนี้จะมีอัตลักษณ์ร่วมกันที่บ่งบอกถึงความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์ได้ แต่พวกเขากลับขาดจิตสำนึกร่วมถึงความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์เดียวกัน กลุ่มเด็กไม่มีการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมกลุ่มหรือการสร้างสรรค์ผลงานบางอย่างที่สื่อถึงความเป็นเด็กบ้านราชวิถี กิจกรรมที่เด็กร่วมกันแสดงออกเป็นเพียงการได้รับมอบหมายจากทางสถานสงเคราะห์ให้แสดงในนามของชมรมเท่านั้น ชมรมต่างๆ เป็นศูนย์รวมของเด็กที่ต้องการเวทีการแสดงออกและหากิจกรรมทำยามว่าง สมาชิกของแต่ละชมรมต้องเข้ารับการอบรมอย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์และมีโอกาสแสดงผลงานของทางชมรมในวันที่ทางสถานสงเคราะห์จัดกิจกรรมภายใน โดยทางเจ้าหน้าที่ส่วนกลางจะแจ้งเรื่องให้หัวหน้าประจำชมรมทราบเพื่อคัดเลือกเด็กที่จะเป็นตัวแทนของทางชมรมร่วมแสดงต่อไป

อาจารย์ผู้ฝึกสอนของแต่ละชุมชนเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกเด็กผู้แสดงและ กิจกรรมการแสดงตามความเหมาะสม เด็กเป็นผู้ถ่ายทอดผลงานการแสดงที่ฝึกซ้อมให้ดีที่สุด ตามที่อาจารย์ผู้ฝึกสอนไว้วางใจ กิจกรรมส่วนใหญ่จัดแสดงเมื่อทางสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี จัดงานเป็นการภายในเท่านั้น โดยมีข้าราชการระดับสูงจากภายนอกมาเป็นผู้เป็จัดงานหรือจัดเลี้ยง อาหารกลางวันให้เด็ก ชมรมที่ได้แสดงความสามารถในช่วงวันงานดังกล่าว ได้แก่ ชมรม ประสานเสียง นาฏศิลป์ ดนตรีไทย และดุริยางค์ ชมรมที่สร้างชื่อเสียงให้กับสถานสงเคราะห์ บ้านราชวิถีมากที่สุดคือชมรมประสานเสียงซึ่งเป็นเพียงชมรมเดียวที่มีโอกาสได้รับเชิญไป ร่วมแสดงกับหน่วยงานภายนอกที่งานเลี้ยงของโรงแรม ตลอดจนการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ ด้วยเหตุนี้การประสานเสียงจึงกลายเป็นกิจกรรมการแสดงออกของเด็กที่สำคัญที่บ่งบอกถึง ความเป็นเด็กบ้านราชวิถีได้

ครูแม่บ้านโกเมศ : “ชมรมประสานเสียงของเด็กบ้านราชวิถีเก่งมาก เคยได้รับ เชิญไปแสดงหลายแห่งถึงขนาดเก็บเงินได้แล้วพาไปเที่ยวทั้งชมรมเลย การประสานเสียงเป็นที่ เชิดหน้าชูตาขนาดว่าถ้าพูดถึงบ้านราชวิถีแล้วต้องนึกถึงการประสานเสียง ถ้าบ้านมหาเมฆต้อง รำกลองยาวซึ่งมันคือกิจกรรมที่โดดเด่นของแต่ละสถานสงเคราะห์ ถ้าพูดถึงสถานสงเคราะห์ ดังกล่าวแล้วก็จะนึกถึงกิจกรรมนั้นได้ทันที”

ชมรมประสานเสียงเปรียบเสมือนตัวแทนของสถานสงเคราะห์ที่มีส่วนช่วย เสริมสร้างภาพพจน์ของบ้านราชวิถีให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การแสดงของสมาชิกชมรมประสานเสียงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถสื่อถึงความเป็นบ้านราชวิถีได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแสดงโชว์ของชมรมประสานเสียงแต่ละครั้งเกิดขึ้นเพราะเด็กกระทำตาม หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ไม่ได้เกิดจากมูลเหตุที่เด็กแต่ละคนต้องการแสดงจิตสำนึกร่วมของ ความเป็น “เด็กบ้านราชวิถี” อย่างแท้จริง แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เด็กส่วนใหญ่ในชมรมนี้ยังคง รวมตัวกันอยู่ได้เป็นเพราะการได้รับผลตอบแทนของการเข้าร่วมกลุ่มมากกว่าความต้องการที่จะ เป็นตัวแทนผู้แสดงความสามารถในนามบ้านราชวิถี

จากที่กล่าวมาแล้วว่ากลุ่มเด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์แห่งนี้ มีลักษณะร่วมบางประการที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็น “เด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี” ได้ หากแต่เด็กกลุ่มนี้กลับขาด “จิตสำนึกร่วมของความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถี” อาจ พิจารณาได้จากเหตุผลดังนี้

1. ความไม่พึงพอใจต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ การมีชีวิต ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่าไม่ใช่ชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมทุกด้าน

แม้ความต้องการด้านปัจจัยสี่จะได้รับการตอบสนองแต่ก็เทียบไม่ได้กับความรักความอบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน กลุ่มเด็กจะเกิดการรับรู้ถึงความต่างระหว่างความเป็นอยู่ของตนและกลุ่มเด็กคนอื่นในสังคม เมื่อเขาตระหนักได้ถึงความดีน้อยกว่าและขาดความภาคภูมิใจ ความต้องการที่จะแสดงออกถึงจิตสำนึกร่วมของความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีจึงไม่ปรากฏให้เห็น

2. กลุ่มเด็กในความอุปการะส่วนใหญ่อายุน้อยเกินกว่าที่จะร่วมกันคิดรวมตัวกันเพื่อสร้างสรรค์ผลงานบางอย่างในอันที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการและต่อยอดความภาคภูมิใจในกลุ่มตน ความเป็นเด็กอาจทำให้อาสาสมัครผู้ดูแลมีความคิดการสร้างสรรค์จิตสำนึกร่วมต่อสถานสงเคราะห์ที่ตนอาศัยอยู่ยังไม่ปรากฏแจ่มชัด

3. แนวทางการใช้ชีวิตในบริบทสถานสงเคราะห์ไม่ส่งเสริมกระบวนการคิดให้เด็กเป็นผู้สร้างสรรค์ หากแต่ตกเป็นผู้รับฝ่ายเดียวมาโดยตลอดซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดเลี้ยงจากบุคคลภายนอก การได้รับแจกเงิน อุปกรณ์การเรียน ข้าวของเครื่องใช้ ตลอดจนการได้ไปทัศนศึกษา ชมภาพยนตร์ เที่ยวสวนสนุกฟรีตามโอกาสที่หน่วยงานภายนอกหยิบยื่นให้ การใช้ชีวิตในรูปแบบนี้มองได้ 2 แง่มุม หากมองในด้านบวกพบว่าเป็นโอกาสการเรียนรู้ที่ดีของเด็กที่จะได้สัมผัสและเข้าใจถึงโลกภายนอกมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลภายนอกเช่นนี้เรื่อยไปจะเป็นการปลูกฝังให้เด็กเรียนรู้บทบาทความเป็นผู้รับตลอดเวลา ขาดจิตสำนึกของความเป็นผู้ให้ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตเปี่ยมสุข เกิดความภาคภูมิใจ การเกิดจิตสำนึกร่วมกันในกลุ่มนั้นปัจจัยพื้นฐานต้องเกิดจากรัก ความภาคภูมิใจในบางสิ่งและพร้อมที่จะถ่ายทอดออกไปให้บุคคลอื่นรับรู้ ดังนั้นเมื่อเด็กขาดความภาคภูมิใจจากความรู้สึกของการเป็นผู้ให้ ผู้คิด ผู้สร้างสรรค์ การเกิดจิตสำนึกร่วมที่พร้อมจะแสดงออกต่อบุคคลภายนอกจึงไม่เกิดขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สภาพการสื่อสารของบ้านชัยพฤกษ์ โกเมศ จันทน์กะพ้อ

เนื้อหาสำคัญในบทนี้มุ่งทำความเข้าใจสภาพความเป็นอยู่โดยรวมของแต่ละบ้าน ศึกษาแบบแผนการใช้สื่อในชีวิตประจำวันว่าเด็กต้องทำการปฏิสัมพันธ์กับใครบ้าง เปิดรับสื่อประเภทใดและมีเนื้อหาอย่างไร ประเด็นที่น่าสนใจคือบริบทสถานสงเคราะห์ยึดกฎระเบียบเป็นหลักในการปกครอง เด็กจะสามารถเลือกเปิดรับสื่อได้ตามที่ใจต้องการหรือไม่ และผลที่ได้จากการใช้สื่อนั้นนำมาซึ่งความพึงพอใจได้มากน้อยเพียงใด รายละเอียดของเนื้อหาจะเริ่มจากบ้านชัยพฤกษ์ โกเมศ และจันทน์กะพ้อตามลำดับ ซึ่งจากการคัดเลือกบ้านทำให้เห็นภาพรวมในเบื้องต้นว่าวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านแต่ละหลังไม่เหมือนกัน ซึ่งน่าจะส่งผลให้สภาพการสื่อสารของบ้านแต่ละหลังมีความต่างกันได้

บ้านชัยพฤกษ์

สภาพโดยรวมของบ้าน

บ้านชัยพฤกษ์เป็นบ้านสองชั้นขนาดใหญ่ บริเวณโดยรอบมีสนามหญ้าโอบล้อมตัวบ้านไว้ซึ่งใช้ประโยชน์ในการเป็นสถานที่วิ่งเล่นของเด็กได้ ภายในพื้นที่สนามหญ่ายังมีโต๊ะเก้าอี้ม้าหินอ่อน และม้านั่งชิงช้าอย่างละ 3 ชุด ทำให้พื้นที่ส่วนนี้กลายเป็นจุดรวมกลุ่มของเด็กในบ้านสำหรับการพูดคุยหรือหากิจกรรมเล่นร่วมกันบ่อยครั้ง

ภายในตัวบ้านชั้นล่างประกอบด้วยห้องส่วนตัวของครูแม่บ้าน ห้องรีดผ้ารวมของเด็ก ห้องรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องเก็บของ และห้องสุขา ส่วนห้องสำหรับอาบน้ำเพิ่งได้รับการต่อเติมใหม่อยู่ด้านหลังของตัวบ้าน ในขณะที่ชั้นบนแบ่งออกเป็น 2 ห้องนอน ทั้งซีกซ้ายและขวา มีห้องโถงกลางตั้งโต๊ะหมู่บูชาใช้เป็นที่สำหรับสวดมนต์ อบรมความประพฤติ และชี้แจงข่าวสารต่างๆก่อนเข้านอน

เครื่องเรือนและของใช้ในบ้านส่วนใหญ่ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นและจัดวางไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอยทั้งสิ้น เช่น เก้าอี้ไม้รับแขก ตู้เสื้อผ้า โต๊ะเครื่องแป้ง โต๊ะรับประทานอาหารเตียงนอน ชั้นวางรองเท้า เป็นต้น ส่วนของประดับตกแต่งบ้านมีบ้างประปรายซึ่งมีทั้งส่วนที่ได้รับจากการบริจาค ของส่วนตัวของครูแม่บ้าน รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่เด็กและครูแม่บ้านช่วยกันทำขึ้นมา

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชั้นล่างเป็นห้องโถงกว้างสำหรับเด็กทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น ทำการบ้าน วาดรูป ระบายสี ดูโทรทัศน์ แม้กระทั่งการนอนหลับซึ่งพบเป็นประจำ ในช่วงเย็นระหว่างการดูโทรทัศน์ และช่วงกลางวันของวันหยุดเสาร์ อาทิตย์

ห้องแม่บ้านชั้นล่างได้รับการออกแบบให้มีความเป็นส่วนตัว กล่าวคือ มีประตูไม้ ประตุมุ่งลวด รวมถึงผ้าม่าน แยกเป็นสัดส่วนจากบริเวณห้องโถงกลางใหญ่ มีห้องน้ำและห้องอาบน้ำส่วนตัวไม่ปะปนกับเด็ก นอกจากนี้จะเป็นห้องนอนที่พักส่วนบุคคลแล้ว ห้องนี้ยังใช้ประโยชน์ในการเก็บของใช้ส่วนตัวสำหรับเด็กจำพวก สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม สิ่งของเหล่านี้ได้รับจากห้องพัสดุส่วนกลางของทางสถานสงเคราะห์ซึ่งจะเบิกให้เป็นรายเดือน แล้วคุณแม่บ้านจึงค่อยนำมาแจกจ่ายให้เด็กอย่างเท่าเทียมกัน บางส่วนอาจสำรองไว้ใช้ในคราวต่อไป

ห้องรีดผ้าเป็นห้องขนาดเล็กอยู่ติดกับประตูหน้าของบ้าน เป็นห้องที่เด็กใช้รีดชุดนักเรียนของแต่ละคน ยกเว้นเด็กอนุบาลและเด็กชั้นพิเศษที่คุณแม่บ้านหรือพี่คนใดคนหนึ่งในบ้านรีดให้ ไต้รีดผ้าเป็นไต้ที่ไม่มีควมสูงระดับเอวปูผ้ารองรีดไว้ มีเตารีดส่วนกลางสำหรับเด็กโดยเฉพาะ หากเครื่องเสียเด็กอาจขอยืมเตารีดคุณแม่บ้านใช้ หรือไม่ก็วิ่งไปยืมเพื่อนข้างบ้าน กฎการรีดผ้าของบ้านชัยพฤกษ์คือ รีดผ้าทุกวันเสาร์ อาทิตย์ และพุธ เขียนใส่กระดาษสี่แปะไว้บนฝาผนังข้างประตูห้องรีดผ้า

ห้องรับประทานอาหารและห้องครัวของบ้านชัยพฤกษ์ได้รับการแบ่งแยกเป็นสัดส่วนออกจากกัน ห้องรับประทานอาหารมีไต้ะวางต่อกันแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มของเด็กเล็กและเด็กโต คุณแม่บ้านมักเข้ามาร่วมรับประทานอาหารกับเด็กเสมอ ตรงมุมห้องมีแทงค์น้ำขนาดใหญ่บรรจุน้ำดื่มสำหรับสมาชิกในบ้าน ส่วนห้องครัวเป็นพื้นที่สำหรับประกอบอาหารกินกันเองภายในบ้าน โดยปกติแล้วห้องนี้จะใส่กุญแจปิดไว้ตลอดเพราะในช่วงวันจันทร์ถึงศุกร์ไม่มีความจำเป็นต้องประกอบอาหารกินเอง ด้วยเหตุนี้การใช้ประโยชน์ในห้องครัวส่วนใหญ่จึงเป็นการเก็บอาหารประเภทนมกล่องและขนมปังปิ้งของเด็กแทน

ห้องเก็บของเป็นห้องขนาดเล็กใส่กุญแจล็อกไว้ตลอด จะเปิดใช้เมื่อถึงช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ที่มีแขกภายนอกมาจัดเลี้ยงอาหารกลางวันให้เด็ก เพราะในห้องนั้นเป็นสถานที่เก็บอุปกรณ์รับประทานอาหารจาน ชาม ช้อน ส้อม เขี่ยอกน้ำ และแก้วน้ำ นอกเหนือไปจากชุดที่ใช้กินกันโดยปกติ ชุดรับประทานอาหารที่เก็บในห้องเก็บของจะมีลวดลายสวยงาม และดูใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการไปกินเลี้ยงรวมนอกบ้าน

ห้องสุขาและห้องอาบน้ำแต่เดิมอยู่รวมกัน คือ ห้องสุขาจะแยกเป็นแต่ละห้องรวม 5 ห้อง ส่วนพื้นที่ด้านหน้าห้องน้ำมีถังพลาสติกใบใหญ่ตั้งอยู่เป็นที่เก็บน้ำสำหรับอาบ เด็กจะได้รับแจกขันและอุปกรณ์ทำความสะอาดส่วนตัวแล้วหมุนเวียนกันมาอาบ ภายหลังห้องอาบน้ำได้รับการต่อเติมเพิ่มขึ้นอยู่ภายนอกตัวบ้านแล้วเจาะประตูเชื่อมต่อกับภายใน ทำให้เด็กมีห้องอาบน้ำที่เป็นสัดส่วนมากขึ้นและกว้างขวางกว่าเดิม เด็กสามารถอาบน้ำได้ทีละหลายคน

สำหรับพื้นที่ชั้นสองของตัวบ้านเป็นห้องนอนสองฝั่งเรียกกันว่า ห้องใหญ่ และห้องเล็ก แต่ละห้องมีเตียงเรียงกันประมาณ 10 เตียง มีพัดลมแบบติดเพดานอยู่ห้องละ 2 ตัว ลักษณะเตียงเป็นโครงเหล็กเหมือนกันทุกเตียง ลักษณะฟูกที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่มของทุกชั้นมีลักษณะเหมือนกันทั้งขนาดและลวดลาย รวมทั้งการเขียนกำกับไว้บนอุปกรณ์ทุกชิ้นว่า “บ้านราชวิถี” เตียงของเด็กบางคนมีตุ๊กตา ผ้าห่มลายการ์ตูน ซึ่งเป็นของส่วนตัวที่ญาตินำมาให้ บางส่วนได้รับการบริจาคมาจากห้องพัสดุ

ของใช้ส่วนตัวของเด็กแต่ละคนได้รับการจัดสรรอย่างเท่าเทียมกันประกอบไปด้วย ชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้าส่วนตัวสำหรับใส่อยู่บ้าน อุปกรณ์อาบน้ำ และตู้เก็บของใช้ส่วนตัวคนละ 1 ตู้ ของใช้ส่วนตัวจำพวกอุปกรณ์อาบน้ำ และอุปกรณ์การเรียน เมื่อใช้จนหมดสามารถเข้ามาเบิกใหม่ได้กับครูแม่บ้าน ส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเด็กจะได้รับแจกในจำนวนจำกัดเมื่อแรกเข้ามาอยู่ และอาจได้รับแจกเป็นครั้งคราวเมื่อมีผู้บริจาคมอบให้ ซึ่งเด็กจะไปรับได้จากห้องพัสดุ

ของใช้ของเด็กแต่ละคนเก็บไว้ในตู้เก็บของส่วนตัวซึ่งตั้งอยู่ในห้องนอนชั้นบน เด็กโตมีของใช้มากกว่าเด็กเล็กอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากความรับผิดชอบที่สูงกว่า รู้จักการสะสมและซ่อมแซมสิ่งของเมื่อชำรุด อีกทั้งการได้รับเบี้ยเลี้ยงเป็นจำนวนมากกว่าทำให้สามารถออกไปซื้อเสื้อผ้าและข้าวของเครื่องใช้ได้ตามต้องการ ด้วยเหตุนี้เด็กโตบางคนจึงมีของใช้มากมายจนได้รับสิทธิ์จากครูแม่บ้านให้ได้รับตู้เก็บของมากกว่าเพื่อนคนอื่นถึง 2-3 ตู้

ความเป็นอยู่ในบ้านของสมาชิกชัยพฤกษ์นั้นบ่งชี้ว่ามีความสะดวกสบายพอสมควร ในแง่ของปัจจัยสี่ที่เด็กพึงได้รับ ทางสถานสงเคราะห์จัดสรรเครื่องใช้ไม่สอยที่จำเป็นให้เด็กอย่างครบถ้วนทั้งเรื่องอาหารการกินและความเป็นอยู่หลับนอน แต่สภาพความเป็นอยู่ของเด็กในบางด้านอาจไม่ถูกสุขลักษณะและอาจเกิดอันตรายแก่ตัวเด็กได้ เช่น ช่วงกลางวันมีหนูภายในบ้านชุกชุม บางครั้งมุดลอดเข้าไปในตู้เก็บของส่วนตัวของเด็ก กัดแทะของกินของใช้จนเกิดความเสียหาย ในบางโอกาสยังพบตะขาบเดินตามพื้นห้องชั้นล่าง ในห้องครูแม่บ้านและวิ่งเข้าหากลุ่มเด็กขณะกำลังชมโทรทัศน์ในห้องโถงกลาง

สมาชิกบ้านชัยพฤกษ์

จำนวนเด็กบ้านชัยพฤกษ์ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลมีทั้งสิ้น 22 คน ย้ายออก
ระหว่างเก็บข้อมูล 2 คน และย้ายเข้า 1 คน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านชัยพฤกษ์

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัยที่โดดเด่น
1. ออฟ	ชาย	5 ปี	อนุบาล	วัดเทวราชกุญชร	สนุกสนาน ร่าเริง
2. โบว์	หญิง	6 ปี	อนุบาล	วัดเทวราชกุญชร	สนุกสนาน ร่าเริง
3. หญิง	หญิง	6 ปี	อนุบาล	วัดเทวราชกุญชร	สนุกสนาน ร่าเริง
4. ใจ	หญิง	7 ปี	ชั้นพิเศษ	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	ร่าเริง พูดน้อย
5. เด่น	หญิง	7 ปี	ชั้นพิเศษ	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	บึ้งตึง ร้องไห้ง่าย
6. อิว	หญิง	12 ปี	ป.1	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	บึ้งตึง ร้องไห้ง่าย
7. อิ่ง	หญิง	12 ปี	ป.2	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	ต้องการเป็นจุดสนใจ รักสวยรักงาม
8. กบ	หญิง	13 ปี	ป.4.	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	เขินอาย ร่าเริง
9. จี๊ป	หญิง	9 ปี	ป.2	สุโขทัย	สนุกสนาน ร่าเริง
10. ตู๊ก	หญิง	9 ปี	ป.3	สุโขทัย	โดดเดี่ยวตัวเอง
11. ต້อง	หญิง	11 ปี	ป.5	สุโขทัย	เปิดเผย ร่าเริง รักสวยรักงาม
12. ตีก	หญิง	12 ปี	ป.6	สุโขทัย	สนุกสนาน ร่าเริง
13. มวย	หญิง	12 ปี	ป.2	นันทนศึกษา	สนุกสนาน ร่าเริง
14. ยิ้ม	หญิง	12 ปี	ป.3	นันทนศึกษา	รับผิดชอบ ร่าเริง
15. มิว	หญิง	15 ปี	ป.5	นันทนศึกษา	รับผิดชอบ ควบคุมอารมณ์ไม่ได้
16. แยม	หญิง	13 ปี	ป.5	นันทนศึกษา	รับผิดชอบ ร่าเริง
17. หวาน	หญิง	13 ปี	ป.6	นันทนศึกษา	สนุกสนาน ร่าเริง

ตารางที่ 5.1 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัยที่โดดเด่น
18. ฟาง	หญิง	11 ปี	ป.6	นันทนศึกษา	ร่าเริง กล้าแสดงออก
19. ดาว	หญิง	15 ปี	ม.2	สันติราษฎร์วิทยาลัย	สนุกสนาน ร่าเริง
20. เดือน	หญิง	13 ปี	ม.2	สันติราษฎร์วิทยาลัย	เคร่งขรึม รับผิดชอบ
21. หมอก	หญิง	13 ปี	ม.1	สันติราษฎร์วิทยาลัย	สนุกสนาน ร่าเริง
22. มุก	หญิง	18 ปี	ปวช.2	วิทยาลัยอาชีวศึกษา เสาวภา	เก็บตัว รักสวยรักงาม

หมายเหตุ : รายชื่อสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์เป็นชื่อสมมุติทั้งหมด

เด็กบ้านชัยพฤกษ์ส่วนใหญ่เป็นเด็กกลุ่มเล็กและกลุ่มกลางศึกษาอยู่ระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา มีสมาชิกเพศชายเพียงคนเดียวคือ ออฟ (5 ปี อนุบาล) รายละเอียดของเด็กทั้ง 22 คนข้างต้นนี้รวมถึงสมาชิกที่ย้ายออกไปอยู่บ้านอื่น 2 คน คือ ใจ (7 ปี ชั้นพิเศษ) หวาน (13 ปี ป.6) และสมาชิกใหม่ที่ย้ายเข้า 1 คน คือ มุก (18 ปี ปวช.2) สาเหตุการย้ายเด็กภายในบ้านเนื่องจากต้องการกระจายเด็กกลุ่มเล็กไปสู่บ้านหลังอื่น ในกรณีของใจที่เป็นเด็กเล็กโดนย้ายไปอยู่ในบ้านที่มีเด็กโตจำนวนมากเพื่อต้องการให้ช่วยดูแล ส่วนหวานย้ายไปอยู่ในบ้านที่มีน้องชายแท้ๆ อาศัยอยู่เพื่อให้เกิดความอบอุ่นทางใจ และการย้ายเข้ามาของมุกเป็นความสมัครใจที่ต้องการอยู่ร่วมกับคุณแม่บ้านชัยพฤกษ์คนปัจจุบันที่เคยเลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่ยังเล็กในช่วงที่กำลังมีปัญหากับสมาชิกบ้านเดิม ในขณะที่คุณแม่บ้านชัยพฤกษ์ก็ต้องการรับเด็กโตเข้ามาช่วยรับผิดชอบงานบ้านและดูแลเด็กกลุ่มเล็กที่ส่วนใหญ่ขาดระเบียบวินัย

แบบแผนการใช้สื่อในบริบทบ้านชัยพฤกษ์

การใช้ชีวิตประจำวันของเด็กชัยพฤกษ์แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ ซึ่งแบ่งเป็น 4 กิจกรรมหลักคือ

1. การทำกิจวัตรประจำวัน เช่น การอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร ตลอดจนกิจกรรมที่ทางสถานสงเคราะห์กำหนดให้ต้องทำ ได้แก่ การแบ่งเวรทำความสะอาดบ้านตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การสวดมนต์ การฟังอบรมก่อนนอน เป็นต้น

2. การใช้เวลาว่าง เป็นช่วงเวลาที่เด็กสามารถทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างเสรี ได้แก่ การเปิดรับสื่อมวลชน การจับกลุ่มพูดคุยเล่นกับกลุ่มเพื่อน การอยู่กับตัวเองคนเดียว ตลอดจนการนอนหลับพักผ่อนช่วงกลางวัน

3. การเรียน เป็นช่วงเวลาศึกษาหาความรู้ ด้วยการเรียนหนังสือที่โรงเรียนและ การทำการบ้าน

4. การนอนหลับ

ตารางที่ 5.2 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	3.30
การใช้เวลาว่าง	5.30
การเรียนหนังสือ ทำการบ้าน	6.30
นอนหลับ	8.30

ตารางที่ 5.3 แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	4.30
การใช้เวลาว่าง	13.30
การเรียนหนังสือ ทำการบ้าน	0.30
นอนหลับ	5.30

หมายเหตุ : เวลาสำหรับกิจกรรมการนอนหลับข้างต้นเป็นการนอนหลับในช่วงเวลากลางคืนเท่านั้น โดยวันเสาร์และวันอาทิตย์จะใช้เวลาน้อยมาก ซึ่งเด็กจะทำการนอนหลับชดเชยในตอนบ่ายในช่วงการใช้เวลาว่างแทน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างด้านการใช้ชีวิตในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ รวมทั้งวันหยุดวันเสาร์และวันอาทิตย์ของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์ กิจวัตรประจำวันในช่วงวันหยุดเพิ่มขึ้นกว่าวันธรรมดาเล็กน้อยจากภาระหน้าที่การพัฒนาบ้านที่มากขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่ช่วงเวลาว่างของเด็กเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในวันหยุดที่ต้องอยู่แต่ในสถานสงเคราะห์โดย

ลดทอนช่วงเวลาเรียนไปเกือบทั้งหมด ส่วนช่วงเวลาก่อนนอนหลับตอนกลางคืนลดลงจากวันธรรมดาเนื่องจากการรับชมโทรทัศน์ภาคกลางคืน

กิจกรรมยามว่างวันหยุดของเด็กวัยชัษยพฤษส่วนใหญ่คือการรวมกลุ่มกันเล่นกลางแจ้งแบบที่ต้องใช้พลังกำลังซึ่งพบได้บ่อยทุกครั้งที่เด็กมีโอกาส ในขณะที่การเปิดรับสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์พบมากกว่าสื่อประเภทอื่นโดยการเปิดเครื่องค้างไว้ ซึ่งบางครั้งเด็กไม่ได้ใส่ใจกับเนื้อหา นัก ความสนใจอยู่ที่การเล่นร่วมกันมากกว่า และบางคนอาจใช้เวลาภาคบ่ายนอนหลับชดเชยกับช่วงดึกที่หันไปให้ความสนใจกับรายการละครโทรทัศน์

การสื่อสารนับเป็นองค์ประกอบสำคัญในเกือบทุกช่วงเวลาของแต่ละวัน ทั้งช่วงการทำกิจวัตรประจำวัน การใช้เวลาว่าง แม้กระทั่งการเรียน ซึ่งการสื่อสารในชีวิตประจำวันของเด็กนี้แบ่งออกเป็นกรมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลและการเปิดรับสื่อมวลชน แม้ว่าเด็กจะอยู่ในบริบทสถานสงเคราะห์ที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบและสื่อมวลชนที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่พวกเขาสามารถเลือกใช้สื่อเท่าที่มีอยู่นี้สนองความต้องการของตนเองได้ โดยรายละเอียดจะกล่าวแยกเป็น 2 ประเด็น คือ

การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล

กลุ่มบุคคลในบริบทสถานสงเคราะห์ที่เด็กต้องทำการปฏิสัมพันธ์ด้วยและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมี 2 ฝ่าย คือ ครูแม่บ้าน และเพื่อนร่วมบ้านวัยชัษยพฤษ ลักษณะความสัมพันธ์ในภาพรวมระหว่างครูกับเด็ก และในกลุ่มเด็กด้วยกันดำเนินไปด้วยดี ครูมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมและเป็นที่ปรึกษาสำหรับเด็กได้ ในขณะที่กลุ่มเด็กเองก็สนิทสนมกันในระดับหนึ่ง ไม่มีการแบ่งแยกพวกกันชัดเจน ส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเชิงบวกเพราะเด็กต้องการรวมตัวเพื่อเล่นร่วมกัน ส่วนการปฏิสัมพันธ์เชิงลบพบมากในช่วงการพัฒนาบ้าน

การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลนับเป็นการใช้สื่อเพื่อสนองต่อความต้องการของเด็กได้อย่างหนึ่ง ซึ่งการใช้ประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับครูแม่บ้านและกลุ่มเพื่อนวัยชัษยพฤษมีดังนี้

ตารางที่ 5.4 ตารางสรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านชัยพฤกษ์
เพื่อตอบสนองของความพอใจของตน

สื่อบุคคลที่เด็ก มีปฏิสัมพันธ์	ความต้องการที่จะตอบสนองต่อความพอใจของเด็ก
คุณแม่บ้านชัยพฤกษ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือ 2. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในสถานสงเคราะห์ 3. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อต้องการทดแทนความรักที่ขาดหายไป 4. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อขออนุญาตทำบางสิ่งบางอย่าง
กลุ่มเพื่อน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการความสนุกและรู้สึกผ่อนคลาย 2. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในแง่มุมต่างๆ 3. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการได้รับความช่วยเหลือ

การเปิดรับสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์สามารถเลือกเปิดรับได้มี 4 ประเภท คือ โทรทัศน์ วิทยุ เทปคาสเส็ต สื่อสิ่งพิมพ์ โดยการใช้สื่อประเภทต่างๆ ในแต่ละวัน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.5 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	2
สิ่งพิมพ์	0.30
วิทยุ	0.30
เทปคาสเส็ต	-

ตารางที่ 5.6 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	12
สิ่งพิมพ์	0.30
วิทยุ	0.30
เทปคาสเส็ต	0.30

การเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กเกิดขึ้นมากในช่วงเวลาว่างในวันหยุดวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยโทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุด ในขณะที่สื่อประเภทอื่นเปิดรับบ้างราว 30 นาทีต่อวัน สาเหตุหนึ่งที่สื่อประเภทอื่นเปิดรับได้น้อยกว่าโทรทัศน์อย่างชัดเจนเป็นเพราะโทรทัศน์เป็นสื่อประเภทเดียวที่เป็นสื่อส่วนกลางของบ้าน ในขณะที่สื่อประเภทอื่นเป็นสื่อส่วนตัวของครูแม่บ้านและมีเด็กบางคนเท่านั้นเป็นเจ้าของ ในภาพรวมพบว่าปริมาณสื่อที่เด็กเปิดรับได้มีจำนวนไม่มากนัก แต่กลุ่มเด็กก็ยังคงใช้สื่อที่มีอยู่อย่างจำกัดนี้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองอย่างคุ้มค่าเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตน

ตารางที่ 5.7 ตารางแสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านชัยพฤกษ์
เพื่อตอบสนองความพึงพอใจ

สื่อมวลชนที่เด็กเลือกเปิดรับ	การใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจ
โทรทัศน์	1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 2. การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ
วิทยุ	การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
เทปคาสเส็ต	1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 2. การเปิดรับเพื่อฝึกร้องเพลง
สื่อสิ่งพิมพ์	1. การเปิดรับเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา 2. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 3. การเปิดรับเพื่อรับทราบข่าวคราวในสังคม

1. สื่อโทรทัศน์

1.1 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง เด็กชัยพฤกษ์รับชมรายการเพื่อความบันเทิงหลายรูปแบบทั้งรายการละคร เกมโชว์ วาไรตี้โชว์ รายการเพลง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
1. ทัดฟ้ากามเทพ	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครชีวิตเน้นเนื้อหาด้านความรักของ คู่พระนางที่ต้องปกปิดความรู้สึกของ ตนเองอยู่นาน 10 ปีกว่าจะสมหวัง	รับชมอย่างตั้งใจ โดยเฉพาะการ เข้าฉากร่วมกันของคู่พระนาง
2. กองร้อย 501 ริมแดง	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมองจากกลุ่มทหาร เกณฑ์ มีบรรยากาศความเป็นชนบท	ตั้งใจรับชม หัวเราะร่วมกันในกลุ่ม เมื่อมีฉากตลก และหลายคนน้ำตา ซึมในฉากเศร้า
3. สุดดวงใจ	ละครช่อง 3	จันทร์ – ศุกร์ 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมองของคู่พระนางที่ไม่ ลงรอยมาตั้งแต่เจอน้ำ แต่สุดท้ายรัก กัน	ไม่สนใจรับชมมากนัก เป็นการเปิด รับชมในขณะที่ละครอีกช่องหนึ่ง โฆษณาเท่านั้น
4. มนต์จันทร์	ละครช่อง 3	เสาร์ – อาทิตย์ 18.30 – 19.30	ละครแนวชีวิตนำเสนอเรื่องราวความ รักระหว่างพระเอกเจ้าพ่อวงการพนัน กับนางเอกนักข่าวสาว	เด็กสนใจรับชมเพียงคนเดียว เพราะ ช่วงเวลาที่ออกอากาศตรงกับช่วง พัฒนาบ้าน จุดสนใจที่เด็กชอบคือ การเข้าฉากของคู่พระนาง

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
5. เลือดหงส์	ละครช่อง 5	ศุกร์ – อาทิตย์ 20.30 – 21.30	ละครเรื่องราวชีวิตรันทตต้องต่อสู้ อุปสรรคของนางเอกผู้แสนดีกับนาง ร้ายที่โหดเหี้ยม	เด็กตั้งใจรับชมมากโดยเฉพาะการ เข้าฉากของคู่พระนาง และฉากที่นาง ร้ายกำลังไปจัดการนางเอก
6. แม่ค้า	ละครช่อง 7	ศุกร์ – อาทิตย์ 20.20 – 22.20	ละครที่นางเอกสู้ชีวิต ภาคภูมิใจใน อาชีพแม่ค้า บางช่วงมีฉากตลกเกิน จริงจากกลุ่มนักแสดง กะเทย และเด็ก	เด็กสนใจรับชมมาก ชอบฉากการ ต่อสู้ชกต่อย ร่วมหัวเราะกันในฉาก ตลก เกินจริง ตัวละครที่ชอบคือการ แสดงของเด็กชายมิตรไชยา มิตรชัย
7. แม่เลี้ยงคนใหม่	ละครช่อง 3	ศุกร์ – อาทิตย์ 20.20 – 22.20	ละครแนวชีวิตที่นางเอกเป็นแม่เลี้ยง ของเด็กสามคนตั้งแต่ยังสาวตามคำ ขอร้องของผู้ใหญ่ นางเอกต้องใช้ เวลานานกว่าจะทำให้เด็กยอมรับ	เด็กไม่ค่อยให้ความสนใจรับชม จะเปลี่ยนช่องมาดูก็ต่อเมื่อละคร ช่องอื่นโฆษณาเท่านั้น หากช่วงที่ เปิดมาเจอฉากที่ตลกๆ ตื่นเต้น เด็ก จึงจะให้ความสนใจ

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
8. บ้านทรายทอง	ละครช่อง 3	จันทร์ – ศุกร์ 14.30-15.30	ละครชีวิตของนางเอกภายหลังเข้ามา เป็นเจ้าของบ้านทรายทอง เจอ อุปสรรคการใช้ชีวิตคู่	เด็กสนใจรับชมเรื่องอื่นมากกว่า จึง เปิดมาดูแค่ในช่วงโฆษณา มีเด็ก เพียง 3 คนที่สามารถรับชมได้ในช่วง โรงเรียนปิดให้อ่านหนังสือสอบ
9. สะใภ้ปฎิวัติ	ละครช่อง 7	จันทร์ – ศุกร์ 13.30-15.30	ละครเรื่องราวตลกระหว่างลูกสะใภ้ จอมแก่นกับแม่ยายซี้ก	เด็กสนใจรับชมมาก ร่วมหัวเราะกัน ในฉากตลกเกินจริงที่มีมากมาย ตลอด ทั้งเรื่อง
10. ไซอิ๋ว	ละครช่อง 3	จันทร์-ศุกร์ 17.00-17.30	ละครเรื่องราวการเดินทางผจญภัย เพื่อตามหาพระไตรปิฎก	เด็กไม่สนใจรับชมมากนัก เดินไป เดินมาทำกิจกรรมของตน เปิดรับชม เฉพาะในวันที่คุณแม่บ้านกลับบ้านช้า ติดตามชมไม่ต่อเนื่อง
11. ภาพยนตร์รอบเช้า	ภาพยนตร์ช่อง 7	จันทร์-ศุกร์ 9.00-11.00	ความสนใจขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่มีฉาก ต่อสู้ ตื่นเต้น หรือหนังผี	เด็กจะตั้งใจรับชมมากเฉพาะบาง ฉากที่น่าสนใจให้ได้ร่วมลุ้น ตื่นเต้น เท่านั้น ไม่ได้ติดตามตลอดทั้งเรื่อง

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
12. บิ๊กซีนี่มา	ภาพยนตร์ช่อง 7	เสาร์ 22.30-24.30	ความสนใจขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่มีฉากต่อสู้ ตื่นเต้น หรือหนังผี	เด็กสนใจเฉพาะบางคนที่สามารถอยู่ดึกได้ เรื่องที่น่าสนใจจะต้องมีฉากให้ได้ร่วมลุ้น และมีเนื้อหาเข้มข้น เด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถติดตามตลอดทั้งเรื่องได้
13. ทินทอล์ก	วาไรตี้ช่อง 5	อาทิตย์ 10.30-11.30	รายการนำเสนอสิ่งทีกลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจ เช่น พาไปดูกิจกรรมยามว่างของวัยรุ่น แนะนำวิธีดูแลสุขภาพ การแต่งตัว	เด็กโตจะให้ความสนใจมาก ตั้งใจฟังเนื้อหาที่รายการนำเสนอ เหยียดปากปรามรุ่นน้องไม่ให้ส่งเสียงดังรบกวน ส่วนเด็กเล็กไม่สนใจรับชม
14. บางกอกสเตชันโชว์	วาไรตี้ช่อง 3	เสาร์ 13.00-14.00	การนำดารารับเชิญมาร่วมแสดงละครตลกในสตูดิโอ	เด็กไม่ตั้งใจรับชมมากนักเพราะเป็นช่วงเวลาของเด็กมักออกไปเที่ยวเล่นและนอนกลางวัน

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
15. เกมจารชน	เกมโชว์ช่อง 5	อาทิตย์ 16.00 – 17.00	เกมการแข่งขันมีความตื่นเต้น ระทึก เน้นแนวผจญภัย	เด็กไม่ได้เฝ้าคอยรับชม เป็นเพียง การหมุนหาช่องไปเรื่อยๆ หากพบก็ หยุดดูและร่วมลุ้นไปกับการแข่งขัน ในช่วงยิงระเบิดแบ็ง
16. ทิวแชมเปียน	เกมโชว์ช่อง 9	จันทร์ – ศุกร์ 19.30 – 20.00	เกมค้นหาผู้ชนะจากการแข่งขัน ความสามารถตามความถนัดในด้าน ต่างๆ เช่น ทำอาหาร ตกแต่งสวน ฯลฯ	เด็กส่วนใหญ่ไม่สนใจรับชมมากนัก รับชมไม่ต่อเนื่อง เป็นการเปิด โทรทัศน์ค้างไว้เพื่อหลีกเลี่ยงการชม ข่าวของสถานีช่องอื่น
17. เป็นปีเป็นขลุ่ย	วาไรตี้ช่อง 5	เสาร์ 16.15 – 17.15	การนำดารารับเชิญมาร่วมแสดง ละครสั้นในสตูดิโอกับตลกคณะชวน ชื่น	เด็กบางคนสนใจรับชมเพราะชอบ การเล่นตลกของคณะชวนชื่น
18. สาระแนโชว์	วาไรตี้ช่อง 3	เสาร์ 15.15 – 16.15	รายการมุ่งนำเสนอความบันเทิงด้วย รูปแบบหลากหลาย เช่น แสดงละคร เลียนแบบ การสัมภาษณ์	เด็กให้ความสนใจน้อย เพราะเป็น ช่วงเวลาที่เด็กไปเที่ยวเล่นและนอน กลางวัน

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
19. Saturday Show	รายการ มิวสิควิดีโอช่อง 9	เสาร์ 15.30-16.30	การนำเสนอมิวสิควิดีโอค่ายเพลง อาร์เอส โปรโมชัน และมีการ สัมภาษณ์ดารานอกสถานที่	เด็กส่วนใหญ่ให้ความสนใจมาก เพราะ ต้องการดูมิวสิควิดีโอ อยากฟังเพลง และรู้ข่าวคราวของดารา
20. เกมฮอตเพลงฮิต	รายการ มิวสิควิดีโอช่อง 7	พฤหัสบดี 12.00-13.00	การนำเสนอมิวสิควิดีโอค่ายแกรมมี่ มีเกมให้ร่วมเล่นสนุกกับคนทางบ้าน และคนในห้องส่ง	เด็กให้ความสนใจรับชมเพราะอยาก ชมมิวสิควิดีโอใหม่ๆ อยากฟังเพลง
21. Show time by Sasrithorn	รายการข่าวบันเทิง ช่อง 9	ทุกวัน 19.55-20.00	นำเสนอข่าวบันเทิงรายวัน และมีช่วง แนะนำเคล็ดลับบำรุงผิวในช่วงท้าย	เด็กส่วนใหญ่สนใจรับฟังโดยเฉพาะ ในช่วงแนะนำเคล็ดลับบำรุงผิว
22. Day To Day Idea	รายการ how to ช่อง 9	จันทร์-ศุกร์ 19.25 -19.30	การสอนประดิษฐ์ของตกแต่งบ้านและ ของขวัญ	เด็กส่วนใหญ่ให้ความสนใจรับชม พยายามจดจำวิธีการทำ บางช่วง ดูทานด้วยความชื่นชมในผลงานที่ นำเสนอพร้อมกัน

ตารางที่ 5.8 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์เปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
23. คดีเด็ด	รายการสารคดี รูปแบบละครช่อง 7	เสาร์ 14.00 – 15.00	การจับกุมคนร้ายของตำรวจไทยด้วย วิธีแปลกและสร้างความขบขัน	เด็กส่วนใหญ่สนใจ เฝ้าติดตามรับชม ด้วยใจจดจ่อ หัวเราะร่วมกันขณะชม มีการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องที่น่าสนใจ ด้วยความสนุก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปิดรับรายการโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงของเด็กบ้านชัยพฤกษ์มีจำนวนมากถึง 23 รายการ โดยรายการละครเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุดและเปิดรับชมมากถึง 10 เรื่อง จุดมุ่งหมายหลักของการเปิดโทรทัศน์ก็คือการชมละคร ในขณะที่รายการอื่นๆส่วนใหญ่เป็นการเปิดเพื่อเป็นสิ่งแวดล้อมภายในบ้านเท่านั้น อย่างไรก็ตามทั้ง 23 รายการข้างต้นนี้เด็กคัดเลือกแล้วว่าดีที่สุดในจำนวนรายการทั้งหมดที่ออกอากาศในช่วงเวลานั้น เพราะสามารถสนองความต้องการด้านความบันเทิงให้เด็กได้

1.2 การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ

การรับชมรายการโทรทัศน์เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้โลกภายนอกได้จากเนื้อหาสาระที่รายการสอดแทรกไว้ควบคู่กับความบันเทิง แม้รายการส่วนใหญ่ที่เด็กรับชมจะมุ่งตอบสนองความพึงพอใจด้านความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มเด็กก็สามารถตีความสาระประโยชน์จากการดูรายการนั้นๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.9 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์และความรู้ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์จะได้รับภายหลังการรับชม

รายการที่เด็กเปิดรับ	ความรู้ที่เด็กจะได้รับภายหลังการรับชม
รายการข่าว	เด็กรับทราบความเป็นไปของบ้านเมือง
รายการคดีเด็ด	เด็กรับทราบว่าการทำความผิดประเภทใดบ้างที่จะถูกตำรวจจับ เรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวจากสิ่งที่รายการนำเสนอ
รายการทีนทอล์ก	เด็กเรียนรู้เรื่องราวรอบตัว โดยเฉพาะประเด็นที่วัยรุ่นให้ความสนใจ
รายการ Day to day idea	เด็กเรียนรู้การประดิษฐ์สิ่งของ และฝึกการใช้จินตนาการ
รายการ Show time by Sasrihorn	เด็กได้รับความรู้ด้านการดูแลรักษาผิวพรรณในช่วงแนะนำเคล็ดลับความงาม
รายการละคร	เด็กเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตแปลกใหม่ผ่านทางตัวละคร รวมทั้งการรับทราบความเป็นไปในโลกกว้างที่ตนไม่เคยสัมผัสมาก่อน

ในส่วนของการละครที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์รับชมทั้งหมด 10 เรื่อง พบว่ามีละคร 4 เรื่องที่ได้รับความนิยมและรับชมเป็นประจำ ซึ่งกลุ่มเด็กสามารถตีความสาระประโยชน์ที่ได้จากละครดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.10 ตารางแสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์รับชม

ชื่อละคร	การตีความสาระประโยชน์จากละครของเด็ก
1. ทัณฑ์กามเทพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเราควรกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ 2. การพูดความจริง และแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของตนเป็นสิ่งที่ดี
2. กองร้อย 501 ริมแดง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ผิดกฎหมาย 2. การกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นสิ่งไม่ดี ทำให้ผู้อื่นได้รับความลำบาก
3. เลือดหงส์	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ส่วนคนชั่วต้องรับกรรมที่ทำไว้ 2. คนเราควรกตัญญูรู้คุณต่อผู้ให้กำเนิด 3. คนดีคือคนที่กตัญญูรู้คุณคน ไม่รังเกียจชาติกำเนิดแม้จะต่ำต้อย ส่วนคนชั่วจะอิจฉาริษยาผู้อื่น
4. แม่ค้า	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเราควรกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ 2. การประกอบอาชีพแม่ค้าไม่ใช่เรื่องน่าอาย แต่ควรภูมิใจ เพราะเป็นอาชีพสุจริต 3. คนทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน

2. สื่อวิทยุ

สาเหตุประการสำคัญที่เด็กรับฟังวิทยุคือต้องการความบันเทิงจากเสียงเพลง แต่การใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุในบ้านชัยพฤกษ์กลับไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เนื่องจากข้อจำกัดที่เด็กไม่มีเครื่องรับวิทยุเป็นของตัวเอง ดังนั้นหากเด็กคนใดต้องการรับฟังจึงต้องเข้าไปขออนุญาตใช้เครื่องส่วนตัวในห้องครูแม่บ้าน การฟังเพลงของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ไม่มีรายการโปรด แต่เป็นการหมุนคลื่นหาเพลงไปเรื่อยๆ ตามความชอบของแต่ละคน วิทยุนับเป็นสื่อที่ตอบสนองความรู้สึกสนุกสนานผ่อนคลายได้ดีในระดับหนึ่งเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพราะข้อจำกัดที่ต้องเปลี่ยนช่องไปมาตามความเห็นของสมาชิกคนอื่นๆ ที่รับฟังด้วย

3. เทปคาสเส็ต

3.1 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง

การเปิดฟังเพลงจากเทปคาสเส็ตในห้องครัวแม่บ้านล้วนมีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความนิยมในการฟังเทปเพลงกับการฟังวิทยุพบว่าเด็กบ้านชัยพฤกษ์ชื่นชอบการเปิดเพลงจากเทปคาสเส็ตมากกว่า เนื่องจากเทปเพลงที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่มีจังหวะสนุกสนานรวดเร็วสอดคล้องกับความชอบของเด็ก ในขณะที่การรับฟังวิทยุต้องคอยเปลี่ยนไปฟังเพลงซ้ำตามคำร้องขอครัวแม่บ้าน

3.2 การเปิดรับเพื่อฝึกร้องเพลง

การเปิดเทปคาสเส็ตเพื่อจุดประสงค์ในการฝึกร้องเพลงพบเพียงคนเดียวคือฟาง (11ปี ป.6) ด้วยลักษณะนิสัยส่วนตัวที่ชื่นชอบการร้องเพลงทำให้ฟางสนใจฝึกร้องเพลงตามแบบศิลปินในเทป หากอยู่ในห้องตามลำพังหรืออยู่กับครัวแม่บ้านสองคน ฟางจะเพิ่มการฝึกเต้นด้วยในรูปแบบลีลาที่เคยเรียนมาให้เข้ากับจังหวะเพลงในเทปนั้นๆ ด้วยความชื่นชอบในบทเพลงลูกทุ่งที่มีท่วงทำนองเร็ว จังหวะสนุกสนานทำให้เทปเพลงที่ฟางเลือกหยิบมาฟังมากที่สุดคืออัลบั้มของศิลปินบางซู่ในชุดที่นำเพลงลูกทุ่งมาปรับใส่จังหวะให้เป็นแนวป๊อปแดนซ์

4. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ที่บ้านชัยพฤกษ์มีปริมาณไม่มากและอยู่ในสภาพชำรุดเนื่องจากความไม่รับผิดชอบของเด็ก เมื่ออ่านแล้ววางทิ้งไม่เป็นที่ ไม่รักษาของ บางคนนำมาฉีกเล่นอย่างไม่รู้คุณค่า สื่อสิ่งพิมพ์ที่บ้านชัยพฤกษ์แบ่งออกได้ดังนี้

ตารางที่ 5.11 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์

และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (ตัวเลขคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
1. หนังสือพิมพ์	3 ฉบับ	บริเวณห้องโถงกลาง จากนั้นก็หายไป	เด็กเปิดรับ 2 – 3 คนในข่าวพาดหัวและหน้าบันเทิง หากเป็นการหาข่าวเพื่อส่งอาจารย์จะค้นหาในหน้าอื่นด้วย

ตารางที่ 5.11 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์
และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (ตัวเลขคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
2. หนังสือการ์ตูน เล่มละ 12 บาท (มหาสนุก ตลาด ตลก)	3 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กหลายคนให้ความสนใจ เมื่อเห็นเพื่อนเดินถือเล่ม ใหม่เข้ามาในบ้านจะเข้าไป ขออ่านด้วย
3. หนังสือนิทาน สำหรับเด็ก	3 – 4 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กอนุบาลและเด็กประถม ตอนต้นให้ความสนใจหยิบ ขึ้นมาอ่านและดูภาพเป็น บางครั้ง
4. หนังสือเกม	1 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กหลายคนรวมตัวกันเล่น เกมที่มีในหนังสือนั้น
5. หนังสือเพลง	1 เล่ม	ในตู้ส่วนตัวชั้นบน	เด็กคนที่เป็นเจ้าของหยิบ ขึ้นมาร้องบ่อยครั้ง อนุญาต ให้เพื่อนยืมร้องบ้างในช่วง สั้นๆ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบ้านชัยพฤกษ์มีปริมาณสื่อสิ่งพิมพ์ไม่มากนัก
ในภาพรวมพบว่าเด็กใช้ประโยชน์จากสื่อดังกล่าวน้อยมาก เด็กส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่าจากการ
อ่านหนังสือมากนัก อย่างไรก็ตามก็ยังมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งยังคงให้ความสนใจเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์และ
สามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของตนได้ดังนี้

4.1 การเปิดรับเพื่อศึกษาหาความรู้และเสริมสร้างสติปัญญา

แม้สิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเนื้อหาความบันเทิง แต่เด็กคนที่เลือกอ่าน
สามารถรับรู้ได้ถึงคุณประโยชน์จากการอ่าน ดังนี้

ตารางที่ 5.12 แสดงประเภทของหนังสือและคุณประโยชน์ที่เด็กบ้านชัยพฤกษ์ได้รับการอ่าน

ประเภทของหนังสือ	คุณประโยชน์ที่เด็กได้รับ
หนังสือพิมพ์	การรับรู้ข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมืองโดยเด็กจะให้ความสำคัญกับข่าวหน้าหนึ่งและภาพข่าว หากเป็นข่าวที่เด็กให้ความสนใจจะเข้าไปอ่านรายละเอียดหน้าในฉบับ
หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท	ฝึกนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก มีส่วนช่วยให้เด็กอ่านหนังสือได้คล่องขึ้น
หนังสือนิทานสำหรับเด็ก	ฝึกนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก เสริมสร้างจินตนาการจากการเชื่อมโยงภาพประกอบในนิทาน

4.2 การเปิดรับเพื่อความบันเทิง

สิ่งพิมพ์เพื่อความบันเทิงนี้มีทั้งส่วนที่เป็นหนังสือส่วนกลางของบ้าน และหนังสือที่เด็กซื้อหามาเป็นเจ้าของส่วนบุคคล

4.2.1 หนังสือพิมพ์ ความสนใจของเด็กคือเนื้อหาหน้าบันเทิงจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยสนใจรายละเอียดเกือบทุกข่าว ทุกคอลัมน์

4.2.2 หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะเนื้อหาตลก เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ นอกจากความบันเทิงที่เด็กได้รับจากการอ่านการ์ตูนโดยตรงแล้ว การตัดภาพการ์ตูนในหนังสือเพื่อนำมาเล่นตุ๊กตากระดาษก็เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมอีกด้วย

4.2.3 หนังสือนิทานสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่เด็กเล็กใช้ประโยชน์มากที่สุดด้วยการเปิดดูรูปภาพเล่นในเล่มที่ยังคงอยู่ในสภาพดี นอกจากนั้นหนังสือนิทานยังทำให้เกิดกิจกรรมกลุ่มในการล้อมวงกันซึ่งภาพว่าใครชอบภาพใดมากที่สุด บางครั้งใช้ประโยชน์ในแง่นำไปเป็นแบบในการวาดรูปได้

4.2.4 หนังสือเกม เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดการรวมกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกซึ่งกันและกันด้วยการเล่นเกมร่วมกัน ลักษณะเกมจะมีรูปแบบคล้ายคลึงกันคือให้ผู้เล่นเดินไปตามช่องมีทางลัดไปสู่จุดหมายได้เร็วขึ้น มีการย้อนกลับไปในที่ที่เคยผ่านมา รวมทั้งการหยุดเดินเพื่อให้ผู้เล่นคนอื่นมีสิทธิ์เดินได้ 2 ครั้ง

4.2.5 หนังสือเพลง คือ หนังสือรวมเนื้อเพลงจากศิลปินหลากหลายค่าย ซึ่งได้รับความสนใจจากเด็กหลายคนในบ้าน แต่การใช้ประโยชน์มักไม่ทั่วถึงเนื่องจากเป็นสื่อส่วนตัวของเด็กคนหนึ่งในบ้าน เพื่อนสมาชิกคนอื่นจะใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อได้รับ

การอนุญาตจากเจ้าของเท่านั้น นอกจากการใช้ประโยชน์ด้านการร้องเพลงแล้ว เด็กๆยังนิยมเล่น
ซึ่งภาพศิลปินคนโปรดว่าใครหน้าตาดีและสวมชุดสวยที่สุดด้วย

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเด็กบ้านชัยพฤกษ์สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อ
ที่ตนมีอยู่ได้ ความแตกต่างของการใช้ประโยชน์จากทั้งสื่อบุคคลและสื่อมวลชน คือ บุคคล
ที่แวดล้อมตัวเด็กนั้นสามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์
ในขณะที่เด็กจะได้ประโยชน์จากสื่อมวลชนมากในแง่ความบันเทิงและเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น
แม้ความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์จะไม่เอื้ออำนวยให้เด็กมีโอกาสเป็นเจ้าของสื่อและเปิดรับสื่อ
ได้มากนัก แต่พวกเขาก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อเท่าที่มีอย่างจำกัดนั้นสร้างความพึงพอใจ
ให้กับตนได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บ้านโกเมศ

สภาพโดยรวมของบ้าน

บ้านโกเมศเป็นบ้านสองชั้นขนาดเล็กกว่าบ้านชัยพฤกษ์ทั้งในส่วนบริเวณตัวบ้าน และสวนรอบนอก บริเวณสนามหญ้ามีต้นไม้ใหญ่ยืนต้นสร้างความร่มรื่นให้กับตัวบ้าน ทำให้สมาชิกหลายคนมักออกมาปูเสื่อนั่งเล่นกันในสนามช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์

ภายในตัวบ้านชั้นล่างมีพื้นที่จัดสรรแบ่งเป็น 6 ส่วน คือ ห้องแม่บ้าน โถงกลาง ส่วนรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องเก็บของใต้บันได และห้องน้ำ ห้องแม่บ้านมี 2 ห้อง แยกต่างหากจากบริเวณโถงกลาง ในห้องแม่บ้านหนึ่งห้องมีห้องน้ำในตัว ไม่ใช้ร่วมกับของเด็ก เมื่อแม่บ้านคนที่ 2 ต้องการใช้น้ำก็เข้ามาได้ มีทั้งประตูไม้และบานมุ้งลวดกันแยกเป็นสัดส่วน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างบ้านทั้ง 3 หลังที่ศึกษา พบว่าบ้านโกเมศนี้เป็นบ้านเดียวที่จัดพื้นที่ใช้สอยให้แม่บ้านมีห้องส่วนตัวถึง 2 คน ในขณะที่บ้านอื่นดัดแปลงอีกห้องหนึ่งใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น รีดผ้า แขนงผ้า

ในส่วนของโถงกลางมีตู้วางของขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในการวางชั้นน้ำ ที่บรรจุของใช้ส่วนตัวของเด็กจำพวกสบู่ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ถัดมาเป็นช่องเก็บหนังสืออ่านเล่น หลายเล่มซึ่งวางไว้ใกล้กัน รวมทั้งช่องเก็บกระเป๋านักเรียนของเด็กเรียงกันเป็นชั้นเป็นแถว จุดศูนย์กลางของห้องนี้อยู่ที่เครื่องโทรทัศน์ 1 เครื่องที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งกลางห้อง มีเก้าอี้ไม้ตั้งอยู่ นั่งได้เพียง 5 คน ทำให้เมื่อถึงเวลารับชมโทรทัศน์ เด็กส่วนใหญ่จึงนั่งบนพื้น นอกจากนั้น เครื่องเรือนในห้องนี้ยังประกอบด้วย ตู้เก็บของใช้ที่เบิกมาจากห้องพัสดุและรถจักรยานสำหรับเด็ก ในบ้าน ชุดรับแขกไม้ และจักรเย็บผ้า

ส่วนรับประทานอาหารอยู่ในบริเวณโถงกลางใกล้ห้องครัวจัดให้มีโต๊ะ 3 โต๊ะวางชิดกัน การรับประทานอาหารของเด็กโกเมศจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม และจัดกับข้าวไว้ 3 ชุด ทุกครั้ง ครูแม่บ้านจะไม่เข้าร่วมรับประทานอาหารด้วย โดยกับข้าวของครูแม่บ้านจะตักแยกไว้และนำไปรับประทานในห้องส่วนตัว การกินอาหารของเด็กบ้านโกเมศไม่จำเป็นต้องกินข้าวพร้อมกัน เพราะที่นั่นมีไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก กฎของบ้านเรื่องการกินอาหารคือ เวลาอาหารเย็นหากกินเสร็จก่อน 6 โมงจะมีเวรล้างให้ แต่ถ้ากินหลังจากนั้นเด็กคนนั้นต้องล้างจานเอง

ห้องครัวแยกเป็นห้องต่างหากจากส่วนของห้องโถงกลาง ภายในห้องมีอุปกรณ์ทำครัว ประกอบอาหารครบถ้วน ทั้งหม้อหุงข้าว เต้าแก๊ส กระจกน้ำร้อน กระจกไฟฟ้า จาน ชาม ช้อน ส้อม แก้วน้ำ นอกจากนั้นยังมีแทงค์น้ำบรรจุน้ำกรองสำหรับเด็กเอาไว้ดื่มและ

ประกอบอาหารด้วย สมาชิกบ้านโกเมศมักช่วยกันประกอบอาหารทำกินกันเองบ่อยครั้ง โดยฝากแช่อาหารสดไว้ในตู้เย็นห้องครัวแม่บ้าน หน้าที่การทำอาหารส่วนใหญ่มักเป็นของเด็กโตระดับมัธยมศึกษาเป็นต้นไป แต่บางครั้งเด็กประถมก็ลงมือทำอาหารง่ายๆ ได้ เช่น ข้าวผัดไข่ ต้มบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

ห้องน้ำของบ้านโกเมศอยู่ถัดจากห้องครัว เป็นห้องสุขาอย่างเดียวเรียงติดกัน 5 ห้อง ส่วนห้องสำหรับอาบน้ำแยกออกมาอยู่ด้านหลังของตัวบ้าน เป็นห้องอาบน้ำรวมใช้ขันตักน้ำราดตัวจากอ่างน้ำ ห้องอาบน้ำไม่มีประตูปิดมิดชิด มีเพียงผ้าม่านกันไว้เพียงชั้นเดียวเท่านั้น ซึ่งเด็กสามารถเดินผ่านเข้าออกได้ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เด็กโตระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปจึงมักรวมกันเป็นกลุ่มอาบน้ำในเวลาดึกหลังจากที่เด็กเล็กชั้นอนุบาลและประถมอาบน้ำเสร็จแล้วตั้งแต่ช่วงเย็น

ห้องเก็บของเป็นห้องเล็กๆ ได้บันไดที่เป็นแหล่งรวมอุปกรณ์ทำความสะอาดบ้านทุกชนิด รวมถึงอุปกรณ์ทำสวน รถตัดหญ้า น้ำมันเครื่อง กรรไกรตัดหญ้า เป็นต้น ประโยชน์อีกประการหนึ่งของห้องนี้สำหรับเด็กเล็กๆ คือเป็นที่ซ่อนตัวระหว่างการเล่นซ่อนแอบร่วมกับเด็กในบ้าน

เมื่อขึ้นบันไดไปสู่ชั้นสองของบ้าน ส่วนแรกที่พบคือห้องโถงกลาง มีโต๊ะหมู่บูชาชุดใหญ่ตั้งอยู่เพื่อจัดให้เป็นที่สำหรับการสวดมนต์ร่วมกันในตอนดึก มีห้องนอนแยกออกไป 2 ฝั่งคือห้องใหญ่และห้องเล็ก เตียงนอนทุกเตียงทำด้วยโครงเหล็กเหมือนกัน เด็กทุกคนมีเตียงเป็นของตัวเอง แต่สำหรับเด็กบางคนที่มีปัญหาปัสสาวะรดที่นอน ต้องย้ายที่ไปนอนบนพื้นห้อง

ตู้เสื้อผ้าของเด็กแต่ละคนมีอยู่ในห้องนอน กรรมสิทธิ์ในตู้เสื้อผ้าจะมีได้มากกว่า 1 ตู้เมื่อของใช้มีมากขึ้นจนเก็บไม่หมด ข้าวของส่วนตัวของเด็กเล็กระดับอนุบาลและประถมต้นจะมีไม่มากนัก เพราะมีเพียงชุดนักเรียน ชุดอยู่บ้าน 3-4 ชุดเท่านั้น เด็กเล็กบางคนจึงใช้วิธีจับคู่ร่วมกับเพื่อนเนื่องจากของใช้ส่วนตัวน้อย สำหรับเด็กประถมปลายที่มีความรับผิดชอบมากขึ้นทุกคนจะมีตู้เก็บของเป็นส่วนตัวซึ่งของใช้ภายในตู้ นั้น นอกจากจะมีเสื้อผ้าแล้ว ยังมีของกระจุกกระจิก เช่น ตุ๊กตาเซรามิคเล็กๆ ผ้าเช็ดหน้า กรอบรูปเล็กๆ อุปกรณ์การเรียน เช่น ยางลบ ดินสอ กล่องดินสอ ซึ่งของต่างๆ เหล่านี้ล้วนได้รับแจกทั้งสิ้น หรือไม่ก็เป็นการได้รับตกทอดมาจากเด็กรุ่นพี่ และบางครั้งก็เป็นการถ่ายทอดเปลี่ยนมือเจ้าของกันจนไม่รู้ว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริง

สมาชิกบ้านโกเมศ

จำนวนสมาชิกบ้านโกเมศในช่วงเวลาที่ดำเนินการเก็บข้อมูลมีทั้งสิ้น 20 คน ตั้งแต่เด็กเล็กระดับอนุบาลจนกระทั่งถึงเด็กโตระดับปริญญาตรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5.13 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านโกเมศ

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัย ที่โดดเด่น
1. ปิว	หญิง	5	อนุบาล	วัดเทวราชกุญชร	ซื่อๆ นิ่งเงียบ อารมณ์ดี
2. โฉ	หญิง	8	ป.1	สุโขทัย	อารมณ์ดี สนุกสนาน
3. หงส์	หญิง	9	ป.3	สุโขทัย	อารมณ์ดี สนุกสนาน
4. เป็ด	หญิง	9	ป.4	สุโขทัย	รับผิดชอบ เอาจริงเอาจัง
5. นา	หญิง	10	ป.5	สุโขทัย	รับผิดชอบ สนุกสนาน
6. ก้อย	หญิง	11	ป.2	สุโขทัย	รักสวยรักงาม อารมณ์ดี
7. จีบ	หญิง	11	ป.5	สุโขทัย	อารมณ์ดี สนุกสนาน
8. ออย	หญิง	7	ป.1	นันทนศึกษา	อารมณ์ดี สนุกสนาน
9. ปู่	หญิง	9	ป.2	นันทนศึกษา	อารมณ์ดี สนุกสนาน
10. แฉ่ว	หญิง	10	ป.4	นันทนศึกษา	ชอบแก๊งส์ตัว อารมณ์ดี
11. ช่อม	หญิง	10	ป.3	นันทนศึกษา	สนุกสนาน ร่าเริง

ตารางที่ 5.13 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านโกเมศ (ต่อ)

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัย ที่โดดเด่น
12. พุก	หญิง	12	ป.6	นันทศึกษา	ขาดความรับผิดชอบ อารมณ์ดี
13. แจ้ว	หญิง	9	ป.2	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	อารมณ์ดี สนุกสนาน
14. รong	หญิง	10	ป.4	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	นิ่งเงียบ ซื่ออายุ อารมณ์ดี
15. ลอย	หญิง	13	ป.4	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	นิ่งเงียบ ซื่ออายุ
16. นิว	หญิง	16	ม.2	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	อารมณ์ดี ร่าเริง
17. ตาล	หญิง	16	ปวช.1	วิทยาลัยอาชีว- ศึกษาเสวภา	อารมณ์ดี สนุกสนาน
18. เบียร์	หญิง	17	ปวช.1	วิทยาลัยอาชีว- ศึกษาเสวภา	อารมณ์ดี สนุกสนาน
19. เจ	หญิง	24	ปริญญาตรี ปี 3	สถาบันราชภัฏ ธนบุรี	บุคลิกแข็ง ใจอ่อน
20. ปุก	หญิง	22	ปริญญาตรี ปี 4	สถาบันราชภัฏ สวนสุนันทา	บุคลิกแข็ง เก็บตัว

หมายเหตุ : รายชื่อสมาชิกบ้านโกเมศเป็นชื่อสมมุติทั้งหมด

สมาชิกบ้านโกเมศส่วนใหญ่เป็นเด็กรุ่นกลางและเด็กรุ่นโต โดยผู้ที่เป็นพี่ใหญ่ที่สุดในบ้านศึกษาอยู่ในระดับชั้นปริญญาตรีถึง 2 คน ปุก (22 ปี ปริญญาตรีปี 4) ขอย้ายออกจากสถานสงเคราะห์ตั้งแต่ในช่วงสัปดาห์แรกที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ร่วมสังเกตการณ์ ด้วยเหตุที่เด็กรุ่นโตของบ้านโกเมศมีจำนวนมากและแต่ละคนก็มีความสามารถในการดูแลเด็กรุ่นน้องได้ ทำให้ความเป็นอยู่โดยรวมของบ้านโกเมศมีความสงบเรียบร้อย เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

แบบแผนการใช้สื่อในบริบทบ้านโกเมศ

การใช้ชีวิตประจำวันของสมาชิกบ้านโกเมศแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ ดังนี้

ตารางที่ 5.14 ตารางแสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	3.30
การใช้เวลาว่าง	6.30
การเรียนรู้หนังสือ ทำการบ้าน	6.30
นอนหลับ	7.30

ตารางที่ 5.15 ตารางแสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	4.30
การใช้เวลาว่าง	12.30
การเรียนรู้หนังสือ ทำการบ้าน	0.30
นอนหลับ	6.30

หมายเหตุ : เวลาสำหรับกิจกรรมการนอนหลับข้างต้นเป็นการนอนหลับในช่วงเวลากลางคืนเท่านั้น โดยวันเสาร์และวันอาทิตย์จะใช้เวลาน้อยมาก ซึ่งเด็กจะทำการนอนหลับชดเชยในตอนบ่ายในช่วงการใช้เวลาว่างแทน

การสื่อสารในชีวิตประจำวันของเด็กแยกเป็น 2 ประเด็นคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล และการใช้สื่อมวลชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล

คุณแม่บ้านโกเมศ และกลุ่มเพื่อนสมาชิกร่วมบ้านเป็นบุคคลสำคัญที่เด็กต้อง มีปฏิสัมพันธ์ด้วยตลอดการใช้ชีวิตในบริบทสถานสงเคราะห์ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์กันในแต่ละครั้งเป็นการกระทำอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่างของตัวเด็กเอง

ตารางที่ 5.16 ตารางสรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านโกเมศ
เพื่อตอบสนองของความพอใจของตน

สื่อบุคคลที่เด็ก มีปฏิสัมพันธ์	ความต้องการที่จะตอบสนองต่อความพอใจของเด็ก
คุณแม่บ้านโกเมศ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อขอคำปรึกษาและขอความช่วยเหลือ 2. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในสถานสงเคราะห์ 3. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อต้องการทดแทนความรักที่ขาดหายไป 4. การมีปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านเพื่อขออนุญาตทำบางสิ่งบางอย่าง
กลุ่มเพื่อน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการความสนุกและรู้สึกผ่อนคลาย 2. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในแง่มุมต่างๆ 3. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการได้รับความช่วยเหลือ

การเปิดรับสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่เด็กโกเมศเลือกเปิดรับในช่วงการเก็บข้อมูลมี 5 ประเภท คือ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ วิทยุ วิดีโอ และภาพยนตร์ ซึ่งการใช้สื่อมวลชนในแต่ละประเภทสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.17 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	1.30
สิ่งพิมพ์	0.30
วิทยุ	0.30
วิดีโอ	-
ภาพยนตร์	-

ตารางที่ 5.18 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	12
สิ่งพิมพ์	1
วิทยุ	1
วิดีโอ	2
ภาพยนตร์	2

วันหยุดเสาร์และอาทิตย์เป็นช่วงเวลาที่เด็กเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าวันปกติ อย่างเห็นได้ชัด โดยโทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือ 12 ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์และวิทยุก็เปิดรับมากขึ้นราว 1 ชั่วโมงต่อวัน วิดีโอจัดเป็นสื่อส่วนตัวของครอบครัวที่บ้านที่แบ่งปันให้เด็กได้ร่วมใช้ด้วย ส่วนภาพยนตร์เป็นการได้รับชมฟรีโดยหน่วยงานภายนอกรับเป็นเจ้าภาพพาเด็กไปรับชมภายนอกซึ่งได้รับชมครั้งละ 1 เรื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อที่มีอยู่จะมีปริมาณไม่มากนัก และการใช้สื่อบางประเภทนั้นดูเหมือนเด็กไม่ได้เป็นฝ่ายเลือกเนื้อหาตามต้องการ เช่น การไปดูภาพยนตร์ในโรงที่ถูกกำหนดไว้แล้ว แต่หากเด็กไม่สมัครใจไปก็สามารถกระทำได้โดยเลือกอยู่บ้านดูโทรทัศน์หรือเลือกทำกิจกรรมต่างๆที่ตนพึงพอใจมากกว่าได้

ตารางที่ 5.19 ตารางแสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศเพื่อตอบสนองความพึงพอใจ

สื่อมวลชนที่เด็กเลือกเปิดรับ	การใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจ
โทรทัศน์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 2. การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ 3. การเปิดรับเพื่อนำเนื้อหาจากสื่อไปเป็นหัวข้อสนทนา
วิทยุ	การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
วิดีโอ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 2. การเปิดรับเพื่อเรียนรู้เรื่องราวที่เป็นประโยชน์
สื่อสิ่งพิมพ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา 2. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
สื่อภาพยนตร์	การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง

1. สื่อโทรทัศน์

1.1 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง รายการโทรทัศน์ที่มุ่งเน้นความสนุกสนานให้กับกลุ่มคนดูมีอยู่หลากหลายในปัจจุบันเกือบทุกช่วงเวลา เด็กบ้านโกเมศเปิดรับสื่อโทรทัศน์เนื่องจากความต้องการสร้างความบันเทิง สนุกสนาน และผ่อนคลายให้กับชีวิตมากที่สุด โดยรายการที่เด็กให้ความสนใจแบ่งได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.20 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
1. กองร้อย 501 ริมแดง	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมองจากกลุ่มทหาร เกณฑ์ มีบรรยากาศความเป็นชนบท	ตั้งใจรับชม หัวเราะร่วมกันในกลุ่ม เมื่อมีฉากตลก และหลายคนน้ำตาซึม ในฉากเศร้า
2. กำนันหญิง	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมอง ตัวร้ายตลกเกิน จริง มีบรรยากาศความเป็นชนบท	ตั้งใจรับชม หัวเราะร่วมกันในกลุ่ม เมื่อมีฉากตลก
3. หม้อที่ขูดไม่ออก	ละครช่อง 9	เสาร์ - อาทิตย์ 19.30 – 20.00	ละครชีวิต เนื้อหาเข้มข้น จาก การที่นางเอกตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ ทารุณ	ร่วมลุ้นไปกับตัวละคร เอาใจช่วย นางเอก ส่วนใหญ่นั่งดูเงียบๆ มีการ อุทานสงสารนางเอกเป็นบางครั้ง
4. คำมั่นสัญญา	ละครช่อง 7	เสาร์ - อาทิตย์ 09.30 – 11.00	ละครความรักมันคงระหว่างคู่พระนาง ที่ไม่สมหวัง	ตั้งใจรับชมเพราะการดำเนินเรื่อง กระชับรวดเร็ว เด็กเอ๋ยปากสงสารคู่ พระนาง
5. สียอดกุมาร	ละครช่อง 7	เสาร์ - อาทิตย์ 08.30 – 09.30	ละครอภินิหาร เนื้อหาเข้าใจง่าย ตัวละครแต่งกายชุดไทยสวยงาม	-
6. วิมานกุหลาบ	ละครช่อง 3	เสาร์ - อาทิตย์ 10.00 – 10.45	ละครความรักที่คู่พระนางไม่ลงรอยกัน ในช่วงแรก แทรกเนื้อหาตลก	เด็กตั้งใจรับชมโดยเฉพาะฉากการต่อ ปากต่อคำระหว่างพระเอกนางเอก

ตารางที่ 5.20 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
7. รักสลัปซิว	ละครช่อง 3	เสาร์ – อาทิตย์ 10.45 – 11.30	ละครตลกเบาสมอง ที่นักแสดงมัก เถียงกันด้วยถ้อยคำและท่าทางตลก	เด็กตั้งใจรับชม ร่วมหัวเราะด้วยกัน เมื่อมีฉากตลก
8. มัจจุราชสีน้ำผึ้ง	ละครช่อง 7	เสาร์ – อาทิตย์ 12.30 – 13.30	ละครเรื่องราวคลุมถุงชนของคู่พระ นาง เนื้อหาผสมผสานแนวชีวิตและ ตลกเกินจริงของนางร้าย	เด็กตั้งใจรับชม ลุ้นให้พระเอกนางเอก เข้าใจกัน
9. เลือดหงส์	ละครช่อง 5	ศุกร์ – อาทิตย์ 20.30 – 21.30	ละครชีวิตรันทศต้องต่อสู้อุปสรรคของ นางเอกกับนางร้ายที่โหดเหี้ยม	เด็กตั้งใจรับชมมากเกือบทุกคนเพราะ ความเข้มข้นของเนื้อหา และร่วมลุ้น กับตัวละครแทบทุกฉาก
10. ภาพยนตร์รอบเช้า	ภาพยนตร์ช่อง 7	เสาร์ – อาทิตย์ 09.30 – 11.30	ภาพยนตร์จบในตอนและหมุนเวียน กันไป ส่วนใหญ่เป็นหนังฮ่องกง	เด็กรับชมเป็นบางคนและรับชมไม่ ต่อเนื่อง เป็นการใช้โทรทัศน์ทิ้งไว้ ควบคู่กับการทำกิจกรรมอย่างอื่นด้วย
11. คอนเสิร์ตทีวีห้า	รายการเพลง คอนเสิร์ตช่อง 5	อาทิตย์ 13.10 – 14.05	การนำนักร้องชื่อดังในช่วงเวลานั้นมา แสดงบนเวที	เด็กให้ความสนใจกับเพลงและทำเต้น ที่ศิลปินนำมาแสดง หลายคนดูด้วย ความสนใจ พร้อมกับวิจารณ์ท่าเต้น

ตารางที่ 5.20 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
12. Hot Beat	รายการเพลงช่อง ITV	อาทิตย์ 13.00 – 14.00	การนำเทปบันทึกภาพการแสดงคอนเสิร์ตของนักร้องต่างประเทศมานำเสนอ	เด็กบางส่วนให้ความสนใจรับชมเนื่องจากบางคนเสิร์ตมีการแสดงที่น่าตื่นตาตื่นใจ
13. ถนนวัยรุ่น	รายการเพลงช่อง 9	พฤหัสบดี 15.00 – 16.00	การนำเสนอมิวสิควิดีโอใหม่ ๆ ของศิลปินวัยรุ่น	เด็กตั้งใจรับฟังเพลงและดูเรื่องราวของมิวสิควิดีโอต่างๆ บางช่วงอาจร้องคลอตามไปด้วย
14. ปลดหนี้	เกมโชว์ช่อง 7	เสาร์ 15.00 – 15.30	การแข่งขันเกมสนุกๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปทุกอาทิตย์โดยกลุ่มชาวบ้าน	เด็กตั้งใจรับชม และร่วมลุ้นให้ชาวบ้านแข่งขันเกมได้ทันตามเวลาที่ทีมงานกำหนด
15. เกมจารชน	เกมโชว์ช่อง 5	อาทิตย์ 16.00 – 17.00	เกมการแข่งขันมีความตื่นเต้น ระวัง	เด็กตั้งใจรับชม ร่วมลุ้นกับผู้เข้าแข่งขัน รู้สึกตื่นเต้นเมื่อผู้แข่งขันจะโดนระเบิดแบ่ง
16. ไออีเวิร์ดคอม	วาไรตี้ช่อง 5	เสาร์ 10.10 – 11.15	เนื้อหาเน้นสาระบันเทิงด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ คอมพิวเตอร์ ท่องเที่ยว และมิวสิควิดีโอค้นรายการ	เด็กบางคนให้ความสนใจเป็นบางช่วง โดยเฉพาะช่วงเปิดมิวสิควิดีโอ และการท่องเที่ยว

ตารางที่ 5.20 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
17. ทไวไลท์โซว์	วาไรตี้ช่อง 3	อาทิตย์ 14.30 – 17.15	การสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่เป็นดารา ดัง และการเล่นตลกของคณะตลกที่ หมุนเวียนกันไป	เด็กตั้งใจรับชมเฉพาะช่วงสัมภาษณ์ และเล่นตลก หากแขกรับเชิญ น่าสนใจเด็กจะตั้งใจชมเป็นพิเศษ
18. ตีสิบ	วาไรตี้ช่อง 3	อังคาร 22.00 – 23.30	ช่วงสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่มีเนื้อหา น่าสนใจ	-
19. I-DNA	ทอล์กโชว์ช่อง ITV	อาทิตย์ 11.05 – 12.00	การนำเสนอรูปแบบรายการที่น่าสนใจ แหวกแนวกว่ารายการอื่น ทั้งการ พูดคุยและตัวพิธีกร	เด็กรับชมอย่างตั้งใจเป็นบางคน มีการวิจารณ์เนื้อหาที่สนใจเป็นช่วงๆ
20. ระเบิดเถิดเทิง	รายการตลกช่อง 5	อาทิตย์ 14.05 – 15.00	การแสดงมุขตลกของกลุ่มดาราตลก ชั้นนำร่วมกับแขกรับเชิญประจำ สัปดาห์	เด็กร่วมกันหัวเราะมุขตลกของดารา ตลกเป็นช่วงๆ
21. สยามคอมมูนิตี้ม	รายการบันเทิง รูปแบบละครช่อง 5	เสาร์ 09.45 – 10.10	เรื่องราวเข้มข้นที่ผู้ชมทางบ้านส่ง มาแล้วรายการจัดสร้างทำเป็นรูปแบบ ละครตลก	เด็กหลายคนให้ความสนใจรับชม ร่วมหัวเราะกับมุขตลกของละครที่ สร้างขึ้น

ตารางที่ 5.20 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านโกเมศเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
22. คดีเด็ด	สารคดีรูปแบบละคร ช่อง 7	เสาร์ 14.00 – 15.00	เรื่องราวการจับผู้ร้ายของตำรวจไทย ในคดีแปลกที่สร้างความขบขัน	เด็กทั้งบ้านให้ความสนใจรับชม และ ร่วมหัวเราะกับการแสดงภาพจำลอง เหตุการณ์อย่างสนุกสนาน
23. ซินจังจอมแก่น	การ์ตูนช่อง 3	จันทร์ - ศุกร์ 19.20 – 19.30	ความน่ารักสดใสของตัวการ์ตูน	มีเด็กรับชมเพียงคนเดียวในบ้าน แต่ช่วงเวลากារรับชมเพียงชั่วครู่ เพราะไม่มีเพื่อนสนใจดูด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ของเด็กโกเมศเพื่อสร้างความบันเทิงทั้ง 23 รายการข้างต้นพบว่า รายการละครมีจำนวนมากที่สุดถึง 10 เรื่อง นอกจากนั้นก็เป็นการบันเทิงในรูปแบบของภาพยนตร์ รายการเพลง วาไรตี้โชว์ เกมโชว์ ทอล์กโชว์ ตลก และการ์ตูน รายการเหล่านี้เด็กมีจุดประสงค์หลักของการเปิดรับชมก็เพื่อความบันเทิง สร้างความสนุกสนาน และเรียกเสียงหัวเราะให้เกิดขึ้นภายในบ้าน

1.2 การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ การเปิดรับสื่อโทรทัศน์เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเด็กได้เรียนรู้สิ่งแปลกใหม่จากโลกภายนอกที่ตนไม่เคยสัมผัส โดยเฉพาะเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ส่วนใหญ่ถูกจำกัดพื้นที่ให้อยู่ภายในอาณาเขตที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง ด้วยเหตุนี้ความรู้รอบตัวในแง่มุมต่างๆ จึงมีอยู่น้อยมาก การเปิดรับสื่อโทรทัศน์จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้พวกเขาได้เกิดการเรียนรู้ความเป็นไปในโลกภายนอกที่กว้างไกลยิ่งขึ้นได้ รายการต่างๆ มีบทบาทเสริมสร้างความรู้รอบตัวให้กับเด็ก แม้ว่าแนวโน้มของแต่ละรายการที่เด็กเปิดรับจะมุ่งเน้นไปที่ความบันเทิง แต่ความรู้ที่สอดแทรกเข้ามาในเนื้อหา ก็เป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างภูมิความรู้ให้แก่ตัวเด็กและสร้างความพึงพอใจให้กับพวกเขาได้ รายการโทรทัศน์ที่สามารถสนองต่อความต้องการของเด็กในแง่ของการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มีดังนี้

ตารางที่ 5.21 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์และความรู้
ที่เด็กบ้านโกเมศจะได้รับภายหลังการรับชม

รายการที่เด็กเปิดรับ	ความรู้ที่เด็กจะได้รับภายหลังการรับชม
รายการข่าว	เด็กรับทราบความเป็นไปของบ้านเมือง โดยเฉพาะการให้ความสนใจกับข่าวที่กำลังอยู่ในความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม
รายการคดีเด็ด	เด็กรับทราบความเป็นไปในสังคมทำให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี การทำผิดกฎหมายจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร
รายการ I – DNA	เด็กได้รับทราบเรื่องราวอันเป็นประโยชน์จากการสัมภาษณ์แขกรับเชิญในด้านต่างๆ เช่น ประสพการณ์ชีวิตส่วนตัว กิจกรรม งานอดิเรกอันเป็นสิ่งที่เด็กไม่เคยเรียนรู้มาก่อน
รายการไอทีวีดอทคอม	เด็กได้รับทราบข่าวสารความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ คอมพิวเตอร์ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆในประเทศไทย
รายการละคร	เด็กเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตแปลกใหม่ผ่านทางตัวละคร รวมทั้งการรับทราบความเป็นไปในโลกกว้างที่ตนไม่เคยสัมผัสมาก่อน

ละครเป็นรายการที่เด็กบ้านโกเมศให้ความสนใจรับชมมากที่สุด แม้จุดเด่นของละครจะมุ่งเน้นความบันเทิงให้กับคนทางบ้าน แต่ละครทุกเรื่องก็มักจะสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ เสมอ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ผู้ชมได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นจริงของคนผ่านทางตัวละคร เด็กสถานสงเคราะห์เป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่มีโอกาสในการเรียนรู้ชีวิตจากความเป็นจริงภายนอกมากนัก ละครจึงเปรียบเป็นสื่อการสอนในอีกรูปแบบหนึ่งของเด็กได้ จากละครทั้ง 9 เรื่องที่เด็กโกเมศรับชมนั้น แต่ละครเรื่องก็มีคติสอนใจที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งเด็กก็สามารถตีความและรับเอาสาระประโยชน์ที่ละครต้องการสื่อถึงได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5.22 แสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านโกเมศรับชม

ชื่อละคร	การตีความสาระประโยชน์จากละครของเด็ก
1. กองร้อย 501 ริมแดง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ยาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ผิดกฎหมาย ผู้ค้ายาสมควรได้รับโทษอย่างหนักเพราะทำให้บุคคลอื่นได้รับความเดือดร้อน 2. เราทุกคนควรทำความดี รู้จักเสียสละเพื่อชาติและส่วนรวม 3. ทหารเป็นบุคคลที่น่ายกย่องเพราะพวกเขาเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม
2. กำนันหญิง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้หญิงบางคนก็มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชาย 2. คนทำไม่ดีย่อมได้รับผลร้ายตอบแทน
3. คำมั่นสัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเราควรแต่งงานกันด้วยความรัก ไม่ใช่การถูกบังคับ 2. เมื่อแต่งงานกันแล้ว สามีและภรรยาควรรักและซื่อสัตย์ต่อกัน 3. เด็กรู้จักโรคมะเร็งว่าคืออะไร มีอาการและความรุนแรงมากเพียงไร
4. วิมานกุหลาบ	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเราควรทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทน 2. คนเราควรซื่อสัตย์ต่อกัน
5. รักสลับข้าว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความผิดใจกันของผู้ใหญ่ ไม่ควรกีดกันเด็กไม่ให้คบหากัน
6. มัจจุราชสีน้ำผึ้ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเลี้ยงลูกแบบตามใจมากเกินไปทำให้เสียคน 2. คนเราไม่ควรเห็นแก่ตัว ดูถูกคนอื่นที่ด้อยกว่า ตลอดจนการเอาเปรียบและใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น
7. เลือดหงส์	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนจิตใจดีไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ยังเป็นคนดีไม่มีวันเปลี่ยน 2. คนดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ในขณะที่คนชั่วต้องรับกรรม 3. คนเราควรรักและกตัญญูต่อพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด

1.3 การเปิดรับเพื่อนำเนื้อหาจากสื่อไปเป็นหัวข้อสนทนา การเปิดรับรายการโทรทัศน์เพื่อนำเอาเนื้อหาจากรายการไปเป็นหัวข้อสนทนาในกลุ่มเพื่อนฝูงหรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ รอบตัวนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ เรื่องที่ได้รับการหยิบยกนำมาพูดคุยกันนั้นมักเป็นเรื่องราวที่กลุ่มเด็กให้ความสนใจ โดยเฉพาะรายการเพื่อความบันเทิงประเภทรายการละครและรายการเพลง เรื่องราวที่พูดมักกล่าวถึงด้วยความประทับใจ ซึ่งประโยชน์จากการพูดคุยในเรื่องที่ชื่นชอบตรงกันสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มสมาชิกได้

2. สื่อวิทยุ

การเปิดรับฟังสื่อวิทยุของเด็กบ้านโกเมศเป็นไปเพื่อความบันเทิง โดยเนื้อหาความบันเทิงนี้มี 2 ลักษณะ คือ การรับฟังเพลง และการฟังการเล่าเรื่องผีตอนกลางคืน โดยรายการเพลงได้รับความนิยมมากกว่าเพราะรับฟังได้ในช่วงเวลากลางวันและยังเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มสมาชิก เพลงที่ชื่นชอบคือเพลงจากศิลปินวัยรุ่นที่กำลังได้รับการโปรโมทในช่วงเวลานั้นไม่จำกัดว่าเป็นเพลงช้าหรือเร็ว นอกเหนือจากการรับฟังเพลงเพื่อสร้างความรู้สึกสนุกสนานผ่อนคลายแล้ว เด็กโกเมศยังเรียนรู้ที่จะนำเพลงที่ฟังมาฝึกร้องฝึกเต้นร่วมกัน กลายเป็นกิจกรรมกลุ่มที่เสริมสร้างความสามัคคีระหว่างกันได้

3. วิดีโอ

3.1 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง เด็กโกเมศสามารถรับชมวิดีโอในห้องครัวแม่บ้านได้ในช่วงวันหยุด โดยเด็กมีส่วนคัดเลือกเรื่องที่ต้องการชมได้ด้วยการลงมติกัน แล้วรวบรวมเงินไปเช่าจากร้านวิดีโอ ที่ครัวแม่บ้านสมัครเป็นสมาชิก โดยเนื้อหาที่ชื่นชอบส่วนใหญ่เป็นการตลกจากวอลท์ดิสนีย์

3.2 การเปิดรับเพื่อเรียนรู้เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ แม่วิดีโอส่วนใหญ่ที่เด็กเลือกรับชมจะเป็นการ์ตูนที่มีเนื้อหาง่าย สีสันสดใส สวยงาม และสนุกสนาน แต่การรับชมในบางครั้งก็เป็นเรื่องราวที่มุ่งเน้นการให้สาระประโยชน์โดยตรงเพื่อให้เกิดความรู้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้วยเหตุที่วิดีโอดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นความบันเทิงจึงทำให้เด็กไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร แต่จากการโน้มน้าวถึงเหตุผลที่ดีของครัวแม่บ้านก็สามารถจูงใจให้เด็กยอมรับและพยายามติดตามรับชมด้วยความตั้งใจได้ เช่น ช่วงที่โรคไข้เลือดออกกำลังระบาด ครัวแม่บ้านก็นำวิดีโอที่มีเนื้อหาเรื่องเกี่ยวกับยุงลายและใช้เลือดออกมาให้เด็กดู ซึ่งเด็กก็กระตือรือร้นที่จะเข้าไปรับชมในห้องครัวแม่บ้านเหมือนเช่นทุกครั้ง

4. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์บ้านโกเมศมีปริมาณไม่มากนัก หากเป็นของส่วนกลางของบ้านจะตั้งวางเรียงกันอยู่บริเวณชั้นวางหนังสือข้างห้องคุณแม่บ้าน แต่ถ้าเป็นหนังสือส่วนตัวของเด็กแต่ละคนหรือเป็นหนังสือที่เด็กสะสมกันได้ เด็กจะเลือกเก็บบนตู้ส่วนตัวในห้องบริเวณชั้นบนของตัวบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ประจำบ้านโกเมศแบ่งออกได้ดังนี้

ตารางที่ 5.23 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านโกเมศ

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (ตัวเลขคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
1. หนังสือสารานุกรม ฉบับภาษาญี่ปุ่น	1 เล่ม	ตู้ส่วนตัวของเด็ก	ใช้ดูรูปภาพประกอบที่ สวยงามเหมือนจริง ทำให้ เด็กได้เรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ที่ ตนไม่เคยเห็นมาก่อน
2. หนังสือพิมพ์	1 – 2 ฉบับ	ห้องคุณแม่บ้าน	เด็กเลือกเปิดรับเพียง 2-3 คนในข่าวพาดหัวและหน้า บันเทิงเท่านั้น
3. หนังสือแฟนซี	2 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กทุกรุ่นให้ความสนใจ เปิดรับชม และนิยมเปิด ชมกันเป็นกลุ่มใหญ่
4. หนังสือการ์ตูนเล่ม ละ 12 บาท (มหา- สนุก สาวดอกไม้ กับนายกล้วยไข่)	10 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ และตู้ส่วนตัว	เด็กทุกรุ่นให้ความสนใจ เมื่อใครได้หนังสือเล่มใหม่ มาจะต่อคิวกันอ่านยาว หลายคน
5. หนังสือนิทาน สำหรับเด็ก	2 – 3 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กเล็กให้ความสนใจโดย การเปิดดูรูปภาพและวาน ให้พี่คนโตช่วยอ่านให้ฟัง
6. หนังสือเรื่องสั้น	1 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กรุ่นโตและเด็กรุ่นกลาง สนใจหยิบขึ้นมาอ่านบ้าง เป็นบางครั้ง แต่ความ สนใจมีไม่มากนัก

ตารางที่ 5.23 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านโกเมศ (ต่อ)

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (ตัวเลขคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
7. หนังสือการ์ตูน ญี่ปุ่น	100 เล่ม	ห้องนอนชั้นบน	เด็กรุ่นโตให้ความสนใจ มากเก็บสะสมไว้ และนำ หยิบมาอ่านบ้างนานๆ ครั้ง
8. หนังสือเพลง	6 – 7 เล่ม	ห้องนอนชั้นบน	เด็กทั้งบ้านให้ความสนใจ กันมากเพราะเป็นคู่มือ สำคัญในการร้องเพลง ร่วมกันในบ้าน

สื่อสิ่งพิมพ์ทั้ง 8 ประเภทของบ้านโกเมศ สมาชิกในบ้านหมุนเวียนกันนำมาใช้
ประโยชน์ได้เรื่อยๆในแต่ละวันเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเด็ก 2 ประการคือ

4.1 การเปิดรับเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา หนังสือที่มุ่งเน้นความบันเทิง
เป็นหลักก็ยังมีสอดแทรกความรู้เล็กๆ น้อยๆ ให้กับตัวเด็กได้ ซึ่งการที่เด็กได้อ่านหนังสือ
อ่านเล่นประเภทต่างๆ นั้นนอกจากความเพลิดเพลินที่จะได้รับแล้ว พวกเขายังสามารถรับเอา
เกร็ดความรู้หรือผลพลอยได้บางประการจากหนังสือต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 5.24 ตารางแสดงประเภทของหนังสือและคุณประโยชน์ที่เด็กโกเมศได้รับจากการอ่าน

ประเภทของหนังสือ	คุณประโยชน์ที่เด็กได้รับ
หนังสือสารานุกรมฉบับ ภาษาญี่ปุ่น	เด็กได้เห็นภาพสวยงามต่างๆ ที่ตนไม่เคยเห็นมาก่อน เป็นการ เรียนรู้จากภาพในเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ เช่น วิวัฒนาการ ของมนุษย์ ภาพหินแร่ อัญมณี สัตว์โลก เป็นต้น
หนังสือพิมพ์	แม้จะเป็นการอ่านผ่านตาด้วยความไม่ใส่ใจมากนัก แต่เด็กก็ สามารถรับรู้ข่าวพาดหัวที่กำลังอยู่ในความสนใจของคนส่วนใหญ่ได้ ในขณะที่ความสนใจด้านข่าวบันเทิงของเด็กก็อาจเป็น จุดเริ่มต้นที่ดีต่อการขยายวงกว้างไปสู่การเริ่มฝึกอ่านข่าว ประเภทอื่นบ้าง

ตารางที่ 5.24 ตารางแสดงประเภทของหนังสือ
และคุณประโยชน์ที่เด็กโกเมศได้จากการอ่าน (ต่อ)

ประเภทของหนังสือ	คุณประโยชน์ที่เด็กได้รับ
หนังสือแฟชั่น	เด็กโตใช้ประโยชน์จากการศึกษารูปแบบการตัดเย็บและ ลวดลายของเสื้อผ้าเพื่อนำไปพูดคุยแนะนำกับเพื่อนต่างบ้านที่ ศึกษาสายอาชีพด้านการออกแบบและตัดเย็บ
หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท (ขายหัวเราะ มหาสนุก สาว- ดอกไม้กับนายกล้วยไข่)	การที่เด็กได้อ่านการ์ตูนเหล่านี้เข้าไปเข้ามาหลายครั้งเป็นการ ฝึกฝนทำให้เด็กอ่านหนังสือคล่องขึ้นตั้งแต่อายุน้อย
หนังสือนิทานสำหรับเด็ก	นิทานช่วยเสริมสร้างจินตนาการให้กับเด็ก เกิดการเรียนรู้จาก ภาพประกอบเพราะบางสิ่งเด็กไม่เคยเห็นหรือรู้จักมาก่อน รวมทั้งทำให้เด็กได้รับคติสอนใจจากนิทานดังกล่าว
หนังสือเรื่องสั้น	ฝึกนิสัยรักการอ่าน ทำให้เกิดการใช้จินตนาการ
หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น	เรียนรู้วัฒนธรรมและการใช้ชีวิตของชาวญี่ปุ่น

4.2 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง สื่อสิ่งพิมพ์ที่เสริมสร้างความ
บันเทิงให้กับกลุ่มเด็กบ้านโกเมศมีหลายประเภท ซึ่งสมาชิกหลายคนในบ้านก็พร้อมใจกันเปิดรับ
สื่อเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอเพื่อมุ่งให้เกิดความสนุกสนานและผ่อนคลายอารมณ์ การเปิดรับสื่อเพื่อ
ความบันเทิงนี้เกิดขึ้นในเวลาว่างของเด็กซึ่งอาจใช้เวลาไม่นานนักก็ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 หนังสือสารานุกรมฉบับภาษาญี่ปุ่น เป็นหนังสือที่เด็ก
ได้รับมาจากการบริจาค การใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มดังกล่าวคือการพลิกดูรูปภาพประกอบ
ที่สวยงามจำนวนมาก เช่น แบบเพชรเจียรนัย ภาพสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์เลื้อยคลาน เด็กกลุ่มเล็กและ
รุ่นกลางหลายคนมักจะเข้ามามุงเพื่อรุมกันชี้ภาพว่าใครชอบภาพใดมากที่สุดในแต่ละหน้า
เด็กแต่ละคนจะแสดงท่าที่ตื่นตาตื่นใจกับภาพที่ได้พบเห็นเพราะบางภาพเป็นสิ่งที่เด็กไม่เคย
รู้เห็นมาก่อน

4.2.2 หนังสือพิมพ์ ความบันเทิงที่เด็กได้จากการเปิดรับ
หนังสือพิมพ์คือการเลือกอ่านข่าวหน้าบันเทิงโดยเฉพาะ ทั้งข่าวคราวของดารา ศิลปินนักร้อง
งานละคร ซุบซิบแซวดารา โดยเด็กจะอ่านทุกคอลัมน์ในหน้าบันเทิงอย่างสนใจ สำหรับเด็กโต
จะเพิ่มความสนใจในส่วนที่ระบุโปรแกรมการฉายภาพยนตร์ด้วยเพราะต้องการทราบว่าช่วงเวลา
ขณะนี้มีการฉายเรื่องใดเข้าฉายบ้าง หากคิดว่าเรื่องนั้นน่าจะสนุกและทางบ้านราวีถึถังไม่ได้รับ
บัตรฟรีให้ไปดู เด็กโตก็อาจจะชักชวนกันไปดูเองกันเป็นกลุ่ม แม้หนังสือพิมพ์จะเป็นสื่อที่พบ

ในบ้านนานๆ ครั้งเพราะคุณแม่บ้านเป็นคนนำมา แต่เด็กก็จะขอเปิดอ่านด้วยโดยการกำหนดเฉพาะเจาะจงลงไปว่าขออ่านเฉพาะแต่หน้าบ้านเทิง

4.2.3 หนังสือแพชั่น เป็นหนังสือเล่มโปรดของบรรดาเด็ก รุ่นเล็กและรุ่นกลาง เนื้อหาของหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นการแสดงแบบเสื้อผ้าและรองเท้าผู้หญิง โดยใช้ดารานางแบบหลายคน เด็กบ้านโกเมศนิยมจับกลุ่มล้อมวงกันดูหนังสือดังกล่าวแล้วผลัดกันชี้ว่าภายในหนึ่งหน้ากระดาษที่แสดงแบบเสื้อผ้าหลายชุดนั้นใครชอบเสื้อผ้าแบบใดมากที่สุด บางครั้งอาจรวมถึงตัวนางแบบที่แสดงแบบเสื้อด้วย แม้เด็กโตจะไม่ได้ร่วมเล่นการชี้ชุดกับรุ่นน้อง แต่หากมีเวลาว่างในบางครั้งก็พบว่าพวกเขาหยิบหนังสือดังกล่าวมาดูรูปไปเรื่อยๆ ระหว่างการดูโทรทัศน์เป็นการฆ่าเวลาอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหนังสือแพชั่นฉบับนี้แม้จะมีเพียง 1-2 ฉบับแต่เด็กก็หยิบลงมาใช้อย่างคุ่มค่ามากที่สุดเล่มหนึ่ง

4.2.4 หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท เช่น มหาสนุก ชายหัวเราะ บังปอนด์ สาวดอกไม้กับนายกล้ำชาย การ์ตูนประเภทนี้เป็นที่นิยมในกลุ่มเด็กบ้านโกเมศทุกรุ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กในระดับประถมศึกษา หากเด็กคนใดคนหนึ่งซื้อ กลับเข้าบ้านมา เด็กคนอื่นๆ ในบ้านจะขออ่านต่อกันจนต้องจองคิวกันยาวเหยียด

4.2.5 หนังสือนิทานสำหรับเด็ก บ้านโกเมศมีจำนวนไม่มากนักโดยได้รับมาจากการบริจาค เด็กที่ให้ความสนใจหนังสือนิทานประเภทนี้มากที่สุดคือบิว (อนุบาล ป.5) ในขณะที่เด็กคนอื่นแทบไม่ให้ความสนใจ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเด็กหลายคนเคยอ่านเรื่องราวกันจนจบแล้วจึงไม่ต้องการอ่านซ้ำอีก หนังสือก็ค่อนข้างอยู่ในสภาพฉีกขาด ทрудโทรม ในทางกลับกัน บิวเป็นเพียงเด็กอนุบาลที่ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ดังนั้นเธอก็แสดงความคิดเห็นหนังสือนิทานสำหรับเด็กอย่างเปิดเผยด้วยการนำมาพลิกเปิดดูรูปภาพไปเรื่อยๆ บางครั้งพิมพ์เรื่องราวตามที่ตนคาดคิดไว้จากรูปภาพที่แสดงให้เห็น

4.2.6 หนังสือเรื่องสั้น ความบันเทิงที่ได้รับจากการอ่านหนังสือเรื่องสั้นนี้อยู่ที่การใช้จินตนาการส่วนตัวของเด็กเอง หนังสือประเภทนี้มีเพียงเรื่องเดียวคือ “เก้าอี้อิฐฐาน” เป็นหนังสือแปลจากต่างประเทศความหนาประมาณ 200 กว่าหน้า หนังสือแปลเรื่องสั้นเป็นหนังสือที่เด็กโกเมศรุ่นเล็กยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรเนื่องจากเป็นหนังสือที่เน้นเรื่องราวผ่านตัวหนังสือมากกว่าการวาดภาพประกอบ ในขณะที่เด็กรุ่นกลางจะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายที่อ่านหนังสือคล่อง การเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี เด็กกลุ่มนี้กล่าวว่าเคยอ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้จนจบแล้ว ส่วนอีกฝ่ายคือเด็กรุ่นกลางที่เรียนโรงเรียนภายในอ่านหนังสือยังไม่คล่องมากนัก เด็กกลุ่มนี้หลายคนลืบลำหนังสือและพยายามอ่านแต่ก็กลับอ่านผิดอ่านถูกจนเลิกความตั้งใจ ไม่สามารถอ่านได้จนจบเล่ม ในขณะที่กลุ่มเด็กโตมีทั้งที่เคยอ่านและไม่เคยอ่านขึ้นอยู่กับความสนใจส่วนตัวของแต่ละบุคคล

4.2.7 หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น เป็นของสะสมของเด็กในบ้าน 2 คน คือ เปียร์ (17ปี ปวช.1) และตาล (16ปี ปวช.1) โดยช่วยกันเริ่มสะสมตั้งแต่อยู่ชั้นมัธยมต้น จนบัดนี้มีไม่ต่ำกว่า 100 เล่มภายในบ้าน การ์ตูนทั้งหมดจัดเก็บไว้ในมุมห้องเล็กๆ ในห้องนอนชั้นบนของบ้านจัดวางเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบ มีผ้าคลุมกันฝุ่นไว้แสดงให้เห็นถึงการถนอมรักษาหนังสือ เป็นอย่างดี แม้ในปัจจุบันการ์ตูนญี่ปุ่นจะไม่ได้หยิบนำมาใช้ประโยชน์มากนักเหมือนสมัยก่อน แต่หากวันใดว่างๆ เด็กทั้งสองก็อาจหยิบขึ้นมาอ่าน หรือแบ่งปันให้เพื่อนรุ่นน้อง หรือเพื่อน ในละแวกบ้านเดียวกันยืมไปอ่านได้

4.2.8 หนังสือเพลง เป็นหนังสือส่วนตัวของเด็กรุ่นโตในบ้าน เพียงคนเดียวแต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกอีกหลายคนในบ้าน ด้วยการใช้เป็นคู่มือร้องเพลงซึ่งใช้ร้องเล่นกันในยามว่าง เด็กรุ่นเล็กและรุ่นกลางหลายคนต้องการเป็นเจ้าของหนังสือเพลงเองแต่มีอุปสรรคด้านไม่มีเงินเก็บเพียงพอ

5. สื่อภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นสื่อที่สร้างความบันเทิงสำหรับเด็ก โอกาสของการรับชมขึ้นอยู่กับการจัดของหน่วยงานภายนอกที่ไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาชมที่แน่นอนได้ เด็กอาจได้รับเชิญไปชมภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์ทุกคน หรืออาจได้รับการคัดเลือกบางส่วนตามแต่เจ้าหน้าที่ส่วนกลางจะคัดสรรหมุนเวียนกันไป แม้เด็กจะไม่มีโอกาสเลือกเรื่องที่ยากชมได้ตามต้องการ แต่เนื้อเรื่องที่จัดให้เด็กรับชมทุกเรื่องล้วนเป็นความบันเทิงที่เด็กประทับใจทั้งสิ้น เพราะนอกจากจะได้รับความสุขสนุกสนานจากเนื้อหาภาพยนตร์แล้ว ผลพลอยได้ประการหนึ่งคือความสุขที่ได้ออกไปเที่ยวนอกสถานสงเคราะห์ โดยในช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูลนี้ เด็กโกเมศได้รับสิทธิ์ชมภาพยนตร์ 1 เรื่อง คือ สุริโยไท กลุ่มเด็กโตมีโอกาสเข้าถึงสื่อภาพยนตร์ได้มากกว่าเด็กรุ่นน้อง เนื่องจากสามารถไปรับชมได้เองที่โรงภาพยนตร์หากพบว่ามีเรื่องเข้าฉายตรงกับความสนใจของตน

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นทั้งในแง่มุมของการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล ทั้งกับครูแม่บ้านและกับกลุ่มเพื่อนร่วมบ้าน ตลอดจนการเปิดรับสื่อมวลชนรูปแบบรายการประเภทต่างๆ ของกลุ่มเด็กบ้านโกเมศ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนได้ประการหนึ่งว่าแม้กลุ่มเด็กจะอาศัยอยู่ในบริบทบ้านโกเมศในสถานสงเคราะห์ที่มีกฎระเบียบทั้งจากส่วนกลางและของส่วนบ้าน แต่พวกเขาก็สามารถเป็นผู้ทำการเลือกเปิดรับเนื้อหาสารได้ตามความชอบใจได้ในระดับหนึ่ง แม้สถานสงเคราะห์จะเป็นสถานที่ที่ไม่สามารถสนองต่อความต้องการของเด็ก

ได้ในทุกด้าน แต่ก็สามารถจัดสรรปัจจัยสำคัญในด้านต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีพได้เป็นอย่างดี ในส่วนของสื่อมวลชนที่จัดทำให้ในบ้านแต่ละหลัง พบว่ามีโทรทัศน์เพียงเครื่องเดียวเท่านั้น ที่สถานสงเคราะห์ก็ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบ้าน ส่วนสื่ออื่นๆ ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดสรรและการบริหารภายในบ้านของครูแม่บ้านและเด็กเอง สำหรับบ้านโกเมศพบว่าสมาชิกในบ้านมีโอกาสที่สามารถเลือกเปิดรับสื่อได้หลากหลายทั้งในแง่ประเภทและเนื้อหาของสื่อ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บ้านจันทน์กะพ้อ

สภาพโดยรวมของบ้าน

จันทน์กะพ้อเป็นบ้าน 2 ชั้น ด้านหน้าก่อกำแพงกันขนาดเล็ก ส่วนด้านข้างเป็นแนวรั้วต้นไม้ พื้นที่สนามมีทั้งไม้ยืนต้น และกระถางไม้ดอกตั้งตามมุมต่างๆ ภายในตัวบ้านจันทน์กะพ้อแสดงถึงความใส่ใจต่อการรักษาความสะอาดดีเยี่ยม พื้นได้รับการเช็ดถูสะอาด ข้าวของเครื่องใช้มีความเป็นระเบียบ ประตูหน้าบ้านเปิดเข้าสู่ห้องโถงกลางปูพื้นด้วยกระเบื้องสีชมพู มีชุดรับแขกไม้ตั้งอยู่หน้าห้องครุแม่บ้าน ข้างผนังห้องมีตู้และชั้นวางตั้งเรียงรายโดยรอบ เช่น ชั้นวางรองเท้านักเรียนที่แบ่งเป็นช่องของเด็กแต่ละคน ชั้นวางของที่มีของประดับ เช่น ตุ๊กตา กรอบรูปถ่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปของครุแม่บ้าน บางรูปถ่ายคู่กับเด็กในบ้าน นอกจากนี้ชั้นวางของยังแบ่งเนื้อที่หนึ่งชั้นเป็นที่สำหรับวางตะกร้าใส่ยา ส่วนใหญ่เป็นยาธาตุและยาฆ่าเหา ส่วนยาเม็ดประเภทยาแก้ปวดเก็บไว้ในห้องครุแม่บ้าน

ถัดจากชั้นวางของเป็นผู้มีประตูเปิดปิดขนาดใหญ่ 2 ตู้ ตู้แรกล็อกกุญแจไว้ภายในใส่อุปกรณ์การเรียนเครื่องเขียนต่างๆ ที่เตรียมแจกจ่ายให้เด็กเมื่อของเก่าใช้หมดแล้ว และมีรองเท้าหุ้มส้นหลากสีส้นหลายคู่ เก็บไว้เพื่อใช้เฉพาะในงานกินเลี้ยงเนื่องในโอกาสสำคัญที่โรงครัวเท่านั้น เช่น งานวันเกิดปลัดกระทรวงที่พาข้าราชการจำนวนมากมาเลี้ยงอาหารกลางวัน งานเลี้ยงวันอำลาผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ เป็นต้น รองเท้าทุกคู่เป็นของส่วนกลางที่ได้รับการบริจาคและแม่บ้านเป็นผู้เก็บไว้ ก่อนวันงานกินเลี้ยง 1 วัน แม่บ้านจะไขตู้ออกและเลือกรองเท้าให้เด็กลองสวม ใครใส่รองเท้าคูไหนได้ก็ให้ใส่คู่นั้นไปและให้มาคืนหลังจากงานเสร็จ ส่วนตู้ที่สองถัดมาใช้สำหรับวางกระเป๋านักเรียนหลังกลับจากโรงเรียน ในตู้นี้มีไม้กระดานแบ่งเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมีแผ่นป้ายชื่อเด็กแต่ละคนติดไว้แล้ววางกระเป๋าให้ตรงตามแผ่นป้ายชื่อเพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อย

ช่วงกลางของห้องโถงมีโทรทัศน์ตั้งไว้ 2 เครื่อง เครื่องแรกเป็นของบ้านจันทน์กะพ้อแต่ชำรุดใช้การไม่ได้ จนต้องไปขอยืมโทรทัศน์เครื่องเก่าของเรือนอนุบาลที่ยุบแผนกไปแล้วมารับชมแทน ถัดมาเป็นวิทยุขนาดกลาง 1 เครื่อง ตัวเครื่องค่อนข้างเก่า เป็นเครื่องวิทยุส่วนกลางของบ้าน เด็กทุกคนสามารถเปิดฟังได้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเด็กโตระดับมัธยมขึ้นไปทั้งสิ้น

ผนังของตัวบ้านในห้องโถงกลางนั้น มีแผ่นกระดาดแปะข้อความต่างๆ เช่น ข้อความเชิญชวนให้ช่วยกันประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ บอร์ดขนาดใหญ่รูปพระบรมฉายาลักษณ์

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี รวมไปถึงบอร์ดที่แสดงกิจวัตรประจำวันของเด็กอย่างละเอียดตั้งแต่ตื่นนอนและเข้านอน บอร์ดแนะนำสมาชิกของบ้านพร้อมกับแปะรูปถ่ายของทุกคน และรายชื่อเวรทำความสะอาดกลุ่มต่างๆ

ปลายสุดของห้องโถงเป็นมุมรับประทานอาหารที่จัดวางโต๊ะยาว 3 ตัวเป็นรูปตัว L เก้าอี้ไม่มีพนักที่แม่บ้านไปซื้อมาเพิ่มวางคว่ำไว้บนโต๊ะเพื่อให้ง่ายต่อการทำความสะอาดพื้น ใกล้เคียงกันนั้นมีกระติกน้ำร้อนตั้งไว้สำหรับเด็กที่ต้องการดื่มน้ำกินบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ก่อนถึงทางเข้าห้องครัวมีตู้วางชิตฉนัง ใช้ไม้กระดานทำเป็นช่องเล็กๆ ขนาดเท่าๆ กัน เพื่อวางอุปกรณ์การกินของแต่ละคนไว้ตามช่องส่วนตัวของตน แต่ละช่องหมายถึงของส่วนตัวของแต่ละคน อันประกอบด้วย จาน ถ้วยขนาดเล็ก ช้อน ส้อม และแก้วน้ำ วางคว่ำบนผ้าขนหนูผืนเล็ก อุปกรณ์แต่ละชิ้นมีชื่อเขียนกำกับไว้ เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารเด็กแต่ละคนตรงไปหยิบจานและถ้วยส่วนตัวของตนยื่นเข้าแถวรอให้พี่คนโตทำหน้าที่ตักอาหารแจก และเมื่อกินเสร็จแล้วต่างคนต่างล้างจานของตัวเองและนำไปคว่ำในช่องส่วนตัวของตนที่หยิบจานมา

ห้องครัวเป็นห้องแยกออกไปต่างหากจากบริเวณโถงส่วนกลางลักษณะเหมือนกับบ้านโกเมศ ห้องครัวของบ้านจันทน์กะพ้อมีอุปกรณ์ทำครัวครบถ้วน มีตู้สำหรับเก็บเครื่องครัวเป็นสัดส่วน 1 ตู้ การประกอบอาหารทุกชนิดทำที่ห้องนี้ ส่วนการล้างภาชนะเครื่องครัวทำที่ลานหลังบ้าน ภายในห้องครัวยังมีน้ำดื่มบรรจุในकुलเลอร์น้ำกรองขนาดใหญ่สำหรับเด็ก การดื่มทุกครั้งต้องใช้แก้วส่วนตัวของแต่ละคน

ห้องส้วมอยู่ติดกับห้องครัวเรียงกัน 5 ห้อง เมื่อออกไปหลังบ้านพบลานซีเมนต์สำหรับการซักผ้าและล้างจาน ใกล้เคียงกันนั้นเป็นห้องอาบน้ำรวมที่สร้างขึ้นใหม่กว้างขวางกว่าห้องเดิม ห้องน้ำใหม่ยังคงเป็นแบบตักน้ำอาบ ไม่มีประตูปิดกัน คนข้างนอกเดินเข้าออกได้อย่างอิสระ

บริเวณบันไดบ้านก่อนขึ้นสู่ชั้นสอง มีห้องสำหรับแขวนผ้าและห้องเก็บของอยู่ตรงข้ามกัน ห้องแขวนผ้าเป็นห้องที่เด็กนำผ้าที่ซักตากจนแห้งแล้วมาแขวนไว้เพื่อเตรียมรีด ภายในห้องมีผ้าแขวนไว้บนราวกลางห้อง เด็กเล็กบางคนยังใช้ห้องนี้สำหรับการแต่งตัว หลังอาบน้ำเสร็จจากหลังบ้านด้วย เพราะในห้องมีโต๊ะเครื่องแป้งที่มีกระจกเงาและหิ้งวางอยู่หน้ากระจก นอกจากนั้นห้องนี้ยังดัดแปลงเป็นห้องสำหรับเก็บของใช้หลายอย่าง เช่น เสื้อผ้า ชุดกระโปรงของเด็กที่เก็บไว้ใส่ในโอกาสสำคัญเท่านั้น ร่วมส่วนกลางของบ้าน อุปกรณ์ไม้แปดมินตัน เป็นต้น

พื้นที่ชั้นสองของบ้านแบ่งออกเป็นห้องนอน 2 ห้อง พื้นที่ตรงกลางเป็นห้องโถง สำหรับการสวมมรดและอบรวมความประพฤติเด็ก เนื่องจากบ้านจันทน์กะพ้อมีสมาชิกในบ้านจำนวนมาก เตียงนอนที่ใช้ส่วนใหญ่จึงเป็นเตียง 2 ชั้นตั้งเรียงกันทั้งสองห้อง ภายในห้องนอนมีตู้เสื้อผ้าสำหรับเด็ก บางคนจับคู่ใช้ตู้ร่วมกันกับเพื่อนด้วย ผาผนังตกแต่งด้วยโปสเตอร์ภาพทิวทัศน์ขนาดใหญ่ทำให้ห้องดูสดใสมากขึ้น

สมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อ

สมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อมีทั้งสิ้น 27 คนจากจำนวนเต็มในบัญชีรายชื่อเด็ก แต่ในขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลมีเพียง 24 คน เนื่องจากอีก 3 คนกำลังศึกษาต่อที่สถานศึกษาในต่างจังหวัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5.25 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัย ที่โดดเด่น
1. อร	หญิง	7	ชั้นพิเศษ	ประชาสงเคราะห์ บ้านราชวิถี	ซุกซน ไม่อยู่นิ่ง
2. เอ้	หญิง	9	ป.3	สุโขทัย	อารมณ์ดี เฉื่อยชา
3. จูน	หญิง	9	ป.2	สุโขทัย	ซุกซน ช่างฟ้อง เอาเปรียบ
4. นัน	หญิง	9	ป.2	สุโขทัย	หัวอ่อน ต้องการความรัก
5. นึก	หญิง	9	ป.4	สุโขทัย	สนุกสนาน ร่าเริง
6. แป้น	หญิง	10	ป.2	สุโขทัย	สนุกสนาน เฉื่อยชา
7. มอส	หญิง	10	ป.5	สุโขทัย	สนุกสนาน รับผิดชอบงาน

ตารางที่ 5.25 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัย ที่โดดเด่น
8. ธี	หญิง	12	ป.5	สุขุทัย	สนุกสนาน รับผิดชอบงาน
9. แตน	หญิง	12	ป.6	สุขุทัย	สนุกสนาน รับผิดชอบงาน
10. พิม	หญิง	7	ป.1	นันทศึกษา	นิ่งเงียบ เฉื่อยชา
11. พลอย	หญิง	6	ป.1	นันทศึกษา	อารมณ์ดี เฉื่อยชา
12. สุด	หญิง	11	ป.4	นันทศึกษา	สนุกสนาน ร่าเริง
13. โอม	หญิง	8	ป.2	นันทศึกษา	สนุกสนาน นิ่งเงียบ
14. แพม	หญิง	8	ป.2	นันทศึกษา	สนุกสนาน เศร้าหมอง
15. สา	หญิง	5	อนุบาล	วัดสวัสดิวารี- สีมาราม	สนุกสนาน นิ่งเงียบ
16. มิตร	หญิง	9	ป.3	วัดสวัสดิวารี- สีมาราม	สนุกสนาน ร่าเริง
17. เซอรี	หญิง	13	ม.1	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	สนุกสนาน เฉยชา
18. จี๊บแจง	หญิง	15	ม.1	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	สนุกสนาน ร่าเริง
19. อ้อม	หญิง	13	ม.1	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	อารมณ์ดี นิ่งเงียบ
20. สร้อย	หญิง	15	ม.3	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	สนุกสนาน ร่าเริง
21. หม่อน	หญิง	15	ม.2	สันติราษฎร์ วิทยาลัย	เงียบขรึม เฉยชา

ตารางที่ 5.25 ตารางแสดงข้อมูลเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ

ชื่อ	เพศ	อายุ	ระดับชั้น	โรงเรียน	อุปนิสัย ที่โดดเด่น
22. เบิร์ด	หญิง	16	ปวช.1	วิทยาลัยอาชีว- ศึกษา	สนุกสนาน เฉยชา
23. แจ่ม	หญิง	15	ปวช.1	วิทยาลัยอาชีว- ศึกษา	อารมณ์ดี เฉยชา
24. ดิว	หญิง	17	ปวช.1	วิทยาลัยอาชีว- ศึกษา	สนุกสนาน เฉยชา

หมายเหตุ : รายชื่อสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อเป็นชื่อสมมุติทั้งหมด

สมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อเป็นเด็กกลุ่มเล็กและกลุ่มกลางจำนวนมากถึง 15 คน แต่ในขณะเดียวกันเด็กโตระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวนสูงถึง 8 คน ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่มาก หากเทียบกับเด็กบ้านอื่นที่ส่วนใหญ่มีเด็กโตไม่เกิน 5 คน การที่มีเด็กโตหลายคนเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระคุณแม่บ้านได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากเด็กโตจะมีส่วนสำคัญในการช่วยดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน รวมทั้งดูแลเด็กเล็กที่ยังไม่ค่อยมีความรับผิดชอบได้

แบบแผนการใช้สื่อนับในบริบทบ้านจันทน์กะพ้อ

การใช้ชีวิตประจำวันของสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อสรุปเป็นกิจกรรมต่างๆ 4 รูปแบบ คือ กิจวัตรประจำวัน การใช้เวลาว่าง การเรียนหนังสือ และการนอนหลับ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ ดังนี้

ตารางที่ 5.26 ตารางแสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	3.30
การใช้เวลาว่าง	5.30
การเรียนหนังสือ ทำการบ้าน	6.30
นอนหลับ	8.30

ตารางที่ 5.27 ตารางแสดงการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ
ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

กิจกรรมที่กระทำ	รวมเวลาที่ใช้ (ชม.)
กิจวัตรประจำวัน	5
การใช้เวลาว่าง	13.30
การเรียนรู้หนังสือ ทำการบ้าน	0.30
นอนหลับ	5.30

หมายเหตุ : เวลาสำหรับกิจกรรมการนอนหลับข้างต้นเป็นการนอนหลับในช่วงเวลากลางคืนเท่านั้น โดยวันเสาร์และวันอาทิตย์จะใช้เวลาน้อยมาก ซึ่งเด็กจะทำการนอนหลับชดเชยในตอนบ่ายในช่วงการใช้เวลาว่างแทน

การทำกิจวัตรประจำวันของสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อในช่วงวันหยุดใช้เวลามากกว่าบ้านสองหลังแรกเนื่องจากคุณแม่บ้านเน้นกิจกรรมการพัฒนาบ้านและการอบรมความประพฤติเด็กมากเป็นพิเศษ ส่วนกิจกรรมอย่างอื่นใช้เวลาใกล้เคียงกัน การใช้เวลาว่างของเด็กจันทน์กะพ้อมีได้หลายลักษณะ ทั้งการพูดคุย เล่นกับเพื่อน ใช้สื่อมวลชน และนอนหลับจากการสังเกตการณ์พบว่าวิธีการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้านส่งผลต่อการเลือกทำกิจกรรมยามว่างของเด็ก เช่น การถูกบังคับให้นั่งรวมกันบริเวณบ้านชั้นล่างและห้ามส่งเสียงดัง ทำให้เด็กเลือกเปิดรับสื่อโทรทัศน์เป็นเพื่อน และเมื่อถึงเวลาบ่ายต่างก็ทยอยหลับกันหมดทั้งบ้านในขณะที่เด็กบ้านอื่นรวมตัวกันออกมาเล่นในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นสภาพความรู้สึกกดดันภายในบ้านส่งผลต่อสภาพจิตใจของเด็ก ทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่รักสามัคคี และมีความขัดแย้งกันง่าย

การสื่อสารในบริบทบ้านจันทน์กะพ้อกล่าวแยกเป็น 2 ประเด็น คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล และการใช้สื่อมวลชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล

สื่อบุคคลที่รายล้อมรอบตัวเด็กมีมากมาย แต่การใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ดังกล่าวส่งผลให้บุคคลที่ใกล้ชิดตัวเด็กจริงๆ มีเพียง 2 ฝ่าย คือ คุณแม่บ้านจันทน์กะพ้อ และกลุ่มเพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์เดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างครูและกลุ่มเด็กดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก เด็กมักหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับครูแม่บ้านตลอดเวลา เนื่องจากความไม่พึงพอใจ วิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดและแสดงอำนาจ ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเด็กด้วยกันเองก็มีปัญหา เด็กมักมีเรื่องบาดหมางและทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้ การมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างกันจึงมีน้อยครั้งกว่าบ้านอื่นที่มีความแน่นแฟ้นกว่า

ตารางที่ 5.28 ตารางสรุปการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อเพื่อตอบสนองความพอใจของตน

สื่อบุคคลที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์	ความต้องการที่จะตอบสนองต่อความพอใจของเด็ก
ครูแม่บ้านจันทน์กะพ้อ	การมีปฏิสัมพันธ์กับครูแม่บ้านเพื่อขออนุญาตทำบางสิ่งบางอย่าง
กลุ่มเพื่อน	1. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการความสนุกและรู้สึกผ่อนคลาย 2. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในแง่มุมต่างๆ 3. การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อต้องการได้รับความช่วยเหลือ

การเปิดรับสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่เด็กจันทน์กะพ้อเปิดรับมี 5 ประเภท คือ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ วิทยุ เทปคาสเส็ต และภาพยนตร์ การใช้สื่อดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.29 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	1
สิ่งพิมพ์	2
วิทยุ	2
เทปคาสเส็ต	-
ภาพยนตร์	2

ตารางที่ 5.30 ตารางแสดงการใช้สื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์

ประเภทของสื่อมวลชน	ระยะเวลาที่เปิดรับ (ชม.)
โทรทัศน์	12
สิ่งพิมพ์	3
วิทยุ	5
เทปคาสเส็ต	0.30
ภาพยนตร์	2

ในช่วงวันจันทร์ถึงศุกร์ การใช้สื่อโทรทัศน์น้อยกว่าสื่อประเภทอื่นอย่างเด่นชัด เนื่องจากคุณแม่บ้านกำหนดให้รับชมละครเพียงเรื่องเดียว เด็กจึงเลือกใช้สื่อประเภทอื่นแทน แต่ในช่วงวันเสาร์อาทิตย์ คุณแม่บ้านให้เสรีในการเปิดรับสื่อมากขึ้น เด็กจึงสามารถเปิดรับโทรทัศน์ได้อย่างเต็มที่ถึง 12 ชั่วโมง เป็นที่น่าสังเกตว่าการใช้สื่อมวลชนของบ้านจันทน์กะพ้อมีมากกว่าบ้านหลังอื่นอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องมาจากปริมาณสื่อส่วนกลางของบ้านมีมากกว่าบ้านหลังอื่น ทั้งวิทยุ และจำนวนหนังสืออ่านเล่น

ตารางที่ 5.31 ตารางแสดงการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจ

สื่อมวลชนที่เด็กเลือกเปิดรับ	การใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจ
โทรทัศน์	1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง 2. การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ 3. การเปิดรับเพื่อนำเนื้อหาจากสื่อไปเป็นหัวข้อสนทนา
วิทยุ	การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
เทปคาสเส็ต	1. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
สิ่งพิมพ์	1. การเปิดรับเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา 2. การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง
ภาพยนตร์	การเปิดรับเพื่อสร้างบันเทิง

1. โทรทัศน์

1.1 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง รายการเพื่อความบันเทิง

ที่เด็กจันทน์กะพ้อรับชมมีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นรายการรูปแบบละครและมิวสิควิดีโอ การที่เด็กสามารถรับชมรายการต่างๆเป็นจำนวนมากนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะช่วงเก็บข้อมูลตรงกับวันปิดเทอมซึ่งเด็กต้องใช้เวลาอยู่บ้านตลอดทั้งวัน การดูโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงจึงเป็นทางออกประการหนึ่งที่เลือกใช้

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
1. วัยระเริง	ละครช่อง ITV	จันทร์ - อังคาร 21.30 - 22.30	ละครวัยรุ่น เน้นเรื่องราวกิจกรรมของกลุ่มวัยรุ่นที่ชื่นชอบดนตรี และพยายามทำความฝันของตนให้เป็นจริง	กลุ่มเด็กโตให้ความสนใจมากกว่าเด็กเล็กเพราะเนื้อเรื่องเกี่ยวพันกับชีวิตวัยรุ่น
2. เศรษฐีตีนเปล่า	ละครช่อง 7	ศุกร์ - อาทิตย์ 20.20 - 22.20	ละครตลกเบาสมอง เน้นความสนุกสนานจากตัวละครที่เป็นคนชนบท มีความใสซื่อ และเป็นเชยกับความพยายามแสดงท่าทีว่าเป็นคนรวย	เด็กทั้งบ้านให้ความสนใจเพราะเนื้อหาตลก เข้าใจง่าย
3. แม่โขง	ละครช่อง 7	ศุกร์ - อาทิตย์ 20.20 - 22.20	ละครลึกลับเกี่ยวกับพญานาค มีการผจญภัยในป่าที่มีอันตรายรอบด้าน	เด็กหลายคนให้ความสนใจเพราะเนื้อเรื่องลึกลับชวนติดตาม
4. หากแม่เลือกเกิดได้	ละครช่อง 3	จันทร์ - อังคาร 20.20 - 22.20	ละครชีวิตเข้มข้นของผู้หญิงในช่องสี่ดาว	เด็กหลายคนให้ความสนใจ

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทร์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
5. วังวาริ	ละครช่อง 3	พุธ – พฤหัสบดี 20.20 – 22.00	ละครลึกลับ ฆาตกรรมซ่อนเงื่อนที่นางเอกต้องคลี่คลายเงื่อนปมเหล่านั้น	เด็กโตสนใจมากกว่าเด็กเล็ก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนักแสดงนำเป็นขวัญใจวัยรุ่น
6. กำนันหญิง	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมอง เรื่องราวความสนุกสนานในสภาพบรรยากาศความเป็นชนบท	เด็กทั้งบ้านให้ความสนใจเพราะเนื้อหาเข้าใจง่าย ตลกขบขัน
7. ลูกหลง	ละครช่อง 7	ทุกวัน 18.30 – 19.30	ละครตลกเบาสมอง เน้นความสนุกสนานจากบุคลิกของตัวละครที่ดูตลกเกินความเป็นจริง , นางเอกเป็นคนหัวท้าวตรงกับความชอบของกลุ่มเด็ก	เด็กทั้งบ้านร่วมหัวเราะไปกับมุขตลกที่สอดแทรกตลอดเรื่อง มีการวิจารณ์ตัวละครสั้นๆ ะหว่างกัน
8. สียอดกุมาร	ละครช่อง 7	เสาร์ – อาทิตย์ 8.30 – 9.30	ละครอภินิหาร ต่อสู้ผจญภัยระหว่างฝ่ายดีและฝ่ายชั่วร้าย	เด็กรุ่นเล็กให้ความสนใจมากกว่าเด็กโต
9. วิมานกุหลาบ	ละครช่อง 3	เสาร์ – อาทิตย์ 10.00 – 10.45	ละครความรักที่คู่พระนางไม่ลงรอยกันในช่วงแรก แทรกเนื้อหาตลก	เด็กรุ่นโตให้ความสนใจมากกว่ารุ่นเล็ก เพราะเป็นเรื่องราววัยรุ่น

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลา ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
10. วัยร้ายไฮสกูล	ละครช่อง 3	เสาร์ – อาทิตย์ 10.45 – 11.30	ละครวัยรุ่น เน้นเรื่องราวชีวิต วัยเรียนของกลุ่มเด็กชั้นมัธยมที่เป็น เด็กแสบประจำโรงเรียน	เด็กรุ่นโตให้ความสนใจมากเป็น พิเศษ เพราะเป็นเรื่องของวัยรุ่น และดารานำเป็นกลุ่มศิลปิน คนโปรด
11. พันท้ายนรสิงห์	ละครช่อง 7	จันทร์ - ศุกร์ 13.30 – 15.30	เรื่องราว ความจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์	เด็กรับชมเพราะช่วงเวลาดังกล่าว ถูกครูแม่บ้านกำชับอยู่แต่ในบริเวณ บ้าน
12. เมืองมายา	ละครช่อง 5	จันทร์ – ศุกร์ 14.30 – 15.30	ละครชีวิต นำเสนอเรื่องราว เบื้องหลังชีวิตของนักแสดงในวงการ บันเทิงที่มีเรื่องขัดแย้งกัน	เด็กหลายคนสนใจเพราะนักแสดง หลายคนหน้าตาดี แต่งกายสวยงาม
13. ปีกชีนีมา	ภาพยนตร์ช่อง 7	เสาร์ 22.20 – 24.20	ภาพยนตร์ดั่งที่หมุนเวียนกันไปทุก อาทิตย์	เด็กจะตั้งใจรับชมมากหากเป็นเรื่อง ที่เนื้อหามีความลึกลับ ตื่นเต้น
14. ภาพยนตร์รอบเช้า	ภาพยนตร์ช่อง 7	จันทร์ – ศุกร์ 9.00 – 11.00	ภาพยนตร์ที่เด็กเลือกดูคือเรื่องราว เกี่ยวกับผีและเรื่องลึกลับ	เด็กจะตั้งใจรับชมมากหากเป็นเรื่อง ที่เนื้อหามีความลึกลับ ตื่นเต้น

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทร์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
15. มหัศจรรย์ไทยแลนด์	รายการเพลงและการท่องเที่ยวช่อง 9	วันจันทร์ - ศุกร์ 11.00 - 12.00	การนำเสนอมิวสิกวิดีโอล่าสุดของศิลปินค่ายอาร์เอสโปรโมชัน และการพาไปเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวสวยงามในประเทศ	เด็กโตให้ความสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก โดยเฉพาะช่วงที่นำเสนอมิวสิกวิดีโอ
16. Saturday Show	รายการมิวสิกวิดีโอช่อง 5	วันเสาร์ 15.30 - 16.15	การนำเสนอมิวสิกวิดีโอล่าสุดของศิลปินค่ายอาร์เอสโปรโมชัน การสัมภาษณ์ดารานักร้องในสังกัด	เด็กโตให้ความสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก เด็กสนใจมิวสิกวิดีโอ และการพูดคุยกับนักร้อง เด็กตั้งใจรับชมโดยไม่ทำกิจกรรมอย่างอื่น
17. แบบว่าโลกเบียด	รายการมิวสิกวิดีโอช่อง 5	พุธ 13.30 - 14.30	การนำเสนอมิวสิกวิดีโอล่าสุดของศิลปินค่ายแกรมมี่	เด็กโตให้ความสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก ช่วงเปิดเพลงก็ตั้งใจรับชมและร้องเพลงคลอตาม
18. เพลงทะเลจืด	รายการมิวสิกวิดีโอช่อง 7	จันทร์ 12.00 - 13.00	การนำเสนอมิวสิกวิดีโอล่าสุดของศิลปินค่ายแกรมมี่	เด็กโตให้ความสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก ช่วงเปิดเพลงก็ตั้งใจรับชมและร้องเพลงคลอตาม

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทร์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
19. Teen Center	รายการมิวสิควิดีโอช่อง 7	อังคาร 12.00 – 13.00	การนำเสนอมิวสิควิดีโอล่าสุดของศิลปินค่ายแกรมมี่ รวมทั้งเรื่องราวที่วัยรุ่นสนใจ เช่น การแต่งกาย การดูแลสุขภาพ และการทำกิจกรรมแปลกใหม่	เด็กโตให้ความสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก ความสนใจอยู่ในทุกช่วงของรายการเพราะเรื่องราวที่นำเสนอล้วนเป็นสิ่งที่เด็กวัยรุ่นให้ความสนใจ
20. เพลงติดดาว	รายการมิวสิควิดีโอช่อง 7	พุธ 13.00 – 13.30	การนำเสนอมิวสิควิดีโอเพลงลูกทุ่ง	เด็กโตสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก หัวเราะเรื่องราวในมิวสิควิดีโอด้วยความขบขัน บางคนร้องคลอตามเนื้อเพลงได้
21. คลื่นลูกใหม่	รายการมิวสิควิดีโอช่อง 7	พฤหัสบดี 13.00 – 13.30	การนำเสนอมิวสิควิดีโอล่าสุดของค่ายอาร์เอสโปรโมชัน	เด็กโตสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก นั่งรวมกลุ่มกันหน้าจอโทรทัศน์ บางคนร้องเพลงคลอตาม

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทร์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
22. เกมฮอตเพลงฮิต	รายการมิวสิควิดีโอช่อง 7	พฤหัสบดี 12.00 – 13.00	การนำเสนอมิวสิควิดีโอล่าสุดของค่ายแกรมมี่	เด็กโตสนใจรับชมมากกว่าเด็กเล็ก นั่งรวมกลุ่มหน้าจอโทรทัศน์ บางครั้งร้องเพลงคลอตาม เด็กหัวเราะขบขันกับมุขตลกของพิธีกร
23. มิติลึกลับ	รายการวาระดีช่อง 7	พุธ 22.20 – 23.20	เรื่องราวความลึกลับเกี่ยวกับผีและวิญญาณ , พิธีกรพาไปพิสูจน์สถานที่ที่เชื่อว่ามีวิญญาณสิงอยู่	เด็กคนที่ชื่นชอบเรื่องราวลึกลับให้ความสนใจ
24. เกมล่าทะเลลูมิตี	รายการเกมโชว์ช่อง 5	อาทิตย์ 12.00 – 13.00	เกมโชว์ที่มีกิจกรรมหลากหลายให้แขกรับเชิญแข่งกับพิธีกร 4 คนในรายการ	เด็กร่วมลุ้นไปกับการแข่งขัน ส่งเสียงเชียร์ให้แขกรับเชิญชนะพิธีกร
25. ปลดหนี้	รายการเกมโชว์ช่อง 7	เสาร์ 15.00 – 15.30	เกมการแข่งขันนอกสถานที่โดยผู้แข่งขันเป็นชาวบ้านที่เป็นลูกหนี้เลือกแสดงความสามารถตามความถนัด 2 อย่างภายในเวลาที่กำหนด	เด็กร่วมลุ้นไปกับการแข่งขัน ส่งเสียงเร่งผู้แข่งขันทำกิจกรรมให้เสร็จโดยเร็ว เพื่อจะได้นำเงินไปปลดหนี้สำเร็จ

ตารางที่ 5.32 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์ที่เด็กบ้านจันทร์กะพ้อเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง (ต่อ)

ชื่อรายการ	ประเภทรายการ	วันและช่วงเวลาที่ออกอากาศ	จุดเด่นของรายการ	ท่าทีของเด็กขณะรับชม
26. บางกอกสเตชันโชว์	รายการตลกช่อง 3	เสาร์ 14.30 – 15.15	รายการที่เชิญแขกรับเชิญมาร่วมแสดงละครแนวตลกกับนักแสดงประจำรายการในแต่ละสัปดาห์	เด็กส่วนใหญ่นอนหลับในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับเด็กคนที่รับชมหัวเราะอย่างสนุกสนาน
27. สาระแนโชว์	รายการวาไรตี้โชว์ช่อง 3	เสาร์ 15.15 – 16.15	รายการมุ่งเน้นความบันเทิงโดยการนำเสนอในรูปแบบหลากหลาย เช่น พูดคุยกับแขกรับเชิญ ร่วมแสดงละคร การเลียนแบบคนดัง	เด็กส่วนใหญ่นอนหลับในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับเด็กคนที่รับชมหัวเราะอย่างสนุกสนาน
28. ระเบิดเถิดเทิง	รายการตลกช่อง 5	อาทิตย์ 14.00 – 15.00	การเชิญแขกรับเชิญมาร่วมแสดงละครกับดาวตลกประจำรายการ โดยเหตุการณ์ต่างๆในละครนี้เกิดขึ้นในชอยเถิดเทิง	เด็กส่วนใหญ่นอนหลับในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับเด็กคนที่รับชมต่างหัวเราะอย่างสนุกสนาน
29. คดีเด็ด	รายการสารคดีรูปแบบละครช่อง 7	เสาร์ 14.00 น. – 15.00	เรื่องราวการจับผู้ร้ายของตำรวจไทยในคดีแปลกที่สร้างความขบขัน	เด็กทั้งบ้านให้ความสนใจรับชมและร่วมหัวเราะกับการแสดงภาพจำลองเหตุการณ์อย่างสนุกสนาน

1.2 การเปิดรับเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ แม้รายการส่วนใหญ่ที่เด็กเลือกชมจะมุ่งเน้นความบันเทิง แต่สำหรับรายการที่สอดแทรกสาระประโยชน์ต่อผู้ชม เด็กก็สามารถรับรู้ถึงประโยชน์จากเนื้อหานั้นได้ ดังนี้

ตารางที่ 5.33 ตารางแสดงรายการโทรทัศน์และความรู้ที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อได้รับภายหลังการรับชม

รายการที่เด็กเปิดรับ	ความรู้ที่เด็กได้รับภายหลังการรับชม
รายการข่าว	เด็กรับทราบความเป็นไปของบ้านเมือง โดยเฉพาะการให้ความสนใจกับข่าวที่กำลังอยู่ในความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม
รายการคดีเด็ด	เด็กรับทราบความเป็นไปในสังคม ทำให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี การทำผิดกฎหมายจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร
รายการมหัศจรรย์ไทยแลนด์	เด็กเรียนรู้โลกภายนอกมากขึ้นจากการพาไปเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเมืองไทย
รายการละคร	เด็กเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตแปลกใหม่ผ่านทางตัวละคร รวมทั้งการรับทราบความเป็นไปในโลกกว้างที่ตนไม่เคยสัมผัสมาก่อน

ในส่วนของรายการละครที่เด็กจันทน์กะพ้อรับชมมากถึง 12 เรื่อง พบว่าเรื่องที่ได้รับความคิดเห็นสูงสุดมีจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งเด็กสามารถตีความสาระประโยชน์ที่ละครสอดแทรกอยู่ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.34 ตารางแสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อรับชม

ชื่อละคร	การตีความสาระประโยชน์จากละครของเด็ก
1. วัยระเริง	<ol style="list-style-type: none"> 1. มิตรภาพเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2. ผู้ใหญ่ควรเปิดใจให้กว้างและยอมรับฟังความเห็นของเด็ก 3. คนตรีเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ทำให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. กำนันหญิง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้หญิงบางคนก็มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชาย 2. การเป็นผู้นำชุมชนต้องทำเพื่อท้องถิ่น

ตารางที่ 5.34 ตารางแสดงการตีความสาระประโยชน์จากละครที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อรับชม (ต่อ)

ชื่อละคร	การตีความสาระประโยชน์จากละครของเด็ก
3. ลูกหลง	<ol style="list-style-type: none"> 1. อาชีพโสเภณีแม้จะไม่ได้รับการยอมรับ แต่พวกเขาก็เป็นคนดีของสังคมได้ 2. คนเราไม่ควรดูถูกผู้อื่นว่าต่ำต้อย 3. คนเราควรภูมิใจในต้นกำเนิดของตน ไม่ควรอับอายถ้าพ่อแม่ยากจน 4. เด็กควรตั้งใจเรียนให้เต็มที่
4. เศรษฐีตีนเปล่า	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนเราไม่ควรมองกันเพียงแค່ภายนอก แต่ควรดูกันที่จิตใจ 2. การดูถูกผู้อื่นเพียงเพราะยากจนเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง 3. คนเป็นเกษตรกรก็สามารถรวยได้
5. วัยร้ายไฮสกูล	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัยเรียนควรตั้งใจเรียนให้เต็มที่ 2. คนเป็นครูควรมีความเข้าใจและยอมรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น 3. มิตรภาพเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกัน

1.3 การเปิดรับเพื่อนำเนื้อหาจากสื่อไปเป็นหัวข้อสนทนา เด็กที่นำเนื้อหาจากสื่อไปเป็นหัวข้อสนทนาส่วนใหญ่เป็นเด็กรุ่นโตที่กำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งความสนใจของวัยนี้มักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของดารา ความสวยงาม และบทเพลงจากศิลปินวัยรุ่น ประกอบกับการที่เด็กโตที่บ้านจันทน์กะพ้อมีจำนวนมาก ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อพูดคุยเรื่องราวนำเสนอผ่านสื่อมวลชนจึงพบได้บ่อยครั้ง

2. วิทยุ

การฟังวิทยุเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างความบันเทิงที่โปรดปรานมากของกลุ่มเด็กโต วิทยุส่วนกลางที่บ้านมักเปิดค้างไว้เกือบตลอดเวลา และกลุ่มเด็กที่ต้องการฟังก็เข้าไปนั่งฟังใกล้ๆ คลื่น FM 91.5 Hot Wave เป็นรายการโปรดของเด็กทุกคนในบ้านเนื่องจากเป็นสถานีที่เปิดเพลงวัยรุ่นสมัยใหม่ เน้นเพลงที่มีจังหวะคึกคักสนุกสนาน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของรายการคือกลุ่มเด็กระดับชั้นมัธยมศึกษาสอดคล้องกับกลุ่มเด็กโตจันทน์กะพ้อ

3. เทปคาสเส็ต

การเปิดรับฟังเทปคาสเส็ตเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงรูปแบบหนึ่งซึ่งนับเป็นสื่อส่วนตัวของเด็กคนที่เก็บเงินซื้อ โดยปกติแล้วเด็กส่วนใหญ่ไม่นิยมเก็บเงินซื้อเทปคาสเส็ตมากนักเพราะการฟังเพลงจากวิทยุได้รับความนิยมมากกว่า อย่างไรก็ตามหากเป็นศิลปินคนที่ประทับใจของเด็กบางคนก็อาจซื้อเก็บไว้ได้ โดยแนวเพลงที่ชื่นชอบมักเป็นเพลงที่คึกคักสนุกสนาน เช่น อัลบั้ม 2002 ราตรี ซึ่งเป็นการรวมศิลปินวัยรุ่น 4 คนของค่ายแกรมมี่ คือ แคนทรียา อิงลิช เจนนิเฟอร์ โปลิตานนท์ วิรวัลย์ ไพรัชงาม และวงไชน่าดอลล์

4. สื่อสิ่งพิมพ์

สิ่งพิมพ์ในบ้านจันทน์กะพ้อมีเป็นจำนวนมากและอยู่ในคุณภาพดีเมื่อเปรียบเทียบกับบ้านหลังอื่น สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากคุณแม่บ้านเข้มงวดให้เด็กรักษาหนังสือ ห้ามฉีกหรือขีดเขียนอย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมเด็กขณะใช้หนังสือตลอดเวลา นอกจากนี้คุณแม่ยังหมั่นหาหนังสือจำพวกนิทานสำหรับเด็กมาเพิ่มเติมเสมอทันทีที่ได้รับการบริจาค

ตารางที่ 5.35 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์
และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (เลขาคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
1. หนังสือนิทาน สำหรับเด็ก	60 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กรุ่นเล็กชั้นประถมต้นให้ความสนใจสนใจมาก เด็กหยิบอ่านและดูภาพประกอบทุกวัน
2. หนังสือการ์ตูนพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	20 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กหลายคนไม่ให้ความสนใจนัก เพราะเป็นการ์ตูนเรื่องยาว และมีคำที่อ่านยากปรากฏอยู่มาก
3. หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท (มหาสนุก สาวดอกไม้กับนายกลีวยี่)	10 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กทุกรุ่นให้ความสนใจเมื่อใครได้หนังสือเล่มใหม่มาจะต่อคิวกันอ่านยาวหลายคน

ตารางที่ 5.35 ตารางแสดงประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์
และการใช้ประโยชน์ของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อ (ต่อ)

ประเภทหนังสือ	ปริมาณหนังสือ (เลขาคาดการณ์)	สถานที่จัดเก็บ	การใช้ประโยชน์ของเด็ก
4. หนังสือการ์ตูน ญี่ปุ่น	30 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กรุ่นโตทุกคนให้ความสนใจ สนใจมาก บางคนถือติดตัว ตลอดเวลา
5. หนังสือเพลง	5 เล่ม	ตู้เก็บของส่วนตัว	เด็กรุ่นโตบางกลุ่มให้ความสนใจ ร่วมร้องกันในกลุ่ม
6. หนังสือนิยายสาร	2 เล่ม	ชั้นวางหนังสือ	เด็กให้ความสนใจน้อย เพราะเป็นหนังสือเก่า ได้รับการ บริจาคมานานหลายปี แล้ว แต่เด็กรุ่นเล็กพลิกดู รูปภาพบ้างเป็นครั้งคราว

4.1 การเปิดรับเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา จากการศึกษาที่เด็กจันทน์กะพ้อ
มักได้รับคำสั่งให้กลับบ้านตลอดเวลา การเลือกอ่านหนังสือจึงเป็นทางเลือกที่เด็กจำนวนมาก
กระทำ ซึ่งประโยชน์ที่เด็กได้รับจากการอ่านและเปิดชมรูปภาพมีดังนี้

ตารางที่ 5.36 ตารางแสดงประเภทของหนังสือ

และคุณประโยชน์ที่เด็กจันทน์กะพ้อได้รับจากการอ่าน

ประเภทของหนังสือ	คุณประโยชน์ที่เด็กได้รับ
หนังสือนิทานสำหรับเด็ก	ฝึกฝนการอ่านหนังสือทำให้เด็กเล็กอ่านหนังสือคล่อง อีกทั้งได้สาระประโยชน์จากคติสอนใจ เช่น ความ กตัญญูรู้คุณ ความมีน้ำใจ การประหยัด เป็นต้น
หนังสือการ์ตูนพระราชนิพนธ์มหาชนก	คติสอนใจด้านความขยันหมั่นเพียร
หนังสือการ์ตูนเล่มละ 12 บาท (ขายหัวเราะ มหาสนุก สาวดอกไม้ กับนายกล้วยไข่)	การที่เด็กได้อ่านการ์ตูนเหล่านี้เข้าไปซ้ำมาหลายครั้งเป็น การฝึกฝนทำให้เด็กอ่านหนังสือคล่องขึ้นตั้งแต่อายุ ยังน้อย
หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น	เรียนรู้วัฒนธรรมและการใช้ชีวิตของชาวญี่ปุ่น

4.2 การเปิดรับเพื่อสร้างความบันเทิง การอ่านหนังสือของเด็กในบ้าน ส่วนใหญ่ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้สึกละเอียดอ่อนคลาย โดยกลุ่มเด็กเล็กมักใช้ประโยชน์จากหนังสือนิทานสำหรับเด็กมากที่สุด ในขณะที่เด็กโตนิยมอ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น การอ่านหนังสือนับเป็นทางออกสำหรับเด็กในสถานะที่ต้องถูกบังคับให้อยู่แต่ในบริเวณบ้าน

5. สื่อภาพยนตร์

การชมภาพยนตร์ของเด็กเป็นการรับชมเพื่อสร้างความบันเทิง แม้เด็กกลุ่มเล็กบางคนจะไม่เข้าใจเนื้อหาของภาพยนตร์มากนัก แต่การได้มีโอกาสออกนอกสถานสงเคราะห์และได้เห็นภาพยนตร์บนหน้าจอใหญ่นั้นสามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจได้มาก ด้วยวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดของครูแม่บ้านทำให้โอกาสการเข้าชมภาพยนตร์ของเด็กกลุ่มเล็กมีน้อยลง เพราะครูเป็นผู้จำกัดสิทธิ์ไม่ให้เข้าชมด้วยเหตุผลว่าเด็กดูไม่รู้เรื่อง เด็กโตมีโอกาสรับชมภาพยนตร์ได้มากกว่าเด็กเล็ก ทั้งการไปรับชมในนามบ้านราชวิถีและการไปรับชมเองหลังเลิกเรียน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเด็กจันทน์กะพ้อสามารถเลือกใช้สื่อได้ตามความพึงพอใจของตนในระดับหนึ่ง โดยเนื้อหาที่เปิดรับส่วนใหญ่มุ่งสร้างความบันเทิงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานผ่อนคลายเป็นสำคัญ เมื่อเทียบกับบริบทบ้านสองหลังแรกพบว่าวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านจันทน์กะพ้อมีความเข้มงวดและควบคุมสูงกว่าอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการใช้สื่อของเด็กได้บ้างจากการเข้าไปจำกัดการเปิดรับสื่อ เช่น ห้ามเด็กเล็กออกไปดูภาพยนตร์ ห้ามดูโทรทัศน์หากยังพัฒนาบ้านไม่เสร็จ ห้ามออกไปวิ่งเล่นหากยังไม่ถึงเวลาที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามในบริบทบ้านที่มีความเข้มงวดสูงเช่นนี้กลับพบว่าเด็กพยายามฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ต่างๆทันทีที่มีโอกาสโดยเฉพาะกลุ่มเด็กรุ่นโต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านชัยพฤกษ์

อัตลักษณ์หรือลักษณะความเป็นตัวตนมีความสัมพันธ์กับการสื่อสารในชีวิตประจำวันภายใต้บริบททางสังคมที่อาศัยอยู่ ในส่วนของบริบทบ้านชัยพฤกษ์พบว่าความโดดเด่นอยู่ที่วิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านที่ให้อิสระแก่เด็กอย่างเต็มที่ ทำให้เด็กในภาพรวมค่อนข้างร่าเริง สนุกสนานเนื่องจากไม่ต้องคำนึงถึงกฎระเบียบต่างๆ มากนัก ทั้งครูและเด็กจึงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อย่างไรก็ตามในส่วนของการใช้สื่อมวลชนภายในบ้านพบว่าไม่มีความหลากหลายเท่าที่ควร สื่อส่วนกลางภายในบ้านมีเพียงโทรทัศน์หนึ่งเครื่อง ในขณะที่สื่อประเภทอื่น เช่น วิทยุ เทปคาสเส็ต และสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อส่วนตัวของครูแม่บ้านหรือเด็กคนใดคนหนึ่งภายในบ้านเท่านั้น ซึ่งการขอยืมใช้สื่อร่วมกันนั้นไม่ปรากฏมากเท่าที่ควร

จากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านภายใต้สภาพการสื่อสารในบริบทบ้านชัยพฤกษ์ดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ของสมาชิกภายในบ้านได้ โดยรายละเอียดจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ร่วม อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่มตามลำดับ

อัตลักษณ์ร่วม

การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนร่วมกันของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์มีหลายลักษณะทั้งในเชิงบวกและลบ โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัว ตลอดจนการใช้สื่อมวลชนที่มีอยู่ภายในบ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.1 แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์
และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ร่วม	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ความมีมนุษยสัมพันธ์และ อัธยาศัยดี	1. การอบรมเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน 2. การยึดครูแม่บ้านเป็น บุคคลต้นแบบ	-
2. ความรู้สึกเป็นอิสระเสรี	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
3. ความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี	1. ผลจากการอบรมเลี้ยงดู ของครูแม่บ้าน	1. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหา ความบันเทิงทุกรูปแบบ
4. ความกล้าในการแสดง ความคิดเห็น	1. ผลจากการอบรมเลี้ยงดู ของครูแม่บ้าน	-
5. การขาดความรับผิดชอบ และไม่มีวินัย	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
6. ความต้องการความรัก ความอบอุ่น	1. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำ หน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริง	-
7. ความเป็นคนช่างขอ	1. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับ บุคคลทุกฝ่ายในบริบท สถานสงเคราะห์ทำให้เกิด การเรียนรู้ถึงค่านิยมที่เป็น ฝ่ายรับจากบุคคลภายนอก ตลอดเวลา	1. การเห็นแบบอย่างจาก สื่อมวลชนทำให้เกิดความ ต้องการเงินทองและสิ่งของ ต่างๆ
8. ความสนใจเฉพาะเรื่องราว ใกล้ตัวไม่ซับซ้อน	1. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันภายในบ้านและ กลุ่มบุคคลที่อยู่ในบริบท สถานสงเคราะห์	-

คุณแม่บ้านชัยพฤกษ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตภายในบ้าน ตลอดจนกำหนดความเป็นตัวตนของสมาชิกในบ้านด้วย จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คุณแม่บ้านคือบุคคลที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มเด็กโดยรวมได้หลายลักษณะ อัตลักษณ์หลายอย่างเป็นลักษณะในเชิงบวก เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดี ความเป็นอิสระเสรี ความรื่นเริง อารมณ์ดี และความกล้าในการแสดงความคิดเห็น สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดสู่ตัวเด็กผ่านการอบรมสั่งสอน วิธีการเลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวด อย่างไรก็ตามก็ยังคงเกิดขึ้นได้ อันเป็นผลพวงโดยไม่ตั้งใจจากวิธีการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้านเช่นเดียวกัน นั่นคือการขาดความรับผิดชอบ ไม่มีระเบียบวินัย

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กบ้านชัยพฤกษ์พบว่าทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ด้วยวิธีการเลี้ยงดูที่ค่อนข้างให้อิสระ ไม่เข้ามาเข้มงวดบังคับใช้กฎระเบียบมากเกินไป อีกทั้งยึดหลักการประชาธิปไตยในการปกครองที่ให้สิทธิทุกคนเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กรู้สึกผ่อนคลายเปิดใจยอมรับคุณแม่บ้าน เมื่อมีปัญหาที่กล้าเข้ามาปรึกษา ในขณะที่เด็กรับได้กับภาวะที่ต้องถูกคุณแม่บ้านบ่นว่าถ้ากระทำความผิด

ความมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดีเป็นลักษณะร่วมของเด็กที่เกิดจากการปฏิบัติตามคำสอนของคุณแม่บ้านโดยมีตัวครูเป็นบุคคลต้นแบบเอง คุณแม่บ้านชัยพฤกษ์พยายามปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมดังกล่าวเสมอจากการพูดคุยในทุกช่วงเวลาที่มีโอกาส เมื่อครูเป็นผู้ที่เด็กให้ความนับถือ เด็กจึงมีแนวโน้มยอมรับคำสอนดังกล่าวมาปฏิบัติ อีกทั้งบุคลิกของคุณแม่บ้านนั้นมีลักษณะของความอ่อนหวาน ท่าทางนิ่มนวล ยิ้มง่ายเป็นที่ถูกใจของกลุ่มเด็ก ดังนั้นการพัฒนาอัตลักษณ์ของความเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดีจึงไม่ใช่เรื่องยาก เพราะได้รับการเน้นย้ำทุกวันและมีแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ

การพัฒนาอัตลักษณ์ในลักษณะนี้ให้เกิดขึ้นเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ได้ เพราะเด็กในสถานสงเคราะห์ต้องพบปะทำกิจกรรมกับแขกภายนอกมากมาย ทั้งกลุ่มนักศึกษา บุคคลทั่วไป ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เข้ามาตรวจสอบสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปภายในบ้าน ความมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดีของเด็กจะเป็นการสร้างความประทับใจให้กับบุคคลที่ได้พบเห็น พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นมิตรดังกล่าวได้แก่ การยิ้ม กล่าวทักทายต้อนรับ การยินดีให้ความร่วมมือและช่วยเหลือแขกตามต้องการ การพูดจาไพเราะ การแสดงกิริยาที่สุภาพ เป็นต้น อย่างน้อยที่สุดการแสดงพฤติกรรมเป็นมิตร

ต่างๆ ทำให้สมาชิกชัยพฤกษ์หลายคนสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์หลายท่าน เด็กจึงมักได้รับความช่วยเหลือด้านของกินของใช้หลายครั้ง

จากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านยังคงส่งผลต่อความรู้สึกความเป็นอิสระเสรี เด็กชัยพฤกษ์ส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรู้ว่าตนถูกกดดันให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบจนเกินไปนัก พฤติกรรมที่สื่อถึงความมีอิสระเสรีได้อย่างชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ของเด็กชัยพฤกษ์คือ การที่สมาชิกแต่ละคนเดินเที่ยวเล่นรอบสถานสงเคราะห์ได้ทุกโอกาสตามต้องการก่อนเวลา 19.00 น.ตามที่ตั้งสถานสงเคราะห์กำหนด รวมทั้งการเล่นแบบใช้พลังกำลึงและส่งเสียงดังอย่างเต็มที่ เพราะไม่ต้องกังวลว่าครูจะเข้ามาห้ามปรามหรือว่ากล่าวตักเตือน

จากความอิสระเสรีที่ได้รับจากครูแม่บ้านทำให้เด็กแสดงออกซึ่งความสดชื่น ร่าเริง สนุกสนานตามวัยอย่างเต็มที่ เด็กส่วนใหญ่มักจับกลุ่มเล่นกันแบบใช้พลังกำลึง เช่น กระโดดยาง วิ่งไล่จับ ตีลังกา ทำสะพานโค้ง เด็กชัยพฤกษ์มีความภาคภูมิใจกับความสามารถด้านการใช้พลังกำลึงทุกรูปแบบ บางคนกล่าวแสดงความเห็นว่า “เด็กบ้านราชวิถีขนานแท้ต้องตีลังกา สะพานโค้งได้” กลุ่มเด็กมีแนวโน้มยอมรับบุคคลที่แข็งแรง แข็งแกร่ง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มเด็กมีความภาคภูมิใจกับเสรีภาพทางกายของกลุ่มตน และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในบ้านของตนด้วย

ปัจจัยอีกประการที่ช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีบุคลิกของความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดีคือการเปิดรับเนื้อหาความบันเทิงแนวตลก ขบขัน สนุกสนานเฮฮาของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ภายในบ้าน หากเป็นรายการละครโทรทัศน์ ละครเรื่องที่มีฉากตลกเกินจริงจะเป็นสิ่งดึงดูดใจเด็กได้มาก เด็กจะร่วมหัวเราะกันทั้งบ้าน บางครั้งนำมาขตลกจากเรื่องที่รับชมไปเป็นประเด็นพูดคุยกันอีกครั้ง ละครโทรทัศน์ประเภทนี้ที่โดดเด่นมี 4 เรื่อง คือ สุดดวงใจ สะใภ้ปฎิวัติ กองร้อย 501 ริมแดง และแม่ค้า ส่วนรายการประเภทอื่นที่สร้างเสียงหัวเราะในช่วงวันหยุดที่กลุ่มเด็กชัยพฤกษ์ให้ความสนใจ เช่น เป็นปีเป็นขลุ่ย สารแชนโซว์ เกมจารชน และคดีเด็ด แม้กระทั่งโฆษณาทางโทรทัศน์ เด็กจะให้ความสนใจกับโฆษณาที่สอดแทรกมุขตลกเสมอ เช่น โฆษณาบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปรสต้มโคล้งที่สื่อให้เห็นถึงรสชาติเผ็ดร้อนจนกระทั่งมนุษย์ต่างดาวต้องถอดชุดหนังมนุษย์ที่ห่อหุ้มร่างกายตนออกเพราะทนความร้อนไม่ไหว เด็กจะหัวเราะกับท่าทางของมนุษย์ต่างดาวและวิ่งเข้ามารวมตัวหน้าจอโทรทัศน์หากพบว่าโฆษณานี้กำลังออกอากาศ

ในแง่มุมมองของอัตลักษณ์ความร่าเริง สนุกสนาน อารมณ์ดีของเด็กกล่าวสรุปได้ว่า สื่อมวลชนมีส่วนช่วยเสริมสร้างให้เด็กแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าวได้เด่นชัดขึ้น จากความต้องการผ่อนคลายให้รู้สึกในชีวิตประจำวันมีกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน เด็กจึงเลือกเปิดรับสื่อที่มี

เนื้อหาดังกล่าว ในขณะที่คุณแม่บ้านก็ช่วยเสริมสร้างบุคลิกลักษณะนี้โดยเชื่อมั่นในที่ให้โอกาสเด็ก แสดงความเป็นตัวตนในวัยเด็กของแต่ละคนอย่างเต็มที่โดยไม่เข้ามาควบคุม

อัตลักษณ์ในแง่บวกอันเป็นผลจากวิธีการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้านประการสุดท้าย คือ ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น สิ่งนี้ได้รับการปลูกฝังจากช่วงการประชุมอบรมก่อนนอน ความมุ่งมั่นให้เด็กเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยภายในบ้านผ่านการกระตุ้นให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ พูดโต้ตอบกับครู เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ยกมือแสดงความคิดเห็น และเมื่อจะลงมติในเรื่องใด ก็ตามจะยึดความเห็นของเด็กส่วนใหญ่เป็นหลัก จากการได้ลองฝึกวิธีการดังกล่าวทุกวันทำให้เด็กเกิดความเคยชิน เด็กชยพฤษจึงมักหาทางแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการยกมือปฏิบัติตามเสียง ส่วนใหญ่เสมอ บางครั้งอาจใช้วิธีพูดแสดงเหตุผลโต้ตอบกันจนได้ข้อสรุป พฤติกรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเด็กสามารถนำวิธีการที่คุณแม่บ้านใช้มาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง

อัตลักษณ์ความกล้าในการพูดแสดงความคิดเห็นนี้ เด็กหลายคนแสดงออก ผ่านทางการพูดต่อรองขอผ่อนผันกฎระเบียบภายในบ้านกับคุณแม่บ้าน เช่น ขอกลับเข้าบ้าน เกินเวลาที่สถานสงเคราะห์กำหนด การขอเปลี่ยนระบบการทำงานในบ้าน และการขอเปิด โทรทัศน์ในช่วงกลางคืน บางครั้งพบว่าความกล้าในการพูดเจรจากับคุณแม่บ้านในเบื้องต้นขยาย ต่อไปถึงขั้นพูดต่อรองกับเจ้าหน้าที่ในระดับสูง แม้ผลลัพธ์จะลงท้ายด้วยการไม่สามารถยืดหยุ่น กฎได้ในบางเรื่อง แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวเด็กมีความกล้าที่จะเอ่ยปากขอโดยตรงมากกว่าการแอบ ผ่าฝืนคำสั่งลับหลัง

อย่างไรก็ดีข้อสังเกตประการหนึ่งคือเด็กบ้านชยพฤษแสดงออกถึงความกล้า พูดคุย แสดงความคิดเห็นเพียงเฉพาะกลุ่มบุคคลภายในบริบทสถานสงเคราะห์เท่านั้น หากเป็น กลุ่มบุคคลภายนอกที่ยังไม่คุ้นเคยกันเด็กก็จะไม่กล้าพูดคุยด้วยนัก แต่อย่างไรก็ดีด้วยลักษณะ ความมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยอันดีของเด็กทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก่อตัวขึ้นได้ง่าย และเมื่อใดที่เริ่มคุ้นเคยกันมากขึ้น ลักษณะของความเป็นคนเปิดเผย กล้าพูดแสดงความคิดเห็น ก็จะเกิดขึ้นเป็นลำดับต่อมา

จากอัตลักษณ์ต่างๆ ข้างต้นที่เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของคุณแม่บ้าน สะท้อนแนวคิดประการหนึ่งว่า การที่เด็กจะรับคำอบรมสั่งสอนมาพัฒนาเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน ได้นั้น ความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับเด็กเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ ที่จะปฏิบัติตาม และมีแนวโน้มซึมซับพฤติกรรมมาปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้สิ่งดีๆ ที่คุณแม่บ้านชยพฤษ สอนและกระทำตนเป็นแบบอย่างจึงได้รับการตอบสนองจากเด็กเป็นอย่างดีในทุกด้าน

อย่างไรก็ดีผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านบางอย่างอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของเด็กในทางลบเช่นกัน โดยเฉพาะพฤติกรรม การขาดความรับผิดชอบและไม่มีระเบียบวินัยซึ่งเกิดจากการที่ครูแม่บ้านให้อิสระแก่เด็กมากเกินไป ปัญหาสำคัญของบ้านนี้อยู่ที่เด็กเกิดการเรียนรู้อาชีพที่ครูแม่บ้านเป็นคนใจดีไม่เข้มงวดกวดขัน ดังนั้นเด็กส่วนใหญ่ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเด็กและรุ่นกลางจึงทำตัวเกียจคร้าน ไร้ระเบียบวินัย พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ร่วมด้านนี้มีหลายลักษณะ เช่น การหลีกเลี่ยงการทำเวรตามหน้าที่ เกียจจนกันทำงาน การไม่เก็บของเข้าที่ให้เรียบร้อย กินอาหารไม่เก็บล้างภาชนะ การออกไปกินเลี้ยงที่โรงครัวเป็นบ้านสุดท้ายต่างๆ ที่ทำเลขของบ้านอยู่ใกล้กับโรงครัวที่สุด การนำหม้อไปส่งคืนโรงครัวเป็นบ้านสุดท้ายจนบางวันแม่ครัวต้องออกมาตะโกนเรียกกริมนิ้ว รวมทั้งเรื่องการไม่รักษาความสะอาดเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

สภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่หล่อหลอมอัตลักษณ์กลุ่มเด็กได้ สถานสงเคราะห์นับเป็นบริบททางสังคมแห่งหนึ่งที่มีรูปแบบวัฒนธรรมเฉพาะตนแตกต่างจากบริบทบ้านอย่างสิ้นเชิง เช่น การไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจแก่สมาชิกผู้อยู่อาศัย การควบคุมสมาชิกจำนวนมากภายใต้กฎระเบียบร่วมกัน ตลอดจนการพึ่งพาความช่วยเหลือและรับบริจาคจากสังคมภายนอกตลอดเวลา สภาพความเป็นอยู่ในลักษณะนี้ได้เข้าหล่อหลอมอัตลักษณ์ของเด็กชัยพฤกษ์ผู้เป็นส่วนหนึ่งของสถานสงเคราะห์ อัตลักษณ์ที่ปรากฏจึงมีสองลักษณะ คือ การต้องการความรักความอบอุ่น และความเป็นคนช่างขอ

การต้องการความรักความอบอุ่นเป็นความรู้สึกทางจิตใจ เด็กทุกคนในบ้านมีความรู้สึกดังกล่าวเพียงแต่มีการแสดงออกไม่เท่ากัน แม้ครูแม่บ้านชัยพฤกษ์จะเป็นกันเองกับเด็กและได้รับความเคารพนับถือด้วยดีในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถทำหน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริงของเด็กได้ ด้วยเหตุนี้เด็กแต่ละคนจึงพยายามแสดงพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจต่อบุคคลที่คิดว่าจะมอบความรักให้ตน การกระทำที่เด็กแสดงออกที่สื่อถึงความต้องการความรักความอบอุ่นได้แก่ การกอด การนอนหนุนตัก การพยายามคลอเคลียอยู่ใกล้พร้อมกับชวนคุยในหลายๆ เรื่องที่คิดว่าจะดึงดูดความสนใจของบุคคลที่เด็กชื่นชอบได้ หากเป็นเด็กกลุ่มเด็กระดับชั้นอนุบาลจะแสดงท่าทีดังกล่าวชัดเจนแม้กับคนแปลกหน้าที่เพิ่งพบกัน ในขณะที่เด็กรุ่นกลางและรุ่นโตจะมีการสงวนท่าทีมากกว่า

ในส่วนของพฤติกรรมความเป็นช่างขอเป็นอัตลักษณ์ของเด็กชัยพฤกษ์อีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ต้องอาศัยการพึ่งพาจากสังคม

ภายนอก การรับบริจาคของกินของใช้ต่างๆ เป็นการสร้างค่านิยมให้เด็กเรียนรู้บทบาทการเป็นฝ่ายรับจากบุคคลภายนอกตลอดเวลา เด็กทุกคนจะเกิดความเคยชินว่าการรับของจากบุคคลภายนอกเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างปกติ เด็กชายพฤษภจึงมีพฤติกรรมการเอ่ยปากขอเงิน ของกินของใช้ต่างๆ ในสิ่งที่ตนต้องการ โดยบุคคลที่เด็กคาดว่าจะสามารถหาของมาให้แก่ตนได้นั้น คือกลุ่มบุคลากรในสถานสงเคราะห์ และนักศึกษาที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรม อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการเอ่ยปากขอสิ่งของนี้ไม่จำเป็นที่เด็กจะกระทำกันทุกคน บางคนแม้จะอยากได้ของบางอย่างมากแต่ก็ไม่กล้าเอ่ยปาก หากแต่ใช้วิธีการแสดงออกในรูปแบบอย่างอื่นแทน เช่น แสดงความสนใจสิ่งของนั้นๆ มากเป็นพิเศษ การเข้าไปตีสันทบุคคลที่มีข้าวของเครื่องใช้ที่น่าสนใจขอจับของ ลูกค้า ซึ่งวิธีการนี้เป็นการสื่อทางกายแทนการกล่าวออกมาเป็นคำพูดโดยตรง

อิทธิพลจากการรับชมรายการโทรทัศน์เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการอยากเป็นเจ้าของเงินทองและสิ่งของต่างๆ อันจะนำไปสู่การเอ่ยปากขอต่อบุคคลรอบตัวได้ โดยรายการที่เด็กรับชมนั้นส่วนใหญ่เป็นรายการบันเทิง ดังนั้นการได้เห็นดาราในละครที่มีเครื่องแต่งกายสวยงาม แม้กระทั่งการเห็นสินค้าในภาพยนตร์โฆษณา สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นปัจจัยที่เสริมให้เด็กบ้านชัยพฤษภพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นคนช่างขอได้ง่ายขึ้น

อัตลักษณ์ร่วมประการสุดท้ายของสมาชิกบ้านชัยพฤษภคือ ความสนใจเฉพาะเรื่องราวใกล้ตัว ไม่ซับซ้อน อัตลักษณ์ข้อนี้เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้านและกับกลุ่มบุคคลที่อยู่ในบริบทสถานสงเคราะห์ การที่เด็กอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ทำให้พวกเขาต้องสนใจข่าวคราวกิจกรรมความเคลื่อนไหวของทางสถานสงเคราะห์ตลอดเวลา เพราะถือเป็นหน้าที่ที่เด็กต้องปฏิบัติตามและเข้าร่วมตามกำหนด ด้วยเหตุนี้ประเด็นการพูดคุยในกลุ่มเด็กจึงเป็นเรื่องราวในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีที่จัดว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ต้องนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

นอกจากความสนใจที่มีต่อสถานสงเคราะห์ตนแล้ว เด็กส่วนใหญ่ยังสนใจรับฟังเรื่องราวของสถานสงเคราะห์หรือสถานรับเลี้ยงเด็กแห่งอื่นด้วย เนื่องจากเคยเป็นสถานที่ที่บางคนเคยอยู่อาศัยมาก่อน บ้างก็มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนอยู่ที่นั่น นับเป็นความสนใจของเด็กที่มีต่อเรื่องราวใกล้ตัวเกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยแหล่งข้อมูลที่สำคัญของเด็กบ้านชัยพฤษภก็คือเพื่อนภายในบ้านและบุคคลทุกฝ่ายในสถานสงเคราะห์นั่นเอง ขณะที่ข่าวสถานสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เด็กให้ความสนใจ ในทางกลับกันข่าวสารบ้านเมืองในสังคมที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนกลับไม่ได้รับความสนใจนักเพราะพวกเขาคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัวและไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

เด็กแต่ละคนมีอัตลักษณ์เฉพาะตนในลักษณะที่แตกต่างกันไป จากสมาชิกในบ้านชัยพฤกษ์จำนวน 22 คนพบว่าเด็กบางคนมีการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่โดดเด่นกว่าบุคคลอื่น ในที่นี้เลือกนำมาอธิบายถึงอัตลักษณ์และปัจจัยที่ทำให้เกิดซึ่งอัตลักษณ์นั้นจำนวน 7 คน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านชัยพฤกษ์

รายชื่อเด็ก ชัยพฤกษ์	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. หญิง	1. ความ อารมณ์ดี แจ่มใส แต่แฝง ความเศร้าหมอง 2. ต้องการความรัก ความอบอุ่น	1. การมีปฏิสัมพันธ์กับ พี่สาวที่ไม่ราบรื่น 2. ครูแม่บ้านไม่สามารถ ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ ที่แท้จริงได้	-
2. ตึก	1. กว้าง ร้าง โลก ส่ว น ตั ว ใน จินตนาการ 2. ความชื่นชอบการ สร้างสรรค์งานฝีมือ	1. การประสบปัญหาการ ปรับตัวให้เข้ากับ บุคคลแวดล้อม รอบตัว	1. การเปิดรับรายการ ละครโทรทัศน์ที่ นางเอกผู้ชีวิต มี ความสามารถด้าน การต่อสู้ 2. ก า ร เ ปิ ด ร ับ สื่อมวลชนเพื่อความ บันเทิง ด้าน เสียงเพลง 3. การเปิดรับรายการ โทรทัศน์ที่มีเนื้อหา สอนการประดิษฐ์

ตารางที่ 6.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก ชัยพฤกษ์	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
3. อี๋	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความรู้สึกเชิงอายุ ขาดความมั่นใจ 2. ต้องการความรัก ความอบอุ่น 3. รักสวยรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากการขาดการมี ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล อื่นนอกเหนือจากคน ภายนอกสถาน สงเคราะห์ และขาด การเรียนรู้โลก ภายนอก 2. ผลจากการมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง กันภายในบ้านที่ตอก ย้ำความด้อยค่าของ ตนเองเสมอ 3. ครูแม่บ้านไม่สามารถ ทำหน้าที่ทดแทนพ่อ แม่ที่แท้จริงได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับละคร โทรทัศน์เพื่อสร้าง ความผ่อนคลาย และ เลียนแบบการแต่งกาย จากดารานั้ในละครนั้น

ตารางที่ 6.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก ชัยพฤกษ์	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
4. ต่าย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแสดงความแข็งแรงทางกาย การวางอำนาจ 2. ความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบ 3. ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง 4. ความแข็งกระด้าง มองโลกในแง่ร้าย 5. ขาดความรักความอบอุ่น 6. รักสวยรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าความแข็งแรงทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบ นอกจากนั้นการเอาเปรียบผู้อื่นทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ 2. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ไม่ราบรื่นในวัยเด็ก 3. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเลือกเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหาด้านเพลง 2. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหาความบันเทิงที่มีดาราดังที่สวยงาม เพื่อเป็นต้นแบบในการแต่งกาย
5. ฟาง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความรับผิดชอบ การเรียน ใฝ่รู้ 2. ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคคลรอบตัว เช่น ครูแม่บ้าน และบุคลากรในสถานสงเคราะห์มีส่วนกระตุ้นให้มุ่งมั่นตั้งใจเรียน 2. การซึมซับพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา นอกเหนือจากความบันเทิงเพียงอย่างเดียว 2. การเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหาด้านเพลง

ตารางที่ 6.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก ชัยพฤกษ์	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
6. เดือน	1. ความเคร่งขรึม เอาจริงเอาจัง	1. การได้รับความ ไว้วางใจจากครู แม่บ้านให้รับผิดชอบ การงานต่างๆ มาก เกินวัย	1. การเปิดรับสื่อมวลชน ที่มีเนื้อหาหนัก ประเภทข่าวสาร และสารคดี นอกเหนือจากความ บันเทิง
7. มุก	1. ความรักสวยรักงาม 2. ความรู้สึกกดดัน และเบื่อหน่าย สภาพความเป็นอยู่ ในสถานสงเคราะห์	1. การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันในสถาน สงเคราะห์ ทำให้เกิด ความรู้สึกไม่พึงพอใจ กับสภาพชีวิตความเป็นอยู่	1. การเปิดรับสื่อมวลชน เนื้อหาความบันเทิง ที่มีดารา เรื่องราว ความสวยงาม และ ดนตรี

หญิง

เด็กเล็กชั้นอนุบาล อายุ 5 ปี หญิงมีบุคลิกของความอารมณ์ดี ร่าเริงแจ่มใส ตามวัยที่ยังคงชอบเล่นเพื่อความสนุกสนาน การที่บ้านชัยพฤกษ์มีเพื่อนรุ่นเล็กจำนวนมาก อีกทั้งครูแม่บ้านยังเลี้ยงดูแบบให้อิสระเสรี ไม่เข้มงวดกวดขัน หญิงจึงสามารถแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนที่ร่าเริงสนุกสนานผ่านการละเล่นได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม หญิงยังมีลักษณะของความเศร้าแฝงอยู่ในแววตาและท่าทางการแสดงออก ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้หญิงมีท่าทีเศร้าหมองพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ การขาดความรักความอบอุ่น และการตกเป็นฝ่ายรองรับอารมณ์ของพี่สาวตนเองที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน

ความรักความอบอุ่นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็ก แต่ด้วยข้อจำกัดของสถานสงเคราะห์ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ หญิงแสดงพฤติกรรม

หลายด้านต่อบุคคลรอบตัวเพื่อสื่อว่าต้องการให้คนสนใจและมอบความรักให้ โดยเฉพาะ การโอบกอด และการนอนหนุนตัก การมีพี่สาวอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันมีส่วนช่วยให้หญิงเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจได้บ้าง เพราะพี่สาวเป็นผู้ที่รักน้องและมีความรับผิดชอบดีเยี่ยม อย่างไรก็ตาม ไรก็ตามก็ดี อุปสรรคสำคัญอยู่ที่พี่สาวเป็นผู้มีปัญหาด้านการควบคุมอารมณ์ อารมณ์เสี้ง่าย เครียด บางครั้ง ระบายออกด้วยการใช้กำลังกับหญิง เช่น การตบหน้า ตี หยิก ด้วยเหตุปัจจัยข้างต้นล้วนส่งผล ต่ออัตลักษณ์ความเศร้าหมองที่แฝงอยู่ในความสดชื่น ร่าเริงในวัยเด็กเล็กได้

การเป็นเด็กกลุ่มเล็กทำให้ความสนใจของหญิงมีเพียงการจับกลุ่มเล่นสนุกกับ กลุ่มเพื่อนเท่านั้น กิจกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนตามความสนใจของตนเองยังไม่ปรากฏอย่าง เด่นชัด การมีเพื่อนวัยใกล้เคียงกันในบ้านเป็นสิ่งดึงดูดใจได้มากกว่าการนั่งจ้องเปิดรับสื่อโทรทัศน์ อย่างที่รุ่นพี่ทำ จากพฤติกรรมของหญิงแสดงให้เห็นว่าเด็กในวัยนี้สามารถเลือกใช้สื่อที่ตนคิดว่า สามารถสนองต่อความต้องการของตนได้

แม้หญิงจะเป็นเด็กกลุ่มเล็กอายุเพียง 5 ขวบ แต่พฤติกรรมการแสดงออก หลายอย่างสามารถบ่งบอกถึงความตระหนักด้านอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของตนได้ โดยเฉพาะความรักสวยรักงาม ชอบส่องกระจก ทาแป้ง แต่งชุดกระโปรงสวยงาม ต้องการมี เครื่องประดับอย่างที่รุ่นพี่ภายในบ้านมี นอกจากนี้ ความเป็นเพศหญิงของหญิงยังแสดงออก ผ่านทางการละเล่นตุ๊กตาก็ด้วย

การมองตัวตนในเรื่องอัตลักษณ์ทางชนชั้นยังไม่สามารถสังเกตได้อย่างเด่นชัด ในกรณีของหญิง เนื่องจากวัยที่ยังเล็กเกินไปจนกระทั่งไม่สามารถแสดงความเห็นเปรียบเทียบกับ บุคคลอื่นได้ อย่างไรก็ตามแนวโน้มว่าหญิงอาจตระหนักได้บ้างถึงความไม่เท่าเทียมกัน บางประการกับเพื่อนที่โรงเรียน จากการที่หญิงกล่าวอยากได้ของใช้บางอย่างแต่ไม่สามารถ เป็นเจ้าของได้

ตุ๊ก

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 9 ปี ตุ๊กมีความโดดเด่นด้านการชอบ อยู่อย่างโดดเด่นแล้วสร้างโลกส่วนตัวในจินตนาการ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตุ๊กมีพฤติกรรมเช่นนี้คือ การไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนสมาชิกภายในบ้านได้ ตุ๊กจึงหาทางออกด้วยวิธีดังกล่าว โลกในจินตนาการของตุ๊กเป็นสิ่งที่สร้างความสุขโดยสังเกตได้จากรอยยิ้มและแววตาเคลิ้มฝัน ห้องนอนชั้นบนในยามที่ไม่มีใครอยู่ด้วยเป็นพื้นที่สร้างโลกส่วนตัวได้ดีที่สุด

ตุ๊กเป็นเด็กนักเรียนภายนอกที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมมากที่สุดคนหนึ่ง ครูแม่บ้านมักได้รับรายงานเรื่องการทำต่อยกับเพื่อนที่โรงเรียนและการพูดคำหยาบ ในขณะที่เมื่ออยู่ในบ้านชัชพฤกษ์ก็มักปลื้มตัวโดดเดี่ยว ไม่มีเพื่อนสนิท อีกทั้งยังคอยเลี้ยงงานในบ้าน จากพฤติกรรมต่างๆ ข้างต้นส่งผลให้ตุ๊กไม่เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนในบ้านนัก และยิ่งกลายเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ตุ๊กมีความสุขในโลกแห่งจินตนาการของตนมากขึ้น

เรื่องที่จินตนาการสามารถสะท้อนถึงความต้องการในส่วนลึกของจิตใจได้ โดยสิ่งที่ตุ๊กมักคิดฝันกล่าวได้เป็น 3 ประเด็นคือ “การได้กินของกินที่ตนชอบ” “การเป็นคนมีความสามารถด้านการชกต่อย” และ “การเป็นสาวสวยยืนถ่ายแบบ”

“การได้กินของกินที่ตนชอบ” แสดงถึงความต้องการที่ไม่เคยได้รับการตอบสนองในชีวิตจริง แม้โอกาสการได้มาซึ่งสิ่งของที่ตนต้องการจะเป็นการยากสำหรับเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ แต่หากเด็กรู้จักวิธีการร่วมมือกับเพื่อนหาทางออกก็อาจสามารถแก้ไขข้อจำกัดได้ด้วยเหตุที่ตุ๊กมีปัญหาขัดแย้งกับเพื่อนจึงเป็นเรื่องยากที่ความต้องการจะบรรลุผล ดังนั้นการนั่งนึกฝันตามจินตนาการของตนจึงกลายเป็นทางออกที่ดีที่สุด

“การเป็นคนมีความสามารถด้านการชกต่อย” เป็นอัตลักษณ์ในอุดมคติที่ตุ๊กต้องการเป็นมากที่สุด เนื่องจากตุ๊กมักโดนกลั่นแกล้งบ่อยครั้งจากเพื่อนบางคนในบ้าน อีกทั้งค่านิยมของกลุ่มเด็กชัชพฤกษ์ยังชื่นชอบต่อบุคคลที่มีความเข้มแข็ง แข็งแกร่งทางร่างกาย ตุ๊กจึงมองว่าหากตนมีความสามารถดังกล่าวแล้วจะทำให้เพื่อนยอมรับและไม่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอีก

จากความชื่นชอบบุคลิกความเป็นคนเข้มแข็ง แข็งแกร่งทางกายของตุ๊กส่งผลต่อการเลือกเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ด้วย โดยตุ๊กจะเลือกรับชมเฉพาะรายการละครที่นางเอกมีบุคลิกความห้าวหาญแข็งแกร่งเท่านั้น ละครเรื่องที่ตุ๊กให้ความสนใจติดตามชมมากที่สุดคือ ละคร”แม่คำ” เนื่องจากนางเอกเป็นผู้หญิงเก่ง ต่อสู้ชีวิต หาเลี้ยงครอบครัวด้วยการเป็นแม่ค้าและนักมวยหญิง ด้วยความสามารถด้านการชกต่อยนี่เองที่เป็นข้อได้เปรียบไม่มีใครมาทำอันตรายได้ ความชื่นชอบต่อละครเรื่อง”แม่คำ” ทำให้ทราย เจริญปุระ ผู้รับบทเป็นนางเอกกลายเป็นดาราในดวงใจ ตุ๊กพยายามเลียนแบบท่าทางการแสดงออก การแต่งกาย ตลอดจนใช้กรรไกรเล็มผมตัวเองให้เหมือนทรายมากที่สุด

“การเป็นสาวสวยยืนถ่ายแบบ” เป็นแนวคิดที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของตุ๊กได้ การนึกฝันในแง่นี้บางครั้งอาจแสดงท่าทางประกอบด้วย เช่น การยืนบนก้อนหิน โปสการ์ดถ่ายรูป ความเป็นตัวตนเพศหญิงของตุ๊กมักแสดงออกผ่านการใช้จินตนาการของตน

เสมอ บางครั้งอาจพบตุ๊กเข้ากลุ่มกับเพื่อนร่วมกันแสดงละครโดยแต่ละคนจินตนาการว่าตนแสดงเป็นเจ้าหญิงที่สวยงาม

การจินตนาการของตุ๊กทั้ง 3 เรื่องนี้พบว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลทำให้เกิดแนวคิดดังกล่าวด้วย กล่าวคือเรื่อง “การได้กินของกินที่ตนชอบ” เป็นผลจากการรับชมโฆษณาทางโทรทัศน์และอ่านจากแผ่นพับโฆษณาขายพิซซ่า ในขณะที่เรื่อง “การเป็นคนมีความสามารถด้านการชกต่อย” เป็นการจินตนาการถึงตัวตนในอุดมคติตามแบบนางเอกละครโทรทัศน์ที่แข็งแกร่ง ส่วนเรื่อง “การเป็นสาวสวยยืนถ่ายแบบ” คาดว่าแนวคิดดังกล่าวน่าจะสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อมวลชนเช่นกันแต่ไม่สามารถระบุถึงแหล่งที่มาได้ โดยอาจเป็นไปได้ว่าตุ๊กเคยพบเห็นจากละครโทรทัศน์ เรื่องใดเรื่องหนึ่งก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้ามาทำการศึกษา หรืออาจเป็นสื่อสิ่งพิมพ์นิตยสารที่พบเจอจากที่โรงเรียน

จากการที่ตุ๊กไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้จึงต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวนี้ ทำให้การร้องเพลงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างความผ่อนคลายในจิตใจได้เช่นกัน การใช้สื่อมวลชนของตุ๊กเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวนี้มี 2 รูปแบบ คือ การฟังเพลงที่นำเสนอทางสื่อโทรทัศน์ และการฝึกร้องเพลงจากหนังสือเพลง ในกรณีของตุ๊กที่ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนภายในบ้านไม่ราบรื่นนี้ยังทำให้การเปิดรับสื่ออย่างที่ตนต้องการกระทำได้ยากยิ่งขึ้น เนื่องจากเพื่อนไม่ต้องการแบ่งปันการใช้สื่อร่วมกัน อย่างไรก็ตามตุ๊กยังคงสามารถหาช่องทางในการเปิดรับสื่อเพื่อสนองความต้องการของตนได้ เช่น แอบหยิบหนังสือเพลงของเพื่อนมาฝึกร้อง การสอบถามเนื้อร้องจากเพื่อนที่โรงเรียนแทน เป็นต้น

ความชื่นชอบการสร้างสรรคงานฝีมือเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของตุ๊ก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รักการประดิษฐ์เพราะความขาดแคลนข้าวของเครื่องใช้ที่ต้องการ สถานสงเคราะห์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กได้อย่างครบถ้วน นอกจากนั้นการสร้างผลงานด้วยฝีมือของตัวเองยังสร้างความมั่นใจให้กับตนด้วย “Day to day idea” เป็นรายการโทรทัศน์ที่ตุ๊กชื่นชอบเพราะเนื้อหาที่น่าสนใจความคิดการประดิษฐ์สิ่งของตกแต่งบ้าน ของขวัญ ของฝาก ภายหลังจากการรับชมทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการลองประดิษฐ์สิ่งของเล่นเสมอ และของที่ตนประดิษฐ์ได้นั้นก็นำมาเป็นส่วนหนึ่งของการเล่นแบบการใช้จินตนาการของตน

จากพฤติกรรมและแนวคิดหลายด้านสะท้อนถึงความไม่สามารถปรับตัวได้ทั้งกับเพื่อนในสถานสงเคราะห์ และกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียน ในประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าตุ๊กมองตัวตนว่าเป็นชนชั้นล่างของสังคม จากการตระหนักรู้ถึงความด้อยโอกาสของตน

ทั้งการถูกกลั่นแกล้ง ล้อเลียน ไม่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน ความไม่พึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ของตน ตลอดจนการไม่สามารถเป็นเจ้าของสิ่งของหลายอย่างตามต้องการ

อิง

เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนประชาสงเคราะห์บ้านราชวิถี อายุ 9 ปี การเรียนโรงเรียนภายในสถานสงเคราะห์มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ในแง่ความรู้สึกเชิงอายุ ไม่มั่นใจในตัวเอง เนื่องจากขาดการเรียนรู้โลกภายนอก รวมทั้งขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกเหนือจากคนในสถานสงเคราะห์ ความรู้สึกตื่นกลัวไม่มั่นใจต่อบุคคลแปลกหน้า ทำให้มีพฤติกรรมหลบซ่อนตัวตามมุมเสา บานหน้าต่าง แต่คอยเหลือบมองความเป็นไปของบุคคลนั้นอย่างละเอียด อิงเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมหลายด้าน โดยเฉพาะเรื่องความไม่รับผิดชอบ หลีกเลี้ยงงาน และไม่รักษาความสะอาดของร่างกาย สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความสัมพันธ์อันไม่ราบรื่นกับกลุ่มเพื่อนภายในบ้าน การถูกตอกย้ำและตำหนิจากเพื่อนยิ่งเพิ่มอัตลักษณ์ความรู้สึกเชิงอายุ ขาดความมั่นใจยิ่งขึ้น

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของอิงอีกประการคือ ความรู้สึกต้องการความรักความอบอุ่น อันเป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่ขาดที่พึ่งทางใจ ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่นี้ทดแทนได้อีกทั้งอิงไม่มีครอบครัวคอยให้ความอุปการะ ในขณะที่เดียวกันเพื่อนในบ้านหลายคนมีทำที่รังเกียจอย่างเปิดเผย บ้างจับต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้อิงยิ่งรู้สึกว่าตนต้องการความรักความอบอุ่นมากขึ้น การแสดงออกหลายอย่างกระทำเพื่อเรียกร้องความสนใจจากบุคคลรอบข้าง โดยเฉพาะกับบุคคลที่คิดว่าจะมอบความรักให้กับตนได้ แต่ด้วยเหตุที่อิงรู้สึกว่าตนขาดความรักมาก วิธีแสดงออกจึงเป็นไปในลักษณะเกินความพอดี เช่น วิงวอนโงมโงมเข้าไปกอดเต็มแรง การตะโกนเรียกชื่อบุคคลที่ตนรักตลอดเวลาทันทีที่รู้สึกว่าตนไม่ได้รับความสนใจ การจูงมือในลักษณะเหวี่ยงแขน ตลอดจนการจ้องหน้าและหัวเราะเสียดังอย่างมีความสุข

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของอิงแสดงออกอย่างชัดเจนในลักษณะของความรักสวยรักงาม อิงจะชื่นชอบในทุกสิ่งที่มีลักษณะสวยงามและอยากได้เป็นเจ้าของ โดยเฉพาะเสื้อผ้า เครื่องประดับ ความชื่นชอบนี้รวมไปถึงบุคคลที่หน้าตาดีด้วย การใช้สื่อมวลชนของอิงเน้นหนักเฉพาะรายการละครโทรทัศน์ ซึ่งการรับชมไม่ได้มุ่งเน้นที่เนื้อหาการนำเสนอที่ถูกต้อง หากแต่เป็นเพราะต้องการดูดารานำหน้าตาดี แต่งตัวงดงามเท่านั้น การชมละครแต่ละครั้งอิงจะสนใจเพียงลักษณะการแต่งกายของนักแสดงในเรื่อง ไม่สนใจรายละเอียดอื่นอีก เช่น นักแสดงคนนั้นชื่ออะไร หรือการดำเนินเรื่องเป็นไปในลักษณะใด อาจกล่าวได้ว่าการใช้ประโยชน์จาก

สื่อมวลชนของอึ้งนี่เป็นแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงได้ จากการพยายามศึกษาและเลียนแบบการแต่งกายของดาราที่น่าเสนอนั้นเอง

การแสดงออกผ่านการละเล่นก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนเพศหญิงได้ อึ้งมักมีวิธีการเล่นในรูปแบบของการใช้จินตนาการเข้ามาผสมผสาน โดยเฉพาะการแสดงละครเป็นนางเอกละครคนเดียวหน้าแท่งค้ำน้ำเพื่อให้เกิดภาพสะท้อน อุปกรณ์การเล่นเพื่อความสมจริง ได้แก่ ผ้าขนหนูโพกหัว ที่คาดผม หรือเครื่องประดับต่างๆ ที่พอจะหามาได้เพื่อให้ตนสวยงามที่สุด พฤติกรรมความรักสวรั้งามของอึ้งแสดงออกในช่วงเวลาที่อยู่โรงเรียนอีกด้วย โดยครูผู้สอนกล่าวว่าอึ้งมักให้ความสนใจเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์เท่านั้น เนื่องจากครูผู้สอนเห็นว่าดีและแต่งกายสวยงาม ในขณะที่การเรียนวิชาอื่น อึ้งจะนั่งแตงหน้าทาบปากแทน

ในส่วนของกรมองตัวตนในแง่มุมมองของอัตลักษณ์ทางชนชั้น พบว่าอึ้งหลีกเลี่ยงการให้คำตอบถึงการมองเปรียบเทียบตนกับบุคคลอื่น แต่จากพฤติกรรมแนวคิดและการแสดงออกหลายประเด็นล้วนเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าอึ้งไม่มีความพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่ของตนในปัจจุบันหลายด้าน ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้ หากมีเรื่องขัดแย้งกันก็ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบขาดที่พึ่งทางใจ หลายสิ่งที่ต้องการก็ไม่สามารถได้รับการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนถึงความด้อยกว่าอย่างชัดเจนที่อึ้งตระหนักรู้ได้ในใจ แต่ไม่เอ่ยออกมาเป็นคำพูด โดยตรง

ต่าย

เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อายุ 11 ปี ต่ายมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านความแข็งแรงทางกาย และการวางอำนาจ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต่ายพยายามพัฒนาความเป็นตัวตนด้านนี้เพราะเกิดการเรียนรู้ว่าการแสดงความแข็งแรงทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบในการอยู่ร่วมกันในสถานสงเคราะห์ เด็กชัชพฤษณ์มีค่านิยมยอมรับผู้ที่มีความแข็งแรงทางกาย รู้สึกชื่นชมในความสามารถ วิธีการแสดงออกผ่านทางการเล่นที่ใช้พลังกำลังและวัดความกล้า เช่น การตีลังกา ทำสะพานโค้ง กระโดดยาง ปีนต้นไม้ กระโดดจากที่สูง ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ต่ายสามารถทำได้และเป็นผู้นำในการเล่น ความมั่นใจกับความสามารถทางกายบางครั้งแสดงออกถึงขั้นการใช้อำนาจข่มขู่เพื่อนรุ่นน้อง ด้วยวิธีการขู่ตะคอก กลั่นแกล้งแบบใช้กำลัง เช่น การผลัก ชูต ดึง เมื่อรุ่นน้องไม่กล้าสู้ก็ยิ่งเพิ่มความรู้สึกภาคภูมิใจยิ่งขึ้น

ความเห็นแก่ตัว เขาเปรียบเป็นอีกอัตลักษณ์หนึ่งของต่าย การแสดงออกส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการหลบเลี่ยงงานประจำภายในบ้าน ไม่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะอุปนิสัยเฉพาะตัวที่เกี่ยวข้องครั้น ในขณะที่เดียวกันก็ไม่พึงพอใจ

ต่อกฎระเบียบที่มีการแบ่งระบบเวรความรับผิดชอบ ถ่ายชอบความสนุกสนาน เป็นอิสระเสรี ไม่ใช่ การถูกบังคับให้อยู่ในกฎเกณฑ์ ดังนั้นจึงเลือกหาทางออกด้วยการเอาเปรียบเพื่อนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การออกไปเดินเที่ยวเล่นรอบสถานสงเคราะห์ในช่วงที่เป็นเวลาทำเวร การปลื้กตัวออกห่างครูแม่บ้านในช่วงเวลาพัฒนาบ้าน การทำตัวฝ่าฝืนแนวทางปฏิบัติของบ้านเช่นนี้ เป็นการแสดงออกถึงการไม่ยอมจำนนต่อกฎเกณฑ์ต่างๆ แต่จะพยายามหาทางออกที่ดีที่สุดให้ตนเอง อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัจจัยเสริมที่ช่วยให้ตัวละครด้านความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบของถ่ายแสดงออกได้อย่างเด่นชัดขึ้น นั่นคือการที่เพื่อนอีกหลายคนร่วมกันแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในแนวทางเดียวกัน จนเกิดความรู้สึกว่าเรื่องดังกล่าวไม่ใช่เรื่องเสียหาย กลายเป็นกลุ่มคนที่ชอบเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ในบ้าน

ความชื่นชอบด้านการร้องเพลงเป็นอีกอัตลักษณ์หนึ่งที่โดดเด่นสืบเนื่องมาจากความต้องการรู้สึกสนุกสนาน ผ่อนคลาย สร้างความสดชื่นแจ่มใส ความชื่นชอบเสียงเพลงทำให้ถ่ายสนใจรายการประเภทเพลงและมิวสิควิดีโอมากกว่าเพื่อนคนอื่น นอกจากนั้นยังขอให้พ่อซื้อหนังสือเพลงที่บรรจุนี้อารมณ์ของอัลบั้มศิลปินวัยรุ่นมาฝาก แนวเพลงที่ถ่ายชื่นชอบส่วนใหญ่เป็นแนวป๊อปของศิลปินวัยรุ่นค่ายแกรมมี่เอนเทอร์เทนเมนท์ และอาร์เอสโปรโมชัน โดยแนวโน้มความชอบเพลงส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับหน้าตาและภาพลักษณ์ที่ปรากฏมากกว่าความสนใจด้านเนื้อหา หากถ่ายพบว่านักร้องคนใดแต่งกายสวยงาม หน้าตาดีก็มีความเป็นไปได้ว่าศิลปินคนนั้นจะได้รับความจดจำและนำไปเล่นเลียนแบบล้อเลียน เช่น แคทรีญา อิงลิช , วีรวัลย์ โพธิ์งาม (ญา ญา หญิง) , วงพาวเวอร์แพท เป็นต้น

ความชื่นชอบดารานักร้องหน้าตาดีแต่งกายสวยงามเป็นลักษณะหนึ่งที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนเพศหญิงของถ่ายได้ ถ่ายมักแสดงท่าทีเลียนแบบดารานักร้องหลายครั้ง โดยเฉพาะท่าทางการร้องเพลงในมิวสิควิดีโอ นอกจากนั้นยังนิยมเล่นเดินแบบ โพสต์ท่าสวยถ่ายรูป และเต้นลีดเดอร์ เพื่อนในบ้านมีส่วนกระตุ้นให้การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงเป็นไปอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะการรวมกลุ่มพูดคุยกันเรื่องความสวยความงาม วิจารณ์ข้อดีข้อด้อยของรูปร่างสมาชิกในบ้าน

ในส่วนของ การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนทางเพศหญิงนี้ ถ่ายสามารถใช้สื่อมวลชนและบุคคลที่อยู่รอบตัวให้มีบทบาทช่วยเสริมสร้างการแสดงออกได้อย่างเต็มที่ผ่านการรวมกลุ่มพูดคุยเรื่องความสวยงาม และการรับชมรายการมิวสิควิดีโอของศิลปินวัยรุ่นหน้าตาดีทางโทรทัศน์

จากลักษณะการเปิดรับเนื้อหาจากสื่อมวลชนพบว่า ต่ายชื่นชอบความบันเทิง ผ่อนคลาย สนุกสนาน เนื้อหาเข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา เช่น ละคร “กองร้อย 501 ริมแดง” ที่เป็นเรื่องราวความสนุกสนานของกลุ่มทหารเกณฑ์ ละคร “แม่ค้า” เรื่องราวชีวิตของนางเอกที่ประกอบอาชีพแม่ค้า เนื้อเรื่องสอดแทรกมุขตลกและเข้าใจง่าย ละคร “เลือดหงส์” เนื้อหาเกี่ยวกับการสับเปลี่ยนลูกกันระหว่างคนรวยและคนจนสะท้อนผลของกรรมดีและกรรมชั่ว เรื่องราวมีความตื่นเต้น ร่วมลุ้นเอาใจช่วยนางเอกตลอดเรื่อง นอกจากนี้เนื้อหาความบันเทิงทางโทรทัศน์ หนังสือการ์ตูนไทยเล่มละ 12 บาท เช่น มหาสนุก ชายหัวเราะ สาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่ก็ได้รับความนิยมไม่แพ้กัน จุดเด่นที่ทำให้ลินจีชอบอ่านคือ เนื้อหาตลก เข้าใจง่าย เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของเนื้อหาความบันเทิงที่ชื่นชอบ พบว่ามีความสอดคล้องกับตัวตนของต่ายในรายละเอียดปลีกย่อยเช่นกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“กองร้อย 501 ริมแดง” สะท้อนความเป็นคนสนุกสนาน ร่าเริง ไม่ชอบความซับซ้อนต้องตีความหลายชั้น

“แม่ค้า” สะท้อนความเป็นคนมีอิสระเสรีภาพทางร่างกาย แข็งแกร่ง มีอำนาจในการตัดสินใจปัญหาโดยการใช้กำลัง

“เลือดหงส์” สร้างความตื่นเต้น ร่วมลุ้นไปกับตัวละคร เกิดความรู้สึกปลดปล่อยได้เต็มที่จากพฤติกรรมการใช้อำนาจของนางร้าย นอกจากนี้ยังแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศผ่านฉากรักระหว่างคู่พระนางในเรื่อง

“คดีเด็ด” สะท้อนความเป็นคนสนุกสนาน ร่าเริง ชอบเรื่องราวเข้าใจง่าย ชอบตลกได้สาระดี เพราะคดีที่ชื่นชอบคือคดีที่ผู้ต้องหาถูกจับแก้ผ้าเพื่อโดนตรวจค้นยาบ้า

“การ์ตูนมหาสนุก” สะท้อนความเป็นคนสนุกสนาน ร่าเริง ชอบตลกได้สาระดี เพราะมุขตลกที่ชื่นชอบคือมุขที่มีการวาดภาพผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย

การพูดจาโอ้อวดต่อหน้าบุคคลรอบข้างเป็นอัตลักษณ์อีกแง่มุมหนึ่งที่โดดเด่นของต่าย จุดประสงค์ของการพูดมักกระทำเพื่อสร้างความเชื่อมั่นภาคภูมิใจในตนเอง บางครั้งลักษณะการพูดมุ่งเน้นให้เกิดความรู้สึกว่าตนเหนือกว่าบุคคลอื่น เรื่องที่ต่ายมักนำมากล่าวอ้างมากที่สุดคือการมีเพื่อนผู้ชายมาชอบพอเป็นจำนวนมาก

“ตอนหนูเป็นเชียร์ลีดเดอร์ของบ้านราชในงานกีฬาสะพานสงเคราะห์ที่จัดขึ้นที่นั่นนะ มีคนมาจีบหนูเต็มไปหมดเลยจากสถานสงเคราะห์บ้านปากเกร็ด บ้านมหาเมฆ

บ้านมหาราช แล้วพอหนูเดินผ่านห้องน้ำชายก็ได้ยินพวกเขาทะเลาะกันเรื่องแย่งหนูกันใหญ่ ช่วงนั้นมีคนมาขอหนู 5 คน”

“เคยมีคนขอเบอร์โทรศัพท์หนูด้วย หนูก็ให้ไป แต่ก็ไม่เห็นโทรมา วันก็ฟ้าสีนี้แหละ ที่มีคนเดินตามหนูมาถึงหน้าบ้านเลย ตอนนั้นมีคนมาขอหวานด้วย แต่หวานไม่ชอบ เขาก็เลยมาขอหนูแทน”

“เดชน่ะเขาเป็นแฟนหนู ไม่ค่อยหล่อหรอก แต่นิสัยดี เคยให้รูปหนูด้วย แต่ตอนนี้หนูคืนรูปเขาไปแล้ว”

การพูดย้ำเน้นเรื่องเพื่อนชายที่มาขอพบบ่อยครั้งนั้น สะท้อนถึงความสนใจที่ต่ายมีต่อเพศตรงข้ามอย่างเปิดเผย เป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศอย่างไม่ปิดบัง ต่ายคิดว่า การบอกเล่าเรื่องดังกล่าวให้ทุกคนรู้เป็นเรื่องน่าภาคภูมิใจ ทำให้ตนดูโดดเด่นยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการบอกเล่าเรื่องเพื่อนชายแล้ว เรื่องราวภายในครอบครัวก็เป็นสิ่งที่ได้รับการบอกเล่าเป็นประจำเช่นกัน ต่ายมักกล่าวชื่นชมพ่อแต่พูดจาแสดงความรังเกียจแม่อย่างเปิดเผย

“หนูรักพ่อ พ่อเป็นคนเดียวที่รักหนูที่สุด แต่หนูเกลียดแม่ แม่คลอดหนูเสร็จแล้วก็หนีไปกับผู้ชาย ตอนหนูเกิดมาน่ะไม่แข็งแรงเกือบตายด้วย มีพ่อคนเดียวที่คอยดูแลหนู แม่หนูน่ะไม่ดี ไม่เคยรักหนูเลย พ่อบอกว่าแม่ไม่อยากมีหนู ช่วงท้องก็กินแต่เหล้า”

การที่แม่ทอดทิ้งไปหลังคลอดที่โรงพยาบาลและเรื่องราวในแง่ลบของแม่ที่พ่อบอกเล่าให้ฟังทั้งหมดนี้นับเป็นประสบการณ์ในอดีตอันเลวร้ายของต่ายที่ส่งผลต่อความเป็นตัวตนในปัจจุบัน ต่ายกลายเป็นเด็กที่แข็งแกร่งดั่ง มองโลกในแง่ร้าย และขาดความรักความอบอุ่น แม้จะพยายามตอกย้ำความรู้สึกเกลียดแม่ แต่ความรู้สึกเล็กๆ ยังคงต้องการความรักจากแม่ตลอดเวลา การพูดตอกย้ำว่าเกลียดแม่ต่อหน้าเพื่อนบ่อยครั้งเป็นเพียงวิธีการเก็บกดความรู้สึกตัวเองเท่านั้น

จากความรู้สึกส่วนตัวในแง่ลบที่มีต่อแม่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมที่ปลูกฝังให้เด็กต้องแสดงความรัก เคารพและกตัญญูในฐานะผู้มีพระคุณ ต่ายจึงต้องปิดบังความรู้สึกที่แท้จริงของตนไว้ต่อหน้าบุคคลภายนอก ซึ่งในสภาพความเป็นจริงของเด็กในสถานสงเคราะห์ อีกหลายคนเคยมีประสบการณ์ในแง่ลบต่อผู้ให้กำเนิดเช่นเดียวกัน ดังนั้นการแสดงออกถึงความเทิดทูนบูชาที่ปรากฏสำหรับเด็กบางคนจึงอาจเป็นแค่เพียงการปิดบังความรู้สึกที่แท้จริงไว้เท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากอัตลักษณ์ของตายจะเห็นความเกี่ยวเนื่องกันจากประสบการณ์ในอดีต ผสานกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน แล้วก่อกำเนิดความเป็นตัวตนขึ้น กล่าวคือ ผลจากการถูกทอดทิ้งทำให้ตายกลายเป็นคนต้องการความรักความอบอุ่น เมื่อพ่อย้ำเน้นความไม่ดีของแม่บ่อยครั้งจึงเกิดความรู้สึกโกรธแค้น บุคลิกแข็งกร้าว มองโลกในแง่ร้าย การมาอยู่ในสถานสงเคราะห์ทำให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัว พัฒนาอัตลักษณ์ความแข็งแกร่งทางร่างกายและวางอำนาจเพื่อเป็นผู้ที่ไม่เสียผลประโยชน์ในบ้าน

จากสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านพบว่าตายมีสภาพชีวิตที่ต่ำกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ เนื่องจากมีพ่อคอยให้ความอุปการะอย่างใกล้ชิดมากที่สุด หมั่นแวะมาเยี่ยมและนำของฝากมาให้ การมีข้าวของเครื่องใช้มากกว่าคนอื่นส่งผลต่อความรู้สึกภาคภูมิใจว่าเหนือกว่าเพื่อน อย่างไรก็ตามก็ตีความรู้สึกเหนือกว่านี้อยู่ในขอบเขตของเด็กสถานสงเคราะห์เท่านั้น แต่หากเทียบกับคนอื่นในสังคม ตายยังตระหนักได้ถึงความด้อยกว่าของตนเองอยู่มาก โดยเฉพาะในแง่มุมมองความไม่สมบูรณ์พร้อมของครอบครัว และต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์สถานสงเคราะห์อย่างไม่เต็มใจ เช่น ระบบการแบ่งเวรทำความสะอาดบ้าน ความไม่มีอิสระในการออกไปข้างนอก สถานสงเคราะห์ การดำเนินชีวิตตามตารางประจำวันที่กำหนดไว้ เป็นต้น

แม้จะมีความไม่พึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนเองหลายประการ แต่ตายกลับไม่กล่าวยอมรับความด้อยโอกาสนั้น ในทางตรงข้ามกลับพยายามพูดข้อดีในสิ่งที่ทำให้ตนดูโดดเด่นเหนือกว่าบุคคลอื่นแทน เช่น กล่าวว่าพ่อของตนร่ำรวยมีเงินเก็บในธนาคารเกือบแสนบาท พุดยกย่องความแข็งแกร่งทางกายและความมีเสน่ห์ของตนที่ทำให้กลุ่มนักเรียนชายมาสนใจและไม่มีใครกล้าเอาเรื่องด้วย การกล่าวชื่นชมความสามารถของตนเองและกลุ่มเพื่อนในสถานสงเคราะห์ ในขณะที่เดียวกันก็ดูถูกเด็กนักเรียนภายนอกว่าไม่มีความสามารถเทียบเท่าตน การพูดของตายทำไปเพื่อสร้างความรู้สึกมั่นใจให้กับตัวเองมากกว่าการคิดเช่นนั้นจริงๆ ในลักษณะของการปกป้องตัวเอง สร้างภาพให้รู้สึกว่าตนมีค่าที่จะใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ได้อย่างมั่นคง

ฟาง

เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 11 ปี ฟางมีความโดดเด่นด้านความรับผิดชอบต่อการเรียน ใฝ่หาความรู้ ซึ่งทั้งนี้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของเด็กที่มีความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อรอบตัวให้มีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ แม้ความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์จะไม่พร้อม แต่ฟางเลือกพึ่งพานุคคลรอบตัวที่ครูที่โรงเรียน

ครูแม่บ้าน ตลอดจนบุคลากรในสถานสงเคราะห์ในด้านการขอคำปรึกษาและเอ่ยปากขอหนังสือเรียนเสริมเพื่อเพิ่มความเข้าใจ

ฟางมีลักษณะของเด็กที่เชื่อมั่นในตัวเอง กล้าแสดงออกและเอาจริงเอาจัง แตกต่างจากเด็กคนอื่นในบ้าน ในขณะที่เด็กคนอื่นสนใจความบันเทิงจากรายการละครโทรทัศน์ ฟางกลับต้องการทราบข่าวสารความเป็นไปของสังคม หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่ฟางให้ความสนใจมากที่สุดโดยไปหาอ่านจากห้องสมุดในโรงเรียน บางครั้งร่วมออกเงินซื้อกับรุ่นพี่ที่มีความสนใจตรงกัน

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งคือความชื่นชอบด้านการร้องเพลง ความสนิทสนมส่วนตัวกับครูแม่บ้านทำให้ได้รับอนุญาตเปิดเทปเพลงร้องและเต้นในห้องครูแม่บ้านได้ แนวเพลงที่ชื่นชอบคือเพลงลูกทุ่งที่มีจังหวะสนุกสนาน เทปที่นิยมเปิดจึงเป็นของศิลปินวงบางซู่ในอัลบั้มที่นำเพลงลูกทุ่งมาปรับให้เป็นจังหวะป๊อปแดนซ์ สาเหตุที่ฟางชื่นชอบลูกทุ่งมากกว่าเพลงป๊อปสมัยใหม่คือการมีแม่เป็นนักร้องคาเฟ่จึงคุ้นเคยกับแนวเพลงประเภทนี้มาตั้งแต่เด็ก นอกจากนั้นยังเคยประกวดการร้องและเต้นเพลงลูกทุ่งได้รับรางวัลชนะเลิศตอนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่สอง ในกรณีความชื่นชอบด้านการร้องเพลงของฟางพบว่าสภาพแวดล้อมในอดีตส่งผลหล่อหลอมถึงลักษณะความชื่นชอบในปัจจุบัน และการได้รับรางวัลจากการประกวดก็เป็นแรงจูงใจที่ตีความตั้งใจฝึกซ้อมเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ของตนต่อไป

ในสถานการณ์แสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนทางเพศของฟางปรากฏได้หลายลักษณะ ทั้งความรักสวยรักงาม อยากใส่ชุดกระโปรง ใฝ่ฝันยาว ชื่นชอบการเล่นตุ๊กตา นอกจากนั้นยังเข้ากลุ่มกับเพื่อนเพื่อพูดคุยเรื่องความสวยความงามโดยเฉพาะวิจารณ์อวัยวะส่วนต่างๆ ของเพื่อน เช่น ดวงตา ขนตา เรียวขา สีผิว เป็นต้น

เมื่อพิจารณาอัตลักษณ์ของฟางในภาพรวมพบที่มีความโดดเด่นจากกลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะบุคลิกลักษณะเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าแสดงออก สนใจการเรียน มีความสนใจใฝ่รู้เรื่องรอบตัวภายนอกมากกว่าการจำกัดกรอบแค่เพียงข่าวคราวในสถานสงเคราะห์ อัตลักษณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นเพราะลักษณะเฉพาะตัวของฟางเอง แรงบันดาลใจที่ทำให้มุ่งมั่นตั้งใจเรียนคือความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในอนาคต

ฟางมองตัวตนว่ายังด้อยโอกาสกว่าบุคคลอื่นหลายด้านจากการที่ต้องอยู่สถานสงเคราะห์ ไม่มีญาติพี่น้องให้ความอุปการะ สภาพชีวิตไม่สะดวกสบาย มีข้อจำกัดหลายอย่างทำให้ไม่มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวได้มากเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามการตระหนักถึง

ข้อจำกัดและยอมรับในความด้อยของตน ทำให้เกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้นตามสภาพความเป็นจริง ส่งผลให้เกิดแรงใจที่จะผลักดันให้ตัวเองมีชีวิตที่ดีขึ้นในอนาคต ด้วยเหตุนี้พฤติกรรมหลายอย่างของฟางจึงสะท้อนถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาศักยภาพความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบการอาสาเข้าร่วมกิจกรรมสถานสงเคราะห์และทางโรงเรียน การขอให้รุ่นพี่นักศึกษาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมช่วยสอนบทเรียนเพิ่มเติม รวมทั้งการฝึกพูดภาษาอังกฤษกับชาวต่างประเทศที่เข้ามาดูงานในสถานสงเคราะห์

เดือน

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อายุ 13 ปี อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเดือนคือความเอาใจจริงเอาใจ รับผิดชอบงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์มีส่วนผลักดันให้เดือนมีพฤติกรรมดังกล่าวได้ เพราะสภาพสังคมในลักษณะนี้ปลูกฝังให้เด็กมีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อเป็นพื้นฐานสำคัญ หากพิจารณาในรายละเอียดความเป็นอยู่ในบ้านชัยพฤกษ์จะพบว่าเด็กส่วนมากเป็นเด็กกลุ่มเล็กและรุ่นกลางที่ยังไม่มีความรับผิดชอบ เดือนในฐานะเด็กรุ่นโตที่ต้องรับผิดชอบดูแลรุ่นน้องจึงค่อนข้างเครียด กัดดัน แม้ว่าลักษณะความเป็นคนเอาใจจริงเอาใจ เคร่งขรึมส่วนหนึ่งเป็นอุปนิสัยเฉพาะตัว แต่การเข้ามาอยู่ในบริบทบ้านชัยพฤกษ์และมีภาระหน้าที่ต่างๆ ให้รับผิดชอบ จึงเป็นการตอกย้ำและช่วยเสริมสร้างให้อัตลักษณ์ดังกล่าวเด่นชัดยิ่งขึ้น

รายการข่าวและสารคดีเป็นเนื้อหารายการโทรทัศน์ที่เดือนให้ความสนใจแต่ไม่มีโอกาสได้รับชม การอยู่ร่วมกันของสมาชิกจำนวนมากทำให้ต้องยึดตามเสียงส่วนใหญ่ที่ต้องการรับชมรายการภาคความบันเทิงมากกว่า เมื่อไม่สามารถรับชมได้จากโทรทัศน์ เดือนจึงหันมาให้ความสนใจกับสื่อหนังสือพิมพ์แทนด้วยการซื้อกลับมาอ่านที่บ้านในบางวัน นอกจากนี้เดือนยังพยายามชักชวนเพื่อนให้เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อจะได้ช่วยออกเงินซื้อร่วมกัน นับเป็นการพยายามหาทางออกจากข้อจำกัดของสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่สมบูรณ์พร้อมของสถานสงเคราะห์ ความชื่นชอบที่มีต่อเนื้อหาหนักจำพวกข่าวและสารคดีมีความสอดคล้องกับอุปนิสัยที่เอาใจจริงเอาใจของเดือน

อย่างไรก็ดี ละครโทรทัศน์ก็เป็นเนื้อหาความบันเทิงที่เดือนให้ความสนใจเช่นกัน เพื่อจุดประสงค์การผ่อนคลายความเครียด โดยเดือนจะรับชมเกือบทุกเรื่องที่สมาชิกทุกคนในบ้านดู สำหรับเรื่องโปรดที่ตั้งใจรับชมมากที่สุดคือ “เลือดหงส์” ตามความเห็นของเดือนจุดเด่นของเรื่องอยู่ที่ความเข้มข้นของเนื้อหา ชวนติดตามให้ร่วมลุ้นและเอาใจช่วยนางเอก ในขณะที่

เดียวกันเนื้อหาด้านความรักของคู่พระเอกนางเอกก็มีความประทับใจ นักแสดงนำทุกคนเป็นดาราใหม่หน้าตาดี เครื่องแต่งกายสวยงาม

การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงของเดือนไม่แสดงออกมากนัก หากเทียบกับสมาชิกคนอื่นในบ้าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการแสดงออกของกลุ่มเด็กในบ้านมักสื่อทางการละเล่นมากเกินไป ซึ่งขัดกับบุคลิกความเป็นคนเงียบขรึมเป็นการเป็นงาน เดือนจึงไม่เข้ากลุ่มด้วย ในขณะที่เด็กอีกกลุ่มก็สนใจไปเข้ากลุ่มนอกบ้านจนละทิ้งการงานภายในบ้าน ซึ่งเป็นการกระทำชาดวินัยที่เดือนรับไม่ได้อีกเช่นกัน ดังนั้นอัตลักษณ์ทางเพศของเดือนจึงไม่ใช่วิธีการแสดงออกต่อหน้ากลุ่มเพื่อน กล่าวคือ ไม่นิยมการร่วมกลุ่มเล่นเดินแบบ ถ่ายแบบ ประกวดนางงามเหมือนที่สมาชิกคนอื่นเล่นกัน และไม่เข้าร่วมสนทนาความงามกับกลุ่มเพื่อนอย่างเปิดเผย แต่สิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตนทางเพศได้จะปรากฏจากลักษณะการแต่งตัวที่ชอบสวมเสื้อสายเดี่ยวในช่วงกลางคืนที่ครูแม่บ้านอนุญาตให้ใส่ได้ ตลอดจนความรู้สึกชื่นชมยินดีเมื่อได้รับของบริจาคเป็นชุดกระโปรง และรองเท้าส้นตึก จากกรณีของเดือนจะพบว่าความเป็นตัวตนในด้านความเป็นคนเคร่งขรึม เข้มงวด เอาจริงเอาจังมีส่วนไปกดการแสดงออกความเป็นตัวตนทางเพศไม่ให้ปรากฏอย่างเปิดเผยมากนัก

ในส่วนการมองตัวตนด้านอัตลักษณ์ทางชนชั้น พบว่าเดือนตระหนักถึงความด้อยหลายประการของสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยเฉพาะความคาดหวังที่มีต่อเด็กรุ่นโตให้ช่วยดูแลความเรียบร้อยของบ้านและรุ่นน้องภายในบ้าน เดือนมักแสดงความหงุดหงิดใจเพื่อระบายอารมณ์โกรธและเครียดหลายครั้งว่าภาวะความรับผิดชอบต่างๆ ส่งผลต่อสุขภาพจิตเธอ และอยากกลับบ้านเกิดโดยเร็ว อย่างไรก็ตามแม้เดือนกล่าวยอมรับถึงข้อด้อยของการอยู่ในสถานสงเคราะห์ แต่ขณะเดียวกันเดือนก็พยายามคิดเชิงบวกถึงข้อดีของสถานสงเคราะห์ที่ให้โอกาสด้านการศึกษา และได้รับของกินของใช้ต่างๆ มากมาย เป็นไปได้ว่าการที่เดือนพยายามยกข้อดีของสถานสงเคราะห์ขึ้นมาเป็นการพูดปลอบใจและสร้างกำลังใจให้กับตัวเอง เพราะในใจของเดือนตระหนักดีถึงความด้อยกว่าของการเป็นเด็กสถานสงเคราะห์เมื่อเทียบกับบุคคลอื่นในสังคม

บุคคลภายนอกสถานสงเคราะห์มีส่วนผลักดันให้เดือนยังตระหนักถึงความด้อยกว่าของตนจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะการได้ยืมเพื่อนที่โรงเรียนมักเหมารวมว่าเด็กบ้านราชวิถีนิสัยไม่ดี ชอบรังแกคนอื่น และการที่ต้องตกเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือจากเพื่อนหลายครั้ง จากการยืมเงินจ่ายค่าอุปกรณ์การเรียน เป็นต้น

มุก

นักเรียนชั้น ปวช.2 อายุ 18 ปี มุกเป็นเด็กโตที่สุดในบ้านและเพิ่งย้ายจากบ้านโกเมศเข้ามาสองอาทิตย์ ดังนั้นจึงเป็นช่วงระยะเวลาปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ในบ้านชัยพฤกษ์ ความโดดเด่นของมุกอยู่ที่การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงที่ชัดเจนกว่าสมาชิกคนอื่นในบ้าน เนื่องจากข้อได้เปรียบของเด็กวัยรุ่นโตที่ได้เงินเบี้ยเลี้ยงมากกว่ารุ่นน้อง อีกทั้งได้เงินพิเศษจากการฝึกงานที่โรงเรียน นำไปซื้อเสื้อผ้า ของใช้ เครื่องประดับต่างๆ ในรูปแบบที่ตนต้องการ แทนการรอรับของบริจาคเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้มุกจึงกลายเป็นจุดรวมความสนใจจากของใช้หลากหลายที่รุ่นน้องในบ้านไม่มี เช่น เสื้อยืด กางเกงยีนส์ที่ซื้อเอง กระเป๋าสะพาย พวงกุญแจ กระดาษเขียนจดหมาย โฟมล้างหน้า น้ำยาทาเล็บ เป็นต้น

ข้อบังคับของสถานสงเคราะห์ที่กำหนดให้สมาชิกทุกคนต้องพัฒนาบ้านและสวน กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการแสดงออกซึ่งความรักสวรั้งามของมุก กล่าวคืองานทำสวนเป็นสิ่งที่มุกไม่ชอบเนื่องจากต้องออกแดดทำให้ผิวดำ อีกทั้งการถอนหญ้าอาจทำให้เล็บที่ไวยาวและทาเคลือบเงาฉีกขาดเสียหาย แต่เมื่อเป็นหน้าที่ก็ต้องฝืนทำด้วยความไม่เต็มใจ

ด้วยความโดดเด่นด้านความรักสวรั้งาม มีเสื้อผ้าและเครื่องประดับมากมาย ทำให้สมาชิกในบ้านสนใจที่จะเข้ามาพูดคุยใกล้ชิดกับมุกตลอดเวลา เพื่อขอดูของใช้ต่างๆ ในตู้เก็บของส่วนตัว ขอยืมลองใช้บ้าง อีกทั้งเป็นที่ปรึกษาในการแต่งตัว การยอมรับสมาชิกใหม่ในบ้านจึงเกิดขึ้นด้วยความรวดเร็วจากความโดดเด่นดังกล่าวของตัวมุกเอง

ความสนใจเนื้อหาสื่อมวลชนของมุกมีความชัดเจนด้านแวดวงบันเทิง โดยเฉพาะเรื่องราวของดารา ความสวยงาม และดนตรี ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องราวที่กลุ่มวัยรุ่นส่วนใหญ่มักให้ความสนใจ การเปิดรับข้อมูลเหล่านี้พบได้จากรายการโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือเพลง อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดที่มุกเพิ่งย้ายเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ประจำบ้านชัยพฤกษ์ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนี้มุกยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายในบ้านชัยพฤกษ์ได้ ดังนั้นมุกจึงพยายามปลีกตนออกจากสมาชิกคนอื่นในบ้าน ด้วยการออกจากบ้านให้นานที่สุด ดังนั้นข้อมูลด้านการใช้สื่อมวลชนของมุกจึงไม่ชัดเจนนัก

การมองตัวตนของมุกในประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้น พบว่ามุกตระหนักรู้ถึงความด้อยของการเป็นเด็กสถานสงเคราะห์อย่างชัดเจน ไม่มีความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านและสถานสงเคราะห์ ต้องการความเป็นส่วนตัว มีอิสระเสรี เหตุผลหนึ่งที่ต้องย้ายออกจากบ้านโกเมศก็เป็นผลจากความขัดแย้งกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในบ้าน เนื่องจากมุกเริ่มปลีกตัว ไม่รวมกลุ่มร่วมกันทำงานพัฒนาสวน ความเบื่อหน่ายกฎระเบียบและการใช้ชีวิตตามตารางเวลาทำให้มุกหงุดหงิด ใช้อารมณ์กับรุ่นน้อง การแก้ปัญหาโดย

การย้ายมาอยู่บ้านชัยพฤกษ์เพื่ออยู่กับคุณแม่บ้านคนเดิมจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับมุก แต่ปัญหาพฤติกรรมของมุกอาจเกิดขึ้นได้อีกครั้งเนื่องจากบ้านชัยพฤกษ์ก็ยังคงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างที่สถานสงเคราะห์กำหนดเช่นเดิม ในช่วงระยะเวลาแรกของการอยู่บ้านชัยพฤกษ์ แม่มุกจะได้รับการยอมรับจากรุ่นน้องสมาชิกชัยพฤกษ์ แต่มุกก็ยังคงรู้สึกทุกข์ใจเพราะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ภายในบ้านได้ เพราะคุณภาพชีวิตของบ้านนี้ดีกว่าบ้านเดิมที่ย้ายมา เช่น เด็กหลายคนมีปัญหาพฤติกรรมไม่รักษาความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้า การตะโกนส่งเสียงดังตลอดเวลา การไม่รับผิดชอบงานส่วนตัวและงานบ้าน ตู้เสื้อผ้าส่วนตัวมีหนู และแมลงสาบเข้าไปกัดแทะข้าวของเสียหาย เป็นต้น

ความไม่พึงพอใจที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ทำให้มุกพยายามหาทางออก ด้วยการสร้างตัวตนใหม่ขณะอยู่นอกสถานสงเคราะห์ วิธีที่ใช้คือการเปลี่ยนชื่อเล่นใหม่ ไม่บอกสถานที่ติดต่อทางบ้าน อีกทั้งพยายามเลี่ยงงานของสถานสงเคราะห์ที่ต้องออกไปพบปะผู้คนภายนอก ความต้องการสูงสุดของมุกคือการได้ย้ายออกไปใช้ชีวิตข้างนอกอย่างรวดเร็วที่สุดโดยไม่ย้อนกลับมาที่นี่อีก

อัตลักษณ์กลุ่ม

การอยู่อาศัยร่วมกันของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์จำนวน 22 คนพบว่ามีแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อยต่างๆ มากมาย บางกลุ่มเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ด้วยจุดประสงค์บางอย่าง จากนั้นก็แยกย้ายกันไป บางก็รวมตัวอย่างเหนียวแน่นและบ่อยครั้ง ปัจจัยในการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์นี้มี 4 ประการ คือ ปัจจัยด้านอายุ อุปนิสัย ความสัมพันธ์ทางสายเลือด และสถานศึกษา กล่าวสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 6.3 แสดงการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์

ปัจจัยการรวมกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	รายละเอียดของกลุ่ม
ปัจจัยด้านวัยและระดับการศึกษา	3	1. กลุ่มเด็กเล็กระดับอนุบาล และเด็กชั้นพิเศษ (5 คน) 2. กลุ่มเด็กรุ่นกลางระดับประถมศึกษา (13 คน) 3. กลุ่มเด็กโตระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (4 คน)
ปัจจัยด้านอุปนิสัย	2	1. กลุ่มเด็กที่ชอบเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง (9 คน) 2. กลุ่มเด็กที่สนใจเพื่อนต่างเพศ (2 คน)
ปัจจัยทางสายเลือด	6	1. คู่โบว์ – ออฟ 2. คู่มีว – หญิง 3. คู่อิ๋ว – มวย 4. คู่แย้ม – ยิ้ม 5. คู่หมอก – ฟาง 6. คู่ดาว – เตือน

ตารางที่ 6.3 แสดงการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์ (ต่อ)

ปัจจัยการรวมกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	รายละเอียดของกลุ่ม
ปัจจัยด้านสถานศึกษา	2	1. กลุ่มเด็กที่เรียนโรงเรียนภายนอกสถานสงเคราะห์ (17 คน) 2. กลุ่มเด็กที่เรียนโรงเรียนภายในสถานสงเคราะห์ (5 คน)

จากปัจจัยการรวมกลุ่มดังกล่าวข้างต้น ปัจจัยด้านอุปนิสัย และปัจจัยทางสายเลือดเป็นการรวมตัวที่เด่นชัดที่สุด กล่าวคือ เด็กที่มีลักษณะนิสัยใกล้เคียงคล้ายคลึงกัน และเป็นคู่พี่น้องกันจะมีแนวโน้มให้ความสนิทสนมกันมากเป็นพิเศษ ในขณะที่ปัจจัยด้านอายุเป็นเพียงการพิจารณาภาพรวมกว้างๆ ระหว่างกลุ่มเด็กโต เด็กรุ่นกลางและเด็กรุ่นเล็ก ส่วนปัจจัยทางสถานศึกษาเป็นแค่ปัจจัยเสริมที่ทำให้เด็กที่มีแนวโน้มสนิทกันอยู่แล้วมีความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์อันดีได้มากขึ้น ในที่นี้จะกล่าวรายละเอียดเฉพาะ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กรุ่นเล็ก ระดับอนุบาลและชั้นพิเศษ กลุ่มเด็กที่ชอบเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง กลุ่มเด็กที่สนใจเพื่อนต่างเพศ และกลุ่มพี่น้องแยม – ยัม

ตารางที่ 6.4 แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม

การรวมกลุ่ม	อัตลักษณ์กลุ่มสมาชิก	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. กลุ่มเด็กรุ่นเล็ก ระดับอนุบาลและชั้นพิเศษ	1. การเล่นเพื่อความสนุกสนานโดยไม่มีกฎกติกาซับซ้อน 2. ความต้องการความรักความอบอุ่น	1. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้าน 2. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้	-

ตารางที่ 6.4 แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม (ต่อ)

การรวมกลุ่ม	อัตลักษณ์กลุ่มสมาชิก	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
2. กลุ่มเด็กที่ ชอบเล่น กิจกรรม กลางแจ้ง	1. การแสดงความ แข็งแรงแห่งทาง กายและจิตใจ 2. ความรักสวຍรักงาม	1. การมีปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ว่าความแข็งแกร่งทำ ให้เป็นฝ่ายได้เปรียบ 2. ผลจากวิธีการเลี้ยงดู ของครูแม่บ้านที่ให้ อิสระเต็มที่แก่เด็ก	1. การเปิดรับสื่อมวลชน เนื้อหาความบันเทิง เพื่อทำการเลียนแบบ การแต่งกาย
3. กลุ่มเด็กที่ สนใจเพื่อน ต่างเพศ	1. ความรู้สึกสนใจเพศ ตรงข้าม และ พยายามอยู่ใกล้ชิด 2. ความรักสวຍรักงาม	1. การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันภายใน กลุ่ม	1. การเปิดรับเนื้อหา ความบันเทิงที่กลุ่ม วัยรุ่นโดยทั่วไปให้ ความสนใจ เช่น ละครความรัก เคล็ด ลับความงาม
4. กลุ่มคู่พี่น้อง แย้ม - ยิ้ม	1. ความรักใคร่ผูกพัน กัน 2. ความรักสวຍรักงาม	1. การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันภายใน ครอบครัว	1. การเปิดรับชมรายการ ละครโทรทัศน์เพื่อ เป็นแนวทางในการ แต่งกาย

1. กลุ่มเด็กรุ่นเล็กระดับอนุบาลและชั้นพิเศษ เป็นการรวมกลุ่มตามปัจจัยด้านวัย และระดับการศึกษา สมาชิกในกลุ่มมีจำนวน 5 คน คือ ออฟ (5ปี อนุบาล) โบว์ (6ปี อนุบาล) หญิง (6ปี อนุบาล) ใจ (7ปี ชั้นพิเศษ) และเด่น (7ปี ชั้นพิเศษ)

การรวมกลุ่มกันเล่นเพื่อความสนุกสนานโดยไม่ต้องมีกฎกติกาซับซ้อนเป็น
อัตลักษณ์ร่วมอันโดดเด่นของเด็กกลุ่มนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวพิจารณาได้
2 ประเด็นคือ การเล่นเป็นลักษณะธรรมชาติของเด็กวัยนี้ และเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ภายใน
กลุ่มเด็กด้วยกัน เมื่อเด็กมีความต้องการที่จะเล่นให้สนุกพวกเขาก็รู้จักการรวมกลุ่มกัน มี
ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกซึ่งกันและกัน การเล่นอาจจะเริ่มจากเด็กเพียง 2 คนแล้วขยายวงกว้าง
ชักชวนให้เพื่อนร่วมเล่นด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่อย่างสนุกสนาน เมื่อการรวมตัวดังกล่าวได้ผลลัพธ์

คือความสนุกสร้างความพึงพอใจให้แก่ตัวเด็ก การรวมกลุ่มเพื่อเล่นจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของกลุ่มได้

ความต้องการความรักความอบอุ่นเป็นอัตลักษณ์อีกประการหนึ่งที่สะท้อนความรู้สึกด้านจิตใจของเด็กกลุ่มนี้ พวกเขาแสดงพฤติกรรมที่สื่อว่าต้องการความรักจากคนรอบข้างอย่างเปิดเผย เช่น การโผล่เข้าหาผู้ใหญ่ที่เขารู้จัก การโอบกอด การนอนหนุนตัก การพยายามเข้าคลอเคลียเดินจูงมือ และการเอ่ยปากบอกรักโดยตรง การแสดงออกเช่นนี้เป็นผลมาจากการอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ขาดที่พึ่งทางใจ ไม่มีบุคคลใดมอบความรักให้กับพวกเขาได้อย่างเต็มที่ เด็กจึงต้องแสวงหาความรักจากบุคคลรอบตัวที่เขารู้จักเพื่อทดแทนความรักความอบอุ่นที่ขาดหายไป

แม้เด็กกลุ่มนี้จะอายุน้อยแต่ก็สามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของเพศตนได้ ผ่านทางการละเล่น เด็กผู้หญิงมักเล่นตุ๊กตา หาสีของสววยงามมาประดับตามตัว สนใจดูการแต่งตัวและวิธีการเล่นของรุ่นพี่ อย่างไรก็ตามก็ดีสมาชิกในกลุ่มนี้มีเพศชายอยู่หนึ่งคน ความสนใจต่อวิธีการเล่นจึงค่อนข้างต่างกัน ในยามที่รวมตัวกันครบทั้ง 5 คน แนวการเล่นจึงเปลี่ยนไปเป็นการใช้พละกำลังมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการวิ่งไล่จับ นำปิ่นของเล่นมาไล่ยิงกัน บางครั้งออฟจะแยกกลุ่มไปเข้าร่วมกับรุ่นพี่ที่ชื่นชอบการใช้พละกำลังตรงกับความชอบของตน

การเป็นสมาชิกเพศชายคนเดียวท่ามกลางกลุ่มผู้หญิงนั้นสร้างปัญหาต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของออฟในระดับหนึ่ง เพราะขาดบุคคลที่จะเป็นต้นแบบการแสดงความเป็นตัวตนทางเพศที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าออฟแสดงความสับสนอัตลักษณ์ความเป็นเพศชายบ่อยครั้ง โดยเฉพาะการพูดโดยใช้สรรพนามว่า “หนู” และใช้คำลงท้ายว่า “คะ” เพื่อนรุ่นพี่ในบ้านมีบทบาทสำคัญทำให้ออฟสับสนยิ่งขึ้น ด้วยการแสดงความชื่นชอบและสนับสนุนเมื่อออฟแสดงอาการจิบปากจิบคอและทำท่าทางเลียนแบบผู้หญิง จากกรณีของออฟทำให้ได้ข้อสรุปว่าสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นตัวตนทางเพศได้

ความตระหนักรู้ถึงความเป็นตัวตนทางชนชั้นของสมาชิกกลุ่มนี้ยังไม่ปรากฏอย่างเด่นชัด เนื่องจากอายุน้อยเกินไป การแสดงออกส่วนใหญ่เป็นเพียงการเล่นสนุกร่วมกันโดยไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องอื่น อย่างไรก็ตามก็ดีจากอัตลักษณ์ของการโหยหาความรัก และลักษณะความเศร้าหมองที่ปรากฏในช่วงที่ไม่ได้รวมกลุ่มกันเล่นนี้เป็นภาพสะท้อนหนึ่งของการแสดงออกถึงจุดด้อยประการสำคัญของการอยู่ในสถานสงเคราะห์ อันจะนำไปสู่ความตระหนักรู้ถึงความรู้สึกไม่สมบูรณ์พร้อมของตนในอนาคตได้

ในประเด็นด้านการใช้สื่อมวลชนพบว่า เด็กกลุ่มนี้ยังไม่มี การเปิดรับอย่างเด่นชัด เนื่องจากเด็กจำนวนหนึ่งมีปัญหาพัฒนาการทางสมอง ในขณะที่เด็กอีกกลุ่มก็ให้ความสนใจ กิจกรรมการเล่นร่วมกันมากกว่าการเปิดรับชมสื่อมวลชนภายในบ้านที่ไม่มีให้เลือกมากนัก ด้วยเหตุนี้ในกรณีของเด็กกลุ่มนี้ สื่อบุคคลรอบตัวจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์ได้มากกว่า สื่อมวลชน

2. กลุ่มเด็กที่ชอบเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง เป็นการรวมกลุ่มตามปัจจัยด้านอุปนิสัย สมาชิกในกลุ่มมีจำนวน 9 คน คือ ต่าย (11ปี ป.5) หวาน (13ปี ป.6) ฟาง (11ปี ป.6) มวย (11ปี ป.2) แยม (13ปี ป.5) ยิ้ม (12ปี ป.3) หมอก (13ปี ม.1) มิว (15ปี ป.5) และติก (12ปี ป.6)

อัตลักษณ์ร่วมที่โดดเด่นคือการแสดงความแข็งแรงทั้งทางกายและจิตใจ เด็กกลุ่มนี้มีบุคลิกแคล่วคล่องว่องไว ปราดเปรียว การรวมกลุ่มกันเล่นกลางแจ้งแบบใช้พลังกำลัง เป็นการสื่อถึงความแข็งแรงทางกายได้ดีที่สุด ดังนั้นในช่วงวันหยุดเด็กกลุ่มนี้จึงรวมตัวกันคิดหา วิธีการเล่นในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การแบ่งจำนวนผู้เล่นออกเป็น 2 ทีมแล้วได้จับสมาชิกของ อีกฝ่ายหนึ่ง การนำของไปซ่อนตามที่ต่างๆ แล้วให้ฝ่ายตรงข้ามหาให้พบ การเล่นเกมแบบ ประท้วงนางงาม การป็นต้นไม้ การแข่งขันตีลังกา ทำสะพานโค้ง และกระโดดยาง

นอกจากลักษณะความแข็งแรงจะแสดงออกผ่านการละเล่นที่ใช้กำลังแล้ว การใช้เข็มจุ่มหมึกสีกลงบนร่างกายก็เป็นวิธีวัดความแข็งแรงด้านจิตใจได้เช่นกัน สมาชิกกลุ่มนี้ เคยผ่านการสักมาแล้วทั้งสิ้น แม้ปัจจุบันรอยสักดังกล่าวได้จางหายไปแล้ว แต่สมาชิกในกลุ่ม ก็สามารถพูดอวดกับเพื่อนกลุ่มอื่นที่ไม่เคยลองเพื่อแสดงความเก่งกล้าของตัวเอง

สิ่งที่ผลักดันให้สมาชิกในกลุ่มมีอัตลักษณ์ร่วมในลักษณะของการแสดงความแข็งแรงทั้งทางกายและใจคือ การเรียนรู้จากสภาพสังคมในสถานสงเคราะห์ว่าผู้ที่แข็งแรงเท่านั้นเป็นฝ่ายได้เปรียบ เด็กกลุ่มนี้จึงมุ่งแสดงความแข็งแรงดังกล่าวให้เป็นที่ยอมรับและ เกิดความภาคภูมิใจ นอกจากนี้วิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านยังเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญให้เกิด ความรู้สึกมีอิสระเสรี ไม่ถูกควบคุม พวกเขาจึงกล้าที่จะทำในสิ่งที่ใจคิดโดยไม่กังวลว่าจะถูกตำหนิ ด้วยเหตุนี้การรวมตัวของเด็กกลุ่มนี้จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีความเหนียวแน่นในระดับหนึ่ง

จากการรวมตัวกันอย่างสม่ำเสมอทำให้สมาชิกมีความสนิทสนมกันดี และเด็ก อาจใช้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มนี้แสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงได้ โดยร่วมพูดคุยเรื่อง ความสวยความงามภายในกลุ่ม วิเคราะห์จุดดีจุดด้อยเรื่องรูปร่างของสมาชิกแต่ละคน จากการพูดคุยกันมักได้ข้อสรุปที่ความไม่พึงพอใจต่อลักษณะทางกายภาพของร่างกาย เช่น

ขาใหญ่ มือกร้าน มีแผลเป็นมาก รวมทั้งสีผิวดำคล้ำที่เกิดจากการออกแดด ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวขัดแย้งกับภาพผู้หญิงในอุดมคติของกลุ่มเด็ก ที่ต้องการมีผิวขาวผ่อง เรียบเนียน ผอมยาว และมีเสื้อผ้าเครื่องประดับให้เลือกรวมใส่มากมาย โดยเฉพาะชุดกระโปรงและรองเท้าส้นตึก ซึ่งภาพลักษณ์ดังกล่าวกลุ่มเด็กได้เรียนรู้จากดาราละครโทรทัศน์ โดยดาราสาวคนหนึ่งในกลุ่มเด็กชื่นชอบร่วมกันคือ อารยา เอ ฮาร์เก็ต ซึ่งเคยมีผลงานละครในช่วงก่อนที่ผู้วิจัยเข้ามาเก็บข้อมูล คือ เรื่อง “หัวใจในสุญญากาศ” และ “ร้ายเดียงสา” นอกจากรูปลักษณะภายนอกของดาราสาวคนดังกล่าวจะตรงกับความต้องการของกลุ่มเด็กแล้ว บทบาทการแสดงที่มีบุคลิกว่าเร่ร่อนสนุกสนาน แก่นแก้ว แสสนยังเป็นที่ประทับใจเสริมให้เด็กชื่นชอบมากขึ้นด้วยเพราะแสดงถึงความมีอิสระเสรีทางกายในแนวทางที่กลุ่มให้การยอมรับ

ในส่วนของกรมองตัวตนเพื่อสืบค้นอัตลักษณ์ทางชนชั้น พบว่าเด็กกลุ่มนี้พยายามกล่าววาระตื้นซึ้งกันและกันในเชิงบวก รวมทั้งกล่าวชื่นชมความสามารถของเด็กบ้านราชวิถีในภาพรวมด้วย จุดเน้นที่เด็กกลุ่มนี้มักพูดถึงคือความสามารถที่เหนือกว่าเด็กภายนอกสถานสงเคราะห์ โดยเฉพาะความสามารถด้านกีฬา การมีพลังกำลังที่แข็งแกร่ง บ้างกล่าวอ้างถึงความสามารถพิเศษจากการเข้าชมรมในสถานสงเคราะห์ เช่น การประสานเสียง นาฏศิลป์ ดนตรีไทย ดนตรีสากลและดุริยางค์

การที่เด็กกลุ่มนี้เลือกกล่าวเฉพาะข้อดีของตนในการเปรียบเทียบตัวตนกับบุคคลอื่นนั้น เป็นไปได้ว่าพวกเขาพยายามสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นและภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในกลุ่มตน เพราะความรู้สึกดีๆ แล้วนั้นพวกเขาตระหนักรู้ถึงความด้อยกว่าในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การไม่สามารถออกไปข้างนอกสถานสงเคราะห์ได้อย่างอิสระ การไม่ได้อยู่กับครอบครัว การไม่มีความเป็นส่วนตัว การไม่สามารถเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้อย่างที่ตนต้องการ เป็นต้น

3. กลุ่มเด็กที่สนใจเพื่อนต่างเพศ เป็นการรวมกลุ่มตามปัจจัยด้านอุปนิสัยสมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย ดาว (15 ปี ม.2) หมอก (13ปี ม.1) และกลุ่มเพื่อนบ้านหลังอื่นอีกจำนวนหนึ่ง กลุ่มนี้นับเป็นการรวมสมาชิกของบ้านหลายหลังเข้าด้วยกันโดยมีจุดประสงค์ด้านความชื่นชอบอาจารย์ชายที่เข้ามาสอนพิเศษในสถานสงเคราะห์ เมื่อแรกเริ่มกลุ่มนี้ยังไม่มีกรรวมตัวอย่างเด่นชัดนักแต่ระยะหลังมีความเหนียวแน่นมากขึ้น ความชอบผลักดันให้เด็กกลุ่มนี้รวมตัวกันเข้าไปเรียนภาษาอังกฤษกับอาจารย์ทุกเย็นไม่เคยขาด มีการจับกลุ่มเพื่อพูดคุยกันถึงอาจารย์พยายามหาวิธีใกล้ชิด ประโยชน์ของการรวมกลุ่มกันคือกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกกล้าเข้าหาอาจารย์

มากยิ่งขึ้น เช่น ชักชวนให้อาจารย์พาเที่ยวในวันหยุด ตลอดจนการนัดพบอาจารย์ในช่วงเวลา นอกเหนือจากการสอน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มนี้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางเพศของสมาชิกในกลุ่ม ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มนี้อยู่ในช่วงวัยรุ่นที่เริ่มให้ความสนใจกับเพศตรงข้าม ซึ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมกรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแสดงออกซึ่งความเป็น ตัวตนเพศหญิงที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น พฤติกรรมรักสวยรักงาม เอาใจใส่ดูแลรักษารูปร่าง เริ่มอดอาหาร ลดน้ำหนัก กังวลกับสิ่วบนใบหน้า ตลอดจนพิถีพิถันเรื่องการแต่งกาย

การเปิดรับสื่อมวลชนสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนเพศหญิงของสมาชิก กลุ่มนี้ได้เช่นเดียวกัน รายการที่ได้กกลุ่มนี้ชื่นชอบได้แก่ รายการวาไรตี้ทีนทอล์ก โดยนำเสนอสิ่งที่ กลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจ เช่น พาไปดูกิจกรรมยามว่างของวัยรุ่น แนววิถีดูแลสุขภาพ การแต่งตัว ส่วนอีกรายการหนึ่งที่ได้รับชมไม่แพ้กันคือรายการ Show time by Sasrithorn ซึ่งเป็น รายการข่าวบันเทิง ความสนใจจะมุ่งเน้นที่ช่วงเคล็ดลับดูแลผิวพรรณในช่วงท้ายของรายการ จากเหล่าดาราสาว

การรวมกลุ่มของสมาชิกบางช่วงเวลากระทำอย่างไม่เปิดเผยนักเนื่องจากเกรงว่า ครุแม่บ้านอาจไม่ยอมรับ ด้วยเหตุนี้เด็กจึงต้องใช้วิถีโกหกเพื่อหาโอกาสรวมกลุ่มนอกร้านและ วางแผนพบปะครุตามต้องการ การเข้ากลุ่มมีส่วนทำให้พฤติกรรมเด็กเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การโกหกครุแม่บ้านเพื่อหาโอกาสรวมกลุ่มนอกร้าน การหลบเลี่ยงงานภายในบ้าน ตลอดจน ซึมซับพฤติกรรมของเพื่อนต่างบ้านโดยไม่รู้ตัว

เด็กกลุ่มนี้เลี้ยงที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนเองในส่วนอัตลักษณ์ทางชนชั้น แต่จาก การสังเกตพฤติกรรมในช่วงการดำเนินชีวิตประจำวันพบการแสดงความเป็นอยู่และไม่พึงพอใจ ในบางช่วง โดยเฉพาะในแง่มุมมองไม่สามารถเป็นเจ้าของสิ่งของต่างๆตามต้องการ และการที่ ต้องคอยคำนึงถึงกฎระเบียบของสถานสงเคราะห์ อย่างไรก็ตามวิถีการที่กลุ่มนี้มีจุดประสงค์การรวม ตัวอย่างเด่นชัดแต่ไม่อาจกระทำได้อย่างเปิดเผยเพราะเกรงครุแม่บ้านจะรับรู้ ดังนั้นเมื่อมีโอกาส รวมตัวกันได้สมาชิกแต่ละคนจึงมีความสุขสนุกสนานเต็มที่ คิดแต่วิถีที่จะทำให้ได้อยู่ใกล้ชิดอาจารย์ เท่านั้น ไม่คำนึงว่าคนอื่นจะคิดกับกลุ่มตนอย่างไร แม้คนภายนอกจะมองว่าการกระทำของกลุ่มนี้ ไม่เหมาะสมแต่สมาชิกในกลุ่มก็ไม่สนใจ ไม่คิดที่จะเปรียบเทียบตัวตนภายในกลุ่ม สิ่งที่ดีมีเพียง อย่างเดียวคือขอให้การรวมตัวแต่ละครั้งสามารถสนองตอบต่อความต้องการร่วมกันของสมาชิก ที่ร่วมพูดคุยเรื่องอาจารย์เพียงอย่างเดียวก็เพียงพอแล้ว

4. กลุ่มคูพี่น้องแยม - ยิ้ม เป็นการรวมตัวกันเนื่องจากปัจจัยความสัมพันธ์ทางสายเลือด จากจำนวนคูพี่น้องที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์พบว่าบ้านชัยพฤกษ์มีมากที่สุดถึง 6 คู่ โดยคูของจู่และหยกเป็นคูที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรวมตัวเหนียวแน่นที่สุด การใช้ชีวิตร่วมกันมักปรากฏพฤติกรรมแสดงความรักใคร่กลมเกลียวและช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันเสมอ ทั้งการแบ่งปันของกิน ของใช้ การเล่นร่วมกัน ตลอดจนการแสดงความเป็นห่วงเป็นใย ถามไถ่ทุกข์สุขกันเสมอ

ปัจจัยของการรวมกลุ่มคูพี่น้องแยม - ยิ้มนี้เป็นเพราะความผูกพันทางจิตใจที่อยู่ร่วมกันมาตั้งแต่เล็กจนกระทั่งถูกส่งเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ด้วยกัน นอกจากนั้น การที่พ่อแม่ของเด็กทั้งคู่หันเข้ามาเยี่ยมเยียนลูกสาวบ่อยครั้งยิ่งเป็นการตอกย้ำความรู้สึกร่วมความเป็นครอบครัวเดียวกัน ความผูกพันที่คูพี่น้องแสดงออกจึงมีมากกว่าคูอื่นๆ จากกรณีคูพี่น้องแยม - ยิ้มสะท้อนให้เห็นว่าความผูกพันของครอบครัวมีส่วนกระตุ้นให้ความสัมพันธ์ระหว่างคูพี่น้องมั่นคงขึ้นได้

การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของเด็กทั้งคู่ปรากฏขึ้นบ่อยครั้ง จากความสนิทสนมในฐานะพี่น้องทำให้แยมและยิ้มจับคู่กันแสดงความเป็นตัวตนเพศหญิงเฉพาะในกลุ่ม เช่น การช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านการแต่งตัวและแลกเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องประดับระหว่างกัน เพียงสองคน ซึ่งแนวคิดในการแต่งตัวนี้เป็นผลจากการศึกษาดูจากกลุ่มดาราในละครโทรทัศน์นั่นเอง รวมไปถึงการชอบนั่งรับชมโทรทัศน์ฉากที่มีความรักหวานซึ่งร่วมกันแล้วแลกเปลี่ยนรอยยิ้มระหว่างกัน โดยละครเรื่องโปรดของเด็กทั้งสองส่วนใหญ่ล้วนมีฉากที่แสดงออกถึงความรักระหว่างคู่พระเอกนางเอกทั้งสิ้น เช่น “เลือดหงส์” “มนต์จันทรา” “ทัณฑ์กัมเทพ”

การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางชนชั้นพบว่าเด็กทั้งสองพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวเปรียบเทียบกับตนเอง นอกจากนั้นยังแสดงท่าทางหนักใจและพยายามเปลี่ยนประเด็นไปคุยเรื่องอื่น เรื่องราวความเป็นมาของเด็กทั้งสองเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการเปิดเผย หากแต่กล่าวเพียงว่าการอยู่ในสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถียิ่งดีกว่าอยู่สถานสงเคราะห์แห่งอื่นจากคำบอกเล่าของญาติพี่น้อง อย่างไรก็ตามเด็กทั้งคู่มีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมไม่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนเองหลายครั้ง โดยเฉพาะในเรื่องของสภาพบรรยากาศในบ้านชัยพฤกษ์ที่ขาดระเบียบวินัยไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และขาดความรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความตระหนักรู้ถึงความดี้อยโอกาสของตน แต่หลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยยอมรับออกมาโดยตรงเพราะจะยิ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกไม่ดียิ่งขึ้น

จากอัตลักษณ์ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นทั้งในส่วนของอัตลักษณ์ร่วม อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม พบว่าปัจจัยที่เสริมสร้างให้เกิดอัตลักษณ์นั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสภาพการสื่อสารในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลรอบตัว ทั้งครูแม่บ้าน กลุ่มเพื่อนภายในบ้าน รวมทั้งผลจากประสบการณ์ในอดีตก่อนเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่มีส่วนเสริมสร้างความเป็นตัวตนในปัจจุบันได้ ในขณะที่เนื้อหาที่น่าสนใจผ่านสื่อมวลชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยพัฒนาอัตลักษณ์แก่เด็กได้เช่นเดียวกัน ซึ่งเนื้อหาโดยรวมของสื่อมวลชนกล่าวสรุปได้ 2 ประเด็น คือ เนื้อหามุ่งเน้นความบันเทิง และเนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญา โดยเนื้อหาที่น่าสนใจดังกล่าวที่เด็กเปิดรับมีส่วนสัมพันธ์ต่อการสร้างอัตลักษณ์เด็กได้ดังนี้

ตารางที่ 6.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน

อัตลักษณ์ของเด็กบ้าน ชัยพฤกษ์	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
1. ความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี	<ul style="list-style-type: none"> - รายการโทรทัศน์รูปแบบละคร มิวสิควิดีโอ เกมโชว์ ตลก - การฟังเพลงจังหวะคึกคัก สนุกสนานจากวิทยุ และเทปคาสเส็ต - การฝึกร้องเพลงโดยอาศัยเนื้อร้องจากหนังสือเพลง - การอ่านการ์ตูนมหาสนุก ตลาดตลก ขายหัวเราะ 	-
2. ความเป็นคนช่างขอ	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชมรายการละครและโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์แล้วเกิดความรู้สึกต้องการเงินทอง และสิ่งของตามอย่างที่นำเสนอ 	-

ตารางที่ 6.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน (ต่อ)

อัตลักษณ์ของเด็กบ้าน ชัยพฤกษ์	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
3. การสร้างโลกส่วนตัวใน จินตนาการ	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับรายการละครโทรทัศน์ที่นางเอกผู้ชีวิต มีความสามารถด้านการต่อสู้ เพราะคุณลักษณะดังกล่าวเป็นตัวตนในอุดมคติอันเป็นแนวทางในการสร้างโลกในจินตนาการ - การเปิดรับสื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงด้านเสียงเพลง เพื่อคลายความกดดันจากการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น 	-
4. ความชื่นชอบการ สร้างสรรค์งานฝีมือ	-	- การเปิดรับรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสอนการประดิษฐ์
5. ความรักสวยรักงาม	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับรายการโทรทัศน์ที่ได้เห็นแบบอย่างการแต่งกายจากดารา ตลอดจนได้รับทราบเคล็ดลับความงาม เช่น รายการละคร ข่าวบันเทิง และวาไรตี้ 	-
6. ความชื่นชอบด้านการร้อง เพลง	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชมรายการมิวสิควิดีโอทางโทรทัศน์ - การฝึกร้องเพลงโดยอาศัยเนื้อร้องจากหนังสือเพลง - การรับฟังเพลงจากวิทยุและเทปคาสเส็ต 	-

ตารางที่ 6.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์ที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน (ต่อ)

อัตลักษณ์ของเด็กบ้าน ชัยพฤกษ์	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
7. ความรับผิดชอบการเรียนรู้ ใฝ่รู้	-	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับสื่อเนื้อหาความรู้ควบคู่กับบันเทิงที่สามารถดึงสาระประโยชน์ที่แฝงอยู่ให้เกิดประโยชน์กับตนได้ - การเปิดรับรายการข่าวสารบ้านเมืองทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์
8. ความเคร่งขรึม เอาจริงเอา จัง	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชมรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ควบคู่กับความบันเทิง และสามารถตระหนักถึงความรู้ที่สอดแทรกมาได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับรายการข่าวสารบ้านเมืองทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์

การเปิดรับสื่อมวลชนของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นรายการบันเทิงซึ่งลักษณะเนื้อหาดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับความเป็นตัวตนของสมาชิกในบ้านได้ กล่าวคือ การมีอัตลักษณ์ด้านความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี ความเป็นคนช่างขอ การสร้างโลกส่วนตัวในจินตนาการ ความชื่นชอบการร้องเพลง และความรักสวยรักงาม ในขณะที่เนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญาจำพวกข่าวสาร สารคดี รายการสอนการประดิษฐ์ ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้เด็กเป็นคนมีลักษณะความรับผิดชอบการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ความเคร่งขรึม เอาจริงเอาจัง และการสร้างสรรค์งานฝีมือ

การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์นอกจากเพื่อตอบสนองการสร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลายแล้ว เด็กหลายคนยังเรียนรู้บทบาทการแสดงออกความเป็นตัวตนเพศหญิงผ่านดาราละครโทรทัศน์ที่รับชมด้วย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของเด็กได้จากการยึดเป็นแบบอย่างและพยายามลอกเลียนแบบการแต่งตัวให้สวยงาม

ในส่วนของประเด็นด้านอัตลักษณ์ทางชนชั้นก็มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนเช่นกัน โดยเฉพาะรายการละครทางโทรทัศน์ที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตในโลกภายนอกในสังคมนอกเหนือจากบริบทสถานสงเคราะห์เพียงอย่างเดียว เด็กได้ทำการเปรียบเทียบ ตัวตนความเป็นอยู่ของตนกับสภาพความเป็นอยู่ให้เห็นในละคร อย่างไรก็ตามการแสดงผลออกถึง อัตลักษณ์ทางชนชั้นของเด็กจากการเปรียบเทียบกับเนื้อหาสื่อมวลชนนั้นไม่แสดงออกอย่างเด่นชัดเหมือนอัตลักษณ์ทางเพศที่เด็กแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านการกระทำและการลอกเลียนแบบ เนื่องจากประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้นนั้นเป็นประเด็นที่ค่อนข้างอ่อนไหวต่อความรู้สึกของเด็ก

จากจำนวนสมาชิกทั้ง 22 คนของบ้านชัยพฤกษ์ที่แต่ละคนมีช่วงอายุที่แตกต่างกันไป พบว่าเด็กในแต่ละช่วงวัยมีความสามารถเปิดรับเนื้อหาสื่อและนำมาประยุกต์ใช้ได้ต่างกันอย่างคือ

วัยเด็กตอนต้น (1 – 5 ปี) จำนวน 3 คน พบว่าเด็กช่วงวัยนี้ไม่สนใจเปิดรับสื่อมวลชนทุกประเภท อัตลักษณ์ที่ปรากฏจึงมีความสอดคล้องกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัวมากกว่าการใช้สื่อมวลชน

วัยเด็กตอนกลาง (6 – 10 ปี) จำนวน 4 คน พบว่ามีทั้งเด็กคนที่พัฒนาการทางสมองเป็นปกติและล่าช้า สำหรับคนที่พัฒนาการทางสมองเป็นปกติพบว่ามีการใช้สื่อมวลชนอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งสร้างความบันเทิง มีการยึดตราเป็นแบบอย่างความเป็นตัวตนในอุดมคติ นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังมีส่วนในการพัฒนาความเป็นตัวตนทางเพศของเด็กได้ด้วย

วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (11 – 14 ปี) จำนวน 12 คน พบว่าเด็กมีการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเท่าที่มีอยู่ภายในบ้านอย่างจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยเฉพาะเพื่อสร้างความบันเทิง ความโดดเด่นอยู่ที่การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการพัฒนาความเป็นตัวตนทางเพศ บางคนพบว่ามีการเปิดรับสื่อเพื่อเสริมสติปัญญา นอกเหนือจากความบันเทิงเพียงอย่างเดียวด้วย

วัยรุ่น (15 ปีขึ้นไป) จำนวน 3 คนพบว่ามีการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเท่าที่มีอยู่ภายในบ้านอย่างจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยความสนใจในวัยนี้มุ่งเปิดรับสื่อเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตนชัดเจนกว่าช่วงวัยอื่น ซึ่งจากความได้เปรียบในการเป็นเด็กโตของบ้านทำให้สามารถแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศได้ชัดเจน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นแบบอย่างในการเลียนแบบ และเปิดรับความรู้ด้านความงามมาพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตน

กล่าวโดยสรุปถึงประเด็นการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านชัยพฤกษ์
 ได้ดังนี้ ภายใต้สภาพการสื่อสารในบริบทบ้านชัยพฤกษ์ที่ครูแม่บ้านให้อิสระเสรีเต็มที่ และ
 ความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กดำเนินไปอย่างราบรื่นนี้ ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของบ้าน
 ที่สอดคล้องกับลักษณะความเป็นอยู่ในบริบทของบ้านนั้นๆ ในส่วนประเด็นการใช้สื่อมวลชน
 พบว่าแม่บ้านชัยพฤกษ์จะมีสื่ออย่างจำกัด แต่เด็กภายในบ้านก็สามารถเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อ
 นั้นๆ เพื่อสนองความต้องการของตนได้ และเนื้อหาที่เลือกเปิดรับนั้นก็มีส่วนสัมพันธ์กับอัตลักษณ์
 ของตนและของกลุ่มตน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านโกเมศ

บ้านโกเมศเป็นครอบครัวจำลองบริบทหนึ่งในสถานสงเคราะห์ ความโดดเด่นของบ้านหลังนี้อยู่ที่วิธีการเลี้ยงดูเด็กของครูแม่บ้านที่มีจุดเน้นที่การให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิกภายในบ้าน โดยครูมักแสดงความรักต่อเด็กอย่างเปิดเผย ทั้งการโอบกอด ลูบศีรษะแสดงความรักใคร่ เช่ยปากบอกรักโดยตรง ตลอดจนการจัดกิจกรรมนันทนาการภายในบ้านเพื่อกระตุ้นให้เด็กรู้สึกสนุกสนาน สามัคคี และตระหนักถึงความเป็นสมาชิกร่วมบ้านเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกโดยรวมและครูแม่บ้านจึงดำเนินไปด้วยดี ในส่วนของกาใช้สื่อมวลชนในบ้านโกเมศมีความหลากหลายกว่าบ้านหลังแรก เนื่องจากสมาชิกภายในบ้านมีการแลกเปลี่ยนการใช้สื่อส่วนตัวร่วมกันอย่างแพร่หลาย จากสภาพการสื่อสารภายใต้บริบทบ้านโกเมศข้างต้นมีส่วนสัมพันธ์กับการเสริมสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ในหลายรูปแบบ ทั้งในส่วนอัตลักษณ์ร่วมของบ้าน อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม

อัตลักษณ์ร่วม

การอยู่ร่วมบ้านโกเมศเดียวกันของสมาชิกทั้ง 20 คน พบว่ามีการพัฒนาอัตลักษณ์บางประการร่วมกัน อันเป็นผลมาจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ภายในบ้าน ตลอดจนการเปิดรับสื่อมวลชนร่วมกัน รายละเอียดของอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านโกเมศมีดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7.1 แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านโกเมศ
และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ร่วม	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ การทำงานส่วนตัวและ ส่วนรวม	1. การอบรมเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
2. ความมีวินัย อารมณ์ดี	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	1. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหา ความบันเทิงทุกรูปแบบ
3. ความรู้สึกเป็นอิสระเสรี	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
4. ความกล้าในการแสดง ความคิดเห็น	1. ผลจากการอบรมเลี้ยงดูของ ครูแม่บ้าน	-
5. ความรู้สึกรัก เคารพ และ เกรงใจครูแม่บ้าน	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของ ครูแม่บ้าน 2. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันภายในบ้าน	-
6. ความต้องการความรัก ความอบอุ่น	1. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำ หน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริง ได้	-
7. ความชื่นชอบด้านการร้อง เพลง	1. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ภายในบ้าน	1. การเปิดรับสื่อมวลชนเพื่อ ความบันเทิงด้านเสียงเพลง

จากอัตลักษณ์ร่วมทั้ง 7 ประการข้างต้นพบว่า ครูแม่บ้านเป็นบุคคลสำคัญ
ที่มีส่วนสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มสมาชิกภายในบ้านได้ ครูแม่บ้านกล่าวแสดงความคิดเห็นว่า
การเลี้ยงเด็กต้องมีเทคนิควิธีการที่ดี การมอบความรักอย่างจริงใจเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้เกิด
การยอมรับเชื่อฟังและปฏิบัติตาม การเลี้ยงดูต้องให้อิสระเสรีแต่ไม่เกินขอบเขต อีกทั้งต้องรับฟัง
ความเห็น เน้นหลักเหตุผลและหมั่นพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างกัน

อัตลักษณ์ประการแรกคือ ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานส่วนตัวและส่วนรวม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่โดดเด่นมาก สมาชิกทุกคนต่างตระหนักรู้ถึงความรับผิดชอบต่างๆ ในบ้านเป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้านที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และรู้หน้าที่ให้กับเด็ก อย่างไรก็ตาม การที่เด็กโกเมศน์ยอมรับคำสอนมาปฏิบัตินั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากความเคารพนับถือครูแม่บ้าน เชื่อมั่นในความรักที่ครูมีให้ อีกทั้งวิธีการเลี้ยงดูที่เน้นการพูดคุยให้เหตุผล สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เด็กพยายามประพฤติตนให้อยู่ในหน้าที่เพื่อให้ครูแม่บ้านพอใจและเพื่อสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของตัวเอง

ความริเริ่มเชิงอารมณ์ดีเป็นอัตลักษณ์อีกประการหนึ่งของเด็กโกเมศน์ที่เป็นผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านเช่นกัน ทั้งนี้เป็นความตั้งใจของครูแม่บ้านเองที่ต้องการให้เหล่าสมาชิกมีบุคลิกดังกล่าว ด้วยการคิดหากิจกรรมนันทนาการในรูปแบบต่างๆ ขึ้นภายในบ้าน และชักชวนให้เด็กมีส่วนร่วม เช่น การเล่นเกมกีฬาบาสเกตบอล แบดมินตัน การจัดงานเลี้ยงเนื่องในโอกาสพิเศษทั้งปีใหม่ งานวันเกิด ตลอดจนทำอาหารและน้ำดื่มเลี้ยงเด็กในช่วงพัฒนาบ้าน กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งแปลกใหม่ที่เด็กไม่เคยสัมผัสทั้งจากครูแม่บ้านคนก่อนและจากครูแม่บ้านหลังอื่น นอกจากความสนุกสนานที่ได้รับแล้วยังเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิกด้วย

ความนิยมในการเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหามุ่งเน้นความบันเทิงเป็นภาพสะท้อนถึงอัตลักษณ์ความร่าเริง สนุกสนานของกลุ่มเด็กได้ นอกเหนือจากรายการละครที่ได้รับความนิยมสูงสุด รายการประเภทที่เรียกเสียงหัวเราะจากกลุ่มผู้ชมก็ได้รับความนิยมจากสมาชิกบ้านโกเมศน์ไม่แพ้กัน เช่น ระเบิดเถิดเทิง คดีเด็ด รายการทไวไลท์โชว์ช่วงที่มีคณะตลกมาแสดง นอกจากนั้นเด็กยังนิยมฟังเพลงจากวิทยุ อ่านหนังสือการ์ตูน ตลอดจนรับชมวิดีโอในห้องครูแม่บ้าน ความบันเทิงต่างๆ ในเนื้อหาที่น่าเสนาะมีส่วนสำคัญทำให้เด็กมีความสุข รู้สึกผ่อนคลาย รวมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันในกลุ่มสมาชิกจากการได้แสดงความรู้สึกร่วมกันขณะรับชมรายการด้วย

ความรู้สึกเป็นอิสระเสรีเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของเหล่าสมาชิกที่เป็นผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน เด็กโกเมศน์สามารถเป็นอิสระไปไหนมาไหนได้ภายในอาณาเขตสถานสงเคราะห์ แต่ความเป็นอิสระดังกล่าวยังมีการควบคุมอยู่บ้าง เพราะยังมีบางพื้นที่ในสถานสงเคราะห์ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปเล่น และบางโอกาสต้องขออนุญาตครูแม่บ้านก่อน อย่างไรก็ตามแม้ครูแม่บ้านจะมีบทบาทเข้ามาควบคุม แต่ความรู้สึกเป็นอิสระของเด็กก็ไม่ได้ลดน้อยลง เนื่องจากเด็กเข้าใจและยอมรับได้ในเหตุผลของการควบคุมดังกล่าว

วิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านมีจุดเด่นประการหนึ่งที่ต้องทำให้เด็กรู้จักใช้ความคิด และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น จากการประชุมเพื่อหาข้อสรุปภายในบ้าน ครูแม่บ้านจะมีบทบาทเป็นผู้นำและคอยกระตุ้นให้เด็กเสนอความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน โดยปรกติแล้วกลุ่มเด็ก รุ่นเล็กและเด็กนักเรียนภายในมักไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมากนักเพราะคิดไม่ทัน สมาชิกคนอื่นในบ้าน ดังนั้นครูแม่บ้านจึงต้องเป็นผู้เปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นบ้าง นอกจากนั้นครูแม่บ้านยังพยายามทำให้การประชุมแต่ละครั้งมีบรรยากาศของความเป็นกันเอง ด้วยการปรับบทบาทตนเองลงเหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของบ้านไม่ใช่ในฐานะผู้ปกครอง อีกทั้งยังคอยกล่าวชมเชยแนวความคิดของเด็กทุกคนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เด็ก วิธีการดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ครูแม่บ้านนำมาใช้กับเด็กเป็นประจำทุกวัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นตัวตนของ สมาชิกบ้านโกเมศไณแง่มุมของความกล้าในการแสดงความคิดเห็นด้วย

จากการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านด้วยเทคนิควิธีต่างๆ ส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อมั่น และยอมรับในตัวครูแม่บ้านอย่างมาก ด้วยเหตุนี้สมาชิกโกเมศทุกคนจึงเกิดความรู้สึกร่วมกัน ด้านความรู้สึกรัก เคารพ และเกรงใจครูแม่บ้าน โดยปรกติแล้วครูแม่บ้านมักทำตามตามสบาย ขณะอยู่กับเด็กด้วยการพูดคุยหยอกล้อเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งหากเด็ก ประพฤติตนไม่ถูกต้อง ครูแม่บ้านจะปรับบุคลิกของตนใหม่ให้มีท่าทีเฉยชาหมองเหม็นเพื่อให้เด็ก รู้สึกตัวว่าทำผิดและเกิดความอึดอัดใจ ซึ่งเด็กสามารถรับรู้ได้ทันทีจากท่าทีที่เปลี่ยนแปลงไป หลังจากนั้นไม่นานเด็กจะรวมตัวกันเข้ามาขอโทษและพูดคุยปรับความเข้าใจกับครูแม่บ้านได้ ในที่สุด นับเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กหันมาพิจารณาตัวเองได้โดยไม่ต้องใช้วิธีบีบบังคับแต่อย่างใด

จากการสอบถามพูดคุยกับเด็กพบว่าพวกเขากล่าวว่าย้ายยืนยันถึงความรักที่ตน มีต่อครูแม่บ้านอย่างเหนียวแน่น อันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ถึงความรัก ความหวังดี ที่ครูแม่บ้านมีให้แก่พวกเขาด้วยความเต็มใจ

นา : “ครูต้อมนะดีจะตายไป เด็กทุกคนในบ้านก็รักครูกันทั้งนั้นแหละ”

ตาล : “ถ้ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นต้องไปปรึกษาครูต้อม ครูต้อมช่วยได้ทุกอย่าง อยู่แล้ว”

ครูแม่บ้าน : “พี่ค่อยบอกพวกเขาเสมอว่าปัญหาทุกอย่างมีทางแก้ไขได้ เพียงแต่ว่าต้องมาบอก ต้องปรึกษาครู พวกเขาต้องเชื่อใจครูว่าครูจะไม่ทอดทิ้งพวกเขาเด็ดขาด ตอนแรกๆ เด็กยังไม่เชื่อใจพี่ แต่พออยู่กันไปเรื่อยๆ เขาก็เริ่มเห็นว่าพฤติกรรมหลายอย่างของเรา

มีทั้งการปกป้องเขา แก่ต่างแทนเขา เข้าอกเข้าใจเขา จากนั้นเขาก็จะเริ่มเข้ามาหาเรา มาขอความช่วยเหลือ มาปรึกษา ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กดีขึ้นเรื่อยๆ”

ความรู้สึกรัก เคารพ และเกรงใจครูแม่บ้านพัฒนาขึ้นมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้านอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ครูกับเด็กและภายในกลุ่มเด็กด้วยกัน โดยในขั้นแรก ครูจะเป็นฝ่ายแสดงออกให้เด็กเห็นและยอมรับในพฤติกรรม จากนั้นเด็กจะเกิดการสื่อสารภายในกลุ่มต่อเนื่องกันไปทำให้การยอมรับในตัวครูแม่บ้านขยายออกไปในวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดทั้งฝ่ายเด็กและครูก็เกิดความเข้าใจยอมรับซึ่งกันและกัน

ความต้องการความรักความอบอุ่นเป็นความรู้สึกทางใจในอีกแง่มุมหนึ่งที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกภายในบ้านอันเป็นผลมาจากสภาพสังคมในบริบทสถานสงเคราะห์ที่ขาดที่พึ่งทางใจ แม้ครูแม่บ้านโกเมศจะพยายามมุ่งเน้นการให้ความรักความเข้าใจแก่เด็ก แต่ก็ย่อมไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกจำนวนมาก ดังนั้นจึงพบว่าเด็กส่วนใหญ่พยายามเรียกร้องหาความรักจากคนรอบข้างตลอดเวลาด้วยวิธีการแตกต่างกัน

เด็กเล็กเป็นกลุ่มที่แสดงออกซึ่งความต้องการความรักความอบอุ่นมากที่สุด ทั้งการแสดงออกโดยตรงด้วยการบอกรัก ตรงเข้าโอบกอด ต้องการให้อยู่ใกล้ชิด และการแสดงออกทางอ้อมผ่านการละเล่นที่มักจับกลุ่มแสดงละคร โดยละครที่เด็กเล็กโกเมศร่วมแสดงนี้กำหนดให้ตัวละครประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูกๆ สนทนากันในหมู่ครอบครัวด้วยความอบอุ่น ไถ่ถามทุกข์สุขกันด้วยความรัก ในขณะที่เด็กรุ่นกลางและรุ่นโตจะไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย แต่หากเมื่อใดก็ตามที่ครูแม่บ้านเรียกเข้าไปกอดและแสดงความรักใคร่ เด็กจะร้องไห้ด้วยความตื่นตันใจทันที

อัตลักษณ์ร่วมประการสุดท้ายของสมาชิกบ้านโกเมศคือความชื่นชอบด้านการร้องเพลง กิจกรรมดังกล่าวสามารถเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในบ้านได้ เด็กทุกคนมักร่วมกันร้องเพลงด้วยความสนุกสนานเพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย การเปิดรับสื่อมวลชนจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความรู้สึกดังกล่าว รายการเพลงในรูปแบบคอนเสิร์ตและมิวสิควิดีโอกลายเป็นรายการโปรดไม่แพ้รายการละคร แนวเพลงที่ชื่นชอบคือดนตรีป๊อปที่ร้องโดยศิลปินวัยรุ่นหน้าตาดี แต่งกายสวยงาม เช่น แคทรียา อิงลิช , ภัครมัย โปตระนันท์ , บัวชมพู ฟอร์ด เป็นต้น นอกเหนือจากรายการเพลงทางโทรทัศน์ รายการเพลงจากวิทยุและหนังสือเพลงที่บรรจุเนื้อร้องก็เป็นสิ่งที่เด็กให้ความสนใจไม่แพ้กัน การแบ่งปันสื่อส่วนตัวให้เพื่อนร่วมใช้ด้วยเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันจนเคยชิน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในบ้านโดยรวมมีความรู้เรื่องเพลงและร่วมกันร้องเป็นกลุ่มใหญ่กลายเป็นกิจกรรมความบันเทิงอย่างหนึ่งของบ้านได้

เพลงที่มีจังหวะสนุกสนานมักจะได้รับ ความสนใจจากเด็กโดยรวม โดยเฉพาะ เด็กรุ่นเล็กและรุ่นกลางที่มีกร่วมร้องและเต้นเลียนแบบมิวสิควิดีโอไปพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เนื้อร้องก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญและดึงดูดใจให้เพลงนั้นๆ เป็นที่นิยมมากกว่าเพลงอื่น เช่น “เพลงมะลิก็กี้ย” ของนาตาลี สตีเบิร์ต “เพลงมีดตัดตัด” ของภักรมย์ ไปตระนันท์ และ “เพลงคุณลำไย” ของลูกนก สุภาพร

มะลิก็กี้ย

ฉันเป็นแม่คนเดียวตัวเล็กไปหน่อยหนึ่ง แต่ใจมันโตก็ใจมันแบบจัมโป๊ว
 ฉันมีไม้เท้ามีคากก็เสกไป ถ้าเธอปั่นใจจะเสกให้เธอตั้งตองเลย
 จะวนจะเวียนจะวุ่นจะวายให้ปวดหัว ถ้าเธอกลัวๆก็ให้เธอรีบมาหาเลย
 ทำเป็นลิลาบอกแล้วถ้ายังจะทำเฉย ระวังตัวเลยจะชี้ไม้กวาดไปแก้งเธอ
 ถ้าเธอไม่มาเจอจะทำให้เธอปั่นป่วน จะตามไปกวนใจเธอแน่นอน
 จะตามไปรังควานเธอไม่ให้หยุดหย่อน อย่างเธอต้องมาเจอเวทมนตร์นี้
 (เพียง) โอ้มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย
 (เพียง) โอ้มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย
 (เพียง) โอ้มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย มะลิก็กี้ย
 (เพียง) โอ้ม...

มีดตัดตัด

มีดตัดตัด ทำไมมันมีดตัดตัด มีดตัดตัด อะไรก็มีดไปหมด

เพลงก็ดัง ไม่ฟังก็ยั้งได้ยินทุกโน้ต นานา..

คนก็ตริ้ม ทำไมไม่หลับไม่นอน ยังไม่นอน มันยังไม่เข้าเท่าไร

คงไม่เอา อดหลับอดนอนอย่างเขาไม่ไหว ง่วงนอน

อยากกลับบ้านแล้ว พวกมันมาก็คงต้องพากันกลับ

อยากกลับบ้านแล้ว ใครเป็นใครก็ดูไม่ออก มันอะไรกันหนักหนา

นั่นก็เฮ นี่ก็เฮ โน่นก็เฮ เลยต้องเฮ

นั่นก็เฮ นี่ก็เฮ โน่นก็เฮ เลยต้องเฮ (กับเขาหน่อย)

ไปหรือยัง เมื่อไหร่จะไปซักที ไปซักที ก็กลัวว่าแม่จะบ่น

ไปละกัน ค่อยกลับมาดูวันหลังอีกสักหน เหยอะนะ

คุณลำไย

ยังจำไม่เคยลืมเลือน คอยเตือนตัวเองเอาไว้ ที่เธอเรียกฉันลำไย ฉันเก็บเอาไว้ในใจเรื่อยมา
 ชื่อดีก็มีถมไป มาเรียกลำไยทำไมเล่าหนา หรือเห็นฉัน เป็นคนบ้านนอกคอกนา
 ไม่รักฉันก็ไม่ว่า แต่อย่ามาเรียกคุณลำไย
 ถ้ามจริง ๆ เธอมองฉันที่อะไร มองที่ใจหรือว่ามองที่หน้าตา
 ฉันอยากรู้ วันไหนฉันสวยขึ้นมา เธอนั้นหนา จะเรียกฉันว่าอะไร
 น้องกิฟท์เซอร์รี่น้องววย มีตั้งมากมายไม่ยอมเรียกกัน
 หรือเรียกว่าน้องแอนน้องอัน น้องโบว์น้องฮันน้องฝันก็ยังดี
 น้องเมล์ชื่อเทห์จะตาย ก็แล้วทำไมไม่เรียกกันล่ะนี่
 น้องแพร่น้องพิมน้องเฟิร์น เป็นหยั่งบ่เ็นกันละคุณพี่
 เธอหรือจะมีแฟนที่หุนตืออย่างฉัน ทรววดทรงนี้ลูกครึ่งแบบมะริกัน
 เปลี่ยนสไตล์ทุกวันนำแฟชั่น ทันสมัย
 จมูกคู่สั้นเป็นคม เส้นผมยังทำไฮไลต์ กระเป๋าก็ค็อกโคโคได้ร๊ กางเกงก็ยีนส์ลีวายส์
 จะเรียกลำไย คิดดูให้ดี คิดๆดูให้ดี คิดๆดูให้ดี

จากตัวอย่างทั้งสามเพลงข้างต้นพบว่าจุดเด่นอยู่ตรงเนื้อร้องที่ใช้คำ
 ไม่เป็นทางการ จำง่าย บทเพลงสะท้อนถึงความสนุกสนานร่าเริงเหมาะสำหรับใช้ประโยชน์
 ในการร้องและเต้นร่วมกัน นอกจากนั้นยังสะท้อนได้ถึงค่านิยมบางประการที่แฝงอยู่ในเนื้อหานั้น
 เช่น “มะดื่กกี้กี้ย” แสดงถึงการมีอารมณ์ขัน การมีอำนาจเวทมนตร์ และล้อเล่นกับความเป็นเพศ
 ชาย “มิดตื้อตื้อ” แสดงความขบขัน ความห่วงใย “คุณลำไย” แสดงความสนุกสนานแต่ใช้ภาษา
 ในเชิงประชดประชัน ต่ำต้อย น้อยใจ อย่างไรก็ตามเนื้อหาที่แฝงความสนุกสนานผสมผสานเข้ากับ
 จังหวะคึกคักทำให้แนวเพลงในลักษณะดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมจากเด็กโกเมคใน
 ภาพรวมสูง

อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันไป
 แม้ในสภาวะปัจจุบันจะเข้ามาเป็นสมาชิกโกเมคมีอัตลักษณ์ร่วมบางประการเหมือนกัน
 แต่ความแตกต่างเฉพาะบุคคลของเด็กแต่ละคนก็ยังคงอยู่ จากจำนวนสมาชิกทั้ง 20 คนในบ้าน
 พบความโดดเด่นของอัตลักษณ์แ่งมุมต่างๆ ซึ่งคัดเลือกมาอภิปราย 7 คน ดังนี้

ตารางที่ 7.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านโกเมศ

รายชื่อเด็ก โกเมศ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ออย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความรื่นเริง อารมณ์ดี 2. ต้องการความรัก ความอบอุ่น 3. ความรักสวຍรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน 2. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่ทดแทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้ 3. การยึดครูแม่บ้านเป็นบุคคลต้นแบบด้านการแต่งตัว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับเนื้อหาความบันเทิงที่มีดาราดัง แต่งกายสวยงาม
2. หงส์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแสดงความแข็งแรงแรง ไม่ยอมแพ้คนอื่น 2. ความร่าเริง สนุกสนาน 3. ความเป็นคนช่างขอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากกรณีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าความแข็งแรงแรงทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบ 2. ผลจากกรณีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทุกฝ่ายในบริบทสถานสงเคราะห์ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงค่านิยมที่เป็นฝ่ายรับจากบุคคลภายนอกตลอดเวลา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับเนื้อหาความบันเทิงที่สนุกสนาน เข้าใจง่าย เช่น ละครโทรทัศน์ การ์ตูนมหาสนุก 2. การเห็นแบบอย่างจากสื่อมวลชนทำให้เกิดความต้องการเงินทองและสิ่งของต่างๆ

ตารางที่ 7.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านโกเมศ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก โกเมศ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
3. อ้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความชื่นชอบด้านการเต้นและการร้องเพลง 2. ความร่าเริงสนุกสนาน 3. ความรักสวຍรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้าน 2. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน 3. การยึดครูแม่บ้านเป็นบุคคลต้นแบบด้านการแต่งตัว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหาความบันเทิงด้านเพลง เช่น วิทยุ รายการคอนเสิร์ต และมีวิดีโอตลอดจนหนังสือเพลง 2. การเปิดรับรายการบันเทิงเพื่อความสนุกสนานทุกรูปแบบ โดยเน้นที่รายการละคร
4. เป็ด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความรับผิดชอบต่อการเรียน ใฝ่รู้ 2. ความรับผิดชอบต่อการงานส่วนตัวและส่วนรวม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บุคคลรอบตัว เช่น ครูแม่บ้าน และบุคลากรในสถานสงเคราะห์มีส่วนกระตุ้นให้มุ่งมั่นตั้งใจเรียน 2. ผลจากการอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้านและรุ่นพี่ภายในบ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อมวลชนที่มีเนื้อหาความบันเทิง แต่สามารถรู้ถึงประโยชน์ที่สอดแทรกอยู่ได้
5. แอ้ว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความชอบร้องแกสตั๊ว 2. ความร่าเริงสนุกสนาน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิธีการเลี้ยงดูในอดีตช่วงก่อนเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหาความบันเทิงเน้นรายการละคร

ตารางที่ 7.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านโกเมศ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก โกเมศ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
6. ลอย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความรู้สึกเขินอายขาดความมั่นใจ 2. ความต้องการความรักความอบอุ่น 3. ความชื่นชอบการร้องเพลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากการขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกเหนือจากคนภายนอกสถานสงเคราะห์ และขาดการเรียนรู้โลกภายนอก 2. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่ทดแทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับความบันเทิงทางโทรทัศน์ทุกรูปแบบเพื่อความผ่อนคลาย 2. การเปิดรับความบันเทิงด้านเพลงจากโทรทัศน์ วิทยู และหนังสือเพลง
7. พุก	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแสดงความแข็งแรงทางกายและการวางอำนาจ 2. ความรักสนุกรื่นเริง 3. ความเห็นแก่ตัวเอาเปรียบ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าความแข็งแรงทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบ นอกจากนี้การเอาเปรียบผู้อื่นทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อมวลชนเนื้อหาความบันเทิงทุกรูปแบบ

ลอย

เด็กเล็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อายุ 7 ปี ลอยมีอัตลักษณ์ของความรื่นเริงอารมณ์ดี โดยแสดงออกผ่านรอยยิ้ม และความชื่นชอบการละเล่นเพื่อความสนุกสนานทุกรูปแบบ คุณลักษณะดังกล่าวเป็นธรรมชาติของเด็กวัยนี้ และได้ปัจจัยเสริมอย่างวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านที่ให้อิสระเสรีในระดับหนึ่ง ลอยจึงแสดงความเป็นตัวตนด้านนี้ได้เต็มที่กับเพื่อนที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน

การที่ออยถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ตั้งแต่เล็กเช่นนี้ส่งผลต่อความเป็นตัวตนในแง่การขาดความรักความอบอุ่น การแสดงออกหลายอย่างล้วนสะท้อนถึงความต้องการความรักความใส่ใจจากบุคคลรอบตัว เช่น การวาดรูปตัวเองเดินจูงมือกับแม่ การบ่นคิดถึงแม่ต่อหน้าสมาชิกคนอื่นในบ้านบ่อยครั้ง การฮัมเพลงเบาๆ คนเดียวแล้วกล่าว่าเป็นเพลงแม่ การชักชวนเพื่อนรุ่นเล็กในบ้านร่วมแสดงบทบาทความเป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นต้น

การขาดความอบอุ่นนี้เป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่ขาดที่พึ่งทางใจ แม้ความเป็นอยู่ในบ้านโกเมศจะได้เปรียบกว่าบ้านบางหลังในแง่ที่สมาชิกส่วนใหญ่สามัคคีกันและมีครูแม่บ้านที่คอยให้ความใส่ใจเด็ก แต่การอยู่ร่วมกันของกลุ่มเด็กจำนวนมากย่อมปรากฏว่าเด็กรุ่นเล็กมักโดนรุ่นพี่บางคนกลั่นแกล้ง ซึ่งออยก็เป็นเด็กรุ่นเล็กที่ถูกกลั่นแกล้งมากที่สุดในบ้าน ความอึดอัดใจของการตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบยิ่งทำให้ออยต้องการบุคคลที่คุ้มครองและมอบความรักให้กับตนได้

การแสดงออกด้านอัตลักษณ์ทางเพศของออยเป็นไปอย่างเด่นชัดแม้อายุจะยังไม่มากนัก โดยมีปัจจัยหนุนทั้งจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัวในบ้านโกเมศและการเปิดรับสื่อมวลชน ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลนั้นพบว่าครูแม่บ้านเป็นบุคคลต้นแบบในการเรียนรู้ด้านการแต่งกาย เนื่องจากครูแม่บ้านเป็นคนทันสมัยและชื่นชอบการแต่งตัว ในขณะที่หนังสือแฟชั่นภายในบ้านก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ออยได้เรียนรู้ถึงรูปแบบเสื้อผ้าวิธีการแต่งกายหลากหลายแนวทางมากขึ้น รวมไปถึงวิธีการโพสต์ท่าถ่ายรูป ซึ่งกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบการเล่นที่ออยและสมาชิกคนอื่นในบ้านนิยม

รูปแบบการละเล่นที่แสดงออกถึงความเป็นเพศหญิงนอกเหนือจากการโพสต์ท่าถ่ายรูปแล้ว ยังมีการเดินแบบที่ออยเลียนแบบการเล่นจากรุ่นพี่ภายในบ้าน ซึ่งวิธีการเดินแบบดังกล่าวการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าได้รับอิทธิพลมาจากการเปิดรับสื่อมวลชนหรือไม่ แต่คาดว่าออยและกลุ่มเด็กน่าจะพบเห็นจากสื่อโทรทัศน์ เพราะเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงและกลุ่มเด็กมักมีพฤติกรรมการเล่นแบบสิ่งๆที่พบเห็นจากสื่อโทรทัศน์บ่อยครั้ง โดยเฉพาะท่าทางของนักร้องนักแสดง

อัตลักษณ์ทางชนชั้นของออยไม่แสดงออกอย่างเด่นชัด แต่จากพฤติกรรมหลายอย่างที่ปรากฏล้วนสะท้อนถึงความไม่ต้องการอยู่ในสถานสงเคราะห์ เหตุผลสำคัญคือการต้องการความรักความอบอุ่นจากแม่ อีกทั้งออยเป็นเด็กที่มักถูกกลั่นแกล้งจากเพื่อนบ่อยครั้ง ทั้งเพื่อนร่วมบ้านและต่างบ้านในสถานสงเคราะห์ด้วยกันตลอดจนเพื่อนที่โรงเรียน ซึ่งเป็นไปได้ว่า

การไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทสถานสงเคราะห์นั้นทำให้รอยตระหนักรถึงความด้อยของตนได้

หงส์

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 9 ปี หงส์เป็นเด็กประถมที่มีลักษณะความแข็งแกร่งไม่ยอมแพ้ต่อบุคคลอื่น อุดมการณ์นี้พัฒนาขึ้นมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้านแล้วเกิดการตระหนักว่าความแข็งแกร่งทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบในการอยู่ร่วมกันในสถานสงเคราะห์ ความแข็งแกร่งของหงส์ส่วนใหญ่แสดงออกด้วยวิธีการไม่ยอมแพ้ต่อบุคคลรอบตัวทั้งเพื่อน รุ่นพี่และครูแม่บ้าน ถ้าเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกันจะใช้วิธีการโต้เถียงและอาจลงท้ายด้วยการใช้กำลังหากไม่มีการห้ามปราม ส่วนกรณีที่เป็นรุ่นพี่และครูแม่บ้านหงส์จะแสดงออกด้วยการดื้อ ไม่ยอมทำตามคำสั่ง จากคำบอกเล่าของสมาชิกบ้านโกเมศพบว่าหงส์เป็นเด็กคนเดียวในบ้านที่ครูแม่บ้านเคยลงโทษด้วยการตี

การไม่ยอมแพ้ต่อบุคคลรอบตัวเช่นนี้เป็นการสื่อว่าตนเป็นคนไม่เกรงกลัวใคร และจะไม่ยอมทำตามหรือเชื่อใครง่าย ๆ การแสดงออกเช่นนี้ส่งผลดีในแง่ที่ไม่โดนรุ่นพี่แกล้งซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตในสถานสงเคราะห์ได้ในระดับหนึ่ง บุคลิกของหงส์จึงค่อนข้างมีความมั่นใจในตัวเองมากกว่าเพื่อนที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน

ความเป็นคนช่างขอเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการของหงส์ที่สะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ไม่สมบูรณ์พร้อม ความขาดแคลนสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนของกินในแบบที่ตนชอบผลักดันให้เด็กกล้าเอ่ยปากขอโดยตรงกับบุคคลรอบตัวที่เขา คาดว่าสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นคนช่างขอนี้กลายเป็นค่านิยมเด็กสถานสงเคราะห์จากการที่ตกเป็นฝ่ายรับจากคนภายนอกตลอดเวลา

เงินเป็นสิ่งที่หงส์ตระหนักถึงความสำคัญและมักเอ่ยปากขอจากบุคคลอื่นเสมอ นอกเหนือจากของกินของใช้ทั่วไป ดังนั้นบทสนทนาระหว่างหงส์กับบุคคลรอบตัวจึงสะท้อนถึงแนวคิดที่เห็นความสำคัญของเงินและต้องการเป็นเจ้าของ

“พี่ ถ้าหนูจะพูดเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า สวิสตี้คะ ขอเงิน 1,000 บาท จะพูดว่ายังไง หนูจะเอาไว้พูดกับพ่อชาวฝรั่งเศสเวลามาเยี่ยม”

“คนนั้นเขารวยหรือเปล่า ทำไมไม่ขอตั้งค์เขาละ บอกว่าขอเงินล้านนึงคะ”

ความต้องการด้านเสื้อผ้า และเครื่องประดับเป็นสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความเป็นเพศหญิงของหงส์ได้ การได้เห็นตัวอย่างเครื่องแต่งกายของคุณแม่บ้านและรุ่นพี่ ภายในบ้านเป็นการกระตุ้นให้อยากลองสวมใส่บ้าง แม้หงส์จะมีผู้รับอุปการะเป็นชาวต่างประเทศ ที่ส่งเงินฝากเข้าบัญชี แต่เงินเหล่านั้นก็ไม่สามารถนำมาใช้จ่ายตามความต้องการของหงส์ได้ ดังนั้นการแสดงออกซึ่งตัวตนเพศหญิงผ่านการแต่งกายจึงไม่ได้รับการตอบสนอง สิ่งที่ทำได้เป็นการคิดหวังเท่านั้นว่าตนอยากสวมใส่และเป็นเจ้าของเสื้อผ้างดังกล่าว

ความต้องการเงินทอง เครื่องใช้ในรูปแบบต่างๆ ของหงส์นี้ ส่วนหนึ่งเป็นอิทธิพล มาจากการได้เห็นแบบอย่างจากรายการโทรทัศน์ทั้งในรูปแบบของการโฆษณาขายสินค้า และ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ฟุ้งฟรั้มของดารานาในละคร การได้เห็นรูปแบบการใช้ชีวิตที่สมบุรณ์กว่า ในสถานสงเคราะห์กระตุ้นให้หงส์พัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นคนช่างขอได้

หงส์สามารถตระหนักรู้ได้ถึงความดีอกว่าบุคคลอื่นในสังคมจากสภาพชีวิต ที่ไม่สมบุรณ์พร้อมในสถานสงเคราะห์ การเข้ามาเยือนของบุคคลภายนอกเพื่อเลี้ยงอาหาร กลางวันเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้หงส์เปรียบเทียบกับคนเหล่านั้น หงส์มักจ้องมองการแต่งกายและ เครื่องประดับของแขกด้วยความสนใจและพุดคุยกับเพื่อนถึงความต้องการอยากมีบ้าง การสร้างความสนิทสนมกับผู้ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมแล้วใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์นั้นขอของที่ต้องการ จึงเป็นทางออกหนึ่งที่หงส์เลือกปฏิบัติจากสภาพความไม่สมบุรณ์พร้อมในสถานสงเคราะห์ได้

การเลือกเปิดรับสื่อเนื้อหาเพื่อความบันเทิงเป็นกิจกรรมที่สร้างความรู้สึก ผ่อนคลายได้ โดยหนังสือการ์ตูนมหาสนุก และการ์ตูนสาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่เป็นสื่อที่หงส์ ให้ความสนใจมากที่สุด การ์ตูนดังกล่าวเน้นเรื่องราวตลกเบาสมอง เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ มุขตลก มีคำถามชวนให้น่าไปทายเล่น เนื้อหาในลักษณะนี้ตรงกับความชอบของหงส์ที่มักจะนำ ปัญหาชวนไปทายกับเพื่อนในบ้านเพื่อแสดงว่าตนเก่งกว่าคนอื่น นอกจากนั้นการอ่านการ์ตูน ยังเอื้อประโยชน์ให้หงส์อ่านหนังสือคล่องกว่าเด็กรุ่นเดียวกันด้วย การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน จึงเป็นทางเลือกที่หงส์ใช้ผ่อนคลายและสามารถสร้างความภาคภูมิใจได้

อ้อม

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 10 ปี อ้อมมีความโดดเด่นด้าน ความชื่นชอบการเต้นและการร้องเพลง ซึ่งอัตลักษณ์ด้านนี้ส่งผลต่อการมีบุคลิกของความสดชื่น ร่าเริง กระฉับกระเฉงกว่าเด็กหลายคนในบ้าน สื่อมวลชนมีอิทธิพลทำให้อ้อมลอกเลียนแบบจากรายการเพลงทั้งคอนเสิร์ตและมิวสิควิดีโอ อัตลักษณ์ในแง่มุมนี้สะท้อนถึงความเป็นตัวตน

เพศหญิงของอ้อมด้วย กล่าวคือความชอบด้านการร้องเพลงสัมพันธ์กับรูปร่างหน้าตาและการแต่งกายของศิลปิน นักร้องที่อ้อมให้ความสนใจล้วนหน้าตาดี แต่งกายสวยงาม โดยเฉพาะแคทรียา อิงลิช ซึ่งเป็นช่วงโปรโมทอัลบั้มที่เน้นความสามารถด้านการเต้นและสวมเสื้อเอวลอย

อ้อมเป็นเด็กที่แสดงอัตลักษณ์เพศหญิงได้เด่นชัดมากที่สุดคนหนึ่งในบ้าน แม้จะเป็นเด็กผู้หญิงที่ไม่มีญาติคอยให้ความอุปการะและจัดหาเสื้อผ้าเครื่องประดับที่ต้องการมาให้ แต่อ้อมสามารถตัดแปลงของรอบตัวให้สนองความต้องการของตนได้ โดยเฉพาะการนำดอกไม้มาร้อยทำเป็นสร้อยคอ ต่างหูประดับร่างกาย นำผ้าขนหนูมาโพกหัวทำเป็นวิกผมยาว นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำในการเล่นโพสต์ท่าถ่ายแบบ เดินแบบ และเล่นซี้ซุ๊ดแพ๊ซในหนังสือนิยายสาร

ในส่วนของการมองตัวตนเพื่อสืบค้นอัตลักษณ์ทางชนชั้นพบว่าอ้อมตระหนักถึงความด้อยกว่าของตนเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นภายนอก แต่อ้อมพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวยอมรับโดยตรง สื่อมวลชนมีส่วนสำคัญทำให้อ้อมตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมและความด้อยโอกาสของตนยิ่งขึ้นเพราะได้เห็นในสิ่งที่ตนไม่เคยได้สัมผัส โดยเฉพาะการได้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยงาม สภาพความเป็นอยู่ในบ้านที่ใหญ่โต สะดวกสบาย มีคนรับใช้ซึ่งแตกต่างจากสภาพสังคมสถานสงเคราะห์โดยสิ้นเชิง

ละครโทรทัศน์เป็นรายการที่อ้อมเลือกดูเพื่อสร้างความรู้สึกละอ่อนคลายไปกับความเพ้อฝัน อีกทั้งเห็นดารารับเป็นแบบอย่างในการแต่งตัว แต่บทละครในบางตอนสามารถสะกิดใจเด็กสถานสงเคราะห์ได้โดยตรง เช่น ตัวละครกล่าวในเชิงดูถูกว่าเงินบริจาคเป็นเพียงเศษเงินของตนซึ่งทำให้ภาพพจน์ดีขึ้น แล้วเด็กก็ตั้งใจที่ได้เศษเงิน โดยภายหลังการรับฟังอ้อมเป็นเด็กคนหนึ่งในบ้านที่นั้งอิงไปเมื่อได้ยินคำกล่าวนั้น

เปิ้ล

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 9 ปี เปิ้ลเป็นเด็กผู้หญิงที่มีความโดดเด่นด้านความรับผิดชอบต่อการเรียน ใฝ่รู้ โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวนับเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเปิ้ลที่สามารถตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อรอบตัวให้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ ด้วยความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ไม่สมบูรณ์พร้อมทำให้เปิ้ลเห็นคุณค่าของสื่อเท่าที่มีอยู่มากขึ้นและพยายามใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ตำราเรียนเป็นคู่มือความรู้สำคัญที่เปิ้ลใช้เป็นแนวทางตั้งเจตน์แล้วลงมือทำเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น หากมีปัญหาด้านการเรียน เปิ้ลจะเข้าหาครูที่โรงเรียนและรุ่นพี่ภายในบ้านเพื่อขอคำปรึกษา

นอกจากนั้นยังพยายามขอครูแม่บ้านเรียนพิเศษในช่วงเย็นที่มีอาจารย์พิเศษเข้ามาสอนในสถานสงเคราะห์ด้วย นับเป็นการเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อบุคคลรอบตัวทั้งภายในและภายนอกสถานสงเคราะห์เพิ่มเติมจากตำราเรียน

ความรับผิดชอบต่อการงานภายในบ้านส่วนตัวและส่วนรวมยังเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นของเป็ลนอกเหนือจากความรู้ด้านการศึกษา ความรับผิดชอบดังกล่าวแสดงออกจากพฤติกรรมที่มีระเบียบวินัย รู้หน้าที่ ปฏิบัติตามภารกิจประจำวันอย่างแข็งขัน โดยไม่ต้องให้ครูแม่บ้านหรือรุ่นพี่ภายในบ้านกระตุ้น คุณลักษณะเช่นนี้เป็นผลจากหลายเหตุปัจจัย ทั้งการปฏิบัติตามคำสอนของครูแม่บ้านที่มีจุดเน้นที่การทำหน้าที่การงานภายในบ้านให้เรียบร้อย การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโกเมศต์ด้วยกันที่เสริมสร้างบรรยากาศการพัฒนาบ้านด้วยดี ทุกฝ่ายมีส่วนกระตุ้นให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกัน

จากอัตลักษณ์ความรับผิดชอบต่อการเรียนใฝ่รู้ และรับผิดชอบต่อการงานภายในบ้านล้วนสะท้อนถึงพฤติกรรมในเชิงบวกของเป็ลอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเป็ลเองที่ตระหนักถึงคุณค่าของการประพฤติตนในลักษณะดังกล่าว โดยการอบรมสั่งสอนของครูแม่บ้านเป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้นที่เด็กจะเลือกรับนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล กลุ่มเพื่อนรอบตัวก็เป็นปัจจัยหนุนเช่นกันเพราะเพื่อนสนิทในกลุ่มเป็ลก็ล้วนมีพฤติกรรมในรูปแบบเดียวกัน และยังมี ความใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนรุ่นพี่ที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้นำภายในบ้านด้วย

การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นวิธีหนึ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์บางประการของผู้ใช้ได้ เนื้อหาที่เป็ลให้ความสนใจมี 2 ลักษณะ คือ ความรู้ และความบันเทิง ข้อจำกัดของการเปิดรับเนื้อหาด้านความรู้คือไม่มีสื่อดังกล่าวให้เลือกใช้มากนัก ส่วนใหญ่ล้วนเป็นสื่อเนื้อหาบันเทิงทั้งสิ้น ดังนั้นสื่อที่เป็ลสนใจเพื่อตอบสนองด้านความรู้มากที่สุดคือ ตำราเรียนทั้งในส่วนของตัวเองและของเพื่อนรุ่นพี่ รวมทั้งหนังสืออ่านเล่นประเภทที่สอดแทรกเนื้อหาความรู้คู่ความบันเทิง เช่น การอ่านหนังสือเรื่องสั้นเพื่อฝึกทักษะการอ่านภาษาไทย การดูรูปจากหนังสือสารานุกรมภาษาญี่ปุ่นเพื่อเสริมสร้างความรู้รอบตัว และความสนใจที่มีต่อหนังสือเรียนภาษาอังกฤษโดยให้รุ่นพี่ ในบ้านช่วยสอน

ความบันเทิงเป็นสิ่งที่เป็ลให้ความสนใจมากเช่นกัน โดยมีจุดประสงค์การรับชมเพื่อความผ่อนคลาย โดยเฉพาะหนังสือการ์ตูนมหาสนุก สาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่ ความน่าสนใจอยู่ที่เนื้อหามีความสนุกสนาน เข้าใจง่าย ได้ฝึกใช้ความคิดจากการแก้ปัญหาเสาร์ บางครั้งทำให้ทราบเรื่องราวความบันเทิงที่น่าเสนออยู่ในช่วงเวลานั้นผ่านมุขตลก เช่น

แนวโฆษณาทางโทรทัศน์ที่กำลังเป็นที่นิยม การเขียนการ์ตูนดัดแปลงโดยนำโครงเรื่องมาจากละครที่กำลังออกอากาศ

อัตลักษณ์ทางเพศของเปิ้ลส่วนหนึ่งแสดงออกผ่านการเปิดรับสื่อมวลชน จากความชื่นชอบรายการที่มีดาราดังกายสวยงาม เช่น รายการละคร รายการเพลงและมิวสิกวิดีโอ ละครที่เปิ้ลชื่นชอบมากที่สุดคือ “เลือดหงส์” เพราะเนื้อหามีเรื่องราวความรักของคู่พระนางที่น่าสนใจให้ร่วมลุ้น นอกจากนี้ความเป็นตัวตนเพศหญิงยังแสดงออกผ่านการละเล่น เช่น การเดินแบบ ถ่ายแบบ การแบ่งปันของใช้เครื่องประดับร่วมกัน

การมองตัวตนของเปิ้ลเป็นการผสมผสานกันทั้งความรู้สึกว่าตนด้อยกว่าและเหนือกว่าบุคคลอื่น เปิ้ลตระหนักรู้ดีว่าการอยู่ในสถานสงเคราะห์มีข้อด้อยในแง่สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่พร้อม โดยเฉพาะการขาดแคลนของใช้ที่ติดต้องการ และมักถูกมองจากบุคคลภายนอกว่าเป็นคนด้อยโอกาสจากสังคม แต่สิ่งที่ช่วยลดทอนความรู้สึกด้อยนั้นคือความสามารถด้านการเรียนที่เหนือกว่าเพื่อนภายนอกสถานสงเคราะห์ด้วยการสอบได้เป็นอันดับต้นๆ ในห้อง จากความสามารถดังกล่าวทำให้เปิ้ลเกิดความภาคภูมิใจและลดความรู้สึกว่าเด็กสถานสงเคราะห์ด้อยกว่าบุคคลภายนอกได้

แอ้ว

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 10 ปี แอ้วมีอัตลักษณ์โดดเด่นเรื่องพฤติกรรมชอบรังแกสัตว์รอบตัว โดยเริ่มจากการปลีกตัวเองมานั่งสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ชนิดนั้นด้วยใจจดจ่อคนเดียว จากนั้นจึงแก้งสัตว์เหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆ ถึงขั้นเสียชีวิตได้

“หนูชอบแก้งสัตว์มากเลย เคยเอามดแดงไปให้มดไฟกิน เอน้ำราดรังมดแล้วขยำ เอาแมลงปอมาใช้เชือกผูกกันพันเศษไม้ไว้ที่ปลายเชือก แล้วใส่ไม้ให้ขวางปากขวด จากนั้นก็ปล่อยให้แมลงปอบินพาขวดลอยน้ำไป สนุกดี”

“วันก่อนหนูเห็นมึงตัวหนึ่งมันบินเข้าไปในโพรงไม้เล็กๆ ในสวน หนูรอมันตั้งนานไม่ยอมออกมา หนูก็เลยเอายาสีฟันบีบเข้าไปในรูอุดไว้ จากนั้นหนูส่งสารมันกล้วมันตายเลยชูดออก มันทำท่ามีนงแล้วก็มียาสีฟันติดอยู่เต็มเลย หนูก็เลยพามันไปล้างน้ำ ให้มันแช่น้ำแล้วมันก็ตาย”

เมื่อวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการปลีกตัวจากกลุ่มเพื่อนมาสังเกตพฤติกรรมสัตว์แล้วกล้วแก้ง น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในอดีต เนื่องจากก่อนเข้ามาอยู่ใน

สถานสงเคราะห์ แอ้วไม่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักและเอาใจใส่มากนัก การอยู่อย่างโดดเดี่ยวในบ้านที่อยู่กลางป่าไม่มีเพื่อนเล่นทำให้แอ้วหันไปให้ความใส่ใจกับธรรมชาติรอบตัว เล่นกับตัวเอง และสัตว์ที่แวดล้อมอยู่ ซึ่งพฤติกรรมและการแก่งสัตว์ได้พัฒนาขึ้นจากความรู้สึกสนใจอยากรู้ และบางครั้งอาจเป็นการระบายความรู้สึกโกรธแค้นในใจได้

อัตลักษณ์เพศหญิงของแอ้วไม่แสดงออกอย่างเด่นชัด เพราะเลือกที่จะสนใจพฤติกรรมสัตว์ในสวนมากกว่าเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนในลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนเพศหญิง อีกทั้งการไม่มีญาติเข้ามาเยี่ยมทำให้ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของเสื้อผ้าเครื่องประดับมากนัก อย่างไรก็ตาม การที่แอ้วเคยใช้ชีวิตอย่างลำบากไม่มีเงินใช้ในอดีต ทำให้แอ้วเลือกที่จะประหยัดเงินเก็บสะสมฝากครูแม่บ้านไว้มากกว่าจะเอาไปใช้ซื้อเสื้อผ้า เครื่องประดับที่แอ้วมองว่าฟุ่มเฟือย ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์ทางเพศที่แอ้วแสดงออกจึงไม่โดดเด่นมากนัก มีเพียงแค่อุณหภูมิที่หนาวเหน็บที่นำเสนอดาราที่สวมใส่เสื้อผ้าสวยงาม แล้วเกิดความรู้สึกอยากลองใส่บ้างเท่านั้น

การเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ในทัศนคติของแอ้วหมายถึงการเป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม แม้ว่าทางสถานสงเคราะห์จะมอบโอกาสที่ดีด้านการศึกษา การพาไปทัศนศึกษา ตลอดจนได้รับแจกของกินของใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่นั่นย่อมหมายความว่ากลุ่มเด็กเป็นผู้มีปัญหา พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้ทำให้ต้องมาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สร้างความอึดอัดใจ

“หนูเคยคิดจะหนีจากที่นี่ด้วย ที่จริงก็หนีไปแล้วแหละแต่ไม่พ้น เพราะยามเห็นเลยเรียกหนูกลับเข้ามา วันนั้นหนูอยู่กับพี่ๆสองคนในบ้าน หนูนั่งร้องเพลงคนเดียวแล้วพี่เขาก็เรียกหนูเข้าไปตบแรงมากเพราะรบกวนเวลานอน หนูก็ตกใจกลัว เจ็บก็เจ็บ เลยวิ่งหนีออกไปเลย กะว่าจะไม่อยู่แล้วเลยมามุดกำแพงออกด้านข้างสถานสงเคราะห์ คิดอยู่ว่าจะไปหาตำรวจบอกให้ช่วยพาไปส่งสุพรรณบุรี แต่ดันไปเจอยามบ้านราช เขาจำหนูได้เลยก๊วกมือเรียก หนูตกใจก็เลยมุดรั้วกลับเข้ามาใหม่”

“หนูก็รู้ว่าแก่งสัตว์มันบาป อย่างลูกนกนี่ หนูก็แก่งปืนเอามันออกจากรังหลายครั้งให้แม่มันหาลูก ทำเกินกว่า 10 ครั้งอีกค่ะ แล้วบาปนั้นมันก็คงทำให้หนูมาอยู่ที่สถานสงเคราะห์นี่”

ข้อความข้างต้นสื่อถึงทัศนคติในแง่ลบของการอยู่สถานสงเคราะห์ โดยเฉพาะสภาพความเป็นอยู่ที่เสียเปรียบรุ่นพี่บางคนในบ้านจนโดนทำร้ายร่างกาย นอกจากนี้ยังมองว่า

การมาอยู่ในสถานสงเคราะห์นี้เป็นผลมาจากบาปกรรมที่ไปพรวดลูกนมาจากพ่อแม่ สิ่งเหล่านี้ ล้วนสะท้อนถึงการมองอัตลักษณ์ทางชนชั้นของแคววว่าด้อยอำนาจกว่าบุคคลทั่วไปในสังคม

ลอย

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 13 ปี ลอยมีบุคลิกความเป็นคน เงียบขรึม ไม่คุ้นเคยกับคนแปลกหน้า รู้สึกเขินอายขาดความมั่นใจ ลักษณะดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการศึกษาที่โรงเรียนภายในสถานสงเคราะห์ ลอยจึงไม่มีโอกาสออกไปข้างนอกเพื่อเรียนรู้สภาพแวดล้อมใหม่ๆ จากโลกภายนอก บุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยก็ล้วนแต่เป็นบุคคลในสถานสงเคราะห์ทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาไม่ว่าด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ลอยจึงรู้สึกไม่ไว้วางใจ และพยายามหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์ตอบ

ด้วยบุคลิกที่เงียบขรึมและแววตาแข็งกร้าวมีส่วนทำให้ลอยไม่มีเพื่อนสนิท การเปิดรับสื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงจึงเป็นทางออกที่ลอยเลือกใช้เพื่อสร้างความรู้สึกล้นคลาย การใช้สื่อในแต่ละครั้งนั้น ลอยจะตั้งใจรับชมรับฟังเต็มที่เพื่อให้เกิดสมาธิในการใช้จินตนาการของตนประกอบ สื่อที่ลอยให้ความสนใจจึงมีความสอดคล้องกับการได้ใช้จินตนาการของตนเอง เช่น ละครโทรทัศน์ และนิทานเรื่องสั้น

การไม่มีญาติพี่น้องและไม่มีเพื่อนสนิททำให้ลอยรู้สึกโดดเดี่ยว ความต้องการความรักความอบอุ่นจึงเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกลักษณะหนึ่งของลอย แต่จากการที่ไม่คุ้นชินกับคนแปลกหน้าและไว้ใจคนอื่นยาก ความรู้สึกดังกล่าวจึงถูกเก็บกดไว้ภายใต้หน้าตาเรียบเฉยและแววตาแข็งกร้าว การแสดงออกด้านความต้องการความรักอย่างเปิดเผยจะเกิดขึ้นเมื่อลอยมีความไว้วางใจในตัวบุคคลนั้นแล้วเท่านั้น ซึ่งวิธีการสื่อสารของลอยไปยังบุคคลนั้นคือการพยายามอยู่ใกล้ชิดตลอดเวลาแม้จะไม่มีการใช้คำพูดสนทนาระหว่างกันก็ตาม

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของลอยไม่แสดงออกอย่างชัดเจนนัก เนื่องจากลอยไม่นิยมรวมกลุ่มกันเล่นกับเพื่อน ซึ่งวิธีการแสดงออกซึ่งความเป็นเพศหญิงจะเด่นชัดมากจากการรวมกลุ่มเล่นร่วมกัน เพราะจะทำให้เด็กเกิดความกล้าในการแต่งตัวและแสดงความรักสวयरักงามได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการที่ลอยไม่เข้ากลุ่มกับเพื่อนจึงทำให้การแสดงออกไม่เปิดเผยความเป็นตัวตนเพศหญิงของลอยส่วนใหญ่จึงเป็นการคิดฝันผ่านจินตนาการจากละครที่รับชม รวมทั้งความรู้สึกอยากมีเสื้อผ้า เครื่องประดับที่สวยงามแต่ไม่แสดงความต้องการดังกล่าวต่อหน้ากลุ่มเพื่อน

จากการดำเนินชีวิตของลอยที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากกลุ่มเพื่อน อีกทั้งความรู้สึกไม่ไว้วางใจคนอื่นทำให้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ของลอยไม่มีความสุขนัก เรื่องราวความเป็นมาในอดีตเป็นสิ่งที่ลอยไม่กล่าวถึง ลอยต้องอยู่สถานสงเคราะห์ตั้งแต่จำความได้และได้รับนามสกุลของบ้านราชวิถีแสดงถึงความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์โดยสมบูรณ์ การขาดความรักและไม่เคยรู้สึกถึงสถาบันครอบครัวที่แท้จริงจึงมีส่วนหล่อหลอมให้ลอยกลายเป็นบุคคลแข็งกระด้างและรู้สึกไม่ภาคภูมิใจกับความเป็นมาของตน นอกจากลอยจะเกิดความรู้สึกว่าตนด้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคมแล้ว ลอยยังมีความรู้สึกว่าตนด้อยกว่าคนอื่นในบ้านเดียวกันด้วย การไม่มีญาติคอยให้ความอุปการะทำให้เกิดแนวคิดได้ว่าตนไม่มีทางเลือกที่จะพ้นจากสถานสงเคราะห์ได้

พุก

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 12 ปี พุกมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านการแสดงความแข็งแกร่งและการวางอำนาจ อันเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้านแล้วเรียนรู้ว่าคุณลักษณะดังกล่าวทำให้ตนเป็นฝ่ายได้เปรียบ ไม่มีใครมาข่มเหงรังแก และมีอำนาจให้รุ่นน้องเกรงใจ การแสดงความแข็งแกร่งโดยทั่วไปของเด็กสถานสงเคราะห์มักเกี่ยวพันกับการทำกิจกรรมที่ใช้พลังกำลัง การเล่นที่อาศัยความคล่องตัวซึ่งจัดเป็นความแข็งแกร่งทางกาย แต่ในกรณีของพุกมีความแตกต่างออกไป เนื่องจากพุกมีรูปร่างอ้วน ใหญ่ การแสดงออกซึ่งความอ่อนไหว ปรารถนาเปรียบจึงไม่สามารถทำได้ วิธีที่ใช้จึงเป็นไปในรูปแบบอื่นแทน เช่น การวางท่าทางให้น่าเกรงขาม การเล่าถึงพฤติกรรมการกลั่นแกล้งผู้อื่นหลายเรื่องให้เพื่อนฟัง เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวกฎระเบียบ ตลอดจนการคบเพื่อนบ้านอื่นที่ชอบวางท่าทางให้ดูน่ากลัวและเป็นกลุ่มที่ชอบหาเรื่องคนอื่นเช่นกัน

“ตอนอยู่กับพ่อแม่ ชั้นป.2 ซ้ำมาก ถึงขนาดมีรายชื่อขึ้นบอร์ดเลยว่า นักเรียนห้ามยุ่งเกี่ยวกับเวลา 1 เดือน จนถึงวันสุดท้ายที่โทษกำลังจะหมด ก็รู้สึกอยากแกล้งคนอื่นอีก เลยเอาชามก๋วยเตี๋ยวไปราดพี่ป.6 จากนั้นก็มีรายชื่อขึ้นบอร์ดอีกครั้งว่าห้ามยุ่งเกี่ยวกับอีก 1 เดือน ก็มันอยากแกล้งคนนี้ อดใจไม่ได้เลย”

“ตอนนี้อยู่ป.6 มีแก๊งค์ป่วนประจำโรงเรียน หนูจะดังมากเลย เคยแกล้งพี่ที่เป็นประธานนักเรียนด้วย”

การหาทางหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในบ้านเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของพุกเช่นกัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อกฎระเบียบจึงหาทางฝ่าฝืน ขณะเดียวกันอาจมองได้ว่าพุกต้องการแสดงให้รุ่นน้องเห็นว่าตนมีความกล้าหาญและไม่เกรงกลัว

ว่าจะได้รับโทษ การกล้าทำในสิ่งที่คนอื่นไม่กล้าทำให้คนอื่นมองว่าตนเป็นคนแข็งแกร่งและมีอำนาจได้

แม้บ้านโกเมศจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าบ้านหลายหลังในสถานสงเคราะห์ เนื่องจากมีครูแม่บ้านที่เข้าใจเด็กและสามารถปกครองให้บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบในหน้าที่ของเด็ก แต่คุณสมบัติข้อนี้กลับทำให้พวกเรารู้สึกไม่สะดวกใจจนต้องขอย้ายไปบ้านหลังอื่นที่ปล่อยเสรีมากกว่าบ้านโกเมศ สิ่งนี้สะท้อนถึงความไม่พึงพอใจและไม่ยอมรับต่อกฎระเบียบภายในบ้าน

แม้ในใจจะรู้สึกไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่ในบ้านแต่พวกเขาจะไม่แสดงออกถึงความรู้สึกนั้นออกมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสามารถหาทางระบายออกได้จากการเลี้ยงงาน และความสัมพันธ์กับสมาชิกทุกคนในบ้านไม่สร้างความอึดอัดใจ พวกเขามักแสดงออกว่าตนมีความสุขสบายดีและพอใจกับความเป็นอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน อีกทั้งสามารถเข้ากับเพื่อนได้อย่างไม่มีปัญหา การได้แก๊งเพื่อนและกล้าฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในหลายรูปแบบกลับเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจ เช่น ลอกข้อสอบ แก๊งเอาสมุดเพื่อนไปซ่อน อย่างไรก็ตามลักษณะการแก๊งเพื่อนมักทำไปเพื่อความสนุกสนาน ไม่ได้ตั้งใจสร้างความลำบาก ดังนั้นพวกเขาก็เข้ากับกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียนได้ไม่ถึงขั้นมีปัญหาด้านการปรับตัวและได้รับการดูแลเหมือนเด็กบางคนในบ้านหลังอื่น

การชอบกั๊นแก๊งเพื่อนสะท้อนถึงพฤติกรรมรักสนุกสอดคล้้องกับความชื่นชอบเนื้อหาสื่อมวลชนด้านความบันเทิง สนุกสนาน เรียกเสียงหัวเราะได้ เช่น การ์ตูนมหาสนุก รายการโทรทัศน์ที่น่าคะตลคมาร่วมแสดง เช่น “ระเบิดเถิดเทิง” และ “ทไวไลท์โชว์ช่วงไลฟ์โชว์” รวมถึงรายการที่จำลองเหตุการณ์จริงในรูปแบบละครมุ่งเน้นความสนุกสนานแต่แทรกสาระ เช่น “คดีเด็ด” ที่แสดงการจับคนร้ายด้วยวิธีการแปลกๆ และรายการ “สมาคมอมยิ้ม” ที่จำลองเหตุการณ์เข้าขั้นที่เกิดขึ้นจริงจากเรื่องราวของคนทางบ้าน

อัตลักษณ์ทางเพศของพวกเขาแสดงออกจากการให้ความสนใจต่อเสื้อผ้าเครื่องประดับสวยงามต่างๆ หากต้องการสิ่งของประดับร่างกายก็สามารถหาทางออกด้วยการฝากเพื่อนที่โรงเรียนหรือรุ่นพี่ภายในบ้านซื้อให้ นับเป็นการแสดงออกอย่างเปิดเผยในระดับหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องใช้การคิดฝืนผ่านจินตนาการที่ไม่เป็นจริงเหมือนอย่างเด็กรุ่นน้อง

อัตลักษณ์กลุ่ม

จากจำนวนสมาชิกบ้านโกเมศทั้งหมด 20 คน พบว่ามีการแบ่งกลุ่มย่อยออกได้หลายกลุ่มตามปัจจัยต่างๆ 4 ประการ คือ ปัจจัยด้านวัยและระดับการศึกษา ปัจจัยด้านอุปนิสัย ปัจจัยความผูกพันทางสายเลือด และปัจจัยด้านสถานศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 7.3 แสดงการรวมกลุ่มของสมาชิกบ้านโกเมศ

ปัจจัยการรวมกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	รายละเอียดของกลุ่ม
ปัจจัยด้านวัยและระดับการศึกษา	3	1. กลุ่มเด็กปฐมวัยระดับอนุบาล และประถมต้น (8 คน) 2. กลุ่มเด็กประถมกลางระดับประถมปลาย (7 คน) 3. กลุ่มเด็กประถมโตระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (5 คน)
ปัจจัยด้านอุปนิสัย	3	1. กลุ่มเด็กเล็กที่ชอบการละเล่นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน (4 คน) 2. กลุ่มเด็กประถมกลางที่มีความรับผิดชอบ (3 คน) 3. กลุ่มเด็กโตที่มีน้ำใจ (2 คน)
ปัจจัยความผูกพันทางสายเลือด	2	1. คู่แ้ว - ปู่ (2 คน) 2. คู่เบียร์ - รอง (2 คน)
ปัจจัยด้านสถานศึกษา	2	1. กลุ่มเด็กที่เรียนโรงเรียนภายนอกสถานสงเคราะห์ (17 คน) 2. กลุ่มเด็กที่เรียนโรงเรียนภายในสถานสงเคราะห์ (3 คน)

จากลักษณะการรวมกลุ่มข้างต้นพบว่า กลุ่มที่รวมตัวกันด้วยปัจจัยด้านอุปนิสัย มีความโดดเด่นมากที่สุด สมาชิกในกลุ่มมีความรักใคร่ผูกพันกันและมีอัตลักษณ์ร่วมบางประการที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มเดียวกันได้ ปัจจัยความผูกพันทางสายเลือดเป็นการรวมตัวที่รองลงมา ด้วยเหตุที่คู่พี่น้องบ้านโกเมศมีภูมิลำเนาที่ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกัน (คู่แ้ว - ปู่) และช่วงอายุที่ห่างกันมาก (คู่เบียร์ - รอง) จึงส่งผลให้การรวมตัวไม่เหนียวแน่นเท่ากับปัจจัยด้านอุปนิสัย ในขณะที่ปัจจัยด้านวัยและระดับการศึกษา รวมทั้งปัจจัยด้านสถานศึกษาเป็นการรวมกลุ่มอย่างกว้างๆ และเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เด็กที่มีอุปนิสัยใกล้เคียงกันมีแนวโน้มรวมกลุ่มกันมากขึ้น ในที่นี้จะกล่าว

รายละเอียดเฉพาะ 3 กลุ่มที่ปรากฏอัตลักษณ์กลุ่มเด่นชัดตามปัจจัยด้านอุปนิสัย คือ กลุ่มเด็ก
 รุ่นเล็กที่ชอบการละเล่นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน กลุ่มเด็กรุ่นกลางที่รับผิดชอบต่อหน้าที่
 และกลุ่มเด็กโตที่มีน้ำใจ

ตารางที่ 7.4 แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม

การรวมกลุ่ม	อัตลักษณ์กลุ่มสมาชิก	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. กลุ่มเด็กรุ่นเล็กที่ชอบการละเล่นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชื่นชอบการละเล่นที่ ตั้ อ ง มี ก า ร ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ไม่นิยมการเล่นคนเดียว 2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน 3. ความต้องการความรัก ความอบอุ่น 4. รักสวยรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน 2. การอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน 3. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้ 4. การยึดครูแม่บ้านเป็นบุคคลต้นแบบในการแต่งกาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับละครโทรทัศน์ที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน 2. หนังสือแสดงแบบแฟชั่น
2. กลุ่มเด็กรุ่นกลางที่รับผิดชอบต่อหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1. รับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน 2. ความมีน้ำใจ 3. ความกล้าทำทายกฎระเบียบในบ้าน 4. ความสนุกสนาน ร่าเริง 5. ความรักสวยรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน 2. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้เกิดความมั่นใจและกล้าเสี่ยงต่อการละเมิดกฎเกณฑ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อโทรทัศน์เนื้อหาความบันเทิงทุกรูปแบบ ทั้งรายการละคร เพลง คอนเสิร์ต มิวสิควิดีโอ เกมโชว์ 2. หนังสือการ์ตูนมหาสนุก สาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่ 3. หนังสือแปลเรื่องสั้น 4. หนังสือแสดงแบบแฟชั่น

ตารางที่ 7.4 แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม

การรวมกลุ่ม	อัตลักษณ์กลุ่มสมาชิก	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
3. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่มีน้ำใจ	1. ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ทำงาน 2. อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน 3. ความมีน้ำใจ	1. การอบรมเลี้ยงดูของ ครุแม่บ้าน	1. การเปิดรับสื่อ เนื้อหาความบันเทิง ทุกรูปแบบที่วัยรุ่น ให้ความสนใจ เช่น เพลง ละคร การ์ตูนญี่ปุ่น

1. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่ชอบการละเล่นในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน สมาชิกในกลุ่มมี 4 คน คือ หงส์ (9ปี ป.3) โล (8ปี ป.1) ออย (7ปี ป.1) และบิว (5ปี อนุบาล) ด้วยเหตุที่เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กเล็ก อัตลักษณ์ร่วมที่โดดเด่นของกลุ่มจึงเป็นความชื่นชอบการละเล่นร่วมกันซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็กช่วงวัยนี้ที่ต้องการรวมกลุ่มเพื่อความสนุกสนาน นอกจากนั้นจุดเด่นของบ้านโกเมศที่สมาชิกส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันยังมีส่วนเสริมสร้างให้เด็กเล็กกลุ่มนี้เรียนรู้ที่จะปฏิบัติตาม การรวมกลุ่มทุกครั้งจึงมีพื้นฐานมาจากการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ชักชวนกันร่วมเล่นและถ้อยทีถ้อยอาศัยเพื่อรวมกลุ่มให้นานและบ่อยครั้งที่สุด โดยลักษณะการเล่นล้วนต้องอาศัยการพึ่งพากายในกลุ่มทั้งสิ้น ยังมีจำนวนสมาชิกร่วมเล่นหลายคน ยิ่งเพิ่มความสนุกสนาน เช่น การแสดงละคร การเล่นทายปัญหา การวิ่งเล่นไล่จับ การเล่นซ่อนหา และการเล่นซี้ภาพแฟชั่นในนิตยสาร

นอกเหนือจากการเล่นร่วมกันภายในกลุ่ม ความรับผิดชอบการงานส่วนตัวและส่วนรวมนับเป็นอัตลักษณ์ร่วมอีกประการที่โดดเด่นของสมาชิกกลุ่มนี้ อันเป็นผลมาจากวิธีการเลี้ยงดูของครุแม่บ้านที่มุ่งปลูกฝังความมีวินัยและรู้หน้าที่ของแต่ละคน อีกทั้งรุ่นพี่ภายในบ้านยังเป็นแบบอย่างที่ดีและมีส่วนช่วยกระตุ้นให้รุ่นน้องมีความรับผิดชอบตามความมุ่งหมายของครุแม่บ้าน อัตลักษณ์ในแง่มุมมองนี้มีความโดดเด่นหากเทียบกับเด็กรุ่นโตบ้านหลังอื่นที่ยังขาดความรับผิดชอบอยู่มาก

ความรู้สึกต้องการความรักความอบอุ่นเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนความต้องการด้านจิตใจอันเป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ขาดที่พึ่งทางใจ เด็กกลุ่มนี้

มักแสดงออกผ่านการละเล่นร่วมกัน โดยเฉพาะการแสดงละครที่สะท้อนความรู้สึกต้องการความรักความอบอุ่นจากครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก นอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มเพื่อแสดงออกซึ่งความรู้สึกดังกล่าวต่อนักศึกษาที่เข้ามาทำกิจกรรมด้วย โดยจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มเป็นการสร้างความมั่นใจยิ่งขึ้นในการเข้าไปเรียกร้องความรักจากคนที่ไม่รู้จักรักคุ่น

การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงของเด็กกลุ่มนี้ปรากฏเปิดเผยชัดเจนในระดับหนึ่งเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในบ้านโกเมศเอง กล่าวคือ เด็กมองเห็นคุณแม่บ้านและรุ่นพี่เป็นแบบอย่างในการแต่งตัว ประกอบกับวิธีการเลี้ยงดูที่ให้อิสระเพราะเข้าใจถึงความต้องการของเด็ก สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนผลักดันให้เด็กเล็กกลุ่มนี้ต้องการเลียนแบบ ตลอดจนมีความกล้าที่จะแสดงความเป็นตัวตนเพศหญิงได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม การแสดงออกของกลุ่มเด็กมีอุปสรรคที่ไม่สามารถเป็นเจ้าของเสื้อผ้าเครื่องประดับได้ตามต้องการ กลุ่มเด็กจึงพยายามหาทางออกด้วยการสวมใส่ของปลอม แบ่งปันการใช้ร่วมกันภายในกลุ่ม หากมีสิ่งใดต้องการแต่ไม่สามารถหามาได้ก็คิดผ่านจินตนาการด้วยการแสดงละครร่วมกัน

การเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กกลุ่มนี้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์เพศหญิงได้ โดยปกติแล้วเด็กกลุ่มนี้ไม่ติดตามรับชมรายการใดมากนัก แต่เด็กมักให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการนำเสนอความสวยงามด้านการแต่งกายจากละครโทรทัศน์ และนิตยสารแฟชั่นที่มีอยู่เล่มเดียวในบ้าน การเล่นซัซซูดแฟชั่นนี้เป็นการเล่นที่พบได้บ่อยที่สุดอย่างหนึ่งในกลุ่มเด็กรุ่นเล็ก โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของเด็กในแง่ความรักสวยรักงามและความต้องการสวมใส่เครื่องแต่งกายสมัยใหม่อย่างที่ตนพอใจ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในสภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน

อัตลักษณ์ทางชนชั้นของเด็กกลุ่มนี้ไม่แสดงออกอย่างเด่นชัดเนื่องด้วยวัยที่ยังเล็กเกินไป ความสนใจส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพียงความต้องการสนุกสนานผ่านการละเล่นประเภทต่างๆภายในกลุ่ม การมองตัวตนร่วมกันในกลุ่มจึงไม่แสดงออกมากนัก อย่างไรก็ตามความรู้สึกที่ว่าตนขาดความรักความอบอุ่นและการไม่สามารถได้รับสิ่งของตามต้องการเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กรับรู้ได้ถึงความรู้สึกไม่สมบูรณ์พร้อมของสภาพชีวิตในสถานสงเคราะห์ ซึ่งแม้ในบริบทบ้านโกเมศจะทำให้ตระหนักได้ว่าตนได้เปรียบกว่าเพื่อนบ้านหลังอื่นแต่ความเป็นอยู่ในภาพรวมก็ยังคงสร้างความรู้สึกไม่พึงพอใจ

2. กลุ่มเด็กรุ่นกลางที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ สมาชิกในกลุ่มมี 3 คน คือ นา (10ปี ป.5) เปิ้ล (9ปี ป.4) และรอง (10ปี ป.4) กลุ่มนี้มีการรวมตัวที่เหนียวแน่นและสมาชิกมีความผูกพันกันสูง สังเกตได้จากพฤติกรรมที่มีก้อยู่ร่วมกันตลอดเวลาในช่วงวันหยุดและหลังกลับจากโรงเรียน ตลอดจนการแบ่งปันของกินของใช้ระหว่างกันภายในกลุ่มตนอย่างสม่ำเสมอ ปัจจัย

ลำดับที่เชื่อมโยงให้เด็กทั้งสามเกิดการรวมกลุ่มเนื่องมาจากอุปนิสัยที่ใกล้เคียงกันในแง่ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานภายในบ้านและควมมีวินัยในตนเอง ด้วยลักษณะร่วมกันดังกล่าวทำให้กลุ่มนี้มีความโดดเด่นเพราะแม้สมาชิกจะมีอายุไม่มากนักแต่กลับประพฤติตนได้ดีเยี่ยมจนคุณแม่บ้านให้การยอมรับ

เมื่อพิจารณาถึงบุคลิกลักษณะของเด็กทั้งสามพบว่ามีความแตกต่างกันหลายประการ กล่าวคือ นามักแสดงความแข็งแกร่งทางกาย หัวหาญ มีบุคลิกความเป็นผู้นำ ส่วนเปิ้ลมีบุคลิกความมั่นใจ สนใจการเรียนรู้และใฝ่หาความรู้ ในขณะที่รองค่อนข้างเจี๊ยบขี้นอาย ไม่กล้าแสดงออก อย่างไรก็ตามด้วยความแตกต่างข้างต้นสามารถผสมกลมกลืนกันได้ด้วยลักษณะร่วมในแง่ความรับผิดชอบ รู้หน้าที่และมีวินัย

ความมีน้ำใจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มนี้สามารถรวมตัวกันได้เป็นอย่างดี เห็น一斑ได้จากสมาชิกในกลุ่มมักช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่มตลอดเวลา และบางครั้งเผื่อแผ่มาถึงสมาชิกคนอื่นภายในบ้านด้วย โดยเฉพาะการแบ่งปันอุปกรณ์การเรียนที่กลุ่มนี้ร่วมกันสะสม ด้วยบุคลิกความเป็นคนมีความรับผิดชอบและเป็นที่พักพิงของเพื่อนภายในบ้านได้ เด็กกลุ่มนี้จึงมีบทบาทคล้ายเป็นผู้นำที่สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเกรงใจ

ความกล้าทำทายกฐานะเบียดภายในบ้านเป็นอัตลักษณ์ร่วมอีกประการของกลุ่มที่เป็นผลพวงมาจากความรู้สึกมั่นใจว่ากลุ่มตนได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมบ้านและคุณแม่บ้าน แม้ฐานะที่ล่งละเมียดนั้นไม่ใช่เรื่องร้ายแรง แต่การรวมกลุ่มของเด็กทั้งสามก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความกล้าลงเสียงในขณะที่เพื่อนคนอื่นในบ้านไม่กล้าพอที่จะร่วมทำในลักษณะเป็นกลุ่ม เช่น การแอบลงมาดูโทรทัศน์ในคืนวันอาทิตย์โดยซ่อนตัวอยู่ในห้องครัว การออกไปเที่ยวเล่นนอกบริเวณบ้านจนดึกในบางวัน เป็นต้น

ความสนใจต่อเนื้อหาสื่อมวลชนของเด็กกลุ่มนี้มีน้อยกว่าการรวมกลุ่มพูดคุยหรือออกไปเที่ยวเล่นร่วมกัน สะท้อนถึงความรู้สึกเป็นอิสระเสรีและรักความสนุกสนาน โอกาสของการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์จะมีขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นช่วงเวลาบังคับให้อยู่แต่ในบ้านเท่านั้น เช่น ช่วงเวลาอาหารกลางวัน ช่วงเวลาหิวค่ำซึ่งรายการที่ชื่นชอบส่วนใหญ่เป็นรายการที่มีเนื้อหาตลกสนุกสนาน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เช่น รายการเกมโชว์ “ปลดหนี้” ที่ผู้เข้าแข่งขันต้องทำกิจกรรมต่างๆ ให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด รายการ “คอนเสิร์ตทีวีห้า” ที่นำศิลปินวัยรุ่นมาแสดงบนเวที รายการละคร “กองร้อย 501 ริมแดง” และละคร “กำนันหญิง” ที่เนื้อหาเป็นแนวตลกเบาสมอง อย่างไรก็ตามเนื้อหาเหล่านี้สะท้อนความเป็นตัวตนได้ในแง่มุมของความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และต้องการความสนุกสนาน

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงแสดงออกได้อย่างโดดเด่นเมื่อมีการรวมกลุ่มกัน เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้ได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตัว ได้รับการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีความกล้าที่จะแต่งตัวและแสดงออกผ่านการละเล่นต่อหน้าเพื่อนคนอื่นได้อย่างมั่นใจ เช่น การเล่นสวมรองเท้าสันตึกเดินแบบ การร้องเพลงและเต้นเลียนแบบ นักร้องหญิงที่หน้าตาดีและเครื่องแต่งกายสวยงาม เช่น แคทริยา อิงลิช , ตอง ภัครมัย โปตระนันท์ , ปาล์มมี่ อีฟ ปานเจริญ เป็นต้น นอกจากนี้การเปิดรับสื่อยังเป็นภาพสะท้อนของการแสดงความเป็นตัวตนทางเพศหญิงได้ เช่น ความนิยมนิตยสารแฟชั่นเพื่ออู๋แบบเสื้อผ้าและร่วมซี่ชูตที่ชื่นชอบ ความนิยมรายการละคร “เลือดหงส์” ที่มีความโดดเด่นเรื่องความรักระหว่งคู่พระนาง ตลอดจนได้ดูแบบเสื้อผ้าสวยๆ ที่ตัวละครสวมใส่

ในส่วนของกรมองตัวตนด้านอัตลักษณ์ทางชนชั้น หากเปรียบเทียบกับกลุ่มสมาชิกในบ้านและสมาชิกสถานสงเคราะห์เดียวกัน เด็กกลุ่มนี้ค่อนข้างมีความมั่นใจว่าตนไม่ด้อยกว่าใครและมีความได้เปรียบหลายประการ เช่น การได้อยู่กับคุณแม่บ้านที่เข้าใจตน และการได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อน แต่หากเปรียบเทียบกับกลุ่มบุคคลอื่นภายนอกสถานสงเคราะห์แล้ว พวกเขาจะพยายามหลีกเลี่ยงการมองตัวตนในเชิงเปรียบเทียบ ทั้งๆ ที่แต่ละคนต่างก็รู้สึกได้ถึงความด้อยกว่าบางประการ ความรู้สึกนี้แสดงออกผ่านทางกรกระทำขณะออกไปร่วมกิจกรรมนอกสถานที่และมีโอกาสสัมผัสกับบุคคลภายนอกโดยตรง เช่น การเดินตัวเกร็งขณะเดินเข้าห้างสรรพสินค้าเพื่อไปดูหนังกับกลุ่มเด็กสถานสงเคราะห์ การหวาดกลัวต่อการขึ้นบันไดเลื่อนและการใช้ลิฟท์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการขาดประสบการณ์การใช้ชีวิตในโลกภายนอก รวมทั้งรับรู้ถึงสายตาที่คนภายนอกมองด้วยความขบขันขณะเดินต่อแถวด้วยความไม่มั่นใจ สิ่งเหล่านี้กลุ่มเด็กสามารถรับรู้ได้ถึงความด้อยโอกาสของตนจากการถูกจำกัดให้อยู่แต่ในเขตของสถานสงเคราะห์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้โลกทัศน์แคบ ไม่ค่อยมีความรู้เรื่องราวรอบตัว ไม่รู้จักสถานที่ต่างๆ นอกจากโรงเรียน ร้านมินิมาร์ทหลังโรงเรียน และห้างสรรพสินค้าที่รถโรงเรียนแล่นผ่านเท่านั้น

3. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่มีความรับผิดชอบ สมาชิกในกลุ่มมี 2 คน คือ เบียร์ (17ปี ปวช.1) และตาล (16ปี ปวช.1) การรวมกลุ่มของเด็กทั้งคู่นี้เป็นผลมาจากการมีอุปนิสัยที่ใกล้เคียงกันเป็นสำคัญ โดยมีปัจจัยด้านสถานศึกษาเดียวกันเป็นปัจจัยเสริมให้เด็กมีความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น อัตลักษณ์ร่วมที่โดดเด่นของเด็กทั้งคู่มีหลายประการ คือ ความรับผิดชอบหน้าที่การงานภายในบ้าน การมีน้ำใจ ตลอดจนการมีบุคลิกสนุกสนาน ว่าเจีมีอารมณ์ขัน

อัตลักษณ์ร่วมของเด็กกลุ่มนี้เป็นผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้านเป็นประเด็นสำคัญ และทั้งคู่ก็มีความตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของคำสอนนั้นแล้วนำมาปฏิบัติตามจากอัตลักษณ์ร่วมในแง่บวกของเด็กโตกลุ่มนี้ส่งผลให้เป็นที่เคารพของรุ่นน้องภายในบ้านมากกว่ารุ่นที่คนอื่น การที่ได้รับการยอมรับดังกล่าส่งผลให้เปียร์และตาลเกิดความภาคภูมิใจ ได้รับความไว้วางใจจากครูแม่บ้านและสามารถสร้างบทบาทความเป็นผู้นำที่บ้านได้

เมื่อพิจารณาเนื้อหาสื่อมวลชนที่ชื่นชอบในภาพรวมพบว่าความบันเทิงเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์กลุ่มที่มีบุคลิกกล้าแรงแรง สนุกสนาน มีอารมณ์ขัน รายการโทรทัศน์ที่ชมมีทั้งละคร รายการเพลง รายการวาไรตี้โชว์ นอกจากนี้ยังชอบอ่านหนังสือการ์ตูน และร้องเพลงจากหนังสือเพลง

รายการต่างๆ ที่เด็กกลุ่มนี้เลือกเปิดรับนั้นสะท้อนถึงความต้องการของเด็กวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี เช่น การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความรักจากละครเรื่อง “คำมั่นสัญญา” และ “เลือดหงส์” การใช้นักแสดงนำเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังได้รับความนิยมจากละครเรื่อง “รักสลัวซ์” และ “วิมานกุหลาบ” (นำแสดงโดย อธิชาติ ชุมนานนท์ – นาเดีย นิมิตรวานิช และ ธนา สุทธิกมล – จิรวรรณ เตชะหรวุจิตร) รายการเพลงที่นำนักร้องวัยรุ่นมาแสดงคอนเสิร์ตในรายการ “คอนเสิร์ตทีวี 5” และ “Hot Beat” รวมทั้งรายการที่มีบทสัมภาษณ์ดารานักร้องนักแสดงที่กำลังมีผลงานในช่วงเวลานั้นในรายการ “ทไวไลท์ โชว์” และ “I-Dna”

การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์เพศหญิงของเด็กรุ่นโตโดยส่วนใหญ่มักกระทำอย่างเต็มที่จากข้อได้เปรียบเด็กรุ่นน้องที่มีทั้งเงินเก็บและมีอิสระที่จะออกไปเดินซื้อของได้ หากแต่เด็กโตคู่นี้กลับไม่มีพฤติกรรมเช่นนั้น ความตระหนักรู้ว่าเงินเป็นของหายากทำให้รู้จักเก็บออมมากกว่านำไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์ทางเพศของเด็กทั้งคู่จึงแสดงออกอยู่ในขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือ มีการดูแลเอาใจใส่ตัวเองด้านรูปร่าง และมีพฤติกรรมรักสวยรักงามบ้าง หากแต่ไม่ใช้วิธีฟุ่มเฟือยซื้อเครื่องประดับมาใช้อย่างที่เด็กโตหลายคนในสถานสงเคราะห์นิยมทำ

ในประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้นพบว่าเด็กทั้งคู่กล่าวยอมรับว่าตนมีความดี้อยกว่าบุคคลภายนอก โดยมักแสดงทัศนคติเกี่ยวกับตนเองในเชิงลบหลายครั้งโดยเฉพาะในเรื่องความอ่อนประสบการณ์ และไม่รู้เรื่องราวโลกภายนอก

ตาล : “พวกหนูไม่ค่อยรู้เรื่องโลกภายนอกอะไรหรอก อยู่ก็แต่ในนี้แหละ ยิ่งตอนช่วงก่อนเรียนมัธยมไม่ได้รู้เรื่องรู้ราวอะไรเลย ไม่เคยจะได้ออกไปไหน พออยู่มัธยม

เขาถึงอนุญาตให้เดินทางไปไหนมาไหนได้เอง วันแรกที่พวกหนูนั่งรถเมลไปโรงเรียนขาสั้นไปหมด แถมขากลับยังนั่งผิดไปออกถึงดอนเมืองโน่นแน่ะ คิดอยู่เหมือนกันว่าโรงเรียนกับบ้านราชใกล้เคียงกัน แค่นี้แต่ทำไมไม่ถึงสักที”

เปียร์ : “หนูก็ไปกับตาลด้วย นั่งหลงกันไปทั้งคู่ พวกหนูก็รู้ตัวนะว่าไม่ค่อยทันคนหรอก นวิกก็อีกคนเชื่อคนง่าย ครูต่อมาก็เป็นห่วงเลยให้พวกหนูช่วยๆ กันดู นี่ถ้าใครมาหลอกพวกเราจะต้องเชื่อแน่ๆ”

สภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สร้างความอึดอัดใจให้กลุ่มเด็ก เนื่องจากระบบการปกครองที่มุ่งเน้นให้พี่คนโตในบ้านรับผิดชอบดูแลรุ่นน้องตลอดจนความเรียบร้อยของบ้าน ซึ่งระบบดังกล่าวทำให้เด็กโตรู้สึกกดดันและเป็อนายต่อการใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์และต้องการออกไปใช้ชีวิตด้วยตนเองให้เร็วที่สุด

เปียร์ : “หนูไม่ไหวแล้วค่ะ ใครอยากอยู่ก็เชิญ แต่หนูไม่เอาแล้ว เรียนจบแล้วจะรีบย้ายเลย ไปขอทำงานกับญาติก็ได้ หรือยังงี้ก็ขออยู่ด้วยไปก่อน แล้วค่อยหางานทำอีกที”

ตาล : “หนูก็ไม่เอาแล้วเหมือนกันค่ะ อยู่มานานมากจนไม่อยากจะอยู่แล้วอยากกลับไปอยู่กับครอบครัว แต่ถ้ากลับตอนนี้หนูก็ไม่ได้เรียน แต่ถ้าเรียนจบแล้วหนูไม่อยู่แน่ไปทำงานอะไรก็ได้แถวบ้านเกิดดีกว่า”

นอกจากการตระหนักถึงความไม่พร้อมของสถานสงเคราะห์ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดแล้ว วิธีที่บุคคลภายนอกปฏิบัติต่อเด็กอาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกอึดอัดได้ โดยไม่ตั้งใจเช่นกัน เช่น การเป็นตัวแทนไปเยี่ยมรุ่นน้องที่ป่วยในโรงพยาบาลแล้วเห็นว่า นางพยาบาลให้ความสนใจเด็กในสถานสงเคราะห์น้อยกว่าเด็กที่มีครอบครัว รวมทั้งการถูกแขก ที่เข้ามาจัดเลี้ยงบางท่านแสดงท่าทางวางอำนาจเข้าข่ม

จากอัตลักษณ์ของสมาชิกในทุกลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นพบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับสภาพการสื่อสารในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทของบ้านโกเมศทั้งสิ้น ครูแม่บ้านในฐานะผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการวางแนวทางการปฏิบัติตน อีกทั้งวิธีการอบรมสั่งสอนยังนำมาซึ่งการพัฒนาอัตลักษณ์ร่วมกันภายในบ้านที่โดดเด่น ในขณะที่การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับเพื่อนภายในบ้านก็มีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ร่วมในบางแง่มุมเช่นกัน ส่วนในประเด็นเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนที่แม้จะมีให้เลือกเปิดรับอย่างจำกัด แต่เด็กส่วนใหญ่ก็มีการแบ่งปันการใช้สื่อ

ร่วมกัน โดยเนื้อหาที่กลุ่มเด็กชื่นชอบมักมุ่งเน้นความบันเทิง อย่างไรก็ตาม เนื้อหาจากสื่อมวลชนที่เลือกเปิดรับนั้นก็มีส่วนสัมพันธ์สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 7.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน

อัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศ	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
1. ความรื่นเริง อารมณ์ดี	<ul style="list-style-type: none"> - รายการโทรทัศน์รูปแบบละคร มิวสิควิดีโอ เกมโชว์ ตลก - การฟังเพลงจากวิทยุ และ ฟังร้องเพลงโดยอาศัยเนื้อร้องจากหนังสือเพลง - การอ่านการ์ตูนมหาสนุก สาวดอกไม้กับนายกล้ำวยไฉ่ - การรับชมวิดีโอการ์ตูน - การรับชมภาพยนตร์ 	-
2. ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชมรายการเพลง คอนเสิร์ตและมิวสิควิดีโอทางโทรทัศน์ - การฟังร้องเพลงโดยอาศัยเนื้อร้องจากหนังสือเพลง - การรับฟังเพลงจากวิทยุ 	-

ตารางที่ 7.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน (ต่อ)

อัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศ	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
3. ความรักสวຍรักงาม	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับรายการโทรทัศน์ที่เห็นแบบอย่างการแต่งกายจากดารา เช่น รายการละคร รายการเพลงคอนเสิร์ต และ มิวสิควิดีโอ - การชมเครื่องแต่งกายของดารานักร้องจากหนังสือเพลง และหนังสือแสดงแบบแฟชั่น 	-
4. ความเป็นคนช่างขอ	<ul style="list-style-type: none"> - การรับชมรายการละครและโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์แล้วเกิดความรู้สึกต้องการเงินทอง และสิ่งของตามอย่างที่น่าเสนอ 	-
5. ความรับผิดชอบการเรียนรู้	-	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับสื่อเนื้อหาความรู้ควบคู่กับบันเทิงแต่สามารถดึงสาระประโยชน์ที่แฝงอยู่ให้เกิดประโยชน์กับตนได้

การเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กบ้านโกเมศส่วนใหญ่มุ่งเน้นความบันเทิงซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับความเป็นตัวตนของสมาชิกในบ้านได้ คือ อัตลักษณ์ด้านความรื่นเริง อารมณ์ดี ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง ความรักสวຍรักงาม และความเป็นคนช่างขอ ในขณะที่เนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญาช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้มีลักษณะความรับผิดชอบการเรียนรู้ ใฝ่รู้ อย่างไรก็ตามก็ตีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ เด็กบ้านโกเมศที่มีอัตลักษณ์ของความรับผิดชอบการเรียนรู้ ใฝ่รู้นี้ไม่ได้ให้ความสนใจต่อเนื้อหาสารจำพวกข่าวสาร และสารคดีมากนัก หากแต่จะมุ่งเน้นการเปิดรับ

สื่อที่ประกอบด้วยสาระและบันเทิง แต่พวกเขาจะสามารถตระหนักถึงสาระประโยชน์ที่สอดแทรกนั้นได้มากกว่าเด็กคนอื่นที่มุ่งเน้นความบันเทิงเพียงอย่างเดียว

จากจำนวนสมาชิกบ้านโกเมศรวม 20 คนนั้นพบว่าเด็กในแต่ละช่วงวัยสามารถเปิดรับสื่อมวลชนและนำเนื้อหาสาระที่ได้มาปรับใช้ได้มากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัย สรุปได้ดังนี้

วัยเด็กตอนต้น (1 – 6 ปี) มีเพียง 1 คนในระดับชั้นอนุบาล พบว่าเด็กคนดังกล่าวไม่ค่อยให้ความสนใจการเปิดรับสื่อมวลชนภายในบ้านนัก การเปิดรับแต่ละครั้งเป็นเพียงการเปิดรับตามแบบหุ่นพี่ภายในบ้านเท่านั้น อย่างไรก็ตามสื่อที่มีแนวโน้มจะได้รับความนิยมสูงสุดในวัยนี้คือ หนังสือแฟนซี เนื่องจากหนังสือดังกล่าวเป็นอุปกรณ์การเล่นเลือกที่ชื่นชอบร่วมกับกลุ่มเพื่อนหุ่นพี่ นอกจากนี้ความสวยงามของแบบเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายสามารถดึงดูดให้เกิดความสนใจและเป็นแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศหญิงได้

วัยเด็กตอนกลาง (7 – 10 ปี) จำนวน 10 คน พบว่าเด็กบ้านโกเมศในวัยนี้มีการใช้สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความต้องการของตนอย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่เพื่อสร้างความบันเทิงให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน ผ่อนคลาย บ่อยครั้งที่เด็กมักเลียนแบบสิ่งที่เห็นในโทรทัศน์โดยนำมาปรับเป็นการละเล่นภายในกลุ่ม เช่น การร้องเพลงและเต้นตามแบบศิลปินที่แสดงคอนเสิร์ต การเล่นเกม และการโพสต์ท่าถ่ายแบบ

วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (11 – 14 ปี) จำนวน 4 คน เด็กช่วงวัยนี้มุ่งเน้นการเปิดรับสื่อเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของตนเป็นสำคัญ การเปิดรับส่วนใหญ่มุ่งสังเกตลักษณะการแต่งกายเพื่อเป็นแนวทางในการเลียนแบบ

วัยรุ่น (15 ปีขึ้นไป) จำนวน 5 คน เด็กช่วงวัยนี้ถือเป็นเด็กโตของบ้านซึ่งมีศักยภาพมากพอที่จะเลือกเปิดรับสื่อเพื่อสนองความต้องการของตนได้มากกว่าเด็กที่อายุน้อยกว่า เช่น การออกไปรับชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ข้างนอกในเรื่องที่ตนต้องการ การเช่าวิดีโอในเรื่องที่ชอบแล้วขอเปิดในห้องครัวแม่บ้าน ตลอดจนมีเงินมากพอที่จะซื้อเสื้อผ้าแฟชั่นและวิทยุมาเป็นเจ้าของส่วนตัว เด็กวัยรุ่นโกเมศอาศัยสื่อมวลชนทั้งเพื่อการสร้างความบันเทิง เรียนรู้เรื่องราวโลกภายนอก รวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตน

การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของเด็กในแต่ละช่วงวัยข้างต้นพบว่าความโดดเด่นคือการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนด้านความบันเทิงมุ่งเน้นเพื่อความสนุกสนาน และมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของสมาชิกภายในบ้านได้ โดยการใช้สิ่งที่

นำเสนอผ่านสื่อมวลชนเป็นต้นแบบในการศึกษาดูการแต่งกาย และพยายามลอกเลียนแบบในแนวทางที่ต้องการ

เนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนมีส่วนกระตุ้นให้เด็กโกเมศตระหนักรู้ถึงอัตลักษณ์ทางชนชั้นเช่นกัน โดยเด็กจะทำการเปรียบเทียบตัวตนกับสิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนโดยเฉพาะละครโทรทัศน์ โดยภายหลังการรับชมเด็กบางส่วนมีการพูดถึงชีวิตความเป็นอยู่ของตัวละครที่นำเสนอด้วยความต้องการอยากมีชีวิตเช่นนั้นบ้าง เรื่องราวที่นำเสนอผ่านละครโทรทัศน์นั้นทำให้เด็กได้เรียนรู้การใช้ชีวิตภายนอกสถานสงเคราะห์ด้วย การเปรียบเทียบตัวตนของเด็กโกเมศมีทั้งการกล่าวยอมรับโดยตรงว่ารู้สึกดีต่อกว่าบุคคลภายนอก ในขณะที่บางคนหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเพราะเป็นประเด็นที่อ่อนไหวต่อความรู้สึก

กล่าวโดยสรุปถึงประเด็นการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านโกเมศได้ดังนี้ ภายใต้สภาพการสื่อสารในบริบทบ้านโกเมศที่ครูแม่บ้านเน้นการเลี้ยงดูในรูปแบบแสดงออกซึ่งความรัก ความเอาใจใส่ระหว่างกัน และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในบ้าน มีการให้อิสระพอสมควรภายใต้ข้อตกลงที่กำหนดไว้ ภายใต้สภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวมีอิทธิพลสำคัญให้สมาชิกภายในบ้านเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมในแนวทางเดียวกันอันเป็นลักษณะเฉพาะของบ้านได้ ในส่วนของประเด็นการใช้สื่อมวลชนพบว่าแม่โกเมศจะมีสื่อมวลชนให้เลือกเปิดรับอย่างจำกัด แต่ด้วยความสัมพันธ์อันดีของกลุ่มสมาชิกทำให้มีการแบ่งปันการใช้สื่อร่วมกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งการเลือกใช้สื่อนั้นก็สามารถตอบสนองของความต้องการของเด็กได้โดยมุ่งสร้างความเป็นกันเอง รู้สึกสนุกสนาน และเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นพิเศษของตนเป็นสำคัญ ในขณะที่เด็กนำเสนอผ่านสื่อมวลชนโดยเฉพาะรายการละครโทรทัศน์ก็ช่วยให้เด็กได้ทำการเปรียบเทียบตัวตนและเกิดความตระหนักรู้ถึงอัตลักษณ์ทางชนชั้นได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 8

การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์เด็กบ้านจันทน์กะพ้อ

จันทน์กะพ้อเป็นบ้านพักเด็กหลังสุดท้ายของการศึกษาในครั้งนี้ ความโดดเด่นของบริบทครอบครัวจำลองหลังนี้คือวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวด เด็กทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านและของสถานสงเคราะห์อย่างเคร่งครัด การดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในความควบคุมของครูแม่บ้านเกือบตลอดเวลา ด้วยความเอาใจใส่และบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเข้มงวดทำให้ครูแม่บ้านจันทน์กะพ้อได้รับรางวัลครูแม่บ้านดีเด่นของสถานสงเคราะห์ หากแต่ความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กกลับดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก บรรยากาศในบ้านจึงค่อนข้างหดหูเศร้าหมองซึ่งกระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเด็กภายในบ้านด้วย

อย่างไรก็ดี ในประเด็นของการใช้สื่อมวลชนกลับพบว่าบ้านจันทน์กะพ้อมีความพร้อมในการเข้าถึงสื่อที่หลากหลายมากกว่าบ้านสองหลังแรก โดยครูแม่บ้านมีบทบาทในการจัดสรรให้สื่อส่วนกลางของบ้านมีทั้งวิทยุ และสิ่งพิมพ์ประเภทนิทานจำนวนมาก ซึ่งเพิ่มเติมจากสื่อโทรทัศน์ที่ทางสถานสงเคราะห์มอบให้ 1 เครื่อง จากสภาพที่สื่อมวลชนภายในบ้านมีความพร้อมในระดับหนึ่งทำให้เด็กหลายคนเลือกเปิดรับในยามที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของครูแม่บ้านในข้อที่ห้ามออกนอกบริเวณบ้านจนกว่าจะได้รับอนุญาต

จากลักษณะสภาพการสื่อสารภายใต้บริบทบ้านจันทน์กะพ้อข้างต้นมีส่วนสัมพันธ์กับการเสริมสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ในหลายรูปแบบ ทั้งในส่วนอัตลักษณ์ร่วมของบ้าน อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัตลักษณ์ร่วม

อัตลักษณ์ร่วมที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อเดียวกัน มีหลายประการ อัตลักษณ์ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ภายในบ้านและในสถานสงเคราะห์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและสภาพจิตใจ รวมทั้งผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิกภายในบ้านเดียวกัน

ตารางที่ 8.1 แสดงอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อ
และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ร่วม	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ การงานส่วนตัวและ ส่วนรวม	1. การอบรมเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
2. ความรู้สึกกดดันให้อยู่ ภายใต้กฎระเบียบ ไม่มี ความเป็นอิสระ	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
3. ความเป็นคนสองบุคลิก (เจียบขริ่ม เจยขาเมื่ออยู่ ต่อหน้าครูแม่บ้าน แต่ สนุกสนานร่าเริงเมื่ออยู่ลับ หลัง)	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครู แม่บ้าน	-
4. ความแตกแยก ไม่สามัคคี กันในกลุ่มสมาชิก	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของ ครูแม่บ้าน 2. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ กันภายในบ้าน	-
5. ความต้องการความรัก ความอบอุ่น	1. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำ หน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริง ได้	-
6. การไม่ยอมรับกฎระเบียบ ภายในบ้านด้วยการฝ่าฝืน ทุกครั้งที่มีโอกาส	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูที่ เข้มงวดเกินไปของครู แม่บ้าน	-
7. ความชื่นชอบกิจกรรมการ ฟังเพลง การร้องเพลง	-	1. การเปิดรับสื่อเนื้อหาด้าน เพลง เช่น ฟังเพลงจาก วิทยุ เทปคาสเส็ท รายการ มิวสิควิดีโอทางโทรทัศน์

คุณแม่บ้านประจำบ้านจันทน์กะพ้อเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอม อุดมการณ์ร่วมของสมาชิกภายในบ้านเป็นอย่างมาก ด้วยวิธีการเลี้ยงดูเด็กอย่างเข้มงวดกวดขัน ตอกย้ำให้เด็กปฏิบัติหน้าที่การงานภายในบ้านตลอดเวลา ขาดการแสดงออกซึ่งความรัก ความเอาใจใส่ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้สมาชิกหล่อหลอมความเป็นตัวตนในทิศทาง เดียวกันได้

ความรับผิดชอบต่อน้ำที่การงานส่วนตัวและส่วนรวมกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ โดดเด่นของกลุ่มสมาชิกในบ้าน เด็กทุกคนรู้หน้าที่ของตนในแต่ละช่วงเวลาว่าควรปฏิบัติตัว อย่างเป็นไรบ้าง คุณแม่บ้านเป็นผู้ปลูกฝังอัตลักษณ์ด้านนี้ให้ปรากฏด้วยการกล่าวตอกย้ำให้เด็ก รับผิดชอบหน้าที่การงานตลอดเวลาที่พบหน้า และนำมาเป็นหัวข้อการอบรมก่อนนอนทุกครั้ง ด้วยการกล่าวประเมินผล ตลอดจนสืบหาเด็กคนที่ไม่ทำหน้าที่ส่วนของตนให้เรียบร้อย วิธีการ เลี้ยงดูอย่างเข้มงวดเช่นนี้ส่งผลให้เด็กกลายเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ รู้เวลา รู้หน้าที่ กิจกรรรมต่างๆ ภายในบ้านเป็นกิจวัตรที่เป็นแบบแผนตามที่ครูกำหนดไว้ เช่น เด็กต้องรวมตัวกัน ทันทีในเวลาที่คุณสั่งให้กิน สั่งให้เลิกเล่นนอกบ้าน หรือสั่งหยุดดูโทรทัศน์แล้วขึ้นไปสวดมนต์อบรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี อัตลักษณ์ร่วมด้านความรับผิดชอบต่อน้ำที่การงานของเด็ก บ้านจันทน์กะพ้อนี้มีความเคร่งครัดมากต่อเมื่อช่วงเวลาที่ครูอยู่บ้านเท่านั้น หากวันใดครู ติดรราชการนอกสถานสงเคราะห์ หน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ที่เคยปฏิบัติอย่างแข็งขันนั้น จะมีผ่อนคลายเป็นบ้าง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ร่วมในลักษณะนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างถาวร แต่เป็นลักษณะที่เกิดจากการปลูกฝังแกมบังคับของคุณแม่บ้านในฐานะผู้ปกครองสมาชิก ในบ้านหลังนี้

การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างครูและเด็กในแต่ละวันดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น นัก เด็กพยายามหลีกเลี่ยงการพูดคุยกับคุณแม่บ้านของตนตลอดเวลา บางคนพยายามหา มุมส่วนตัวในที่ลับตาเพราะไม่ต้องการพบหน้า เด็กจันทน์กะพ้อทุกคนแสดงความเห็นพ้องกันว่า ทุกครั้งที่เจอหน้ากัน คุณแม่บ้านจะสามารถสรรหาเรื่องราวมาต่อว่าเด็กได้เสมอ หากเป็น การซักถามกันธรรมดา ก็มักใช้คำพูดและน้ำเสียงในเชิงตำหนิหรือจับผิด อีกทั้งออกคำสั่งให้เด็ก ต้องปฏิบัติตามตลอดเวลา เช่น การตรวจงานอาหารของเด็กกว่ารับประทานหมดหรือไม่ก่อนนำไป เก็บล้าง การไม่อนุญาตให้เด็กออกไปวิ่งเล่นนอกบ้านนอกเหนือจากเวลาที่กำหนดและเข้าบ้าน ทันทีที่เรียก การกำหนดพื้นที่ให้เด็กอยู่ในบ้านชั้นล่างตลอดเวลาในช่วงปิดเทอม ห้ามขึ้นไป แอบนอนบนเตียงชั้นบนและห้ามเด็กเล็กออกมาวิ่งนอกบ้าน รวมทั้งการโทรศัพท์จากที่ทำงาน

เข้ามาตรวจว่าทางบ้านเรียบร้อยหรือไม่และระบุชื่อเป็นรายบุคคลให้มารับโทรศัพท์เพื่อตรวจว่าเด็กคนนั้นไม่ได้หนีเที่ยว เป็นต้น ข้อกำหนดเหล่านี้ล้วนสร้างความอึดอัด รำคาญใจ รู้สึกถึงความไม่เป็นอิสระเสรีเมื่อเทียบกับเด็กบ้านหลังอื่น

ความเข้มงวดของครูแม่บ้านมักแสดงออกผ่านทาง การออกคำสั่งกับเด็ก ตลอดเวลาด้วยน้ำเสียงห้วน สีหน้าเรียบเฉยและแววตาเฉยเมย แม้การกระทำของครูแม่บ้าน จะสามารถสื่อได้ถึงความรักและเอาใจใส่ต่อเด็กอย่างดีเยี่ยม เช่น เน้นย้ำให้เด็กรักษา ความสะอาดของร่างกายและเสื้อผ้า การตรวจร่างกายเด็กว่ามีบาดแผลหรือไม่และคอย รักษาพยาบาล แต่การที่ครูไม่เคยแสดงท่าทีและน้ำเสียงที่อ่อนโยนเลย จึงทำให้เด็กทุกคนในบ้าน หวาดกลัวและไม่อยากข้องเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างครูกับเด็กเช่นนี้เป็นเหตุให้ เด็กมักแสดงท่าทีเฉยชาต่อหน้าครูแม่บ้าน อันเป็นต้นกำเนิดของลักษณะความเป็นคนสองบุคลิก ของสมาชิกภายในบ้าน

การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนสองบุคลิกของสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อในที่นี้ หมายถึง การแสดงท่าทีเงี้ยวขี้นม ขี้ขลาด ปราศจากรอยยิ้มเมื่ออยู่ต่อหน้าครูแม่บ้าน แต่หากอยู่ ลับหลังท่าทีจะเปลี่ยนไปเป็นความสดชื่น ร่าเริงตามวัย เด็กทุกคนจะมีรอยยิ้มและมีท่าที ผ่อนคลายอย่างเห็นได้ชัดในช่วงที่ครูไม่อยู่บ้าน เด็กเล็กจะเล่นกันอย่างอิสระและส่งเสียงดัง มากกว่าปกติ ในขณะที่เด็กโตจะจับกลุ่มคุยกันด้วยท่าทีรื่นเริง แจ่มใส บ้างชวนกันออกไปเดินเล่น รอบสถานสงเคราะห์อย่างมีความสุข อย่างไรก็ดี เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเด็กโตและ กลุ่มเด็กเล็กจะพบว่ากลุ่มเด็กโตแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ในแง่มุมมองนี้ได้ชัดเจนกว่า เนื่องจาก กลุ่มเด็กโตเปรียบเหมือนผู้มีอำนาจสูงสุดในบ้านในยามที่ครูไม่อยู่ เมื่อต้องการทำสิ่งใด ก็สามารถทำได้ทันทีโดยไม่มีใครมาทัดทานได้ ในขณะที่เด็กเล็กมักโดนทักท้วงให้ประพฤติตน ในกรอบเช่นเดิมเพียงแต่ลดความเข้มงวดลง

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกภายในบ้านพบว่าดำเนินไป อย่างไม่ราบรื่นนัก เด็กรุ่นเล็กมักมีเรื่องราวทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่เสมอ ในขณะที่เด็กโตก็มีการแบ่งแยกเป็นกลุ่ม ไม่ยุ่งเกี่ยวระหว่างกัน ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มสมาชิก มีบ้างเฉพาะกับเพื่อนที่สนิทสนมกันเท่านั้น หรือเป็นการช่วยเหลือในลักษณะรุ่นพี่ช่วยรุ่นน้อง ตามหน้าที่อย่างที่คุณแม่บ้านกำหนด สภาพความแตกแยก ไม่สามัคคีกันในกลุ่มสมาชิกจึงเป็น ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของบ้านจันทน์กะพ้อ

ครูแม่บ้านในฐานะผู้ปกครองและดูแลเด็กในบ้านมีส่วนสำคัญที่หล่อหลอม พฤติกรรมร่วมของสมาชิกภายในบ้านได้ ซึ่งลักษณะของความแตกแยกไม่ลงรอยในกลุ่มสมาชิกนี้

ก็เป็นผลมาจากวิธีการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้านเช่นกัน แนวทางการเลี้ยงดูเด็กของคุณแม่บ้าน จันทน์กะพ้อมักมุ่งเน้นแต่เรื่องความมีวินัยและความรับผิดชอบในหน้าที่ โดยละเอียดที่จะให้ความใส่ใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในบ้าน ในส่วนของคุณแม่บ้านเองก็ไม่สามารถสร้างความยอมรับในกลุ่มเด็กได้ อีกทั้งยังเป็นผู้สร้างความรู้สึกหวาดกลัวในหมู่เด็ก บรรยายกาศในบ้านจึงค่อนข้างเป็นความหดหู่ เด็กรู้สึกไม่มีความสุข นอกจากนั้นวิธีการสื่อสารของคุณแม่บ้านที่มักใช้การออกคำสั่ง น้ำเสียงห้วน หน้าตาเฉยชายังถ่ายทอดสู่ตัวเด็ก ทำให้สมาชิกจันทน์กะพ้อหลายคนใช้คำพูดในลักษณะแบบเดียวกัน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในบ้าน อันนำมาสู่ความไม่ลงรอยกันและแตกความสามัคคีในหมู่สมาชิกได้

ความต้องการความรักความอบอุ่นเป็นอัตลักษณ์ร่วมอีกประการของสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้ออันเนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ขาดที่พึ่งทางใจ ประกอบกับคุณแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่ทดแทนได้ บทบาทที่แข็งกร้าวของคุณแม่บ้านทำให้เด็กเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ไม่กล้าเข้าหาใกล้ชิด ซึ่งความรู้สึกว่าตนอ้างว้าง ไม่มีผู้คอยให้คำปรึกษา พึ่งพาที่กลับยิ่งทำให้เด็กหลายคนพยายามเสาะหาความรักความอบอุ่นจากบุคคลอื่นทดแทน เช่น ญาติที่เหลืออยู่ของตน เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ คุณแม่บ้านจากบ้านหลังอื่น แม้กระทั่งนักศึกษาที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมในระยะเวลาสั้นๆ

การแสดงออกว่าตนต้องการความรักนั้นทำได้หลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นการกระทำของเด็กกลุ่มเล็ก เช่น การเอ่ยปากบอกว่ารักโดยตรง การพยายามอยู่ใกล้ชิด การจับมือนอนหนุนตัก เป็นต้น อย่างไรก็ตามวิธีการแสดงออกซึ่งความรักต่อบุคคลอื่นเพื่อให้ตนได้รับความรัก กลับมาของกลุ่มเด็กจันทน์กะพ้อนี้ล้วนเป็นการกระทำลับหลังคุณแม่บ้านทั้งสิ้น เนื่องจากหากกระทำต่อหน้าแล้วมักถูกตำหนิและห้ามปราม เพราะคุณแม่บ้านมองว่าเป็นการไปรบกวนผู้อื่นให้เกิดความรำคาญ

การวางกฎเกณฑ์ภายในบ้านและวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดเกินไปเป็นสาเหตุประการสำคัญทำให้เด็กจันทน์กะพ้อหลายคนไม่ยอมรับและพยายามหาหนทางฝ่าฝืนทุกครั้งที่มีโอกาส เช่น การสั่งให้อยู่แต่ภายในบริเวณบ้านชั้นล่างในช่วงปิดเทอมแต่เด็กบางคนยังคงออกไปเดินเล่นนอกบ้าน , การแอบขึ้นไปนอนบนเตียงชั้นบนต่างๆ ที่ครูสั่งห้าม , การกลับบ้านช้า เพราะเดินเที่ยวห้างสรรพสินค้าแต่บอกครูว่าไปทำรายงาน , การหนีเที่ยวในช่วงปิดเทอมต่างๆ ที่เสี่ยงต่อการถูกครูจับได้ เป็นต้น การพยายามหาทางฝ่าฝืนข้อกำหนดต่างๆ ถือเป็นการไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ภายในบ้าน เมื่อรู้สึกว่าคุณแม่บ้านใจจากจากการโดนบังคับ เด็กจึงพยายามหาทางออกเพื่อให้ตนรอดพ้นจากการถูกกำกับควบคุม เช่น หาที่กำบังตามมุมต่างๆ ของบ้านเพื่อไม่ให้โดนเรียกใช้

หรือแม้กระทั่งการแสวงหาเป็นหลักเพื่อไม่ให้รับรู้คำสั่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม่บ้านจันทน์กะพ้อจะมีกฎระเบียบมากมายและได้รับการเลี้ยงดูแบบถูกควบคุมสูง แต่สมาชิกก็มีแนวโน้มฝ่าฝืนคำสั่งสูงเช่นกัน

อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลพบว่า สมาชิกทั้ง 24 คนของบ้านจันทน์กะพ้อต่างก็มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นบ้างคล้ายคลึง บ้างก็แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ ที่สามารถหล่อหลอมความเป็นตัวตนได้ ในที่นี้จะคัดเลือกเด็กเฉพาะคนที่ปรากฏอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นในแง่มุมต่างๆ มาอภิปราย ดังนี้

ตารางที่ 8.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านจันทน์กะพ้อ

รายชื่อเด็ก จันทน์กะพ้อ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. แพม	1. ความต้องการความรักความอบอุ่น 2. ความเศร้าหมองไม่ร่าเริง	1. ครูแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่แทนพ่อแม่ที่แท้จริงได้ 2. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูของครูแม่บ้าน 3. ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กันภายในบ้าน 4. ผลจากประสบการณ์ในอดีต	- (เด็กมีการใช้สื่อมวลชนเพื่อเป็นทางออก คลายความหมองเศร้า และโดดเดี่ยว คือ หนังสือนิทาน และละครโทรทัศน์)

ตารางที่ 8.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านจันทน์กะพ้อ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก จันทน์กะพ้อ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
2. จูน	1. ความไม่ยอมตกเป็น ฝ่ายเสียเปรียบ บุคคลอื่น	1. ผลจากกการมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง กัน ทำให้เกิดการ เรียนรู้ว่าในบริบท สถานสงเคราะห์การ เอาเปรียบผู้อื่นทำให้ ได้มาซึ่งผลประโยชน์	- (เปิดรับละครโทรทัศน์ เพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้ง คลาย)
3. เอ๋	1. ความต้องการเป็น คนมีเงินจำนวน มากและสามารถ นำมาใช้ประโยชน์ ได้	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูที่ กำหนดให้เด็กใช้เงิน อย่างจำกัดจนเกิด ความอึดอัดใจ	1. การรับชมรายการ ละครและโฆษณา ทางโทรทัศน์มีส่วน กระตุ้นให้เกิดความ ต้องการสิ่งของที่ไม่ เคยเป็นเจ้าของ
4. แตน	1. ความรับผิดชอบต่อ หน้าที่การงาน ภายในบ้าน 2. ความเป็นผู้นำ 3. ความรับผิดชอบต่อ การเรียน ใฝ่รู้ 4. ความเฉยชา แข่งกว่า วางอำนาจ	1. การอบรมเลี้ยงดูของ คุณแม่บ้าน 2. การซึมซับพฤติกรรม จากคุณแม่บ้านโดยไม่ รู้ตัว	1. การเปิดรับสื่อเนื้อหา ความบันเทิงแต่ สามารถดึง สาระประโยชน์ที่แฝง อยู่ให้เกิดประโยชน์ กับตนได้

ตารางที่ 8.2 แสดงอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างบ้านจันทน์กะพ้อ (ต่อ)

รายชื่อเด็ก จันทน์กะพ้อ	อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
5. สร้อย	<ol style="list-style-type: none"> 1. หัวหาญ แข็งแกร่ง รักกีฬา 2. ร่าเริง สนุกสนาน 3. การหลบเลี่ยง กฎระเบียบในบ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดู ที่เข้มงวดของครู แม่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อที่ สะท้อนถึงอัตลักษณ์ ในอุดมคติ เช่น ความหัวหาญ แข็งแกร่ง และ ความสนุกสนาน ร่า เริง 2. การเปิดรับเนื้อหา สื่อที่กลุ่มวัยรุ่นให้ ความสนใจ เช่น เพลง ละครวัยรุ่น
6. แจ่ม	<ol style="list-style-type: none"> 1. นิ่งเงียบ เฉยชา รักสงบ 2. ความรู้สึกเบื่อ หน่ายชีวิตความ เป็นอยู่ของตน 3. ความรับผิดชอบต่อ หน้าที่การงาน 4. ความรักสวยรักงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดู ของครูแม่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเปิดรับสื่อเนื้อหา ความบันเทิงทุก รูปแบบที่วัยรุ่นให้ ความสนใจ เช่น เพลง การ์ตูนญี่ปุ่น ละครเกี่ยวกับชีวิต วัยรุ่น

แจ่ม

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อายุ 8 ปี แจ่มมีบุคลิกลักษณะความเศร้าหมอง ไม่ร่าเริงแจ่มใส อีกทั้งแสดงพฤติกรรมที่สื่อว่าตนเองขาดความรักความอบอุ่น และต้องการบุคคลที่จะมาเติมเต็มความรู้สึกที่ขาดหายไป ครูแม่บ้านเป็นผู้มีส่วนสำคัญที่หล่อหลอมให้แจ่มมีอัตลักษณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากครูแม่บ้านเป็นผู้ทำให้บรรยากาศในบ้านไม่ร่าเริง สมาชิกเกิดความรู้สึกหดหู่ เศร้าหมอง หากเป็นเด็กเล็กจะเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ส่วนเด็กโตจะรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่เป็นอิสระเสรี แจ่มเป็นสมาชิกกลุ่มเด็กคนหนึ่งารู้สึกกลัวครูแม่บ้านอย่างมาก

จากพฤติกรรมหลบสายตา ไม่กล้าพูดคุย และเอียงกับกลุ่มเพื่อนลับหลังว่าคุณแม่บ้านเป็นบุคคลที่น่ากลัวที่สุดเท่าที่เคยรู้จักมา

จากบรรยากาศภายในบ้านจันทร์กะพ้อที่เศร้าหมอง หดหู่ส่งผลกระทบต่อบุคลิกลักษณะของสมาชิกภายในบ้าน เด็กแต่ละคนจะแสดงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันค่อนข้างเป็นไปในเชิงลบ เด็กรุ่นเล็กในวัยเดียวกับแพมจะใช้ชีวิตประจำวันภายในบ้านแบบต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยมีเพื่อนสนิท การทะเลาะเบาะแว้งกันจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และนั่นช่วยตอกย้ำบุคลิกของความเศร้าหมองให้เด่นชัดยิ่งขึ้นซึ่งเป็นข้อสะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่มีความสุขภายในบริบทบ้านจันทร์กะพ้อ

นอกเหนือจากอัตลักษณ์ความเศร้าหมอง หดหู่ ไม่ว่าจะเรงแจ่มใส แพมยังแสดงออกถึงความต้องการความรักความอบอุ่น ด้วยการบ่นคิดถึงป้าซึ่งเป็นญาติคนเดียวที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ต้องการให้ป้ามาเยี่ยม อยากให้มาลูบศีรษะ แสดงความรักใคร่ นอกจากนั้นแพมยังให้ความสนิทสนมกับพี่นักศึกษาที่เข้ามาทำกิจกรรมด้วย หากพบว่าพี่คนใดใจดีก็จะพยายามอยู่ใกล้ซิด ขอบอร์โทเรศพ์ท์ อีกทั้งชวนพูดคุยอย่างมีความสุข

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ด้านความรู้สึกต้องการความรักความอบอุ่นของแพม คือ สภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ขาดที่พึ่งทางใจ คุณแม่บ้านไม่สามารถทำหน้าที่ทดแทนในบทบาทพ่อและแม่ได้ ขาดผู้คอยให้คำปรึกษา สภาพความเป็นอยู่ในบ้านจันทร์กะพ้อก็ไม่มีความรักความอบอุ่น นอกจากนั้นความเป็นมาในอดีตของแพมก่อนเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ก็ไม่ใช่ความทรงจำที่ดี แพมเคยโดนพ่อและแม่ทำร้ายร่างกายจนเธอเกิดความไม่มั่นใจในความรักของบุคคลทั้งสองท่าน ในขณะที่ป้าผู้เป็นญาติคนเดียวที่หลงเหลืออยู่ก็ไม่มาเยี่ยมเธอบ่อยครั้งนักอย่างที่ใจต้องการ

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของแพมในวัย 8 ขวบไม่แสดงออกอย่างชัดเจนนัก อย่างไรก็ตามก็มีลักษณะบางประการที่สามารถบ่งบอกถึงความรักสวยรักงามได้ เช่น ความรู้สึกอยากไว้ผมยาวแล้วถักเปียอย่างสมัยก่อนเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ ความชอบสวมกระโปรงมากกว่ากางเกง เนื่องจากแพมจะรู้สึกมั่นใจว่าตนสวยขึ้น นอกจากนั้นแพมยังเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชมรมนาฏศิลป์ของบ้านราชวิถีที่ได้รับคัดเลือก ซึ่งสามารถสร้างความพอใจในยามสวมเสื้อผ้าสวยๆ ในวันแสดง

ความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ไม่เอื้ออำนวยให้เด็กได้แสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนด้านอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงอย่างสมบูรณ์พร้อมนัก ในแง่ที่เด็กไม่มีเสื้อผ้าสวมใส่

สวยๆ อย่างที่ตนต้องการ โดยเฉพาะเด็กเล็ก เสื้อผ้าของเด็กส่วนใหญ่ต้องรอการบริจาค บางคนที่มีญาติพี่น้องจัดสรรมาให้ก็จะมีโอกาสได้สวมเสื้อผ้าสวยๆ ในแบบที่ต้องการ แพนเป็นสมาชิกคนหนึ่ง โชคดีจากการได้รับเสื้อผ้าจากญาติในช่วงที่เข้ามาเยี่ยม นอกจากนั้นยังมีข้าวของเครื่องใช้เล็กๆ น้อยๆ เช่น นาฬิกาฉายปลาโลมาพ่นน้ำเปิดไฟได้ กระเป๋าสะพายข้างขนาดเล็ก ลายการ์ตูน ตุ๊กตาหมอนข้าง ผ้าคาดผมเป็นของส่วนตัว ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าแพนเป็นเด็กที่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของตนได้ในระดับหนึ่งซึ่งมากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันภายในบ้านที่ไม่มีญาติคอยให้ความช่วยเหลือ

อย่างไรก็ดี การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงภายใต้บริบทบ้านจันทน์กะพ้อของแพนก็เป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากคุณแม่บ้านไม่อนุญาตให้สวมใส่เครื่องประดับภายในบ้านเนื่องจากเกรงว่าจะทำหาย หรืออาจเกิดกรณีขโมยของขึ้น ดังนั้นเครื่องประดับที่มีราคาบางชิ้นจะต้องนำไปฝากไว้ที่รุ่นพี่คนหนึ่งภายในบ้านเพื่อให้ช่วยเก็บรักษาแทน

ในส่วนของ การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางชนชั้นของแพนก็ยังคงไม่เด่นชัดมากนัก ด้วยอายุที่ยังน้อยทำให้การเปรียบเทียบตัวตนกับบุคคลอื่นยังไม่ชัดเจน บางครั้งยังแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่ แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงชัดเจนในความรู้สึกของแพนคือ บ้านจันทน์กะพ้อเป็นสถานที่ที่ไม่น่าอยู่อาศัย ถ้าเลือกได้แพนต้องการอยู่กับป้า และหากได้ออกไปแล้วก็จะไม่กลับมาอยู่ที่นี้อีก

จูน

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อายุ 9 ปี จูนเป็นเด็กผู้หญิงที่มีความโดดเด่นในแง่พฤติกรรม การเอาเปรียบ ไม่ยอมตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบบุคคลอื่น หากการกระทำใดที่จูนเห็นว่าตนกำลังจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ หรือเห็นเพื่อนกำลังได้ประโยชน์โดยที่ตนไม่ได้รับด้วย จูนจะพยายามฟ้องรุ่นพี่หรือคุณแม่บ้านทันที เมื่อเปรียบเทียบจูนกับเพื่อนร่วมบ้านในวัยใกล้เคียงกันจะพบว่าจูนเป็นเด็กคนเดียวในบ้านที่ไม่กลัวคุณแม่บ้าน เธอสามารถพูดจาบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างฉะฉานด้วยจุดประสงค์ต้องการให้คุณแม่บ้านเข้าข้างตน ความกล้าพูดกับคุณแม่บ้านอย่างไม่หวั่นเกรงนี้ทำให้เพื่อนในบ้านไม่อยากจะข้องเกี่ยวกับจูนมากนัก เพราะเกรงว่าเมื่อคุณแม่บ้านทราบเรื่องจะโดนเรียกไปซักถามและอาจถูกว่ากล่าวได้

การเป็นเด็กช่างฟ้อง ไม่ยอมตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบบุคคลอื่นนั้นนอกจากจะเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของจูนแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่

ในสถานสงเคราะห์ที่ต้องแบ่งปันของกินของใช้ร่วมกัน เมื่อของที่ได้รับนั้นไม่พอเพียงต่อความต้องการ เด็กจึงคอยจับตามองการจัดสรรทุกอย่างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ในกรณีของจูน นอกจากจะคอยป้องกันไม่ให้ตนสูญเสียผลประโยชน์ที่พึงได้รับแล้ว เธอยังหาวิธีการเอาเปรียบเพื่อนเพื่อให้ตนเกิดความสะอวดสบายด้วย โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงงานบ้านที่ได้รับมอบหมายเป็นกลุ่ม

เด็กเล็กบ้านจันทน์กะพ้อหลายคนพยายามต่อสู้เพื่อไม่ยอมตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเพื่อนคนอื่น แต่จูนกลับเป็นเด็กที่ประสบความสำเร็จในการต่อสู้ดังกล่าวได้บ่อยครั้งที่สุด ปัจจัยสำคัญต่อชัยชนะของจูนต่อเพื่อนภายในบ้านคือ ความกล้าที่จะใช้ประโยชน์จากสื่อบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในบ้าน คือคุณแม่บ้านเข้ามาเป็นปัจจัยในการสร้างความสำเร็จของตน จูนจะเลือกนำเรื่องราวมาฟ้องคุณแม่บ้านก็ต่อเมื่อตนมีโอกาสชนะ แต่หากตนเป็นฝ่ายพินาศก็จะพยายามเถียงเข้าข้างตัวเองแต่ก็ทำให้อ่างชื่อคุณแม่บ้านขึ้นมาสู่เพื่อน ซึ่งมักจะทำให้ตนกลับเป็นฝ่ายได้เปรียบอีกครั้ง

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของจูนแสดงออกผ่านลักษณะความรักสวยรักงาม สนใจการแต่งกายของเพื่อนและรุ่นพี่ที่มีเสื้อผ้าเครื่องประดับที่สวยงาม การเป็นเด็กกลุ่มเล็กที่ไม่มีญาติพี่น้องคอยอุปการะทำให้จูนไม่มีเครื่องแต่งกายอย่างที่ตนต้องการเป็นของตัวเอง เธอจึงหาทางออกด้วยการใช้สื่อคนรอบตัวให้เป็นประโยชน์ เช่น กล้าเอ่ยปากขอจากคุณแม่บ้านและรุ่นพี่ และการขอยืมใส่เป็นครั้งคราว จูนเป็นตัวอย่างหนึ่งของเด็กที่แม้จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่พร้อมแต่ก็สามารถหาทางออกที่ดีสำหรับตนได้ โดยการเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อคนรอบตัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นเพื่อศึกษาคุณลักษณะทางชนชั้นพบว่าจูนพยายามไม่แสดงออกว่าตนด้อยกว่าบุคคลอื่นทั้งๆ ที่ตัวเองก็ตระหนักถึงความไม่สมบูรณ์พร้อม การไม่ยอมรับถึงความด้อยกว่าของตนนี้แสดงออกด้วยการกล่าวดูถูกบุคคลอื่นที่มีพร้อมกว่าตน พยายามทำให้คนอื่นเห็นว่าตนพอใจกับความเป็นอยู่ในขณะนี้ แต่หากมีโอกาสจูนก็จะพยายามเข้าไปขอสิ่งของนั้นหรือกล่าวกับตัวเองบ่อยครั้งถึงความต้องการสิ่งของดังกล่าว

เอ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุ 9 ปี เอเป็นเด็กเล็กที่มีเงินฝากในบัญชีมากที่สุดคนหนึ่งในบ้านราชวิถีเนื่องจากได้รับเงินสงเคราะห์จากผู้อุปการะชาวต่างประเทศทุกเดือน การมีเงินเป็นจำนวนหลายหมื่นบาทสร้างความพึงพอใจให้เอมาก แต่เมื่อไม่สามารถเบิกนำมาใช้

ได้ในชีวิตประจำวันทำให้เฝ้าเกิดความรู้สึกขี้ใจน้อยบ่อยครั้งเฝ้าจะพยายามใช้เวลาคำนวณว่าตนมีเงินในบัญชีจำนวนเท่าใดและวางแผนการใช้นั้น

“โตขึ้นหนูจะเป็นคุณนาย เป็นคุณนายแล้วจะได้ไม่ต้องทำอะไรเลย หนูจะจ้างคนกวาดบ้าน 1,000 บาท คนถูบ้านอีก 1,000 บาท คนกรอกน้ำอีก 1,000 บาท ล้างจานอีก 1,000 บาท”

จากกฎเกณฑ์ของสถานสงเคราะห์ที่ไม่อนุญาตให้เด็กเบิกเงินไปใช้นอกจากจะเป็นเรื่องการศึกษาเล่าเรียนเท่านั้น อีกทั้งคุณแม่บ้านจันทน์กะพ้อก็เข้มงวดเรื่องการขอเบิกเงินดังกล่าว ในเมื่อเฝ้ามีเงินเก็บจำนวนมากแต่ไม่สามารถจับต้องได้จึงทำให้เฝ้าเฝ้าครุ่นคิดมากเรื่องความต้องการเงินที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง อุดลักษณะของเฝ้าจึงโดดเด่นในแง่ความรู้สึกอยากมีเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายได้เป็นจำนวนมาก บางครั้งมีเรื่องขัดแย้งกับเพื่อนเกี่ยวกับเงินทอง เช่น ไม่ยอมคืนเงินของเพื่อนที่ตนเก็บได้แต่กลับนำไปซื้อขนมมากินจนหมด เมื่อเพื่อนนำเรื่องดังกล่าวไปฟ้องคุณแม่บ้าน ก็มีเพื่อนคนอื่นร่วมฟ้องด้วยว่าเฝ้าเคยนำเงินที่แจ้งครูว่าไปซื้องานฝีมือนั้นไปซื้อของกินที่ร้านมินิมาร์ทหลังโรงเรียน

อุดลักษณะความเป็นเพศหญิงของเฝ้าแสดงออกจากความรักสวยรักงาม ต้องการเป็นเจ้าของเสื้อผ้าเครื่องประดับเหมือนอย่างรุ่นพี่และเพื่อนที่มีญาติคอยให้ความอุปการะการมีเงินเก็บในบัญชีเป็นจำนวนมากไม่สามารถช่วยให้เฝ้าได้สิ่งของอย่างที่ต้องการได้ อุดลักษณะความเป็นเพศหญิงของเฝ้าจึงเป็นความคิดฝันผ่านการจินตนาการและการเฝ้าครุ่นพี่ภายในบ้านแต่งตัวเท่านั้น

อุดลักษณะทางชนชั้นของเฝ้าไม่แสดงออกอย่างชัดเจนนัก แต่จากการแสดงความรู้สึกในเชิงลบหลายด้านต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านจันทน์กะพ้อเป็นการบ่งบอกถึงความตระหนักรู้ถึงความด้อยกว่าของชีวิตในสถานสงเคราะห์ เรื่องที่สร้างความไม่พึงพอใจต่อเฝ้ามากที่สุดคือวิธีการเลี้ยงดูของคุณแม่บ้านที่วางกฎระเบียบอย่างเข้มงวดไม่เป็นอิสระ รวมทั้งความรู้สึกขาดแคลนของกินของใช้ในสิ่งที่ตนต้องการ

แดน

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 12 ปี แดนเป็นเด็กกลุ่มกลางที่มีบุคลิกความเป็นผู้นำ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานภายในบ้านเทียบเท่าเด็กกลุ่มโตของบ้านคนหนึ่ง บทบาทของแดนคล้ายคลึงกับผู้ดูแลความเรียบร้อยของบ้าน มีอำนาจสั่งการต่างๆ และเด็กกลุ่มน้องมักแสดงความเกรงใจ การที่แดนมีบุคลิกภาพดังกล่าวได้เป็นเพราะสภาพความเป็นอยู่

ภายในสถานสงเคราะห์ที่ผลักดันให้กลายเป็นคนมีความรับผิดชอบ นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเด็กคนอื่นๆ ในบ้าน พบว่าแต่นเป็นเด็กที่มีความพร้อมในแง่การสนับสนุนจากญาติพี่น้องสูงมาก ทั้งด้านความรักความเอาใจใส่ที่ญาติพี่น้องแวะเวียนมาเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ หากต้องการความช่วยเหลือก็โทรศัพท์ติดต่อทางบ้านได้ทันที รวมทั้งด้านการเงิน ของกิน ของใช้ที่นำมาฝากมากมายไม่เคยขาด สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความมั่นใจแก่ตัวเด็กที่จะใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ได้อย่างมั่นคง

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งที่เสริมสร้างความมั่นใจให้กับแต่นคือ ความรับผิดชอบต่อการเรียนและความใฝ่รู้ แต่นเป็นผู้ที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับดีมาก คือสอบได้เป็นลำดับที่ 1 หรือที่ 2 ของห้องเรียนโดยตลอด แม้แต่นจะไม่มีโอกาสได้เรียนพิเศษหรือมีตำราเรียนมากมาย แต่การพยายามใช้ประโยชน์จากตำราเท่าที่ตนมีและอาศัยความพยายามทำความเข้าใจในห้องเรียนจากครูผู้สอนก็เพียงพอให้แต่นประสบความสำเร็จจากการเรียนได้จากกรณีอัตลักษณ์ความรับผิดชอบการเรียนและความใฝ่รู้ของแต่นนี้ถือเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของเด็กที่มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการศึกษา และสามารถให้ประโยชน์จากสื่อรอบตัวเท่าที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นอกเหนือจากบุคลิกที่ดีเป็นผู้นำ มั่นใจในตัวเอง และได้รับความเคารพจากรุ่นน้องแล้ว แต่นยังมีบุคลิกของความเฉยชา แข็งกร้าวด้วย บุคลิกดังกล่าวแสดงออกอย่างชัดเจนในช่วงที่ครูแม่บ้านอยู่ใกล้ๆ หรือในช่วงที่ต้องการใช้อำนาจควบคุมน้องรุ่นเล็ก บุคลิกในแง่มุมมองของแต่นได้รับการซึมซับมาจากครูแม่บ้านเช่นเดียวกับเด็กคนอื่นภายในบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่กลายเป็นการตอกย้ำให้สมาชิกแต่ละคนมีทิ่ท่าเฉยชาต่อกัน และนำไปสู่ความแตกแยกของหมู่สมาชิกได้

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของแต่นแสดงออกได้อย่างชัดเจนในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีครอบครัวพร้อมให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ตลอดจนเสื้อผ้า เครื่องประดับต่างๆ ตามต้องการ อีกทั้งด้วยวัยขนาดนั้นนับว่าโตเพียงพอแล้วที่จะรับผิดชอบดูแลตัวเองและทรัพย์สินของตนได้ ดังนั้นแต่นจึงสามารถเลือกแต่งตัวได้ตามต้องการโดยครูแม่บ้านไม่ว่ากล่าว

เพื่อนรุ่นพี่ภายในบ้านสามารถเป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นแบบอย่างในการแต่งตัวของแต่นได้ การที่บ้านจันทนกะพ่อแม่เด็กรุ่นโตช่วงวัยรุ่นหลายคนทำให้ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการแต่งตัวและการรักสวยรักงามให้เป็นไปอย่างคึกคัก ด้วยวัยที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่นทำให้แต่นให้ความสนใจการเข้ากลุ่มร่วมพูดคุยกับเพื่อนรุ่นพี่มากเป็นพิเศษ

ในส่วนของอัตลักษณ์ทางชนชั้นพบว่า แตนตระหนักถึงความดีของตัวเองของตนในแง่ที่ต้องมาอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ หากแต่ด้วยความสามารถด้านการเรียนที่เหนือกว่าเพื่อนทุกคนในชั้น และการไม่มีปัญหาด้านการปรับตัว ทำให้ช่วยลดความรู้สึกด้อยภายในจิตใจของตนได้ ลักษณะการใช้คำพูดของแดนในบางครั้งบ่งบอกถึงการพยายามแสดงความเหนือกว่าของตนต่อหน้าบุคคลอื่นเพื่อสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจ เช่น การพูดว่าตนสอบได้ที่หนึ่งในห้องเรียนที่มีแต่เด็กเก่ง ในขณะที่เพื่อนร่วมสถานสงเคราะห์บางคนได้คะแนนสอบไม่ติดนักทึ่งๆ ที่อยู่ในห้องเรียนที่มีเด็กไม่เก่งนัก , การบอกว่ามีเพื่อนในห้องเสนอชื่อตนให้เป็นประธานนักเรียนเพราะเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง เป็นต้น

สร้อย

เด็กรุ่นโตชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 15 ปี สร้อยมีลักษณะของความเป็นคนสองบุคลิก โดยปกติแล้วสร้อยจะเป็นคนร่าเริง สนุกสนาน ชอบพูดคุยเล่นกับกลุ่มเพื่อนภายในบ้าน รักดนตรี และชอบเล่นกีฬา แต่หากเมื่อใดที่อยู่ต่อหน้าคุณแม่บ้าน สร้อยจะเปลี่ยนบุคลิกตนเองให้กลายเป็นคนเงียบขรึม ท่าทางเฉยชา ในกรณีที่คุณแม่บ้านอารมณ์เสียและพูดจาไม่ดีใส่กลุ่มเด็ก สร้อยอาจมีท่าทีตอบโต้ที่รุนแรงมากขึ้น เช่น หน้ามัวคิ้วขมวด แหวงตาแข็งกร้าว ใช้คำพูดตอบโต้ที่ห้วนอย่างไม่พึงพอใจเช่นเดียวกับที่คุณแม่บ้านทำ

ความสดชื่นรื่นเริงเป็นอัตลักษณ์ของสร้อยในยามที่ไม่มีคุณแม่บ้านอยู่ใกล้ สร้อยมักแวดล้อมด้วยกลุ่มเพื่อนเสมอทั้งช่วงที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และช่วงอยู่ที่โรงเรียน

“ ที่โรงเรียนมีกลุ่มเพื่อนทั้งหมด 16 คน ไปไหนก็ไปเป็นกลุ่มใหญ่เลย ช่วง ม.2 ติดเพื่อนมากจนการเรียนตก สมัยก่อนก็ไม่ได้มีกลุ่มใหญ่ขนาดนี้หรอก มีกระจายกันอยู่ 3-4 กลุ่ม แต่ตอนนี้ยุบรวมกันเลยมีแค่ 2 กลุ่มในห้อง กลุ่มหนูสนิทมากประมาณ 16 คน ส่วนอีกกลุ่มเป็นพวกเด็กเรียนสัก 4-5 คน แต่พวกเขาก็นิสัยดีนะ”

ความไม่ยอมจำนนต่อกฎระเบียบภายในบ้านเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนอีกประการหนึ่ง หากอยู่ต่อหน้าคุณแม่บ้านก็จะปฏิบัติตามอยู่ในระเบียบวินัยดีเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา แต่สร้อยจะพยายามหาช่องทางประพฤติตนนอกกรอบเสมอหากมีโอกาสโดยมีกลุ่มเพื่อนภายในบ้านคอยร่วมมือฝ่าฝืนกฎด้วย เช่น แอบออกนอกสถานสงเคราะห์ทางประตูด้านที่ไม่มียามเฝ้าในช่วงวันปิดเทอม การไม่ซักผ้าทุกวันอย่างที่คุณแม่บ้านตั้งกฎไว้แต่เก็บไว้ซักวันหลัง

การเปิดรับชมรายการจากโทรทัศน์เป็นกิจกรรมที่นิยมมาก ในขณะที่เดียวกันก็สามารถบ่งบอกถึงอัตลักษณ์บางประการของเด็กผู้รับชมได้ โดยทุกรายการที่รับชมล้วนมีเนื้อหา

มุ่งเน้นความบันเทิงทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นรายการรูปแบบละคร เรื่องที่สร้อยให้ความสนใจรับชมเป็นพิเศษมี เรื่อง คือ ลูกหลง วัยร้ายไฮสกูล วัยระเริง กำนันหญิง และเศรษฐีตีนเปล่า ดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 8.3 แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาละคร
ที่ช่วยสร้างเสริมอัตลักษณ์ของสร้อย

รายการ ละคร	เนื้อหาของรายการ	ความสอดคล้องของเนื้อหาที่ช่วยสร้าง เสริมอัตลักษณ์ของสร้อย
1. ลูกหลง	นางเอกเป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสลัม ก่อนแม่ตายได้ทราบความจริงว่า พ่อของตนเป็นเศรษฐีและไม่ทราบมาก่อนว่ามีลูกกับหญิงขายบริการที่เป็นแม่ของนางเอก ต่อมา นางเอกจึงย้ายเข้ามาอยู่กับพ่อ ภายหลังแม่ตาย นางเอกต้องพยายามเข้ากับครอบครัวใหม่ของพ่อ ในที่สุดก็สามารถเอาชนะใจทุกคนได้ด้วยความคิดดี	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลิกลักษณะของนางเอกสอดคล้องกับความเป็นตัวตนในอุดมคติของสร้อย คือความห้าวหาญ เก่งกล้า ไม่เกรงกลัวใคร เป็นคนดี มีความเป็นผู้นำ - เนื้อหาดลกเบาสมองของเรื่องนี้ สะท้อนอัตลักษณ์ของสร้อยที่เป็นคนร่าเริง สนุกสนาน

ตารางที่ 8.3 แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาละคร
ที่ช่วยสร้างเสริมอัตลักษณ์ของสร้อย (ต่อ)

รายการ ละคร	เนื้อหาของรายการ	ความสอดคล้องของเนื้อหาที่ช่วยสร้าง เสริมอัตลักษณ์ของสร้อย
2. วัยร้าย ไฮ สกูล	เรื่องราวชีวิตนักเรียนมัธยมปลาย ที่นักแสดงนำเป็นกลุ่มเด็กแสบ ประจำโรงเรียน ฝ่าฝืนกฎระเบียบ และก่อกวนครูผู้สอน จนไม่มีใครกล้า เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ประจำห้อง ในที่สุดอาจารย์คน ใหม่สามารถเอาชนะใจเด็กได้และ สามารถชักจูงให้กลุ่มเด็กตั้งใจ เรียนจนสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ สำเร็จ	<ul style="list-style-type: none"> - เรื่องราวที่น่าเสียดามีความใกล้เคียงกับ วัยของสร้อย กล่าวคือเป็นการสื่อถึง ชีวิตวัยเรียนของวัยรุ่น นอกจากนั้น เนื้อหาเกี่ยวกับการมีกลุ่มเด็กแสบ กล้าฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ ยังเป็นสิ่งที่ตรงกับ กับสร้อย ดังที่เคยชอบเปรยว่าตนมี กลุ่มเพื่อนแสบ แต่ไม่ได้เข้ามาถึงขั้น ทำความเดือดร้อนให้ใคร นอกจากนั้น ยังเฝ้าพูดว่าเนื้อเรื่องโดนใจเพราะ อยากมีอาจารย์ที่เข้าใจตนได้จริงๆ - นักแสดงนำเป็นกลุ่มนักร้องวัยรุ่นที่ สร้อยชื่นชอบจากค่ายเพลงอาร์เอส - ชุดนักเรียนของนักแสดงในเรื่อง ออกแบบคล้ายกับเครื่องแบบของ นักเรียนญี่ปุ่นซึ่งกำลังได้รับความนิยม ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้รู้สึกว่าเป็น ละครที่เหมาะสมกับกลุ่มตน
3. วัยระเริง	เรื่องราวของกลุ่มนักศึกษาวัยรุ่นที่ ชื่นชอบดนตรี และพยายามทำ ความฝันของตนให้เป็นจริงด้วย การตั้งวงดนตรี เนื้อหาสอดแทรก ความรักความผูกพันในกลุ่มเพื่อน นักศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - การนำเสนอเรื่องราวหลายอย่างใน เรื่องสอดคล้องกับความชื่นชอบของ สร้อย เช่น เรื่องราวชีวิตวัยเรียนของ วัยรุ่น ความชื่นชอบในดนตรี ความ สามัคคีในกลุ่มเพื่อนที่ร่วมกันฝ่าฟัน อุปสรรคทำให้ผู้ใหญ่ยอมรับได้ นอกจากนั้นละครวัยรุ่นยังช่วยให้ได้ ศึกษาบุคลิกลักษณะของวัยรุ่นยุคใหม่ ผ่านท่าทางการแสดงออกและการ แต่งกายด้วย

ตารางที่ 8.3 แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาละคร
ที่ช่วยสร้างเสริมอัตลักษณ์ของสร้อย (ต่อ)

รายการ ละคร	เนื้อหาของรายการ	ความสอดคล้องของเนื้อหาที่ช่วยสร้าง เสริมอัตลักษณ์ของสร้อย
4. กำนันหญิง	ละครตลกเบาสมอง นางเอก ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนัน หญิง เธอเป็นคนในท้องถิ่นที่มี ความรักบ้านเกิด มีความเป็น ผู้นำ เข้มแข็ง กล้าหาญ ในที่สุด พบรักกับนายอำเภอ เศรษฐี เมืองกรุงที่เพิ่งย้ายมารับตำแหน่ง	- บุคลิกของนางเอกที่เป็นคนเข้มแข็ง ฉลาด ทันคน ไม่ยอมให้คนอื่น เอาเปรียบ เป็นตัวตนในอุดมคติของ สร้อย - บรรยายภาคในเรื่องที่ถ่ายทำในชนบท มีสภาพของป่า ทุ่งนา ความงดงาม ของธรรมชาติทำให้สร้อยนึกถึง บ้านเกิดของตน
5. เศรษฐี ตีนเปล่า	ละครตลกเบาสมอง เรื่องราว ที่สะท้อนค่านิยมคนในสังคมที่ พยายามอวดความร่ำรวย ถูก กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมว่าต่ำต้อย แต่แท้จริง แล้วกลับเป็นคนที่มีความรู้ดีกว่า	- เรื่องราวตลกขบขันในรูปแบบชาวบ้าน เข้าใจง่าย ตัวละครแสดงท่าทาง เกินจริง ตรงกับลักษณะความชอบของ สร้อย - บทเศรษฐีหนุ่มนักเลงบ้านนอกที่แสดง โดยรุ่ง สุริยา ได้รับความสนใจจาก สร้อยเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นดาราที่ ชื่นชอบ

เมื่อพิจารณาละครทั้ง 5 เรื่องที่สร้อยเลือกรับชม พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้สร้อย
เลือกรับชมเรื่องดังกล่าวมีหลายประการ เช่น เนื้อหาและวิธีการนำเสนอตรงใจ การมีดารา
คนโปรดร่วมแสดง ซึ่งละครที่เลือกชมนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์บางประการของ
สร้อยได้ ดังนี้

ความชื่นชอบการมีกลุ่มเพื่อนที่แซบซ่า กล้าฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ แต่ไม่ทำร้ายใคร
จากเรื่อง “วัยร้ายไฮสกูล”

ความกล้าหาญ เข้มแข็ง ไม่เสียเปรียบใคร จากบุคลิกนางเอกเรื่อง “กำนัน
หญิง” “ลูกหลง”

ความต้องการมีคนเข้าใจความรู้สึกของเด็กวัยรุ่นอย่างแท้จริง เช่น อาจารย์ของกลุ่มนักเรียนวัยรุ่น จากเรื่อง “วัยรุ่นไฮสกูล”

ความชื่นชอบวิถีชีวิตชนบท ความใส่ใจ ชื่อ ไมโกหกหลอกลวง มีความสุขกับสภาพตามธรรมชาติ จากเรื่อง “ก้านหญ้า” “เศรษฐีตีนเปล่า”

ความชื่นชอบเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่าย สนุกสนาน ตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน จากเรื่อง “ลูกหลง” “ก้านหญ้า” “เศรษฐีตีนเปล่า”

ความชื่นชอบเนื้อหาที่เกี่ยวกับชีวิตวัยรุ่น จากเรื่อง “วัยรุ่นไฮสกูล” “วัยรุ่นเจ๋ง”

ความชื่นชอบด้านดนตรี จากเรื่อง “วัยรุ่นเจ๋ง”

ความชื่นชอบนักแสดงวัยรุ่นที่หน้าตาดี แต่งกายดี เช่น กลุ่มนักร้องนักแสดงนำวัยรุ่นไฮสกูล

ความชื่นชอบบุคคลที่ร่าเริง อารมณ์ดี สนุกสนาน ซึ่งสะท้อนจากดาราคณโพรต คือ รุ่ง สุริยา จากเรื่อง “เศรษฐีตีนเปล่า”

ความชื่นชอบการแต่งกายสวยงามตามสมัยนิยม จากเรื่อง “วัยรุ่นไฮสกูล” “วัยรุ่นเจ๋ง”

นอกเหนือจากรายการละครแล้ว ในส่วนรายการเพลงที่รับชมก็มีหลากหลาย เช่น Saturday Show มหัศจรรย์ไทยแลนด์ แบบว่าโลกเปี้ยว เพลงทะเลจืด ทิน เซ็นเตอร์ เพลงติดดาว คลื่นลูกใหม่ เกมฮอตเพลงฮิต รายการเหล่านี้ล้วนนำเสนอเพลงในรูปแบบมิวสิกวิดีโอของศิลปินที่ค่ายเพลงกำลังโปรโมทอยู่ในขณะนั้น สร้อยกล่าวว่าตนสามารถฟังได้ทุกแนวทั้งลูกทุ่งและเพลงวัยรุ่นยอดนิยม หากเป็นเพลงลูกทุ่งจะมีเนื้อหาที่ตลก คนแถวบ้านเคยฟังทำให้นึกถึงบ้าน แต่ถ้าให้เลือกจะชอบฟังเพลงวัยรุ่นมากกว่า เพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ เพลง “วัยรุ่น” “ในมุมหนึ่ง” และ “ทางโค้ง” ซึ่งเป็นเพลงประกอบละครวัยรุ่นไฮสกูล ตัวอย่างเนื้อเพลงทั้ง 3 มีดังนี้

เพลงวัยร้าย

* เธอจะไปกับฉันไหม ไปที่ใจต้องการเธอไปกับฉันไหม
 โลกนี้เหมือนห้องเรียน ที่เราต้องเรียนรู้กันไป
 ชีวิตเราเขียนเองให้เป็นแบบไหน วัยเราวัยร้าย

** ทำคะแนนสอบได้ไม่ดี กลายเป็นเราทำตัวไม่ดี
 ว่าพวกเราหัวดีทั้งปี เรียกเราว่าว้ายร้าย เรียกเราว่าว้ายร้าย

*** พวกเราทั้งซ่าทั้งชน วัยพวกเรามีฝันมีไฟ
 วัยกำลังเรียนรู้ทุกอย่าง เรียนรู้จากความรัก เรียนรู้จากโลกกว้าง
 โลกนี้เหมือนห้องเรียน ที่เราต้องเรียนรู้กันไป
 ชีวิตเราเขียนเองให้เป็นแบบไหน วัยเราวัยร้าย

เพลงในมุมหนึ่ง

ในมุมหนึ่ง ของหัวใจ ฉันซ่อนอะไรเอาไว้ตั้งมากมาย
 ในมุมหนึ่ง ที่เธอไม่เข้าใจ คนที่มองดูห่างเหิน เขาแอบซิดใกล้

* แอบเอาหัวใจ ไปวางไปวางใกล้ๆเธอ
 แอบคิดถึงเธอ ไม่เคยไม่เคยบอกเธอให้รู้

** แคได้พบได้เจอได้คุยกับเธอแค่บางเวลา ได้เห็นหน้าเธอเวลาเธอเดินผ่านมาก็พอ
 เท่านั้นจริงๆที่ใจต้องการที่อยากจะขอ ก็แค่คนที่เฝ้ารอแค่คนที่เฝ้ามอง(ข้างเดียว)

ในมุมหนึ่ง ที่เธอรู้จัก ฉันเหมือนเป็นคนร่าเริงไม่คิดอะไร
 แต่ในมุมหนึ่ง ที่เธอไม่เข้าใจ ทุกครั้งที่เจอกับเธอฉันหวั่นไหว

เพลงทางโค้ง

* ทางที่มองไม่เห็นใคร โลกของฉันมันเหงาเหลือเกิน ในวันที่เห็นบนหนาว

** ฉันต้องเดินไปทางไหนไม่รู้ รู้ต้องอยู่กับความเหงาเท่านั้น

*** ฉันฉันอาจจะร้องไห้ ไม่มีใครช่วยเช็ดน้ำตา ต้องอยู่กับตัวเอง
 ฉันต้องการใครสักคน ที่จะคอยปลอบใจเข้าใจ คงต้องการแค่นั้น

**** ยืมให้กันในวันเหงาก็หาย ยืมให้ฉันได้อุ่นใจได้ไหม

***** คนที่เข้าใจ ใครที่รับฟัง เรื่องราวของฉันบ้าง
 ก่อนจะหายไป อย่าเดินหนีไป ตอนนี้ฉันไม่มีเหลือใครสักคน
 ตอนนี้ฉันไม่เหลือใคร สักคน

เพลงประกอบละครวัยร้ายไฮสกูลทั้งสามเพลงนี้ได้รับความนิยมจากสร้อยและเด็กโตทุกคนในบ้าน โดยเฝ้าติดตามรับชมทั้งละครที่ออกอากาศทางช่อง 3 ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ รวมทั้งติดตามมิวสิกวิดีโอจากรายการเพลงค่ายอาร์เอส สร้อยให้เหตุผลของความชอบต่อเพลงดังกล่าวว่าไพเราะ สำหรับเพลงวัยร้ายเป็นเพลงนำของละคร จังหวะสนุกสนาน ฟังแล้วคึกคัก เนื้อหาตรงกับชีวิตในวัยรุ่นวัยเรียนอย่างที่ตนเป็น ส่วนเพลงในมุมหนึ่งและทางโค้งเป็นเพลงช้า ซึ่ง เรื่องราวเกี่ยวข้องกับชีวิตวัยรุ่นเช่นกัน เนื้อหาเน้นด้านความรัก ในมุมหนึ่งเป็นความรักในแง่มุมของการแอบรักข้างเดียวของหนุ่มสาว ส่วนทางโค้งสะท้อนความต้องการใครสักคนที่เข้าใจ ถ่ายทอดอารมณ์เหงา เดียวดายไม่มีใครยื่นเคียงข้าง สร้อยยกย่องว่าทั้งสามเพลงนี้เป็นเพลงที่แสดงความรู้สึกของวัยรุ่นของตนได้อย่างเด่นชัดที่สุด

แม้สร้อยจะพยายามแสดงออกซึ่งความห้าวหาญ แข็งแกร่ง ในรูปแบบตัวตนในอุดมคติที่หวังไว้ เพื่อประโยชน์ในแง่ไม่มีใครมารังแก ได้การยอมรับจากเพื่อน และเสริมสร้างความเป็นผู้นำในกลุ่มเด็ก ลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับความเป็นเพศชาย แต่สร้อยก็ยังคงแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนทางเพศหญิงของตนหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการรักสวयरักงาม บางครั้งพบว่าสร้อยพยายามประดับร่างกายตนให้ดูสวยงามด้วยเครื่องประดับต่างๆ ที่ตนมีและที่ขอยืมมาจากเพื่อนลงบนผมสั้นชอยเพื่อความสวยงาม อีกทั้งขณะดูโทรทัศน์สร้อยจะพยายามศึกษาลักษณะการแต่งตัวของดาราในเรื่อง จดจำวิธีการแต่งตัวเพื่อนำมาปรับการแต่งตัวให้เข้ากับตัวเอง

การมองตัวตนในแง่อัตลักษณ์ทางชนชั้นของสร้อยปรากฏชัดเจนว่ายังคงมีความรู้สึกว่าคุณค่าตนด้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคม แม้ว่าตนจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อนนักเรียนในโรงเรียนภายนอกได้อย่างไม่มีปัญหา แต่สร้อยต้องพลาดโอกาสการนัดพบเพื่อไปเที่ยวร่วมกันบ่อยครั้ง เนื่องจากต้องกลับสถานสงเคราะห์และไม่มีเงินเพียงพอที่จะไปใช้จ่ายเพื่อการเที่ยวเล่นมากนัก เพื่อนสนิทของสร้อยจึงกลายเป็นคนที่มีฐานะเสมอกันเพราะมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

แจ่ม

เด็กรุ่นโตชั้นปวช. 1 อายุ 15 ปี แจ่มมีลักษณะของความเป็นคนสองบุคลิก เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ ในบ้านจันทน์กะพ้อ กล่าวคือการเป็นคนนิ่งเงียบ หน้าตาเฉยเมย ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใสเมื่ออยู่ต่อหน้าคุณแม่บ้าน แต่จะมีความสุข สนุกสนานร่าเริงเมื่ออยู่ลับหลัง แจ่มเป็นเด็กที่คุ้นเคยกับคุณแม่บ้านคนปัจจุบันมากที่สุดเพราะอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่ตนเริ่มเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ในช่วงชั้นประถม

“หนูอยู่กับเค้ามานานมากประมาณ 10 ปีได้แล้ว ตั้งแต่เขายังไม่ได้มาประจำบ้าน จันทน์กะพ้อเลย ตอนนั้นอยู่บ้านพุทธชาติ สมัยก่อนหนูรักเค้ามากเลย เค้าใจดี เข้าใจเด็ก ไม่เหมือนตอนนี้อรอก ตอนนั้นจำได้ว่าตอนกลางคืนหนูก็เคยเข้าไปนอนในห้องนอนด้วยกัน หนูรักเค้าเหมือนแม่เลย จำไม่ได้เหมือนกันว่าเค้าเปลี่ยนไปตอนไหน”

“หนูเคยหนีออกจากที่นี่ด้วย เค้าก็ไปตามตัวกลับมา หลังจากนั้นเค้าก็พยายาม ทำดีด้วยช่วงหนึ่งแต่จากนั้นไม่นานก็กลับมาโหดเหมือนเดิมอีก ก็เคยมีนะที่เข้าไปพูดกับเค้าว่า อยากขอย้ายไปอยู่บ้านหลังอื่น แต่เขาก็พูดทำนองน้อยใจไม่อยากให้เราไป บอกว่าอยู่กันมา ตั้งนานแล้วจะทิ้งกันทำไม ทุกวันนี้ก็เลยจำใจอยู่ที่นี้ ก็อยู่ไปอย่างนั้นแหละ ไม่ค่อยมีความรู้สึกอะไรแล้ว”

“ถ้าเค้าลดความโหดลงนะก็จะดีมาก เด็กๆ ที่นี้กลัวกันจนหนีไปหมด แต่หนูไม่กลัวแล้ว อยู่กันมานานจนรู้ว่าเค้าก็ทำโหดไปอย่างนั้นแหละ รู้สึกเบื่อมากกว่า”

ด้วยเหตุที่แจ่มอยู่ร่วมกับคุณแม่บ้านมานาน แจ่มวิเคราะห์ตนเองว่าคุณแม่บ้านมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคลิกของเธอเปลี่ยนไป โดยพื้นฐานนั้นเธอค่อนข้างร่าเริง สนุกสนาน แต่หลังจากอยู่ร่วมกันระยะเวลาไม่นาน เธอเริ่มเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย เฉยชา

“ปกติหนูเป็นคนไม่ชอบอยู่เฉยๆ อรอก เดินเล่นรอบสถานสงเคราะห์ประจำ เดินช่ากันเป็นกลุ่มทุกเย็นเลย อยากมีกิจกรรมทำหารายได้พิเศษด้วย เคยขอครูเขาตั้งนานแล้ว แต่ครูเขาก็ว่าว่างนักก็ให้ช่วยดูแลน้องในบ้าน งานบ้านมีเยอะเยอะ แล้วยิ่งพักหลังๆ โหดขึ้นอีก หนูเลยไม่มีอารมณ์อยากทำอะไรเลย นั่งอยู่บ้านหายใจไปวันๆ”

การอยู่ร่วมกับคุณแม่บ้านเป็นเวลานานจนกลายเป็นความเคยชิน บุคลิกความเป็นคนนิ่งเงียบ เฉยชา รักสงบ จึงค่อนข้างปรากฏอยู่มาก ความรู้สึกสนุกสนานร่าเริงที่เธอเคยเป็น สมัยก่อนเริ่มจางหายไป ความเป็นตัวตน 2 บุคลิกที่มีความโดดเด่นทั้งความร่าเริงและเงียบขรึม นั้นน้อยกว่าสมาชิกคนอื่นในบ้าน

จากคำบอกเล่าต่างๆ ของแจ่มสะท้อนความรู้สึกอย่างเด่นชัดถึงความไม่พึงพอใจ กับสภาพความเป็นอยู่ของตนในสถานสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวิธีการเลี้ยงดูเด็กของคุณแม่บ้านจนเป็นสาเหตุให้เคยหนีออกจากสถานสงเคราะห์ และทุกวันนี้ยังคงต้องการออกจากสถานสงเคราะห์ แจ่มพยายามติดต่อกลับไปทางบ้านที่ต่างจังหวัดเพื่อขอกลับไปอยู่ที่นั่นอีกครั้ง ในขณะที่เดียวกันก็มีอุปสรรคด้านแม่ไม่มีเงินส่งเสียให้เรียนหนังสือ ส่วนครอบครัวของเพื่อนที่โรงเรียนภายนอกก็ไม่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือด้านที่พักแ่แจ่มตามที่ขอร้องไว้

“อยู่ที่นี้มานานมากจนเบื่อถึงที่สุดแล้ว ความเป็นอยู่มันไม่มีความเป็นส่วนตัวเลย คือถ้าแต่ละคนมีความรับผิดชอบมันก็ไม่มีปัญหา แต่นี่เราต้องคอยมารับผิดชอบเด็กที่มันไม่รู้เรื่องด้วย เพิ่งทำความสะอาดไปก็รักอีกแล้ว อยากรมีอิสระมากที่สุด อยู่เฉยๆ ไม่ต้องคอยยุ่งรับผิดชอบต่อใคร พอดีกับเจอคุณแม่บ้านที่เข้มแข็งก็คอยสั่งให้ดูแลห้องตลอดเวลา มันก็เลยเบื่อ”

การต้องจำใจทนกับสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์อย่างไม่มีทางเลือก เช่นนี้ทำให้แจ่มเกิดความตระหนักถึงความด้อยบางประการของตนที่ไม่มีทางเลือกให้อยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างที่ตนต้องการได้ อย่างไรก็ตามที่แจ่มสามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนภายนอก มีกลุ่มเพื่อนที่เข้าอกเข้าใจคอยช่วยเหลือเท่าที่ทำได้ มีครอบครัวที่ยังคงคอยช่วยสนับสนุนด้านการเงินส่งเงินมาให้หากแจ่มโทรศัพท์ไปขอ อีกทั้งแฟนที่กำลังคบหากันอยู่ยังเป็นผู้ช่วยสำคัญทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์ ผู้คนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นแรงหนุนให้แจ่มเกิดความรู้สึกมั่นใจต่อการดำเนินชีวิตในรูปแบบคนยุคใหม่ที่ต้องมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์เป็นปัจจัยพื้นฐานได้

ความรักสวयรักงามเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของแจ่มซึ่งสามารถบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์พิเศษหญิงได้ ข้อได้เปรียบที่เด็กโตในสถานสงเคราะห์ได้รับคือ การมีเงินเก็บ ได้รับสิทธิยื่นเรื่องขอออกไปทำธุระนอกสถานสงเคราะห์ และมีอิสระในการเดินทางไปกลับโรงเรียนด้วยตนเอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เอื้อประโยชน์ให้แจ่มหลายประการ โดยเฉพาะโอกาสการเลือกเดินซื้อของใช้ เสื้อผ้า เครื่องประดับในช่วงหลังเลิกเรียน ช่วงชีวิตในวัยรุ่นและความมีอิสระที่ได้รับในระดับหนึ่งเปิดโอกาสในแจ่มคบเพื่อนชายที่โรงเรียนในฐานะแฟน การคบหาระหว่างกันต้องดำเนินไปอย่างหลบซ่อนไม่ให้คุณแม่บ้านรู้ เนื่องจากแจ่มคาดเดาว่าคุณแม่บ้านคงไม่เข้าใจความรู้สึกของเด็กวัยรุ่น และรับไม่ได้กับการมีแฟนในช่วงชีวิตวัยรุ่น

แม้การอยู่ร่วมกับคุณแม่บ้านเป็นระยะเวลาานจะทำให้แจ่มเกิดความรู้สึกในแง่ลบหลายประการ แต่อัตลักษณ์ในแง่บวกประการหนึ่งที่เป็นผลพวงจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูของคุณแม่บ้าน คือ การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานส่วนตนและส่วนรวม แจ่มจะทำงานทุกอย่างด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและกระทำเป็นนิสัยตามความเคยชินที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก ไม่ใช่การทำในลักษณะฉาบฉวยเฉพาะต่อหน้าคุณแม่บ้านอย่างที่หลายคนทำ

อัตลักษณ์กลุ่ม

สมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อทั้ง 24 คนในภาพรวมไม่มีความรักใคร่ผูกพันกันมากนัก บรรยากาศในบ้านทำให้เกิดความรู้สึกหดหู่ แต่ละคนแสดงท่าทีเฉยชาต่อกันและบ่อยครั้งที่มักพบความขัดแย้งระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม การรวมตัวจับกลุ่มย่อยยังคงปรากฏอยู่เสมอ หากเป็นกลุ่มเด็กเล็กจะเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ เพื่อจุดประสงค์การเล่นร่วมกัน เมื่อกิจกรรมการเล่นสิ้นสุดลงก็พร้อมที่จะแยกย้ายกันไป ในขณะที่เด็กโตจะมีความเหนียวแน่นในการรวมกลุ่มมากกว่า

เด็กโตบ้านจันทน์กะพ้อมีการแบ่งแยกเป็น 2 กลุ่มชัดเจน โดยมีสมาชิกบางคนภายในกลุ่มรู้สึกขัดแย้งกันอย่างรุนแรงถึงขั้นไม่พูดจากัน สมาชิกคนอื่นในกลุ่มจึงพยายามหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กันด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวยิ่งเป็นการตอกย้ำอัตลักษณ์ร่วมภายในบ้านด้านความแตกแยก ไม่สามัคคีกันในหมู่สมาชิก รายละเอียดของกลุ่มกล่าวได้ดังนี้

ตารางที่ 8.4 แสดงอัตลักษณ์กลุ่มและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์กลุ่ม

การรวมกลุ่ม	อัตลักษณ์กลุ่มสมาชิก	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
		สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. กลุ่มเด็กรุ่นโต ที่สนุกสนาน ร่าเริง	1. สนุกสนาน ร่าเริง 2. ความไม่ยินยอมต่อกฎระเบียบและหาทางฝ่าฝืนทุกครั้งที่มีโอกาส 3. ความรักสวຍรักงาม	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดของครูแม่บ้าน	1. การเปิดรับเนื้อหาความบันเทิงที่กลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจทุกรูปแบบ เช่น เพลงละครเนื้อหาสะท้อนชีวิตวัยรุ่น
2. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่รักสงบ	1. สงบเสงี่ยม รักสงบ 2. ความไม่ยินยอมต่อกฎระเบียบ แต่พยายามหาทางฝ่าฝืนลับหลังเป็นบางครั้ง 3. ความรักสวຍรักงาม	1. ผลจากวิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวดของครูแม่บ้าน	1. การเปิดรับเนื้อหาความบันเทิงที่กลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจทุกรูปแบบ เช่น เพลงละครเนื้อหาสะท้อนชีวิตวัยรุ่น

1. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่สนุกสนาน ร่าเริง กลุ่มนี้มีสมาชิกประจำ 3 คน คือ เบิร์ด (16ปี ปวช.1) ติว (17ปี ปวช.1) และสร้อย (15ปี ม.3) เด็กทั้ง 3 คนนี้มีบุคลิกความสนุกสนาน ร่าเริงเป็นพื้นฐานซึ่งจะแสดงออกอย่างชัดเจนในช่วงที่ไม่มีคุณแม่บ้านคอยคุม แต่หากเมื่อใดที่อยู่ใกล้คุณแม่บ้าน เด็กทั้งสามจะปรับพฤติกรรมใหม่ในลักษณะความเงิบขมิ้มเฉยชา กลายเป็นคนสองบุคลิกเช่นเดิม

ในเมื่อคุณแม่บ้านเป็นผู้ทำให้อัตลักษณ์ความสนุกสนานร่าเริงต้องถูกเก็บกดไว้ ดังนั้นเด็กกลุ่มนี้จึงพยายามหาทางเลี่ยงคุณแม่บ้านทุกวิถีทาง เช่น หลบตามมุมต่างๆ ในบ้านที่ลับตา การหาข้ออ้างออกไปเดินเที่ยวนอกบริเวณบ้าน และการใช้โอกาสในช่วงเย็นที่ครูปล่อยให้เป็นเวลาพักผ่อนอิสระออกนอกบ้านให้นานที่สุด ในสถานที่และช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ จะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนแท้จริงของเด็กทั้งสามได้

ความไม่ยินยอมต่อกฎระเบียบและหาวิธีการฝ่าฝืนเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสมาชิกกลุ่มนี้ จากการวางกรอบปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเข้มงวด และลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างครูและกลุ่มเด็กในบ้านส่งผลให้เด็กเกิดความอึดอัดใจ เด็กทั้งสามคนนี้จัดอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่ต้องการอิสระเสรี ดังนั้นพวกเขาจึงร่วมกันฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ต่างๆ ทุกครั้งที่มีโอกาสแม้บางครั้งจะเสี่ยงต่อการถูกจับได้ เช่น การเดินเที่ยวดูของ ถ่ายสตีกเกอร์ในห้างสรรพสินค้าหลังโรงเรียนเลิก แต่บอกคุณแม่บ้านว่าทำรายงานกับเพื่อน , การออกไปเที่ยวข้างนอกสถานสงเคราะห์โดยไม่ทำเรื่องขออนุญาตให้ถูกต้องในช่วงปิดเทอม โดยกะเวลาให้กลับมาถึงบ้านก่อนคุณแม่บ้านเลิกงาน , การไม่ทำงานส่วนตัว เช่น ซักผ้า รีดผ้าในช่วงเวลาที่ครูกำหนดให้ทำ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการจงใจขัดคำสั่งของคุณแม่บ้าน แม้กลุ่มนี้จะถูกคุณแม่บ้านจับได้เป็นครั้งคราวและครูพยายามเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุม แต่กลับพบว่าทั้งสามยังมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นและยังคงหาทางฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทุกครั้งที่มีโอกาสเช่นเดิม

อัตลักษณ์ความสนุกสนาน ร่าเริงของเด็กกลุ่มนี้สะท้อนผ่านความชื่นชอบการเปิดรับสื่อที่มีเนื้อหามุ่งเน้นความบันเทิงทุกประเภท ทั้งรายการโทรทัศน์ รายการเพลงทางวิทยุ และหนังสือการ์ตูน รายการโทรทัศน์ที่เด็กกลุ่มนี้ชื่นชอบมากที่สุดมักเป็นรายการละครและรายการเพลงมิวสิควิดีโอ โดยเฉพาะละครที่เป็นแนวตลก เนื้อหาเข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา เช่น “ลูกหลง” “ก้านนหญิง” ในส่วนของรายการเพลงทางวิทยุเด็กกลุ่มนี้นิยมฟังคลื่น 91.5 Hot Wave ที่นิยมเปิดเพลงวัยรุ่นที่กำลังได้รับความนิยม รูปแบบการดำเนินรายการมุ่งเน้นความสนุกสนานด้วยการสนทนาที่เป็นกันเองของดีเจและผู้ดีที่โทรศัพท์เข้ามาร่วมสนุกกับทางรายการ เพลงที่เปิด

ส่วนใหญ่มักเป็นเพลงเร็ว จังหวะสนุกสนาน ซึ่งสามารถสร้างความรู้สึกผ่อนคลายได้ยามที่บรรยากาศในบ้านอึดอัด

หนังสือการ์ตูนเป็นสื่ออีกประเภทที่ได้รับความนิยมจากเด็กโตทั้งสาม ความสนใจต่อหนังสือการ์ตูนไม่ใช่การจำกัดเฉพาะหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเท่านั้น แต่พวกเขายังชื่นชอบหนังสือการ์ตูนไทยรายสัปดาห์จำพวกชายหัวเราะ มหาสนุก รวมทั้งหนังสือนิทานขนาดสั้นพร้อมภาพประกอบบนชั้นหนังสือด้วย เมื่อพิจารณาจากหนังสือที่เด็กกลุ่มนี้เลือกอ่านพบว่าล้วนเป็นหนังสืออ่านเล่นที่เน้นความบันเทิงที่เข้าใจง่ายทั้งสิ้น เช่นเดียวกับรายการโทรทัศน์และรายการวิทยุดังที่กล่าวข้างต้น

อัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของกลุ่มเด็กทั้งสามนี้แสดงออกอย่างชัดเจนในหลายลักษณะ โดยเฉพาะด้านความรักสวยงามในรูปแบบต่างๆ เอาใจใส่ต่อรูปร่างและการแต่งกาย การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในกลุ่มมีส่วนสำคัญต่อการช่วยให้คำแนะนำระหว่างกันเรื่องการแต่งกาย รวมถึงการแบ่งปันเครื่องใช้เครื่องประดับซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก

2. กลุ่มเด็กรุ่นโตที่รักสงบ กลุ่มนี้มีสมาชิก 2 คน คือ แจ่ม (15ปี ปวช.1) และอ้อม (13ปี ม.1) ทั้งคู่อัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านความสงบเสงี่ยม รักสงบ ตรงกันข้ามกับสมาชิกส่วนใหญ่ของบ้านที่แสดงท่าทีบึ้งตึงเมื่ออยู่ต่อหน้าคุณแม่บ้านและจะเปลี่ยนเป็นร่าเริงแจ่มใสเมื่ออยู่ลับหลัง ลักษณะความเป็นคนรักสงบของทั้งคู่ส่วนหนึ่งเป็นเพราะลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล แต่ส่วนหนึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการหลอหลอมจากสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มี ความเป็นส่วนตัว ถูกควบคุมเข้มงวดโดยคุณแม่บ้าน และต้องรับผิดชอบรื้อน่องหลายคน ด้วยเหตุนี้เด็กสองคนจึงพยายามแยกตัวออกจากสมาชิกส่วนใหญ่ภายในบ้านไปหามุมสงบพักผ่อน บางครั้งพบว่าการรวมกลุ่มของเด็กโตทั้งสองคนนี้เป็นเพียงการนั่งร่วมกันโดยไม่แสดงการมีปฏิสัมพันธ์ใดๆ เกิดขึ้น

การมีบุคลิกของความเป็นคนรักความสงบทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของทั้งคู่ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ไม่แสดงท่าทีขัดแย้งต่อการควบคุมของคุณแม่บ้าน อย่างไรก็ตามยังคงพบว่าทั้งคู่หาโอกาสฝ่าฝืนกฎระเบียบลับหลังบ้างเป็นบางครั้งในลักษณะเดียวกับเด็กโตกลุ่มแรกกระทำ คือ การเที่ยวก่อนกลับบ้าน และการออกนอกสถานสงเคราะห์โดยไม่ทำเรื่องขออนุญาตให้ถูกต้องตามระเบียบ

เมื่อพิจารณาระหว่างเด็กโตสองกลุ่มนี้พบว่าแม้จะมีลักษณะของความพยายามฝ่าฝืนกฎระเบียบที่คล้ายคลึงกัน แต่ความต่างจะอยู่ที่กลุ่มแรกจะฝ่าฝืนในลักษณะที่ท่าลงไป

เพราะความตึกคะนอง รักสนุกมากกว่า แม้กระทั่งรู้ว่าจะถูกจับได้ก็ยังไม่จะกระทำ ในขณะที่กลุ่มที่สองนี้จะมีการฝ่าฝืนน้อยครั้งกว่า และจะมีเหตุผลของการฝ่าฝืนนั้นเสมอ เช่น การแอบออกข้างนอกสถานสงเคราะห์เพราะต้องการไปซื้อเสื้อผ้า ของใช้ที่จำเป็น เมื่อได้ของครบแล้วก็รีบกลับให้ถึงบ้านก่อนครุแม่บ้าน ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งแอบออกไปเพื่อไปเที่ยวเล่นดูภาพยนตร์ ถ่ายสต็อกเกอร์และกลับมาภายหลังที่ครุแม่บ้านกลับถึงบ้านแล้ว

ความรักสวयรักงาม ดูแลใส่ใจรูปร่าง ความพิถีพิถันเรื่องการแต่งตัว ตลอดจนการสนใจเพื่อนต่างเพศเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ด้านเพศของเด็กกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงให้เด่นชัดคือการได้รับคำแนะนำซึ่งกันและกันจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และการช่วยเหลือซื้อเครื่องประดับให้ แม้ครุแม่บ้านจะไม่เข้มงวดกวดขันกับการแสดงออกด้านความรักสวयรักงามกับกลุ่มเด็กโตนัก แต่การแสดงออกถึงอัตลักษณ์เพศหญิงของเด็กกลุ่มนี้ยังมีหลายแง่มุมที่ต้องปกปิดไว้ เช่น เรื่องที่ทั้งคู่คบหากับแฟนหนุ่มที่ศึกษาในสถาบันเดียวกัน เรื่องที่อ้อมแอบไปเจาะสะดือเลียนแบบดาราวัยรุ่น ตลอดจนไม่สวมใส่เครื่องประดับบางชิ้นต่อหน้าครุแม่บ้าน

สื่อมวลชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงได้จากการที่เด็กทั้งสองเฝ้าติดตามรับชมรายการที่มีเหล่าดาราวัยรุ่น โดยเฉพาะรายการเพลง และรายการละคร นอกจากความสนุกสนานที่ได้รับจากการรับชมแล้ว สิ่งที่ทั้งคู่เฝ้าติดตามและสังเกตคือลักษณะการแต่งกายของตัวละคร ดังจะเห็นได้จากขณะรับชมสิ่งที่มีก่นำมาวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันในกลุ่มก็คือชุดที่ดาราสีนั้นเอง

(ขณะรับชมละครโทรทัศน์เรื่องก้านหญ้า)

แจ่ม : “ดูแต่งตัวเข้าซี เสื้อสี กางเกงเขียว ไม่ได้เข้ากันเลย”

อ้อม : “น่าเกลียดจริงๆ ด้วย แล้วดูรุ่มที่ถือสี ตัดกันเลย”

จากการวิจารณ์ลักษณะการแต่งกายของดาราจากรายการต่างๆ ที่ชม พบว่าการแต่งกายของดาราวัยรุ่นจะได้รับความสนใจมากที่สุด และชุดในรูปแบบที่เด็กโตทั้งสองชื่นชอบมากคือชุดจากกลุ่มนักแสดง “วัยร้ายไฮสกูล” ที่สวมชุดเครื่องแบบนักเรียนกระโปรงสั้นลายสก๊อต สวมถุงเท้ายาวคล้ายคลึงกับเครื่องแบบของนักเรียนประเทศญี่ปุ่นตามที่เคยเห็นจากหนังสือการ์ตูน ความชื่นชอบต่อลักษณะเครื่องแบบดังกล่าวทำให้เด็กทั้งคู่ปรับแก้ชุดกระโปรงนักเรียนของตนที่ใช้อยู่ให้สั้นลงกว่าเดิม

จากอัตลักษณ์ของเด็กทุกลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นพบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับสภาพการสื่อสารในบริบทของบ้านจันทร์กะพ้อทั้งสิ้น โดยเฉพาะในประเด็นอัตลักษณ์ร่วม วิธีการเลี้ยงดูที่เข้มงวด เคร่งครัด และปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ไม่ราบรื่นล้วนส่งผลกระทบต่อการหล่อหลอมความเป็นตัวตนของสมาชิกภายในบ้านได้ทั้งสิ้น ในขณะที่การเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กก็มีส่วนสัมพันธ์กับความเป็นตัวตนของเด็กได้เช่นกัน กล่าวสรุปในประเด็นของสื่อมวลชนได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านจันทร์กะพ้อที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน

อัตลักษณ์ของเด็กบ้าน จันทร์กะพ้อ	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
1. ความชื่นชอบกิจกรรมการฟังเพลง การร้องเพลง	<ul style="list-style-type: none"> - รายการโทรทัศน์ที่น่าเสนอ มิวสิควิดีโอ และคอนเสิร์ต - การฟังเพลงจากวิทยุ และ เทปคาสเส็ต - การฝึกร้องเพลงโดยอาศัย เนื้อร้องจากหนังสือเพลง 	-
2. ความต้องการเป็นคนมีเงินจำนวนมากและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้	<ul style="list-style-type: none"> - การชมรายการละครและ โฆษณาทางโทรทัศน์มีส่วน กระตุ้นให้เกิด ความ ต้องการสิ่งของที่ไม่เคยเป็น เจ้าของ 	-
3. ความรักสวयรักงาม	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดรับรายการ โทรทัศน์ที่ให้เห็นแบบอย่าง การแต่งกายจากดารา เช่น ละคร มิวสิควิดีโอ - การเห็นแบบอย่างการแต่ง กายตามแบบวัฒนธรรม ญี่ปุ่นในหนังสือการ์ตูน ญี่ปุ่น 	-

ตารางที่ 8.5 สรุปการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านจันทน์กะพ้อที่สัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน (ต่อ)

อัตลักษณ์ของเด็กบ้าน จันทน์กะพ้อ	ปัจจัยด้านสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์	
	เนื้อหาความบันเทิง	เนื้อหาเสริมสร้างสติปัญญา
4. ความรับผิดชอบการเรียน ใฝ่รู้	-	- การเปิดรับสื่อเนื้อหาความรู้ ควบคู่กับบันเทิงแต่สามารถ ดึงสาระประโยชน์ที่แฝงอยู่ให้ เกิดประโยชน์กับตนได้
5. ความห้าวหาญ แข็งแกร่ง	- การเปิดรับรายการละครที่ นักแสดงนำมีอัตลักษณ์ใน ลักษณะดังกล่าวซึ่งเป็น ตัวตนในอุดมคติ	-
6. ความร่าเริง สนุกสนาน	- การเปิดรับรายการ โทรทัศน์เพื่อความบันเทิง เช่น ละคร รายการเพลง มิวสิควิดีโอ - การฟังเพลงจากวิทยุ และ ฝึกร้องเพลงโดยอาศัยเนื้อ ร้องจากหนังสือเพลง - หนังสือเพื่อความบันเทิง เช่น หนังสือนิทานสำหรับเด็ก การ์ตูนมหาสนุก การ์ตูนญี่ปุ่น - การรับชมภาพยนตร์	

สื่อมวลชนเนื้อหาด้านความบันเทิงเป็นสิ่งที่เด็กบ้านจันทน์กะพ้อให้ความสนใจ
รับชมมาก ซึ่งเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ที่ปรากฏในกลุ่มเด็กหลาย
ประการ คือ ความชื่นชอบกิจกรรมการฟังเพลง การร้องเพลง ความต้องการเป็นคนมีเงินจำนวน
มากและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ความรักสวยรักงาม ความห้าวหาญ แข็งแกร่ง และ
ความร่าเริง สนุกสนาน ในขณะที่อัตลักษณ์ด้านความรับผิดชอบการเรียน ความใฝ่รู้เป็น

คุณลักษณะของเด็กเฉพาะบุคคลที่สนใจการเปิดรับเนื้อหาด้านเสริมสร้างสติปัญญาซึ่งเขาสามารถตีความสาระประโยชน์จากเนื้อหาสารนั้นได้มากกว่าเพื่อนคนอื่น

จากจำนวนสมาชิกบ้านจันทน์กะพ้อรวม 24 คนนั้น พบว่าเด็กแต่ละช่วงวัยสามารถเปิดรับสื่อมวลชนและนำเนื้อหาสารมาปรับใช้ได้มากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป สรุปได้ดังนี้

วัยเด็กตอนต้น (1 – 6 ปี) จำนวน 2 คน พบว่าการใช้สื่อมวลชนของเด็กทั้งคู่น้อยกว่าช่วงวัยอื่นอย่างชัดเจน โดยสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิทานสำหรับเด็กเป็นสื่อที่เด็กมีแนวโน้มให้ความสนใจสูงกว่าสื่อชนิดอื่น แต่ด้วยอุปสรรคของการอ่านหนังสือไม่ออกจึงทำให้เด็กทั้งคู่เปิดรับได้เพียงการดูรูปภาพเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผลจากการเปิดรับสื่อมวลชนจึงยังไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการเสริมสร้างความเป็นตัวตนของเด็กกลุ่มนี้มากนัก อັตลักษณ์ที่ปรากฏมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัวมากกว่า

วัยเด็กตอนกลาง (7 – 10 ปี) จำนวน 11 คน เด็กวัยนี้ใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนมากขึ้นกว่าวัยเด็กตอนต้น สื่อที่เด็กวัยนี้ให้ความสนใจมากมี 2 ประเภท คือ นิทานสำหรับเด็ก และรายการละครโทรทัศน์ การเปิดรับเพื่อต้องการสร้างความผ่อนคลาย รู้สึกสนุกสนาน นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้ความเป็นตัวตนทางเพศของตนผ่านเนื้อหาที่น่าสนใจ

วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (11 – 14 ปี) จำนวน 5 คน การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของเด็กวัยนี้มีจุดมุ่งหมายมากยิ่งขึ้น เด็กหลายคนรู้จักเลือกรับชมรายการที่ตนสนใจจริงๆ นอกเหนือจากรายการละคร เช่น รายการตลก รายการที่น่าสนใจเรื่องผี ความลึกลับ สำหรับเด็กคนที่มีอັตลักษณ์ของความใฝ่รู้ เขาจะสามารถดึงเอารายละเอียดของเนื้อหาที่รับชมมาปรับเป็นความรู้ข้อมูลใหม่ๆ ที่น่าสนใจได้ เช่น การชมภาพยนตร์สุริโยไท แล้วสามารถเก็บรายละเอียดทั้งแง่มุมประวัติศาสตร์และตั้งข้อสังเกตในแง่มุมต่างๆ ได้

วัยรุ่น (15 ปีขึ้นไป) จำนวน 6 คน การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของเด็กวัยนี้มีจุดประสงค์ชัดเจน และนำเอาสิ่งที่ตนรับชมนั้นมาปรับใช้ให้เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ เนื้อหาที่กลุ่มนี้ให้ความสนใจมากเป็นพิเศษคือเรื่องราวที่กลุ่มวัยรุ่นทั่วไปให้ความสนใจ คือ เพลง มิวสิควิดีโอ รวมถึงเนื้อหาที่สะท้อนถึงการใช้ชีวิตของวัยรุ่นที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ และหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น เด็กหลายคนพยายามแต่งกายเลียนแบบดารานางในละครวัยรุ่น เจาะเสียดสี สวมถุงเท้ายาว และเย็บชายกระโปรงให้สั้นเพื่อให้คล้ายคลึงกับเครื่องแบบชุดนักเรียนญี่ปุ่น

จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละช่วงวัยในการใช้สื่อมวลชน แม้เด็กจะเลือกรับสื่อมวลชนเนื้อหาที่มุ่งเน้นความบันเทิงเหมือนกัน แต่การใช้ยังมี

จุดมุ่งหมายจนนำเนื้อหาที่รับชมนั้นมาพัฒนาอัตลักษณ์ได้นั้นจะอยู่ในช่วงวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยเนื้อหาที่นำเสนอเหล่านั้นมีส่วนในการพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของกลุ่มเด็กที่รับชมได้

ในขณะที่ประเด็นด้านอัตลักษณ์ทางชนชั้นนั้น กลุ่มเด็กจะได้เรียนรู้การใช้ชีวิตในโลกภายนอกได้จากละครโทรทัศน์มากที่สุด ขณะรับชมเด็กก็จะเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้เห็นผ่านจอโทรทัศน์ โดยรวมแล้วเด็กส่วนใหญ่ตระหนักได้ถึงความด้อยของตนที่มีสภาพชีวิตไม่สมบูรณ์พร้อม หลายคนแสดงความต้องการอยากมีชีวิตที่เปรียบพร้อมอย่างดาราในละคร

กล่าวโดยสรุปถึงประเด็นการสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กบ้านจันทกะพอได้ดังนี้ ภายใต้สภาพการสื่อสารในบริบทบ้านจันทกะพอที่ครูแม่บ้านเน้นให้สมาชิกในบ้านปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ อย่างเคร่งครัด มีการควบคุมความประพฤติของเด็กสูงจนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็ก จากสภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวมีอิทธิพลสำคัญทำให้สมาชิกภายในบ้านเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมในแนวทางเดียวกันอันเป็นลักษณะเฉพาะของบ้านได้ ในส่วนของประเด็นการใช้สื่อมวลชนพบว่าบ้านจันทกะพอมีความพร้อมกว่าบ้านหลังอื่น โดยเด็กส่วนใหญ่ในบ้านให้ความสนใจเนื้อหาด้านความบันเทิงเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากสภาพความเป็นอยู่ภายในบ้าน ซึ่งการเปิดรับสื่อในลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของเด็กที่ปรากฏหลายประการ นอกจากนั้นการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของสมาชิกบ้านจันทกะพอยังมีความเกี่ยวพันกับการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มวัยรุ่น ในขณะเดียวกันสื่อมวลชนโดยเฉพาะรายการละครโทรทัศน์ก็ช่วยให้เด็กได้ทำการเปรียบเทียบตัวตนและเกิดความตระหนักรู้ถึงอัตลักษณ์ทางชนชั้นได้เช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 9

บทสรุป

สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเป็นสถานที่ให้ความอุปการะเด็กที่ไม่สามารถใช้ชีวิตในบริบทครอบครัวตามปกติได้ เนื่องจากครอบครัวของเด็กไม่มีความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตรหลานของตน โดยสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีรับอุปการะเด็กหญิงเป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่อายุ 5 ปีขึ้นไปและให้การศึกษาแก่เด็กสูงสุดในระดับปริญญาตรี ในขณะที่การอุปการะเด็กชายมีเพียงเล็กน้อย โดยรับเฉพาะเด็กในระดับชั้นอนุบาลเท่านั้น ก่อนทำการย้ายโอนไปสู่สถานสงเคราะห์สำหรับเด็กชายต่อไป

สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีให้ความอุปการะเด็กในสภาพความเป็นอยู่รูปแบบครอบครัวจำลองจำนวน 19 หลัง โดยแต่ละหลังมีครูแม่บ้านสองคนทำหน้าที่ผู้ปกครอง ส่วนสมาชิกในบ้านมีประมาณ 20 คนซึ่งมีช่วงอายุที่แตกต่างกันไป กล่าวโดยสรุปถึงสภาวะแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของสถานสงเคราะห์แห่งนี้ได้ดังนี้

1. บริบทสังคมที่ยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักในการปกครอง
2. บริบทสังคมที่ขาดที่พึ่งทางใจ
3. บริบทสังคมที่สร้างค่านิยมให้เด็กกลายเป็นฝ่ายรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา
4. บริบทสังคมที่สร้างความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มสมาชิก
5. บริบทสังคมที่ขาดความพร้อมต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็ก

คุณสมบัติเหล่านี้ส่งผลให้เด็กเสริมสร้างอัตลักษณ์ใน 3 ลักษณะ คือ ความเป็นคนต้องการความรักความอบอุ่น ความเป็นคนช่างขอ และการเป็นคนสองบุคลิกที่ภายนอกดูแข็งแรงแแต่ภายในเปราะบาง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้สามารถบ่งชี้ได้ถึงความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีได้

การศึกษาครั้งนี้มุ่งกระทำกับกลุ่มตัวอย่างคือ บ้านพักเด็กจำนวน 3 หลัง ได้แก่ บ้านชัยพฤกษ์ บ้านโกเมศ และบ้านจันทน์กะพ้อ แม้ทั้ง 3 หลังจะอยู่ภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์เหมือนกัน แต่ด้วยวิธีการปกครองเด็กและความเข้มงวดของครูแม่บ้านที่มีต่างกัน

นี้ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่และสภาพการสื่อสารของสมาชิกภายในบ้านให้แตกต่างกันได้ ในภาพรวมพบว่าการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กในบ้าน 3 หลังมีความคล้ายคลึงกันเพราะต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่สถานสงเคราะห์กำหนดไว้

เด็กในบ้านทั้งสามหลังมีแบบแผนการใช้สื่อที่คล้ายคลึงกัน กล่าวสรุปเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

1. ช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่ที่โรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือและเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อม โอกาสการเปิดรับสื่อมวลชนมีน้อย
2. ช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ เด็กใช้เวลาตลอดทั้งวันในสถานสงเคราะห์ เวลาว่างส่วนใหญ่ใช้ในการเปิดรับสื่อมวลชน รวมทั้งการจับกลุ่มเล่น พูดคุยกับเพื่อน และนอนหลับพักผ่อน

สภาพการสื่อสารของบ้านแต่ละหลังแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลและการใช้สื่อมวลชน

ในส่วนของ การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคลซึ่งประกอบด้วยคุณแม่บ้านและเพื่อนร่วมบ้าน พบว่าเด็กในบ้านทั้งสามหลังสามารถใช้ประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ บ้านชัยพฤกษ์และบ้านโกเมศมีการใช้ประโยชน์จากคุณแม่บ้านเหมือนกันถึง 4 รูปแบบ คือ การขอคำปรึกษาขอความช่วยเหลือ การรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในสถานสงเคราะห์ การทดแทนความรักที่ขาดหายไป และการขออนุญาตทำบางสิ่งบางอย่าง ในขณะที่บ้านจันทน์กะพ้อทำการปฏิสัมพันธ์กับคุณแม่บ้านของตนในรูปแบบเดียวคือการขออนุญาตเท่านั้น ซึ่งปัจจัยแห่งความแตกต่างสืบเนื่องมาจากลักษณะความสัมพันธ์ของครูและเด็กนั่นเอง เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กจันทน์กะพ้อไม่ดีนักเด็กจึงพยายามหลีกเลี่ยงที่จะมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

ในส่วนของ การใช้ประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน พบว่าเด็กทั้งสามหลังใช้ประโยชน์เหมือนกัน 3 รูปแบบ คือ การต้องการความสนุกู้สึกผ่อนคลาย การรับทราบข่าวคราวความเป็นไปในแง่มุมต่างๆ และความต้องการได้รับความช่วยเหลือ โดยเด็กจะเลือกปฏิสัมพันธ์เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้กับเพื่อนกลุ่มสนิท

การใช้สื่อมวลชนของเด็กในบ้านทั้งสามหลังมีความคล้ายคลึงกันในแง่ที่โทรทัศน์ได้รับความนิยมสูงสุด และเด็กในบ้านทุกหลังต่างก็ใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการด้านความบันเทิงเป็นหลัก บ้านทั้งสามหลังแม้ปริมาณสื่อจะมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนเด็กภายในบ้าน

แต่กลุ่มเด็กต่างก็สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเท่าที่มีอยู่อย่างเต็มที่และสร้างความพึงพอใจให้กับตัวเด็กได้

การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์

การศึกษาครั้งนี้มุ่งค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งคำว่าอัตลักษณ์มีความหมายถึงคุณลักษณะของบุคคลแต่ละคนหรือของกลุ่มที่ทำให้บุคคลผู้นั้นหรือกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่มีความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากบุคคลหรือกลุ่มอื่น โดยกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้คือเด็กในบริบทครอบครัวจำลองสามหลังที่มีความแตกต่างกัน โดยพิจารณาจากวิธีการเลี้ยงดูเด็กของครูแม่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ภายในบ้าน และการใช้สื่อมวลชนภายในบ้านที่แตกต่างกัน ซึ่งผลสรุปที่ได้คืออัตลักษณ์ของเด็กที่ปรากฏมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์และบริบทบ้านแต่ละหลัง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของครูแม่บ้านมีส่วนสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กในบ้านได้ ซึ่งความแตกต่างของอัตลักษณ์เด็กในบ้านแต่ละหลังสรุปได้ดังนี้

บ้านชัยพฤกษ์ ครูแม่บ้านปกครองแบบไม่เข้มงวด เด็กมีอิสระอย่างเต็มที่ภายใต้กฎระเบียบบ้านที่ผ่อนปรนได้ ครูและเด็กมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันส่งผลต่อการยอมรับนำคำสั่งสอนมาปฏิบัติได้ง่าย อัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกบ้านชัยพฤกษ์จึงประกอบด้วย ความมีมนุษยสัมพันธ์และอัธยาศัยดี ความรู้สึกมีอิสระเสรี ความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี และกล้าแสดงความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันผลจากการให้อิสระมากเกินไปย่อมส่งผลเสียทำให้กลุ่มเด็กมีอัตลักษณ์ร่วมในเชิงลบด้านการขาดความรับผิดชอบและไม่มีระเบียบวินัย

บ้านโกเมศ ครูแม่บ้านปกครองแบบให้อิสระเสรี สามารถผ่อนปรนกฎระเบียบบางเรื่องได้เช่นเดียวกับบ้านชัยพฤกษ์ แต่จุดต่างอยู่ที่การมุ่งเน้นให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่การงาน โดยใช้หลักเหตุผลให้เด็กทำความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงผลแห่งการกระทำดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งเน้นการให้ความรักเพื่อให้เด็กยอมรับ อัตลักษณ์เด็กบ้านโกเมศจึงเป็นรูปแบบความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานส่วนตัวและส่วนรวม ความรื่นเริงอารมณ์ดี ความรู้สึกเป็นอิสระเสรี ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนความรู้สึกรัก เคารพ และเกรงใจครูแม่บ้าน

บ้านจันทน์กะพ้อ ครูแม่บ้านปกครองแบบเข้มงวดสูงจนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับสมาชิกในบ้าน อัตลักษณ์ร่วมจึงเป็นลักษณะความเป็นคนสองบุคลิก ความรู้สึก

กตสันไม่เป็นอิสระ รวมทั้งความแตกแยกไม่สามัคคีกันในกลุ่มสมาชิก ในขณะที่ผลดีเพียงประการเดียวจากการเอาใจใส่เด็กคือความรับผิดชอบต่อตนเองและหน้าที่การงาน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของเด็กในบ้านทั้งสามหลังนี้มีความเกี่ยวข้องกับกรมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อบุคคล และการใช้สื่อมวลชน โดยสื่อบุคคลในที่นี้หมายถึงบุคคลที่แวดล้อมตัวเด็กสามารถสร้างอัตลักษณ์ได้ผ่านการอบรมเลี้ยงดู การซึมซับพฤติกรรมมาปฏิบัติด้วยความไม่ตั้งใจ รวมถึงการตั้งใจเลียนแบบพฤติกรรมนั้นเพราะความรู้สึกยอมรับ ส่วนประเด็นด้านการใช้สื่อมวลชนนั้นพบว่า อัตลักษณ์ของเด็กมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาของสื่อมวลชนที่เด็กเปิดรับเช่นกัน โดยเด็กในบ้านทั้งสามหลังให้ความสนใจเนื้อหาด้านความบันเทิงมากกว่าเนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญา กล่าวโดยสรุปถึงประเด็นการใช้สื่อมวลชนของเด็กที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่ปรากฏได้ดังนี้

บ้านชัยพฤกษ์ เนื้อหาความบันเทิงจากละครโทรทัศน์ได้รับความนิยมสูงสุด นอกจากนั้นแต่ละคนก็อาจมีการเปิดรับสื่อประเภทอื่นบ้างที่แตกต่างหลากหลายกันไปตามความพึงพอใจของแต่ละบุคคล เช่น การอ่านการ์ตูนมหาสนุก หนังสือเพลง การฟังเพลงจากเทปคาสเส็ตและวิทยุ การดูรายการเพลงมิวสิควิดีโอ เกมโชว์ และตลก จากเนื้อหาความบันเทิงดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง ความรักสวยรักงาม การใช้เป็นแนวทางให้เด็กได้สร้างโลกส่วนตัวในจินตนาการ การกระตุ้นความรู้สึกอย่างเป็นเจ้าของเงินทองและสิ่งของต่างๆ จนนำไปสู่ความเป็นเด็กช่างขอ ในขณะที่เด็กบางคนเปิดรับสารที่มีเนื้อหาหนักจำพวกข่าวและสารคดี สอดคล้องกับความเป็นตัวตนด้านความรับผิดชอบการเรียน ใฝ่รู้ ความเป็นคนเคร่งขรึมเอาจริงเอาจัง ส่วนเด็กคนที่ชื่นชอบการสร้างสรรคงานฝีมือก็เปิดรับสื่อที่มีเนื้อหาสอนการประดิษฐ์

บ้านโกเมศ เนื้อหาความบันเทิงจากละครโทรทัศน์ได้รับความนิยมสูงสุด เช่นเดียวกับบ้านชัยพฤกษ์ แต่ความแตกต่างอยู่ที่เด็กบ้านโกเมศจะให้ความสนใจกับสื่อมวลชนด้านความบันเทิงประเภทอื่นกว้างขวางกว่าบ้านชัยพฤกษ์ เช่น การรับฟังเพลงจากวิทยุ การร้องเพลงจากหนังสือเพลง การอ่านหนังสือการ์ตูนมหาสนุก สาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่ หนังสือแพชั่น รายการเพลงคอนเสิร์ตและมิวสิควิดีโอ รายการตลก เกมโชว์ วาไรตี้โชว์ การชมวิดีโอตลอดจนการรับชมภาพยนตร์ จากเนื้อหาความบันเทิงดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความสนุกสนาน รื่นเริง อารมณ์ดี ความชื่นชอบด้านการร้องเพลง ความรักสวยรักงาม รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดลักษณะความเป็นคนช่างขอ ในส่วนของเนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญาก็มีอิทธิพลให้เด็กสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นคนรับผิดชอบการเรียน ใฝ่รู้ได้ แม้ว่าสมาชิกบ้าน

โกเมศจะไม่สนใจเนื้อหาประเภทข่าวสารและสารคดีมากนัก แต่รายการที่รับชมก็มีสาระประโยชน์ สอดแทรกอยู่ ซึ่งเด็กก็สามารถตีความและได้รับความรู้ใหม่ๆ ภายหลังจากการรับชมได้

บ้านจันทน์กะพ้อ ความบันเทิงจากรายการละครโทรทัศน์ได้รับความนิยมสูงสุด เช่นเดียวกับบ้านสองหลังแรก แต่เนื่องด้วยข้อได้เปรียบที่คุณแม่บ้านสนับสนุนให้มีสื่อส่วนกลางในบ้านจำนวนมาก และการที่ต้องถูกจำกัดให้อยู่แต่ในบริเวณบ้าน ทำให้เด็กบ้านจันทน์กะพ้อเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าบ้านหลังอื่น เช่น การเปิดฟังวิทยุตลอดเวลา การฟังเทปคาสเส็ต การอ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น การ์ตูนมหาสนุก หนังสือนิทานสำหรับเด็ก หนังสือเพลง การรับชมรายการเพลงมิวสิควิดีโอ ตลก เกมโชว์ จากเนื้อหาความบันเทิงดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความชื่นชอบกิจกรรมการฟังเพลง ร้องเพลง ความร่าเริงสนุกสนาน ความรักสวยรักงาม การใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างตัวตนในอุดมคติที่มีความห้าวหาญ แข็งแกร่ง รวมไปถึงการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเป็นคนมีเงินจำนวนมากและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ในขณะที่เด็กที่เปิดรับเนื้อหาที่เสริมสร้างสติปัญญาที่มีอิทธิพลให้เด็กมีอัตลักษณ์ของความเป็นคนรับผิดชอบการเรียน ใฝ่รู้

จากการเปิดรับสื่อมวลชนของเด็กในบ้านทั้งสามหลังพบว่า เนื้อหาความบันเทิง เป็นสิ่งที่เด็กสนใจเปิดรับมากที่สุด บทบาทของสื่อมวลชนนอกจากจะสร้างความบันเทิง ทำให้เกิดความสนุกสนานผ่อนคลายแล้ว การศึกษาในครั้งนี้นับว่าสมาชิกในบ้านทุกหลังใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการเป็นต้นแบบในการเลียนแบบและพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของตน เช่น การเลียนแบบการแต่งกายจากดารานางในละครโทรทัศน์ การรับเอาความรู้ด้านการดูแลร่างกาย มาปรับใช้ อย่างไรก็ดี การแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงของเด็กแต่ละคนนั้นสัมพันธ์กับช่วงวัยและสภาพความเป็นอยู่ในบ้านแต่ละหลังด้วย

ช่วงวัยเด็กตอนต้น (อายุ 1 - 6 ปี) เด็กวัยนี้ของทุกบ้านให้ความสนใจต่อสื่อมวลชนน้อยมาก การเปิดรับเป็นการกระทำตามรุ่นพี่ภายในบ้านเท่านั้นซึ่งเด็กแต่ละคนก็ไม่ตั้งใจรับชมมากนัก อีกทั้งไม่สามารถจับประเด็นที่น่าเสนอได้ ดังนั้นการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กช่วงวัยนี้จึงไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเนื้อหาที่น่าเสนอผ่านสื่อมวลชนมากนัก อย่างไรก็ดี เด็กบางคนมีการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงบ้าง เช่น ความต้องการแต่งตัวสวย รักสวยรักงาม ซึ่งน่าจะเป็นผลจากการเลียนแบบการกระทำจากรุ่นพี่ภายในบ้านมากกว่าการเห็นแบบอย่างจากสื่อมวลชน

วัยเด็กตอนกลาง (7 - 10 ปี) เด็กวัยนี้ใช้สื่อมวลชนเพื่อสนองความต้องการของตนได้มากกว่าวัยเด็กตอนต้นอย่างชัดเจน บางคนมีการใช้เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนา

อัตลักษณ์ในอุดมคติของตนเองเลียนแบบดาราในละครโทรทัศน์ ความโดดเด่นที่เกิดขึ้นภายหลังการเปิดรับสื่อในทุกบ้าน คือ การแสดงออกถึงความรักสวรั้งาม หวีผม ส่องกระจก ทาแป้ง หาอุปกรณ์เท่าที่มีอยู่มาดัดแปลงให้กลายเป็นเครื่องแต่งตัว เช่น ผ้าขนหนู ขนนก ดอกไม้ รองเท้าสันตึกที่ได้รับจากการบริจาค เครื่องประดับปลอม เป็นต้น เด็กบ้านโกเมศและชัยพฤกษ์มีการแสดงออกในลักษณะดังกล่าวมาก ในขณะที่บ้านจันทน์กะพ้อแสดงออกน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนของเด็กนั้นสัมพันธ์กับระดับเสรีภาพที่ครูแม่บ้านมอบให้แก่เด็กด้วย

วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (11 - 14 ปี) เด็กวัยนี้ของทุกบ้านเปิดรับสื่อมวลชนเพื่อสนองความต้องการของตนได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางเพศ เด็กหลายคนมุ่งสังเกตลักษณะการแต่งกายเพื่อเป็นแนวทางในการเลียนแบบ แต่ด้วยข้อจำกัดที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกสถานสงเคราะห์ไปเลือกซื้อเครื่องแต่งตัวได้ตามต้องการ ทำให้เด็กวัยนี้บางคนแสดงออกผ่านการละเล่นที่ใช้จินตนาการผสมผสานแทนบ้าง แต่ไม่มากเท่าวัยเด็กตอนกลาง อย่างไรก็ดี หากเด็กวัยนี้ต้องการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนเพศหญิงก็สามารถหาเครื่องแต่งกายมาตอบสนองความต้องการของตนได้ อันเป็นผลจากการพยายามเข้าหารุ่นพี่ที่สามารถยื่นเรื่องขอออกนอกสถานสงเคราะห์แล้วฝากชื่อในสิ่งที่ตนต้องการ

วัยรุ่น (15 ปีขึ้นไป) เด็กวัยนี้ของทุกบ้านเปิดรับสื่อมวลชนแล้วนำเนื้อหาขึ้นมาเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของตนอย่างชัดเจน มีการแสดงออกถึงความเอาใจใส่ดูแลความสวยงามของตนมากขึ้น รวมทั้งอาศัยสื่อมวลชนในการเรียนรู้วิถีชีวิตวัยรุ่นสมัยใหม่แล้วทำการเลียนแบบ ทั้งนี้กลุ่มสมาชิกวัยรุ่นบ้านจันทน์กะพ้อมีการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ดังกล่าวมากที่สุด การเปิดรับสื่อก็แสดงความชัดเจนว่าชื่นชอบเนื้อหาที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนในช่วงวัยรุ่นจากละครโทรทัศน์ที่กลุ่มนักแสดงวัยรุ่นแสดงนำ ตลอดจนสนใจการฟังเพลงวัยรุ่นที่ออกใหม่ล่าสุดจากคลื่นวิทยุตลอดเวลา การอ่านการ์ตูนญี่ปุ่น และสนใจวัฒนธรรมการแต่งกายของวัยรุ่นญี่ปุ่นที่กำลังเป็นที่นิยมในสังคม

จากสมมุติฐานการวิจัยในครั้งนี้ที่กำหนดว่า “การสื่อสารภายใต้บริบทสถานสงเคราะห์มีส่วนร่วมสำคัญต่อการสร้างและการพัฒนาอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนในความอุปการะของสถานสงเคราะห์” ผลการศึกษาพบว่าสมมุติฐานที่ตั้งไว้เป็นจริง โดยเด็กในภาพรวมมีอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมของสถานสงเคราะห์ และจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างบ้านทั้งสามหลังพบว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในบริบทบ้านหลังใดต่างก็มีอัตลักษณ์สอดคล้องกับสภาพการสื่อสารในบริบทบ้านหลังนั้นๆ

สื่อบุคคลและสื่อมวลชนมีบทบาทเสริมสร้างอัตลักษณ์ของเด็กได้ทั้งในแง่ของ อัตลักษณ์ร่วม อัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์กลุ่ม สื่อบุคคลในที่นี้หมายถึงบุคคลที่แวดล้อม ตัวเด็กสามารถสร้างอัตลักษณ์เด็กได้ผ่านการอบรมเลี้ยงดู การซึมซับพฤติกรรมมาปฏิบัติด้วยความไม่ตั้งใจ รวมถึงการตั้งใจเลียนแบบพฤติกรรมนั้นเพราะความรู้สึกยอมรับ ส่วนการสร้าง อัตลักษณ์จากสื่อมวลชนทำได้จากการรับชมเรื่อยๆ แล้วซึมซับ บางครั้งอาจกล่าวได้ว่าเด็กมี อัตลักษณ์บางประการที่ฝังแน่นอยู่แล้วจึงค่อยทำการเปิดรับสื่อ สื่อมวลชนจึงสามารถทำหน้าที่ทั้ง การสร้างอัตลักษณ์และตอกย้ำอัตลักษณ์เดิมที่มีอยู่แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อัตลักษณ์ทางเพศ

เด็กในบ้านทั้งสามหลังมีความตระหนักถึงความเป็นเพศหญิงของตน และมีการ แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศในลักษณะเดียวกัน คือ ความรักสวยรักงาม ความต้องการเสื้อผ้า เครื่องประดับให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ความรู้สึกสนใจเพศตรงข้าม อย่างไรก็ตาม แม้แต่แต่ละคนจะ ตระหนักถึงอัตลักษณ์ทางเพศของตนเหมือนกัน แต่ระดับการแสดงออกมีความแตกต่างกันสรุปได้ ดังนี้

1. เด็กรุ่นโตแสดงอัตลักษณ์ทางเพศได้เต็มที่กว่าเด็กรุ่นเล็กและรุ่นกลาง เนื่องจากคุณแม่บ้านให้อิสระเสรีมากกว่า อีกทั้งมีทุนทรัพย์และโอกาสไปเลือกซื้อของมาประดับ ร่างกายได้ตามใจชอบ ด้วยเหตุที่เด็กรุ่นเล็กและเด็กรุ่นกลางไม่มีโอกาสได้สวมใส่เสื้อผ้า เครื่องประดับอย่างเป็นทางการ พวกเขาจึงใช้วิธีการแสดงออกผ่านการละเล่นที่ใช้จินตนาการ ผสมผสาน เช่น การเดินแบบ ถ่ายแบบ และการประยุกต์เอาสิ่งของเครื่องใช้ใกล้ตัวมาใช้แทน เครื่องประดับอย่างต้องการ

2. เด็กที่มีครอบครัวให้ความสำคัญอุปการะแสดงอัตลักษณ์ทางเพศได้เต็มที่กว่าเด็ก คนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว เนื่องจากครอบครัวมักจัดสรรเครื่องแต่งตัวหรือของใช้อย่างที่เด็กต้องการ มาให้

3. ระดับเสรีภาพที่คุณแม่บ้านให้เด็กส่งผลกระทบต่อการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศ ของเด็กแต่ละหลังว่าจะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือไม่

บ้านชัยพฤกษ์ แม่บ้านให้เสรีภาพในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศ แต่เด็กส่วนใหญ่เป็นเด็กรุ่นเล็กและรุ่นกลางที่ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของเครื่องใช้เครื่องประดับตามต้องการได้ ดังนั้นการแสดงออกความเป็นตัวตนทางเพศจึงผ่านการละเล่นที่ใช้จินตนาการผสมผสานแทน

บ้านโกเมศ ครูแม่บ้านให้เสรีภาพในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศ ประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเด็กภายในบ้านแน่นแฟ้น อีกทั้งมีครูแม่บ้านเป็นบุคคลต้นแบบในการแต่งตัว ดังนั้นการรวมตัวเพื่อแสดงออกผ่านการละเล่นที่ใช้จินตนาการผสมผสานจึงเด่นชัดมากกว่าบ้านหลังอื่น

บ้านจันทน์กะพ้อ ครูแม่บ้านจำกัดเสรีภาพในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศในระดับหนึ่ง มีการควบคุมเด็กเล็กสูงกว่าเด็กโต ด้วยเหตุนี้ทั้งเด็กโตและเด็กเล็กจึงหลีกเลี่ยงการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศต่อหน้าครูแม่บ้าน

สภาพสังคมที่กลุ่มสมาชิกเพศหญิงอยู่ร่วมกันจำนวนมากมีส่วนผลักดันให้พัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงได้ดียิ่งขึ้น จากการมีปฏิสัมพันธ์ช่วยเหลือให้คำแนะนำ แบ่งปัน การใช้สิ่งของ ตลอดจนชอบเปิดรับสื่อในแนวเดียวกัน สื่อมวลชนเนื้อหาความบันเทิงด้านรายการละคร รายการเพลงและมิวสิควิดีโอ มีส่วนสำคัญต่อการยึดเป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กต้องการแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศมากขึ้น กล่าวคือละครที่มีเรื่องราวความรักระหว่างคู่พระนาง นักแสดงนำหน้าตาดี ส่วนรายการเพลงและมิวสิควิดีโอที่มีเนื้อหาด้านความรัก นักร้องหน้าตาดี แต่งกายสวยงามมีแนวโน้มดึงดูดใจเด็กได้ดี

จากการศึกษาในบริบทบ้านสามหลังพบว่าเด็กหญิงทุกบ้านต่างตระหนักถึงอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงของตน โดยการสื่อสารกับสื่อบุคคลและการใช้สื่อมวลชนมีส่วนช่วยให้เด็กแสดงออกซึ่งพฤติกรรมความเป็นเพศหญิงของตนได้ จากการยึดเป็นแบบอย่างและพยายามเลียนแบบการแต่งกาย การศึกษาในครั้งนี้ไม่ปรากฏว่ามีเด็กหญิงคนใดแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ในขณะที่เด็กเล็กเพศชายเพียงหนึ่งเดียวในบ้านชัยพฤกษ์กลับประสบปัญหาเนื่องจากไม่มีแบบอย่างการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตนที่เหมาะสม และเกิดความสับสนทางเพศจากพฤติกรรมการเลียนแบบ

อัตลักษณ์ทางชนชั้น

ในประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้นพบว่าเด็กในบ้านทั้งสามหลังต่างตระหนักรู้ว่าตนมีความดี้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคม อันเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบตัวตนใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปรียบเทียบตนกับสิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชน การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้โลกภายนอก จากการศึกษาพบว่าการรับชมรายการละครโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมสูงสุดในบ้านทุกหลัง ซึ่งทำให้เด็กได้รับรู้ถึงลักษณะการใช้ชีวิตของตัวละครในเรื่อง การได้เห็นบ้านหลังใหญ่โต มีคนรับใช้คอยบริการ มีเสื้อผ้าเครื่องประดับให้เลือกใช้อย่างเพียงพอ อีกทั้งได้เห็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กเกิดการเปรียบเทียบตนกับความเป็นอยู่ของตัวละครนั้นๆ แล้วเกิดความตระหนักรู้ถึงความดีของตนที่ได้อยู่ในสถานสงเคราะห์ที่ไม่สามารถตอบสนองของความต้องการต่างๆ ของตนได้นอกจากเพียงปัจจัยสี่เท่านั้น

2. การเปรียบเทียบตนกับบุคคลภายนอกสถานสงเคราะห์ กลุ่มเด็กสามารถพบปะกับบุคคลเหล่านี้ได้จากการไปเรียนที่โรงเรียนภายนอก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับบุคคลที่เข้ามาบริจาคสิ่งของและจัดเลี้ยงเด็ก โดยกลุ่มบุคคลที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในสถานสงเคราะห์นี้มีส่วนทำให้เด็กเกิดความรู้สึกดี้อยู่ได้มาก เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าวมักแต่งกายงดงามประดับบางรายใส่เครื่องประดับเต็มทีและขบวนรถเข้ามาถึงบริเวณจัดเลี้ยง สำหรับกรณีที่เป็นแขกผู้มีเกียรติ เด็กจะเห็นครูแม่บ้านและบุคลากรสถานสงเคราะห์แสดงการนอบน้อมเป็นพิเศษ บางครั้งถึงขั้นตั้งแถวรอรับ จากภาพที่เห็นทำให้กลุ่มเด็กเกิดความตระหนักรู้ถึงความดีถึงสถานภาพของความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์ได้

3. การเปรียบเทียบตนกับบุคคลภายในสถานสงเคราะห์ โดยผู้ที่เด็กจะทำการเปรียบเทียบตัวตนด้วยมากที่สุดคือกลุ่มเพื่อนภายในสถานสงเคราะห์นั่นเอง แม้ว่าสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์จะยึดถือความเสมอภาคกันในการเลี้ยงดูและจัดสรรสิ่งของให้ แต่ความเป็นจริงกลับพบความได้เปรียบเสียเปรียบ และความไม่เท่าเทียมกันบางประการ โดยเด็กบางคนมีความเหนือกว่าเพื่อนคนอื่นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเด็กที่มีผู้ปกครองมาเยี่ยมเยียนสร้างความปลอดภัย อุ่นทางใจ อีกทั้งยังได้รับเงินและของกินของใช้ ทำให้เด็กกลุ่มนี้เกิดความภาคภูมิใจและสร้างความรู้สึกละอายใจเหนือกว่าเพื่อนคนอื่นได้ กลุ่มเด็กโตระดับมัธยมศึกษาจนกระทั่งถึงระดับปริญญาตรีเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเหนือกว่าเด็กรุ่นน้องอย่างชัดเจน เนื่องจากการได้รับสิทธิ์ให้สามารถยื่นเรื่องขอลอกนอกสถานสงเคราะห์ได้อย่างอิสระ อีกทั้งได้รับการจัดสรรเงินเบี้ยเลี้ยงมากกว่ารุ่นน้อง ดังนั้นกลุ่มเด็กโตจึงมักออกไปซื้อหาของอย่างที่ตนต้องการ นอกจากนั้นการได้ออกไปข้างนอก

สถานสงเคราะห์หรืออย่างเสรีนี้ทำให้พวกเขารู้จักโลกภายนอกมากกว่ารุ่นน้องที่ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในเขตสถานสงเคราะห์เท่านั้น

4. การเปรียบเทียบตนกับครอบครัวเดิมที่เคยอยู่ การเปรียบเทียบในลักษณะนี้เกิดขึ้นกับเด็กคนที่เคยผ่านการใช้ชีวิตในบริบทครอบครัวของตน แต่ด้วยเหตุผลบางประการ เช่น ความยากจน พ่อแม่เสียชีวิต ทำให้ต้องเข้ามารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์แทน เด็กจะเกิดรู้สึกว่าตนนั้นด้อยโอกาสที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัว นี่ถึงความอบอุ่นทางใจที่ไม่ได้รับขาดที่พึง ไม่มีผู้คอยให้ความช่วยเหลือ

กล่าวโดยสรุปถึงปัจจัยที่ทำให้เด็กได้ตระหนักรู้ถึงความด้อยค่าของตน คือ สิ่งที่น่าเสนอผ่านสื่อมวลชน และผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ทัศนคติ ความรู้สึกตระหนักรู้ว่าตนด้อยกว่าผู้อื่นในสังคมนั้นเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในใจของเด็ก ซึ่งแต่ละคนก็มีการแสดงออกที่แตกต่างกัน บ้างก็แสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยโดยตรง ในขณะที่บางคนก็เลือกที่จะเก็บความรู้สึกนั้นไว้ภายใน การแสดงออกของกลุ่มเด็กกล่าวโดยสรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1. กลุ่มเด็กที่ไม่กล่าวยอมรับว่าตนด้อยกว่าคนอื่น เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้พยายามทำตนให้ทัดเทียมคนอื่นในระดับหนึ่งได้ อย่างไรก็ตามก็มีการกล่าวยอมรับว่าการอยู่ในสถานสงเคราะห์ไม่มีความสุข และอยากย้ายออกไปโดยเร็วโดยไม่ต้องมาให้เรียนจบก่อน

2. กลุ่มเด็กที่กล่าวยอมรับโดยตรงว่าตนรู้สึกถึงความด้อยกว่าของตนเมื่อเทียบกับคนอื่นในสังคม แต่ขณะเดียวกันก็เล็งเห็นข้อดีของการอยู่สถานสงเคราะห์ที่ให้โอกาสที่ดีกว่าอยู่กับครอบครัวเดิม เด็กอยากเรียนให้จบก่อนแล้วรีบกลับบ้าน

3. กลุ่มเด็กที่ไม่ยอมรับว่าตนด้อยกว่าบุคคลอื่นเพราะเป็นการตอกย้ำให้ตนรู้สึกแย่ แต่กลับพยายามสร้างความภาคภูมิใจให้ตนเพื่อลดความรู้สึกด้อยด้วยการยกจุดเด่นของตนมากกล่าวอ้างแทน เช่น ความสามารถด้านการใช้พละกำลัง รวมทั้งผลการเรียนที่โดดเด่น

4. กลุ่มเด็กที่ไม่กล่าวแสดงความคิดเห็นใดๆ ในประเด็นอัตลักษณ์ทางชนชั้นเนื่องจากวัยที่เล็กเกินไป แต่มีความรู้สึกไม่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ในสถานสงเคราะห์

การที่เด็กสถานสงเคราะห์รู้สึกว่ตนด้อยกว่าบุคคลทั่วไปในสังคมนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความรู้สึกไม่ภาคภูมิใจต่อการได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกของสถานสงเคราะห์ ซึ่งกลุ่มเด็กต่างตระหนักรู้ได้ถึง การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในบริบทนี้จากการได้ใช้ชีวิตและปฏิบัติตาม

กฎระเบียบที่กำหนดไว้ จากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอกตลอดเวลา อีกทั้งการไม่มีโอกาสได้อยู่ร่วมกับครอบครัวที่แท้จริงของตน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดเกิดความไม่ภาคภูมิใจ และตระหนักรู้ได้ว่าชนชั้นในบริบทสถานสงเคราะห์นั้นมีความด้อยกว่าบุคคลทั่วไปจากความรู้สึกถึงความเป็นชนชั้นที่ด้อยค่าเช่นนี้ทำให้เด็กหลายคนเลี้ยงที่จะแสดงตนว่าเป็นเด็กสถานสงเคราะห์ ดังนั้นการรวมตัวของกลุ่มสมาชิกเพื่อแสดงจิตสำนึกร่วมของความเป็นเด็กสถานสงเคราะห์เดียวกันจึงไม่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงความรู้สึกด้อยค่าของเด็กนั้นพบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับความรู้สึกไม่ภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้นเพื่อให้เด็กลดความรู้สึกด้อยค่าลงไปนั้นจึงควรเร่งเสริมสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเองแก่เด็กให้มากขึ้น เมื่อใดก็ตามที่เด็กเกิดความรู้สึกว่าเขามีคุณค่าต่อสังคม ได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลรอบข้างแล้ว ความรู้สึกต่ำต้อยน้อยใจจากความไม่พึงพอใจในตนเองจะลดน้อยลงไปด้วย จากการเข้าไปศึกษากลุ่มเด็กในครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่เสริมสร้างความมั่นใจและสร้างความรู้สึกเหนือกว่าให้กับเด็กได้คือความสามารถด้านการเรียน ศิลปะ และการกีฬา หากสถานสงเคราะห์ให้ความสำคัญและสนับสนุนอย่างจริงจังและสามารถผลักดันให้เด็กโดยรวมประสบความสำเร็จ นั้นย่อมหมายถึงการเสริมสร้างศักยภาพให้เด็กสถานสงเคราะห์มีความสามารถ เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชนชั้นในบริบทสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีของตนได้

ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์เด็ก

การศึกษาในครั้งนี้พบว่าเด็กหลายคนในสถานสงเคราะห์ยังคงมีปัญหาด้านการพัฒนาอัตลักษณ์ ซึ่งส่งผลให้อัตลักษณ์ของเด็กในช่วงวัยนี้พัฒนาได้อย่างไม่สมบูรณ์ซึ่งปัญหาและอุปสรรคของการสร้างอัตลักษณ์เด็กสถานสงเคราะห์บ้านราชวิถีมีดังนี้

1. ความสัมพันธ์อันไม่ราบรื่นของบุคคลที่แวดล้อมรอบตัวเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูแม่บ้านเพราะเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตร่วมกันของกลุ่มสมาชิก อันจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในบ้านด้วย จากการศึกษาพบว่าลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมีความสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กสูง ดังนั้นหากความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นย่อมส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ที่ไม่สมบูรณ์แบบบริบทบ้านสามหลังพบว่าบ้านจันทน์กะพ้อมีปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสมาชิกมากที่สุด ซึ่งทางออกที่ดีควรปรับความเข้าใจระหว่างกัน ทั้งครูและเด็กควรปรับบทบาทใหม่ พี่คนโต

มี บทบาทสำคัญในการเป็นตัวอย่างให้รุ่นน้องเห็นว่าคุณแม่บ้านสามารถเป็นที่ปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นได้ หรือเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มกันเข้าพูดคุยทำความเข้าใจกับคุณแม่บ้านโดยตรง เพราะการเจรจาทำความเข้าใจเป็นการบอกความต้องการให้ครู้ เพราะที่ผ่านมาเด็กมักกลัวเกินกว่าที่จะกล้าบอกครู ซึ่งทำให้ครูละเลยความต้องการของกลุ่มเด็กไป

2. การที่สถานสงเคราะห์ที่ไม่มุ่งเน้นคุณสมบัติด้านจิตวิทยาเด็กของผู้ที่จะมาทำหน้าที่คุณแม่บ้านมากเท่าที่ควร จากการสังเกตการณ์พบว่าลักษณะการทำหน้าที่ของคุณแม่บ้านส่วนใหญ่เป็นเพียงการควบคุมให้เด็กปฏิบัติตามกฎเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นเท่าที่ควร อันจะนำไปสู่ปัญหาการพัฒนาอัตลักษณ์ที่ไม่เหมาะสมได้ ข้อเสนอแนะประการหนึ่งคือทางสถานสงเคราะห์ควรมีกิจกรรมอบรมจิตวิทยาเด็กให้กับคุณแม่บ้านอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งควรจัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วมลงคะแนนเลือก คุณแม่บ้านในดวงใจ และมอบรางวัลให้คุณแม่บ้านคนนั้นเพื่อเป็นกำลังใจและสร้างแรงจูงใจให้กับคุณแม่บ้านคนอื่น

3. การขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ในแง่มุมต่างๆ จากสภาพความเป็นอยู่ของสถานสงเคราะห์ที่ไม่สมบูรณ์พร้อมทำให้เด็กได้รับการจัดสรรเพียงตำราเรียนเฉพาะที่ต้องใช้ในห้องเรียนเท่านั้น ในขณะที่สื่อประเภทอื่นที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถพัฒนาขีดความสามารถให้มากขึ้นกว่าเดิมนั้นไม่สามารถจัดหาได้ ความขาดแคลนดังกล่าวทำให้เด็กคนที่มีความตั้งใจมุ่งมั่นด้านการเรียนไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเพื่อเป็นการปลูกฝังพื้นฐานความรู้และทักษะความสามารถที่ดีให้กับกลุ่มเด็กจึงควรมีการจัดหาสื่อที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเด็กอย่างจริงจัง ทางสถานสงเคราะห์ควรทำการรณรงค์ให้สังคมภายนอกตระหนักถึงความต้องการสื่อที่เสริมสร้างปัญญาทุกชนิด เช่น ตำราประกอบการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น วิดีโอ และเทปสอนภาษาอังกฤษ โดยรวบรวมไว้ในห้องสมุดที่สามารถเปิดให้เด็กใช้บริการได้ในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เพื่อเป็นกิจกรรมทางเลือกให้เด็กได้เสริมสร้างความรู้ได้ในยามว่าง

4. การขาดกิจกรรมเชิงรุกที่ส่งเสริมความรักความเข้าใจเด็กอย่างจริงจัง แม้ทางสถานสงเคราะห์จะพยายามส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างทักษะในแง่มุมต่างๆ เช่น การเข้าค่ายพักแรมเพื่อฝึกการใช้ชีวิตร่วมกัน การเข้าร่วมชมรมสีน้ำเพื่อฝึกฝนทักษะในเชิงศิลปะ กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์ต่อตัวเด็กจริงแต่ก็ไม่สามารถให้โอกาสเด็กได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่ทางสถานสงเคราะห์กระทำร่วมกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกนั้น ส่วนใหญ่เป็นการรอรับการบริจาคหรือเป็นฝ่ายรอการติดต่อขอเข้าร่วม

กิจกรรมเพียงอย่างเดียว เช่น การจัดเลี้ยงอาหารกลางวัน การจัดการแสดงเพื่อความผ่อนคลาย การนำสิ่งของมาแจก การตรวจสุขภาพเด็กโดยไม่คิดมูลค่า เป็นต้น ข้อที่ควรพิจารณาคือ กิจกรรมเหล่านี้บางครั้งเด็กไม่รู้สึกชื่นชอบแต่กลับถูกบังคับให้เข้าร่วม กิจกรรมบางอย่างก็ถูกใจเด็กเฉพาะกลุ่มเท่านั้นในขณะที่เด็กส่วนใหญ่เบื่อหน่าย ดังนั้นการร่วมกิจกรรมระหว่างกันจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่าความต้องการความรักความเข้าใจ และการมีผู้คอยให้คำปรึกษาชี้แนะได้ทุกด้านเป็นความต้องการของกลุ่มเด็ก ดังนั้นกิจกรรมที่จัดขึ้นจึงควรมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านนี้ ข้อเสนอแนะประการหนึ่งคือการจัดทำโครงการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษานักศึกษาอาสาสมัครอย่างจริงจัง โดยมีบทบาทเป็นผู้ฝึกสอนพิเศษ ที่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา และได้รับสิทธิ์ให้พาเด็กออกไปข้างนอกสถานสงเคราะห์ได้ ข้อได้เปรียบประการหนึ่งของนักศึกษาคือเด็กสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่มักให้การยอมรับเพราะมีภาพพจน์ที่ดี โครงการนี้ควรกำหนดระยะเวลาการทำงานที่ของนักศึกษาคนละไม่ต่ำกว่า 2 เดือนเพื่อให้เด็กได้มีเวลาทำการคุ้นเคยกับนักศึกษาและมีความผูกพันกันมากพอที่เด็กจะรู้สึกไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษาได้ และเมื่อเลยกำหนด 2 เดือนแล้วนักศึกษาคนนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้เรื่อยๆ ตามความพอใจ

การจัดทำโครงการในรูปแบบนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ทั้งกลุ่มเด็กสถานสงเคราะห์และกลุ่มนักศึกษอาสาสมัคร เนื่องจากการมีผู้คอยให้คำปรึกษาใกล้ชิดทำให้เด็กมีที่พึ่งทางใจ และการได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษาจะเป็นแนวทางหนึ่งทำให้เด็กเกิดการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ในแง่มุมต่างๆ มากขึ้น ในขณะที่กลุ่มนักศึกษอาสาสมัครเองก็ได้ประสบการณ์ชีวิต ได้ประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาใช้กับกลุ่มเด็กอย่างเต็มที่ ซึ่งการจัดตั้งเป็นโครงการระดับอาสาสมัครนี้เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่สนใจอยากช่วยเหลือเด็กได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่ใช่จำกัดแค่การบริจาคสิ่งของหรือเป็นเจ้าของภาพเลี้ยงอาหารแล้วจากไปซึ่งไม่เกิดประโยชน์มากนัก

ข้อเสนอแนะ

1. การเก็บข้อมูลแบบชาติพันธุ์วรรณาแบบประยุกต์ที่เข้าไปอยู่ร่วมสังเกตการณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมากในลักษณะเดียวกับการศึกษาในครั้งนี้พบว่ามีความลำบากในการสังเกตพฤติกรรมในทุกแง่มุมของเด็กอย่างครอบคลุมทั่วถึงภายในเวลาที่จำกัด ดังนั้นการหาผู้ช่วย

วิจัยเข้าไปร่วมสังเกตการณ์อย่างน้อยหนึ่งคนจะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและสร้างความสะดวกให้กับผู้วิจัยมากขึ้น

2. ประเด็นการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์นี้สามารถนำมาทำการศึกษาได้อีก โดยอาจเปลี่ยนแปลงกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาได้ เช่น การศึกษากลุ่มเด็กในบริบทครอบครัวที่แท้จริง หรืออาจศึกษากลุ่มเด็กด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์แห่งอื่นหรือตามมูลนิธิต่างๆ

3. การศึกษาในประเด็นอัตลักษณ์เป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณานานพอสมควรเพื่อให้ทราบถึงความเป็นตัวตนของกลุ่มที่ต้องการศึกษาอย่างแท้จริง ดังนั้นหากผู้ใดสนใจที่จะทำการศึกษาในด้านนี้จึงควรกำหนดระยะเวลาศึกษาให้ยาวนานมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จิตรีรักษ์ วิเศษศิลปานนท์. 2537. การปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ. อุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจมา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติ๊กซ์, บุญผา ศิริรัศมี, และวาทีณี บุญชะลิกษ์. 2531. การศึกษาเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประสาร ทิพย์ธารา. 2521. พัฒนาการเด็กและการอบรมเลี้ยงดู. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- ปณิตตา ทองสิมา. 2536. การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ล้ำค่า โพธิ์กระจ่าง. 2534. การใช้และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชนที่มีต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สกลกานต์ อินทร์ไทร. 2539. การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๊อปในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายฝน ธรรมดุง. 2537. การศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรางค์ จันทร์เอม. 2524. จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- โสภิตา วีรกุลเทวัญ. ฉบับร่าง. การนำเสนอความเป็นตัวตนของผู้หญิงบริการในสถานบันเทิงบาร์เบียร์จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิมล หาญตระกูล. 2539. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองของเด็กกำพร้า. วิทยานิพนธ์สังคมศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรสม สุทธิสาคร. 2543. อาชญากรเด็ก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี.

อัชฌา จตุจินดา. 2536. การศึกษายุติกรรมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยรุ่นในสังคม
สงเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Bilton, T., and others. 1984. Introductory Sociology. London : Macmillan.

Edgar, A., and Sedgwick, P. ed. 1999. Key Concepts in Cultural Theory. London :
Routledge.

Fetterman, D. M. 1997. Ethnography Step by Step. London : Sage.

Hornburger, E. 1963. Childhood and Society. 2 nd ed. New York : Norton.

McQuail, D. 1997. Audience Analysis. London : Sage.

Wood, J. T. 2000. Communication in Our Lives. 2 nd ed. California : Wadsworth.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัณณิกา เจริญภักดี. 2529. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเด็กในสถานสงเคราะห์ : ทัศนะต่อความเป็นไปได้และความพร้อมของเด็ก. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพย์ธิดา เกษะนันท์. 2541. อัตลักษณ์ของวัยรุ่น และการใช้สื่อคาราโอเกะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพมาศ อีระเวทิน. 2540. ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา กัทลิตระพันธ์. 2535. รายงานผลการวิจัยการศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กเร่ร่อน. กรุงเทพมหานคร : โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปนัดดา มุมบ้านเช่า. 2537. ปัญหาพฤติกรรมในเด็กวัยรุ่นชั้นมัธยมต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภา หาญศิริกิจ. 10 ตุลาคม 2543. ผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี. สัมภาษณ์.
- ปฟานี สิวตีวัฒนา. 2535. การพัฒนาเด็ก เยาวชน และสตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เพ็ญฟ้า สิงห์สกุลไกร. 2527. การใช้กิจกรรมนันทนาการในงานกลุ่มสังคมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของสถานสังคมสงเคราะห์เด็ก กรมประชาสงเคราะห์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภูมิชาย ปลั่งอ้วน. 2542. การเตรียมความพร้อมเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์ก่อนออกสู่สังคมภายนอกของทีมนสหวิชาชีพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีทับทิม พาณิชพันธ์. 2536. งานสวัสดิการครอบครัวและเด็ก.วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 8 (ธันวาคม-มกราคม) : 9-38.

- สายพิน ศุพุทธมงคล. 2543. คุกกับคน อำนาจและการต่อต้านขั้วขึ้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภณัท นุชนาถ. 2542. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- โสภา สปีลมันน์. 2536. บุคลิกภาพและพัฒนาการ : แนวโน้มสู่พฤติกรรมปกติและการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์.
- วรรณภา เพชรพันธ์. 2534. การศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศของวัยรุ่นกับเอกลักษณ์บทบาททางเพศของพ่อแม่ตามการรับรู้ของตนเอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพินห์ ศักดิ์เยี่ยม. 2536. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัปสร เสถียรทิพย์. 2534. ความสนใจและพฤติกรรมการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนของเด็ก. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุ้นตา นพคุณ. 2535. รายงานผลการวิจัยการศึกษาด้านภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง. กรุงเทพมหานคร : โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Douvan, E., and Adelson, J. 1969. The Self and Identity. In D. Rogers (ed.), Issues in Adolescent Psychology, pp. 166-171. New York : Meredith Corporation.
- Duncan, H. D. 1970. Communication and Social Order. London : Oxford University Press.
- Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L. and Orlofsky, J. R. 1993. Ego Identity. New York : Springer-Verlag.
- Siriyavasak, S. 1989. The Dynamics of Audience Media Activities an Ethnography of Women Textile Workers. Bangkok : Chulalongkorn University.
- Woodward, K. 1973. Identity and Difference. London : Sage.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวโสวรรณ คงสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2521 จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ จังหวัดเพชรบุรี จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาวิทยุและโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายหลังสำเร็จการศึกษาในปี 2541 ได้เข้าศึกษาต่อในคณะนิเทศศาสตร์ สาขาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาในภาคการศึกษา 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย